

แนวโน้มของการใช้งานใหม่ของเรือนแถวริมน้ำชุมชนตลาดหัวตะเข้ กรุงเทพมหานคร
จากการศึกษาปรากฏการณ์เจเนตรีฟิเคชัน

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต

ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2565

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

แนวโน้มของการใช้งานใหม่ของเรือนแถวริมน้ำชุมชนตลาดหัวตะเข้ กรุงเทพมหานคร
จากการศึกษาปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชัน

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต
ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม
มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2565
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

TREND OF NEW USE FROM GENTRIFICATION PHENOMENON :A STUDY OF
ROWHOUSES IN HUA TAKHE WATERFRONT COMMUNITY, BANGKOK

By
MR. Suchacree DHIRASEDH

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Master of Arts (HISTORY OF ARCHITECTURE)
Department of Architecture and Related Arts
Silpakorn University
Academic Year 2022
Copyright of Silpakorn University

61052203 : ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโทบัณฑิต

คำสำคัญ : เรือนแถวริมน้ำ, ชุมชน, หัวตะเข้, การใช้งานใหม่, เจน트리ฟิเคชัน

นาย สุชาครีย์ ธิรเศรษฐ์: แนวโน้มของการใช้งานใหม่ของเรือนแถวริมน้ำชุมชนตลาดหัวตะเข้ กรุงเทพมหานคร จากการศึกษาปรากฏการณ์เจน트리ฟิเคชัน อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : รองศาสตราจารย์ ดร. พิรียา บุญประสงค์

การศึกษาแนวโน้มของการใช้งานใหม่ของเรือนแถวริมน้ำชุมชนตลาดหัวตะเข้ จังหวัดกรุงเทพมหานคร จากการศึกษาปรากฏการณ์เจน트리ฟิเคชัน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของปรากฏการณ์เจน트리ฟิเคชันในการอนุรักษ์งานสถาปัตยกรรม สังคม และวิถีชีวิตในชุมชน ที่ส่งผลถึงแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงทางสถาปัตยกรรม จากการเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยในงานสถาปัตยกรรม รวมไปถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสถาปัตยกรรม และวิถีชีวิต เพื่อสรุปถึงการปรับเปลี่ยนการใช้งานใหม่ของอาคารเรือนแถวริมน้ำชุมชนตลาดหัวตะเข้ โดยใช้การศึกษาจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม การสัมภาษณ์ และสำรวจ รวมไปถึงการทบทวนวรรณกรรม และเอกสารที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจากการศึกษาปรากฏการณ์เจน트리ฟิเคชัน ทำให้เกิดคำถามที่ว่า ปรากฏการณ์เจน트리ฟิเคชัน และทัศนคติของคนในชุมชน ส่งผลต่อการปรับปรุงอาคารในชุมชนหัวตะเข้ให้เกิดทิศทางในการใช้สอยใหม่อย่างไร จากการศึกษาเปรียบเทียบกับอาคารที่ได้มีการปรับปรุงใหม่จากผู้ประกอบการจากภายนอกชุมชน และผู้ประกอบการในชุมชน พบว่าปรากฏการณ์เจน트리ฟิเคชัน ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน และทางสถาปัตยกรรม ให้เกิดการรองรับกับพฤติกรรมการใช้งานจากผู้เข้ามาใช้งานภายในชุมชน รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงทางสถาปัตยกรรมในส่วนของพื้นที่การใช้งาน เช่น ร้านอาหาร เกสเฮ้าส์ โรงปฏิบัติการ อาคารอเนกประสงค์ แกลลอรี่แสดงงานศิลปะ และเนื่องจากการปรับเปลี่ยนพื้นที่ใช้งาน เพื่อรองรับกับพฤติกรรมการใช้งานใหม่ของผู้เข้ามาใช้งานภายในชุมชนจากการเข้ามาของวิธีการท่องเที่ยวเชิงโยธยาอดีต จึงทำให้เกิดกิจกรรมและวิถีชีวิตใหม่ภายในชุมชน พบว่าการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางสถาปัตยกรรม และลักษณะการใช้สอยของเรือนแถวไม้ริมน้ำ จะเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการใช้งานที่ตอบสนองต่อการเติบโตของการท่องเที่ยว เมื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวกับวิธีการปรับเปลี่ยนลักษณะทางกายภาพของอาคาร พบว่าผู้ประกอบการมักซ่อมแซม และปรับปรุงอาคารให้มีลักษณะเปลือกอาคาร และโครงสร้างใกล้เคียงกับรูปแบบเดิม แต่ในการใช้สอยภายในจะมีความแตกต่างกันตามการใช้งาน รวมไปถึงรูปแบบวิถีชีวิต และทัศนคติของผู้ประกอบการ ซึ่งเป็นการพยายามรักษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมให้สอดคล้องกับบริบทเดิม ที่แสดงถึงการอยู่ร่วมกันระหว่างผู้ประกอบการกับคนในชุมชน และทัศนคติของผู้ประกอบการนั้นมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนา และการอนุรักษ์ชุมชนทั้งในด้านเศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งมีผลต่อวิถีชีวิต และความเข้มแข็งของชุมชน นำไปสู่การอยู่ร่วมกันภายใต้ความรู้ความเข้าใจในการเกิดปรากฏการณ์เจน트리ฟิเคชันในชุมชน

61052203 : Major (HISTORY OF ARCHITECTURE)

Keyword : Waterfront Rowhouses, Community, Hua Takhe, reuse, Gentrification

MR. Suchacree DHIRASEDH : Trend of New Use from Gentrification

Phenomenon :A Study of Rowhouses in Hua Takhe Waterfront Community, Bangkok

Thesis advisor : Associate Professor Peeraya Boonprasong, Ph.D.

This research aimed to explore role of gentrification affecting to change in architecture, society, and community lifestyles, through trend of new use of existing rowhouses, including analyzing through attitudes of residents and entrepreneurs resulting from gentrification. To discuss on changes of new uses occurring in timber rowhouses, Hua Takhe community, data was collected by fieldwork, interviews, surveys, literature review, and relevant documents. From studying the phenomenon of gentrification, questions arise regarding how this phenomenon and people's attitudes contribute to use transformation of timber rowhouses in the community. In comparative study on buildings that have been repurposed by entrepreneurs, it was found that the gentrification has led to amendments of physical and architecture in through community's usage of space. These changes are intended to accommodate the new usage respond to the trend of nostalgia tourism. Consequently, new activities can emerge to the local that traditionally coexist. It was found that changes in architectural characteristics and usage of timber rowhouses are in line with the objectives of usage that respond to the growth of tourism. When analyzing with methods of changing physical characteristics of the building, it was found that entrepreneurs often repair and renovate buildings similar to the original style - facade and structure. With the idea of façade preservation, the overall environment is consistently maintained with the context while uses maybe varies demonstrating coexistence between entrepreneurs and the people in the community. In summary, attitudes of the entrepreneurs are importantly for the development and preservation of the community, both economically and socially. Through gentrification, good knowledge and understanding of the situation can lead to strong community in terms of harmonization between entrepreneurs and local way of living.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สามารถสำเร็จลงได้ด้วยดี จากความกรุณา และเมตตาจากรองศาสตราจารย์ ดร.พีรยา บุญประสงค์ ซึ่งได้ให้ความกรุณามาตั้งแต่การให้คำแนะนำชี้แนะในเรื่องหัวข้อวิทยานิพนธ์ และการเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ให้กับผู้วิจัย ที่ได้ให้คำแนะนำในการวิจัยมาตลอด 3 ปีที่ผ่านมา รวมทั้งรองศาสตราจารย์ ดร.นवलลักษณ์ วัสนันตชาติ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.วิมลรัตน์ อิศระธรรมบุญ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ปริณญา ชูแก้ว และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปुरुณ ขวัญสุวรรณ ที่ได้ให้คำแนะนำ และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น ผู้วิจัยขอขอบพระคุณในความกรุณา และเมตตาของอาจารย์ทุกท่านเป็นอย่างยิ่ง

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านในภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม ที่ได้ให้ความกรุณาในการอบรม สั่งสอน และทำให้ความรู้ และประสบการณ์มากมาย 5 ปีในรั้วมหาวิทยาลัยศิลปากรนี้ ซึ่งเป็นเส้นทางที่ไม่เคยได้ศึกษามาก่อน และขอบคุณเพื่อน ๆ ที่ได้เรียนมาด้วยกัน ในการพากันมาถึงตรงนี้ได้ ได้แก่ นางสาวจิราพร ไกรชนะ และ นางสาวธนพร สุขคุณอมรรัตน์ ซึ่งถ้าขาดคนใดคนหนึ่งไป ผู้วิจัยก็ไม่สามารถที่จะมาถึงจุดนี้ได้ ขอขอบคุณพี่ ๆ ที่ได้ช่วยเหลือ และให้คำแนะนำผู้วิจัยมาโดยตลอด โดยเฉพาะ นางสาวมณฑลธิ์ ภูกฤษณา ที่ได้ให้คำแนะนำตั้งแต่หัวข้อวิทยานิพนธ์ อาจารย์ที่ปรึกษา รวมไปถึงการช่วยเหลือผู้วิจัยในการทำบทความการวิจัย และนายณฤตม แก้วชัย ที่ได้ให้ความรู้ และประสบการณ์ในการทำงานรูปแบบสแกนงานสามมิติในพื้นที่โบราณสถาน ซึ่งมีประโยชน์อย่างมากต่อผู้วิจัยในการนำไปประยุกต์ใช้ต่อไปในอนาคต

ขอขอบคุณคณาจารย์ เพื่อน ๆ ที่คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ และการวางแผน สถาบันเทคโนโลยีลาดกระบังที่ได้ถามไถ่สารทุกข์สุกดิบ และยังคงเป็นที่พิกใจที่ดีของผู้วิจัยมาโดยตลอด โดยเฉพาะ นายนทสิริยากุล และนายจตุเทพ เสถียรจิตร ที่ได้ให้เวลาผู้วิจัยในการทำวิทยานิพนธ์ร่วมไปกับการทำงานในสายวิชาชีพ ซึ่งผู้วิจัยเองไม่ได้มีความถนัดเท่าทั้งสองคน แต่เพื่อนทั้งสองคนยังได้ให้ความเมตตากับผู้วิจัยมาเสมอ

สุดท้ายนี้คุณค่า และประโยชน์อันใดที่เกิดด้วยวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอน้อมบูชาแต่บิดา มารดา และทุกคนในครอบครัว ซึ่งได้ให้คำสั่งสอนที่ดี การให้การสนับสนุนในการศึกษาต่อ และการให้กำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์เสมอมา

นาย สุชาครีย์ อิศเรษฐ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความสำคัญ และที่มาของปัญหาในการทำวิจัย.....	1
1.1.1 การกำหนดประเด็นปัญหาการวิจัยที่สรุปจากความเป็นมา.....	7
1.1.2 คำถามของการวิจัย.....	10
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ.....	10
1.3 ขอบเขตของการวิจัย.....	11
1.3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่.....	11
1.3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา.....	12
1.3.3 ขอบเขตด้านเวลา.....	12
1.3.4 ตารางเวลาการดำเนินงาน.....	12
1.4 การกำหนดกรอบการวิจัย และวิธีดำเนินการวิจัย.....	13
1.4.1 สมมติฐานของการวิจัย.....	16
1.5 ระเบียบวิธีวิจัย วิธีการศึกษา.....	17
1.5.1 ขั้นตอนการเก็บข้อมูล.....	17
1.5.2 ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล.....	18

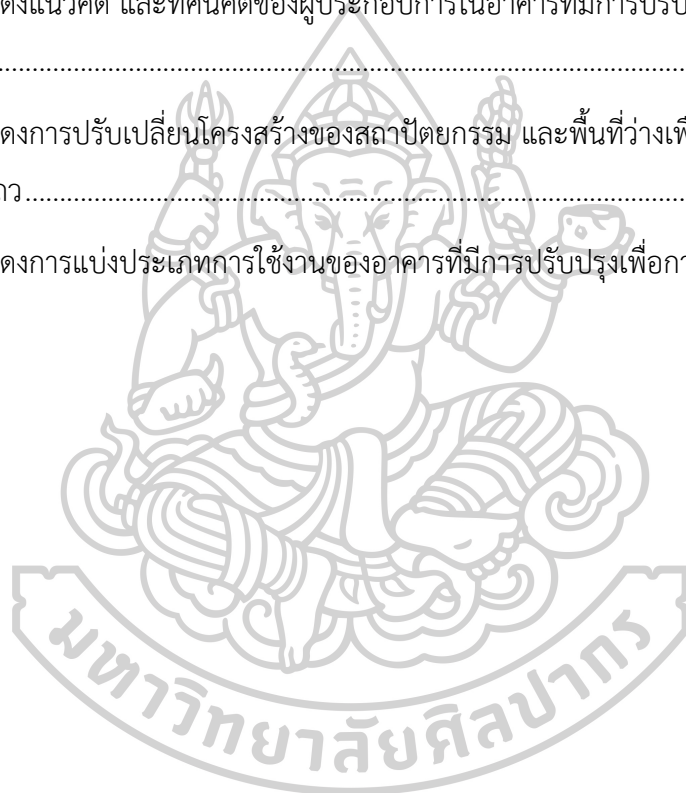
1.5.3	กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษา.....	18
1.6	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	19
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม และการวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....		20
2.1	ความหมาย และที่มาของตลาดริมน้ำในสังคมไทย.....	20
2.1.1	ตลาด และความหมายของตลาด.....	20
2.1.2	ตลาดน้ำ.....	21
2.1.3	ตลาดในสมัยรัตนโกสินทร์ในช่วงแรกเริ่ม.....	23
2.1.4	ยุคเฟื่องฟูของชุมชนตลาดน้ำ.....	26
2.1.5	บทบาทของชุมชนตลาดหัวตะเข้ในความเป็นตลาดน้ำ.....	26
2.1.6	การลดความนิยมลงของตลาดน้ำ.....	27
2.1.7	การฟื้นฟูตลาดน้ำ.....	27
2.2	ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชัน.....	28
2.2.1	ความหมายของปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชัน.....	28
2.2.2	ประเภทของกระบวนการเจนตรีฟิเคชัน.....	29
2.2.3	ปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชันในระดับสากล.....	31
2.3	ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงโหยหาอดีต (Nostalgia Tourism).....	36
2.4	ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ และฟื้นฟูย่านชุมชนตลาด.....	37
2.4.1	มรดกทางวัฒนธรรม.....	37
2.4.2	แนวคิดของกระบวนการอนุรักษ์ในระดับสากล.....	37
2.4.3	แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์เมือง.....	44
2.4.4	แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอย (Adaptive-reuse).....	48
2.5	งานวิจัย และงานศึกษาที่เกี่ยวข้อง.....	48
บทที่ 3 พัฒนาการชุมชนตลาดหัวตะเข้.....		56
3.1	ที่มาของชุมชนตลาดหัวตะเข้.....	56

3.2 ที่ตั้ง และสภาพแวดล้อมของชุมชนตลาดหัวตะเข้	58
3.2.1 สภาพที่ตั้งของชุมชน	58
3.2.2 ประวัติของคลองประเวศบุรีรมย์	59
3.2.3 พัฒนาการของสภาพแวดล้อมของชุมชนหัวตะเข้.....	62
3.3 พัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมของชุมชน.....	66
3.4 พัฒนาการทางด้านวัฒนธรรมของชุมชนตลาดหัวตะเข้.....	71
3.5 จุดเปลี่ยนของชุมชนตลาดหัวตะเข้ ปัญหาความชบเซา และการทิ้งร้าง	75
3.5.1 การเปลี่ยนแปลงเส้นทางคมนาคม.....	75
3.5.2 อุทกภัย และการสร้างประตูน้ำ	77
3.5.3 อัคคีภัย	78
3.6 ลักษณะ และรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของชุมชนตลาดหัวตะเข้.....	80
3.6.1 ลักษณะอาคารโดยทั่วไป	80
3.6.2 ลักษณะเด่นเฉพาะตัวของอาคารบริเวณตลาดเก่าหัวตะเข้.....	81
3.7 การอนุรักษ์ และการฟื้นฟู.....	93
3.7.1 การอนุรักษ์.....	94
3.7.2 การฟื้นฟูตลาด.....	95
3.8 เจนตรีพิเคชั่นกับการอนุรักษ์เรือนแถวไม้ในชุมชนตลาดหัวตะเข้	95
บทที่ 4 ลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่เปลี่ยนไป หลังการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างเศรษฐกิจที่ส่งผล ต่อชุมชน	98
4.1 การใช้สอยของอาคารภายใต้ปรากฏการณ์เจนตรีพิเคชั่น	99
4.2 การคัดเลือกกรณีศึกษา	100
4.3 กรณีศึกษา.....	100
4.3.1 กรณีศึกษาที่ 1 สีแยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse	101
4.3.3 กรณีศึกษาที่ 3 ร้านกลิ่นฝัน / Smell Dream Café	117

4.3.4 กรณีศึกษาที่ 4 ร้านบานเฟี้ยม /CafeAuxFleurs.....	124
4.3.5 กรณีศึกษาที่ 5 ร้าน เอเฟรม	130
4.3.6 กรณีศึกษาที่ 6 274 Bed & Brews	136
4.3.7 กรณีศึกษาที่ 7 ร้านสเด็กเซ็ทแอนด์เซฟ.....	144
4.3.8 กรณีศึกษาที่ 8 บ้านสามครู.....	151
4.3.9 กรณีศึกษาที่ 9 ร้านขายต้นไม้.....	157
4.3.10 กรณีศึกษาที่ 10 ATPress Art Studio.....	163
4.3.11 กรณีศึกษาที่ 11 โรงระหัดเอเฟรม	171
4.4 บทวิเคราะห์.....	179
4.4.1 ลักษณะทางสถาปัตยกรรม.....	179
4.4.2 แนวคิด และทัศนคติของผู้ประกอบการ.....	185
4.4.3 การปรับเปลี่ยนโครงสร้างของสถาปัตยกรรม และพื้นที่ว่างเพื่อการใช้งานใหม่ของ อาคารเรือนแถว	188
4.4.4 การปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งาน และรูปแบบการใช้สอย.....	194
บทที่ 5 อภิปรายผล และสรุปผล.....	201
1. การคงอยู่ และการเปลี่ยนรูปแบบทางสถาปัตยกรรม.....	204
2. การปรับเปลี่ยนพื้นที่เพื่อการใช้สอยในการใช้งานใหม่.....	205
3. แนวคิด และทัศนคติของผู้ประกอบการ.....	206
4. ความเข้มแข็งของชุมชน	208
ข้อเสนอแนะ	208
รายการอ้างอิง.....	211
ภาคผนวก	216
ประวัติผู้เขียน	231

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 ตารางแสดงเวลาดำเนินการศึกษา	12
ตารางที่ 2 แสดงลักษณะทางสถาปัตยกรรมของกรณีศึกษา.....	180
ตารางที่ 3 แสดงแนวทางในการอนุรักษ์ทางสถาปัตยกรรมของกรณีศึกษา.....	182
ตารางที่ 4 แสดงแนวคิด และทัศนคติของผู้ประกอบการในอาคารที่มีการปรับเปลี่ยนการใช้งานใหม่	185
ตารางที่ 5 แสดงการปรับเปลี่ยนโครงสร้างของสถาปัตยกรรม และพื้นที่ว่างเพื่อการใช้งานใหม่ของ อาคารเรือนแถว.....	193
ตารางที่ 6 แสดงการแบ่งประเภทการใช้งานของอาคารที่มีการปรับปรุงเพื่อการใช้งานใหม่.....	199

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 1 เส้นทางคมนาคมทางน้ำจากกรุงเทพมหานครไปยังจังหวัดฉะเชิงเทราผ่านทางคลองประเวศบุรีรมย์	3
ภาพที่ 2 ชุมชนตลาดและเรือนแถวไม้พื้นถิ่นริมคลองประเวศบุรีรมย์ในปัจจุบันที่ยังคงปรากฏ และยังมีการใช้งานอยู่จนถึงปัจจุบันนั้น มีทั้งหมด 4 แห่ง ได้แก่ (จากซ้ายไปขวา) ชุมชนตลาดหัวตะเข้ หลวงพรต-ท่านเลี่ยม ชุมชนตลาดหลวงแพ่ง ชุมชนตลาดคลองเป็ง และชุมชนตลาดคลองสวน	3
ภาพที่ 3 ชุมชนตลาดหัวตะเข้ หลวงพรต-ท่านเลี่ยม ในอดีต (ประมาณช่วงปีพ.ศ.2555)	5
ภาพที่ 4 ชุมชนตลาดหัวตะเข้ หลวงพรต-ท่านเลี่ยม ในปัจจุบัน	5
ภาพที่ 5 ชุมชนตลาดหัวตะเข้ หลวงพรต-ท่านเลี่ยม	6
ภาพที่ 6 ตัวอย่าง ร้านค้า ร้านอาหารต่าง ๆ ในชุมชนที่มีการปรับปรุงโดยเจ้าของที่เป็นผู้อยู่อาศัยใหม่	8
ภาพที่ 7 ตัวอย่าง ร้านค้า ร้านอาหารต่าง ๆ ในชุมชนที่มีการปรับปรุงโดยเจ้าของที่เป็นผู้อยู่อาศัยใหม่	9
ภาพที่ 8 ตัวอย่าง ร้านอาหาร และโฮสเทลในชุมชนที่มีการปรับปรุงโดยเจ้าของที่เป็นผู้อยู่อาศัยใหม่	9
ภาพที่ 9 ตัวอย่าง ร้านอาหาร และโฮสเทลต่าง ๆ ในชุมชนที่มีการปรับปรุงโดยเจ้าของที่เป็นผู้อยู่อาศัยใหม่	10
ภาพที่ 10 ขอบเขตของเรือนแถวตลาดบริเวณที่ตั้งอยู่ริมน้ำ 2 ฝั่งคลองของชุมชนตลาดหัวตะเข้ และขอบเขตด้านพื้นที่ของการวิจัย (กรอบเส้นปะสีแดง)	11
ภาพที่ 11 Residential mobility stimuli	14
ภาพที่ 12 การกำหนดกรอบการวิจัยเบื้องต้น	16
ภาพที่ 13 ตลาดน้ำเก่าจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	23
ภาพที่ 14 ตลาดในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น	24
ภาพที่ 15 ตลาดปสาน	25
ภาพที่ 16 ตลาดน้ำสมัยรัตนโกสินทร์	25

ภาพที่ 17 Residential mobility stimuli.....	33
ภาพที่ 18 ที่ตั้งของชุมชนตลาดหัวตะเข้.....	58
ภาพที่ 19 ตำแหน่งที่ตั้งของชุมชนตลาดหัวตะเข้ (หมุดสีแดง) และแสดงรอยต่อของจังหวัดข้างเคียง	59
ภาพที่ 20 คลองประเวศบุรีรมย์	59
ภาพที่ 21 ภาพถ่ายบ้านพักท่านเลี่ยม พรตพิทยพยัต บริเวณริมคลองประเวศบุรีรมย์	60
ภาพที่ 22 ภาพเจ้าพระยาสุรวงษ์ไวยวัฒน์ (วร บุนนาค) หรือเจ้าคุณทหาร	61
ภาพที่ 23 แสดงการเชื่อมต่อของคลองประเวศบุรีรมย์ระหว่างกรุงเทพมหานคร และจังหวัด ฉะเชิงเทรา.....	62
ภาพที่ 24 สภาพแวดล้อมบริเวณชุมชนหัวตะเข้ในปัจจุบัน	63
ภาพที่ 25 สภาพแวดล้อมในปัจจุบันของชุมชนตลาดหัวตะเข้.....	64
ภาพที่ 26 ตึกแถวบริเวณตลาดใหม่.....	65
ภาพที่ 27 สภาพแวดล้อมในอดีต บริเวณชุมชนหัวตะเข้.....	67
ภาพที่ 28 สภาพแวดล้อมในอดีต บริเวณชุมชนหัวตะเข้.....	68
ภาพที่ 29 สภาพแวดล้อมในอดีต บริเวณชุมชนหัวตะเข้.....	68
ภาพที่ 30 หลวงพรตพิทยพยัต	69
ภาพที่ 31 ท่านเลี่ยม พรตพิทยพยัต (วาดโดย นายโชคชัย พันธุ์ศรี).....	69
ภาพที่ 32 ตำแหน่งสถาบันการศึกษาในปัจจุบันบริเวณละแวกชุมชนตลาดหัวตะเข้.....	70
ภาพที่ 33 ศาลเจ้าพ่อหัวตะเข้.....	72
ภาพที่ 34 ภาพเขียนแป๊ะไคว้	73
ภาพที่ 35 โรงเจเฮงเฮงตัว	74
ภาพที่ 36 ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ.....	74
ภาพที่ 37 เรือมาดที่ใช้ในประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ	75
ภาพที่ 38 แสดงเส้นทางคมนาคมทางน้ำจากคลองประเวศบุรีรมย์ และคลองลำปลาทิว (สีฟ้า) และ การคมนาคมทางบกจากถนนอ่อนนุช-ลาดกระบัง (สีเขียว).....	76

ภาพที่ 39 ประตุน้ำคลองท่าถั่ว หรือชื่อทางการคือคลองประเวศบุรีรมย์.....	77
ภาพที่ 40 สภาพในปัจจุบันของเรือนแถวริมน้ำที่ถูกไฟไหม้ในปีพ.ศ. 2540.....	78
ภาพที่ 41 ภาพข่าวเหตุการณ์ไฟไหม้เมื่อปีพ.ศ. 2556	80
ภาพที่ 42 สภาพอาคารที่ถูกไฟไหม้หลังเกิดเหตุการณ์.....	80
ภาพที่ 43 ร้านขายเครื่องเขียนไทยสามัคคีในปัจจุบัน	82
ภาพที่ 44 ผังพื้นที่ 1 เรือนแถว 2 ชั้นฝั่งเหนือคลองประเวศบุรีรมย์.....	85
ภาพที่ 45 ผังพื้นที่ 2 เรือนแถว 2 ชั้นฝั่งเหนือคลองประเวศบุรีรมย์.....	86
ภาพที่ 46 รูปตัด เรือนแถว 2 ชั้นฝั่งเหนือคลองประเวศบุรีรมย์	87
ภาพที่ 47 ช่องจอดเรือ	87
ภาพที่ 48 คานฝากของโครงสร้างหลังคาตลาดริมน้ำ.....	88
ภาพที่ 49 รูปตัดไอโซเมตริกเรือนแถว 2 ชั้นฝั่งเหนือคลองประเวศบุรีรมย์.....	88
ภาพที่ 50 เรือนแถวชั้นเดียวฝั่งเหนือคลองประเวศบุรีรมย์ ที่ทำเป็นโรงกลึง	90
ภาพที่ 51 เรือนแถวฝั่งใต้คลองประเวศบุรีรมย์ ก่อนที่จะมีการสร้างเขื่อนคอนกรีต	91
ภาพที่ 52 เรือนแถวฝั่งใต้คลองประเวศบุรีรมย์ ระหว่างการสร้างเขื่อนคอนกรีต.....	92
ภาพที่ 53 เรือนแถวฝั่งใต้คลองประเวศบุรีรมย์ในปัจจุบัน.....	92
ภาพที่ 54 รูปตัดไอโซเมตริกเรือนแถว 2 ชั้นฝั่งใต้คลองประเวศบุรีรมย์ (ก่อนทำเขื่อน).....	93
ภาพที่ 55 แพนผังของเรือนแถวไม้ชุมชนตลาดหัวตะเข้ (สีส้ม) และอาคารที่ใช้เป็นกรณีศึกษา (สีเขียวอ่อน).....	101
ภาพที่ 56 ที่ตั้งของร้าน สีแยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse (วงสีแดง).....	102
ภาพที่ 57 สีแยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse ก่อนการปรับปรุงโดยผู้ประกอบการใหม่	103
ภาพที่ 58 สีแยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse หลังการปรับปรุงโดยผู้ประกอบการใหม่.....	103
ภาพที่ 59 สีแยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse ในปัจจุบัน	104
ภาพที่ 60 สีแยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse ชั้นล่าง หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่	106
ภาพที่ 61 สีแยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse ชั้นบน หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่	106

ภาพที่ 62	กิจกรรมการเรียนรู้นอกห้องเรียนที่จัดในร้านสี่แยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse.....	107
ภาพที่ 63	แสดงลักษณะของพื้นที่เปิดโล่งของร้านสี่แยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse	107
ภาพที่ 64	การปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่ของสี่แยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse โดยส่วนสีเขียว แสดงพื้นที่การใช้งานที่เป็นร้านจำหน่ายอาหาร และเครื่องดื่ม และส่วนสีฟ้าแสดงพื้นที่การใช้งานที่ เป็นเกสเฮ้าส์	108
ภาพที่ 65	สรุปรูปแบบพื้นที่การใช้งานใหม่ของสี่แยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse	109
ภาพที่ 66	ที่ตั้งของร้าน ณ ลาดกระบัง (วงสีแดง).....	110
ภาพที่ 67	ร้าน ณ ลาดกระบัง หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่ส่วนเรือนแถวเดิม	111
ภาพที่ 68	ร้าน ณ ลาดกระบัง หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่บริเวณตลิ่งริมน้ำ	112
ภาพที่ 69	การปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่ของร้าน ณ ลาดกระบัง โดยส่วนสีเขียวแสดงพื้นที่การใช้ งานที่เป็นร้านจำหน่ายอาหาร และเครื่องดื่ม.....	115
ภาพที่ 70	สรุปรูปแบบพื้นที่การใช้งานใหม่ของร้าน ณ ลาดกระบัง.....	116
ภาพที่ 71	ที่ตั้งของร้าน กลิ่นฝัน (วงสีแดง).....	117
ภาพที่ 72	ร้าน กลิ่นฝัน หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่ส่วนเรือนแถวเดิม	118
ภาพที่ 73	ร้าน กลิ่นฝัน หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่บริเวณตลิ่งริมน้ำ.....	119
ภาพที่ 74	การปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่ของร้าน กลิ่นฝัน โดยส่วนสีเขียวแสดงพื้นที่การใช้งานที่ เป็นร้านกาแฟพิเศษ (specialty coffee) และส่วนสีฟ้าแสดงพื้นที่ใช้งานเป็นที่พักรูปแบบเกสต์เฮ้าส์	122
ภาพที่ 75	สรุปรูปแบบพื้นที่การใช้งานใหม่ของร้านกลิ่นฝัน	123
ภาพที่ 76	ที่ตั้งของร้าน บานเฟี้ยว /CafeAuxFleurs (วงสีแดง).....	124
ภาพที่ 77	ร้านบานเฟี้ยว หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่บริเวณตลิ่งริมน้ำ	125
ภาพที่ 78	ร้านบานเฟี้ยว หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่บริเวณตลิ่งริมน้ำ	125
ภาพที่ 79	การปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่ของร้าน บานเฟี้ยว โดยส่วนสีเขียวแสดงพื้นที่การใช้งานที่ เป็นร้านจำหน่ายอาหาร เครื่องดื่ม.....	128
ภาพที่ 80	สรุปรูปแบบพื้นที่การใช้งานใหม่ของร้านบานเฟี้ยว.....	129

ภาพที่ 81 ที่ตั้งของร้าน เอเฟรม (วงสีแดง)	130
ภาพที่ 82 ร้านเอเฟรม หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่	131
ภาพที่ 83 ร้านเอเฟรม หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่	133
ภาพที่ 84 การปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่ของร้าน เอเฟรม โดยส่วนสีเขียวแสดงพื้นที่การใช้งานที่เป็นหน้าร้านในการติดต่อ และขายกรอบรูป ส่วนสีฟ้าแสดงพื้นที่โรงปฏิบัติการ	134
ภาพที่ 85 สรุปรูปแบบพื้นที่การใช้งานใหม่ของร้านเอเฟรม.....	135
ภาพที่ 86 ที่ตั้งของ 274 Bed & Brews (วงสีแดง).....	136
ภาพที่ 87 ร้าน 274 Bed & Brews หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่.....	137
ภาพที่ 88 ร้าน 274 Bed & Brews หลังการปรับเปลี่ยนโครงจากของเรือนแถวเดิม 2 คูหา	139
ภาพที่ 89 ร้าน 274 Bed & Brews หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานส่วนเรือนแถว	140
ภาพที่ 90 ร้าน 274 Bed & Brews หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานบริเวณดลิ้งริมน้ำ	141
ภาพที่ 91 การปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่ของ 274 Bed & Brews โดยส่วนสีเขียวแสดงพื้นที่การใช้งานที่เป็นร้านอาหาร และเครื่องดื่ม ส่วนสีฟ้าแสดงพื้นที่ที่ใช้งานเป็นที่พักรูปแบบโฮสเทล	142
ภาพที่ 92 สรุปรูปแบบพื้นที่การใช้งานใหม่ของร้าน 274 Bed & Brews.....	143
ภาพที่ 93 ที่ตั้งของร้าน สเด็กเซ็ทแอนด์เซฟ (วงสีแดง).....	144
ภาพที่ 94 ร้านสเด็กเซ็ทแอนด์เซฟ หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานส่วนเรือนแถว	145
ภาพที่ 95 ร้านสเด็กเซ็ทแอนด์เซฟ หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานส่วนเรือนแถว	146
ภาพที่ 96 ร้านสเด็กเซ็ทแอนด์เซฟ ที่กำลังปรับปรุงพื้นที่การใช้งานส่วนเรือนแถว.....	148
ภาพที่ 97 การปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่ของร้าน สเด็กเซ็ทแอนด์เซฟ โดยส่วนสีเขียวแสดงพื้นที่การใช้งานที่เป็นร้านอาหาร และเครื่องดื่ม ส่วนสีฟ้าแสดงพื้นที่อเนกประสงค์สำหรับงานศิลปะ	149
ภาพที่ 98 สรุปรูปแบบพื้นที่การใช้งานใหม่ของร้าน สเด็กเซ็ทแอนด์เซฟ	150
ภาพที่ 99 ที่ตั้งของบ้านสามครู (วงสีแดง).....	151
ภาพที่ 100 บ้านสามครู หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานส่วนเรือนแถว.....	152
ภาพที่ 101 บ้านสามครู หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานส่วนเรือนแถว.....	154

ภาพที่ 102 การปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่ของ บ้านสามครู โดย ส่วนสีฟ้าแสดงพื้นที่ที่ใช้งานเป็นพื้นที่อเนกประสงค์สำหรับงานศิลปะ.....	155
ภาพที่ 103 สรุปรูปแบบพื้นที่การใช้งานใหม่ของบ้านสามครู.....	156
ภาพที่ 104 ที่ตั้งของร้านขายต้นไม้ (วงสีแดง).....	157
ภาพที่ 105 ร้านขายต้นไม้ หลังการปรับปรุงส่วนของเรือนแถว	158
ภาพที่ 106 ร้านขายต้นไม้ หลังการปรับปรุงโครงสร้างบริเวณตลิ่งริมน้ำ.....	160
ภาพที่ 107 ร้านขายต้นไม้ หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานบริเวณตลิ่งริมน้ำ.....	161
ภาพที่ 108 สรุปรูปแบบพื้นที่การใช้งานใหม่ของร้านขายต้นไม้.....	161
ภาพที่ 109 การปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่ของ ร้านขายต้นไม้ โดยส่วนสีฟ้าแสดงพื้นที่ที่ใช้งานเป็นพื้นที่โรงเรือนสำหรับปลูกต้นไม้ และพื้นที่นั่งริมน้ำ ส่วนสีเขียวแสดงพื้นที่ส่วนร้านค้า	162
ภาพที่ 110 ที่ตั้งของร้าน ATPress Art Studio (วงสีแดง).....	163
ภาพที่ 111 ATPress Art Studio หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานส่วนเรือนแถว	164
ภาพที่ 112 ATPress Art Studio หลังการปรับปรุงโครงสร้างส่วนเรือนแถว.....	166
ภาพที่ 113 ATPress Art Studio หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานส่วนเรือนแถว	167
ภาพที่ 114 ATPress Art Studio หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานบริเวณตลิ่งริมน้ำ.....	168
ภาพที่ 115 การปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่ของร้าน ATPress Art Studio โดยส่วนสีเขียวแสดงพื้นที่ที่ปรับปรุงเป็นร้านขายเครื่องดื่ม และอุปกรณ์ทางศิลปะ ส่วนสีฟ้าแสดงพื้นที่โรงปฏิบัติการด้านศิลปะ	169
ภาพที่ 116 สรุปรูปแบบพื้นที่การใช้งานใหม่ของร้าน ATPress Art Studio.....	170
ภาพที่ 117 ที่ตั้งของโรงระหัดเอเฟรม (วงสีแดง)	171
ภาพที่ 118 โรงระหัดเอเฟรม หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานส่วนเรือนแถว	172
ภาพที่ 119 โรงระหัดเอเฟรม หลังการปรับปรุงโครงสร้างส่วนเรือนแถว	174
ภาพที่ 120 โรงระหัดเอเฟรม กับการใช้งานพื้นที่การใช้งานในรูปแบบต่าง ๆ	175
ภาพที่ 121 โรงระหัดเอเฟรม กับการใช้งานพื้นที่การใช้งานในรูปแบบต่าง ๆ	176
ภาพที่ 122 โรงระหัดเอเฟรม กับการใช้งานพื้นที่การใช้งานในรูปแบบต่าง ๆ	176

ภาพที่ 123 การปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่ของโรงระหัดเอเฟรม โดยส่วนสีฟ้าแสดงพื้นที่ อเนกประสงค์สำหรับการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่มาจากทั้งใน และนอกชุมชน	177
ภาพที่ 124 สรุปรูปแบบพื้นที่การใช้งานใหม่ของร้าน ATPress Art Studio.....	178
ภาพที่ 125 ตัวอย่างของการปรับปรุงซ่อมแซมอาคารในรูปแบบเดิม (ร้านสีแยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse).....	189
ภาพที่ 126 ตัวอย่างของการปรับปรุงรูปแบบ และโครงสร้างอาคารใหม่ (ร้านกลิ้งฝืน).....	190
ภาพที่ 127 ตัวอย่างของการปรับปรุงรูปแบบ และโครงสร้างอาคารใหม่ (บ้านสามครู).....	191
ภาพที่ 128 ตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคารไปจากเดิม หรือก่อสร้างอาคารขึ้นมาใหม่ (274 Bed & Brews).....	192
ภาพที่ 129 ตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคารให้เป็นพื้นที่เปิดโล่ง	194
ภาพที่ 130 ตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคารให้เป็นพื้นที่เปิดโล่ง	196
ภาพที่ 131 ผังสีแสดงตัวอย่างพื้นที่ใช้งานของอาคารที่มีการปรับปรุงใหม่เป็นร้านค้าชั้นล่าง และที่พัก ชั้นบน	197
ภาพที่ 132 ผังสีแสดงตัวอย่างพื้นที่ใช้งานของอาคารที่มีการปรับปรุงใหม่เป็นร้านค้า และอาคาร อเนกประสงค์.....	198
ภาพที่ 133 แผนผังแสดงกรอบความคิดของการย้ายออกจากชุมชนของผู้อยู่อาศัยภายในชุมชน...	202

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญ และที่มาของปัญหาในการทำวิจัย

ตลาด และเรือนค้าขายพื้นถิ่นนั้น เกิดจากการค้าขาย และการขนส่งสินค้าทางเรือ ดังนั้น แหล่งที่ตั้งเริ่มแรกนั้นก็คือ พื้นที่ที่ตั้งอยู่ริมน้ำเป็นชุมทางการคมนาคมทางน้ำที่มีการขนส่งทางน้ำที่มีการขนส่งสินค้าทางเรือ ทั้งเรือที่ผ่าน และแวะจอด ตลาดเริ่มแรกนั้นจึงมักเป็นเรือนแพริมน้ำ และตลาดนัดริมน้ำ เมื่อสินค้าหลากหลาย และเป็นที่ยุคมากขึ้น ระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนดีขึ้น จึงเริ่มขยายตัวเป็นเรือนค้าขาย และชุมชนตลาดริมน้ำ¹

ตลาด และเรือนแถวไม้พื้นถิ่นริมน้ำนั้นเป็นมรดกทางสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมสืบเนื่องจากอดีตมาจนถึงปัจจุบันไม่น้อยไปกว่างานสถาปัตยกรรมอื่น ๆ เนื่องจากปัจจัยของเวลา และพัฒนาการในแต่ละด้านที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ทำให้ลักษณะทางกายภาพของตลาด และเรือนแถวไม้พื้นถิ่นริมน้ำนั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม บางแห่งชำรุดทรุดโทรม บางแห่งถูกปล่อยทิ้งร้าง บางแห่งสูญหายไป บางแห่งถูกรื้อถอนเพื่อปลูกสร้างอาคารใหม่

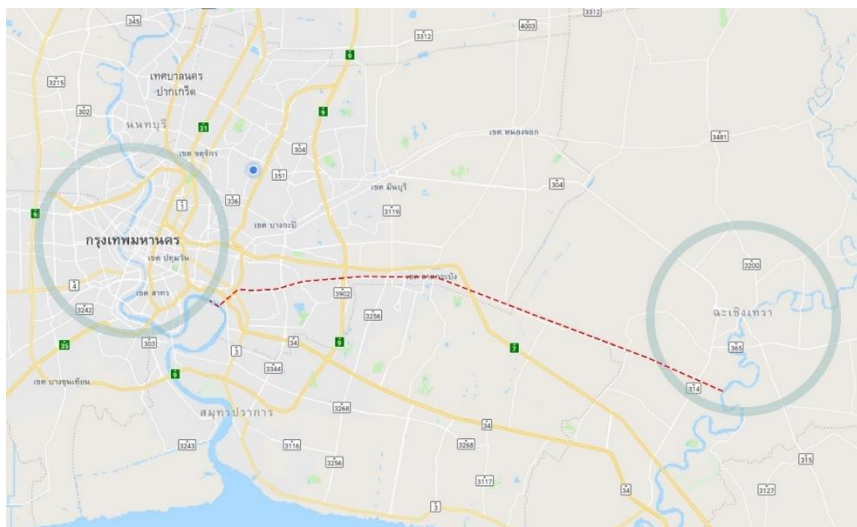
เขตตลาดกระบี่ เป็นพื้นที่ราบลุ่ม ประกอบไปด้วย ลำคลองธรรมชาติ และลำคลองที่ขุดขึ้นเพื่อการชลประทานจำนวนมาก แม้แต่เริ่มแรกที่ขุดขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เชื่อมระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำบางปะกงในจังหวัดจังหวัดฉะเชิงเทรา จัดได้ว่าเป็นคลองสายหลักและเส้นทางการคมนาคมที่สำคัญที่สุดในสมัยนั้น การก่อตั้งชุมชนต่าง ๆ ในเขตตลาดกระบี่ และบริเวณริมคลอง โดยเฉพาะบริเวณริมคลองประเวศบุรีรมย์ ซึ่งเป็นคลองสายใหญ่ และพาดยาวขนานเขตตลาดกระบี่ ผ่านเขตจังหวัดสมุทรปราการ และเขตจังหวัดฉะเชิงเทรา จากทิศตะวันตกไปทิศตะวันออกตามลำดับ

โดยคลองประเวศบุรีรมย์นั้น เป็นคลองที่เกิดจากการขยายตัวของจักรวรรดินิยมตะวันตกจากการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงกับอังกฤษ ในสมัยรัชกาลที่ 4 ซึ่งต่อมามีความสำคัญต่อสังคมเศรษฐกิจของไทยเป็นอย่างยิ่ง สาระสำคัญของสัญญาเบาว์ริงด้านการค้า ซึ่งมีนัยยะสำคัญอย่างมากในการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเศรษฐกิจแบบยังชีพเข้าสู่สังคมเศรษฐกิจแบบทุนนิยมมากขึ้น และได้เปิดโอกาสให้ชาวตะวันตกเข้ามาค้าขาย และตั้งถิ่นฐานในประเทศเป็นจำนวนมาก ชาวตะวันตกเหล่านี้ผลักดันให้มีการทำนุบำรุงการคมนาคมทั้งทางบก และทางน้ำให้เพียงพอต่อการใช้ประโยชน์ ส่งผลให้มีการสร้างสะพาน ถนน และขุดคลองในกรุงเทพมหานคร เพิ่มขึ้นอย่างมาก ซึ่งหลังจากคลองประเวศ

¹ อรศิริ ปาณินท์ และ สมคิด จิระทัศน์กุล, เรือนค้าขายพื้นถิ่นชุมชนเมือง (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ เจ ประพันธ์, 2544) หน้า 267

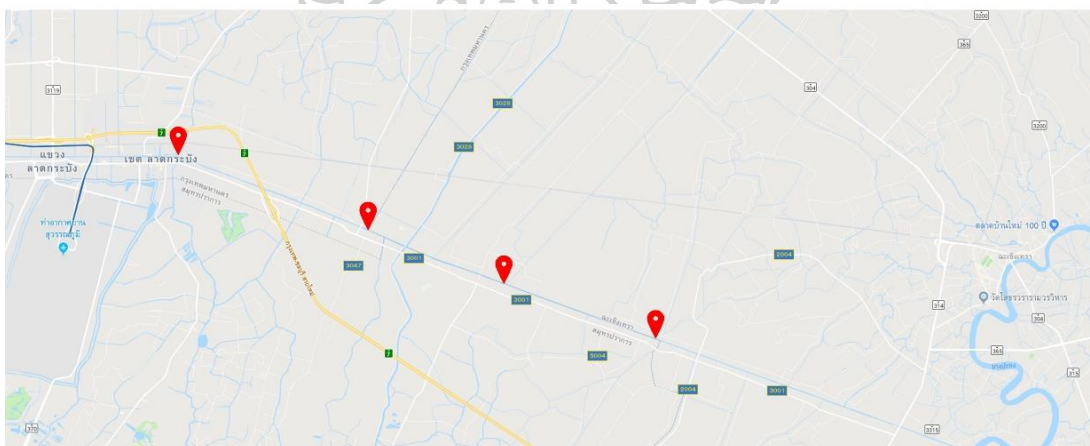
บุรีรัมย์ได้ถูกใช้งานนั้น การค้าขาย การขนส่งสินค้า ทางด้านตะวันออกของกรุงเทพมหานครนั้นเข้าถึงได้ง่ายขึ้น จึงเริ่มเกิดชุมชนตลาดริมคลองประเวศบุรีรัมย์ขึ้น เพื่อทำการค้าขาย แลกเปลี่ยนสินค้ากัน จนถึงปัจจุบัน ซึ่งชุมชนตลาด และเรือนแถวไม้พื้นถิ่นริมคลองประเวศบุรีรัมย์นั้น ในปัจจุบันที่ยังคงปรากฏ และยังมีการใช้งานอยู่จนถึงปัจจุบันนั้น มีทั้งหมด 4 แห่งด้วยกัน ได้แก่ ชุมชนตลาดหัวตะเข้ หลวงพรต-ท่านเลี่ยม ชุมชนตลาดหลวงแพ่ง ชุมชนตลาดคลองเป็ง และชุมชนตลาดคลองสวน

ซึ่งในอดีตนั้นการคมนาคมทางน้ำ ถือว่าเป็นเส้นทางสัญจรหลักที่สำคัญของชุมชนตลาดริมคลองประเวศบุรีรัมย์เช่นกัน แต่ในปัจจุบันนั้นระบบคมนาคมได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นอย่างมาก มีการสร้างเส้นทางรถไฟสายตะวันออก รวมถึงการสร้างถนนอนุช-ลาดกระบัง ทำให้การสัญจรทางน้ำซึ่งเคยเป็นเส้นทางสัญจรหลักได้ลดบทบาทลง เรื่อยมาจนมาถึงปีพ.ศ. 2526 เกิดเหตุการณ์น้ำท่วมครั้งใหญ่ ประกอบกับลักษณะภูมิประเทศโดยรวมของพื้นที่ในเขตลาดกระบังที่มีลักษณะเป็นแอ่งกระทะ และบริเวณริมคลองประเวศบุรีรัมย์ทั้ง 2 ฝั่งคลองนั้น ก็ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์น้ำท่วมครั้งใหญ่นี้เป็นอันมาก จากปัญหา และผลกระทบดังกล่าวจึงได้มีการทำเขื่อนและประตูน้ำกันคลองประเวศบุรีรัมย์เพื่อแก้ปัญหา น้ำท่วม แต่ผลกระทบอีกด้านนั้นก็คือ เป็นปัจจัยทำให้ผู้คนที่ย้ายมาอยู่ในพื้นที่นั้นเกิดการเปลี่ยนแปลงของวิถีการดำเนินชีวิตเป็นอย่างมาก ซึ่งในปัจจุบันที่บริเวณเขตลาดกระบังเป็นสถานที่ตั้งของท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ ซึ่งเป็นสนามบินนานาชาติของประเทศ การพัฒนาพื้นที่บริเวณโดยรอบท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ และการหมุนเวียนของเศรษฐกิจในพื้นที่นี้จึงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งบริเวณชุมชนตลาดเก่าริมคลองประเวศบุรีรัมย์ก็ได้รับผลกระทบในการพัฒนาพื้นที่นี้ด้วยเช่นกัน การอนุรักษ์ชุมชนเก่า และการพัฒนาพื้นที่จึงเป็นสิ่งที่ต้องทำเพื่อตอบรับการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ และเศรษฐกิจเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งเกิดเป็นคำถามว่าการเปลี่ยนแปลงเส้นทางสัญจรหลักนั้น ส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชนอย่างไร อีกทั้งปัญหาด้านอค์ศิภัยที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งทำให้งานสถาปัตยกรรมที่สร้างด้วยไม้นั้นได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก ซึ่งกลายเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ทำให้ชุมชนตลาดริมน้ำนั้นซบเซาลงเป็นอย่างมาก

ภาพที่ 1 เส้นทางคมนาคมทางน้ำจากกรุงเทพมหานครไปยังจังหวัดฉะเชิงเทราผ่านทางคลองประเวศบุรีรัมย์

ที่มา : ผู้วิจัย ดัดแปลงจาก <https://www.google.co.th/maps/>

ภาพที่ 2 ชุมชนตลาดและเรือนแถวไม้พื้นดินริมคลองประเวศบุรีรัมย์ในปัจจุบันที่ยังคงปรากฏ และยังมีการใช้งานอยู่จนถึงปัจจุบันนั้น มีทั้งหมด 4 แห่ง ได้แก่ (จากซ้ายไปขวา) ชุมชนตลาดหัวตะเข้ หลวงพรต-ท่านเลี่ยม ชุมชนตลาดหลวงแพ่ง ชุมชนตลาดคลองเปรี้ง และชุมชนตลาดคลองสวน

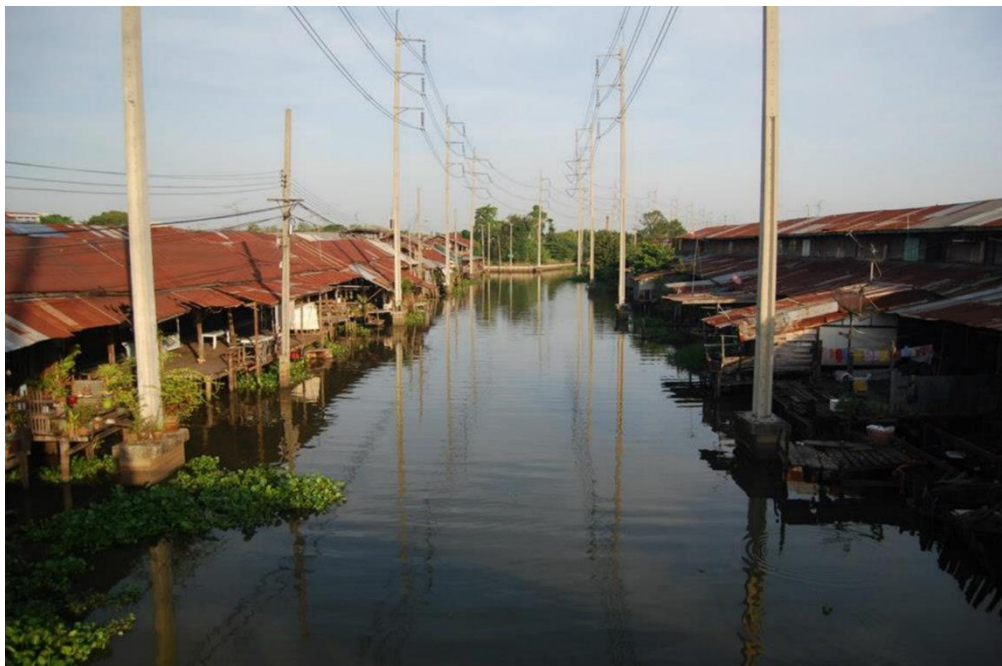
ที่มา : ผู้วิจัย ดัดแปลงจาก <https://www.google.co.th/maps/>

ชุมชนตลาดหัวตะเข้ เป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีการตั้งถิ่นฐานมาอย่างยาวนาน ซึ่งตั้งอยู่ริมคลองประเวศบุรีรัมย์เหมือนกับตลาดน้ำที่อยู่ใกล้ ๆ กันอีกหลากหลายแห่ง เช่น ตลาดคลองสวน ตลาดหลวงแพ่ง ฯลฯ ชุมชนตลาดหัวตะเข้เป็นชุมชนที่เกิดขึ้นบริเวณจุดตัดระหว่างคลองหัวตะเข้กับคลองประเวศบุรีรัมย์ คลองหัวตะเข้เป็นคลองธรรมชาติเก่าแก่โบราณที่เกิดขึ้น เพื่อนำน้ำจากที่ราบภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือลงสู่อ่าวไทยอีกทั้งยังมีผู้คนชุกชุมหลากหลายชาติพันธุ์ จึงทำให้

รูปแบบอาคารมีความหลากหลาย และส่วนใหญ่ยังคงรูปแบบที่เป็นงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอยู่ ซึ่งแต่เดิมเป็นชุมชนตลาดที่มีความสำคัญอย่างมากต่อเส้นทางการค้าขายฝั่งตะวันออกของกรุงเทพมหานคร โดยมีเรือแคว 2 ฝั่งริมน้ำที่เป็นเรือค้าขายอยู่จำนวนมาก และประกอบอาชีพค้าขายเป็นหลัก ซึ่งจากการเป็นชุมชนที่ค่อนข้างใหญ่ในละแวกจากการที่ตั้งอยู่ในจุดตัดของคลอง ซึ่งพบได้น้อยในพื้นที่ใกล้เคียง และเต็มไปด้วยผู้คนที่หลากหลายมารวมกัน ทำให้ชุมชนตลาดหัวตะเข้เป็นย่านชุมชนที่มีความหลากหลายทั้งทางด้านพหุวัฒนธรรม และวิถีชีวิต ถึงแม้ว่าจะมีการพัฒนารูปแบบตามช่วงเวลาในแต่ละยุคสมัย

ชุมชนตลาดหัวตะเข้จึงมีความน่าสนใจ และเหมาะแก่การศึกษา โดยเฉพาะปัจจุบันในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ที่เริ่มมีการฟื้นฟูชุมชนตลาดริมน้ำขึ้นมาอีกครั้งในช่วงที่นิยมการท่องเที่ยวแบบย้อนอดีต หรือ Nostalgia Tourism² ทำให้ตลาดริมน้ำต่าง ๆ เริ่มเกิดความนิยมกลับมาอีกครั้ง ความต้องการในการเข้าไปจับจองพื้นที่ภายในชุมชนตลาดเก่ามากขึ้น มีผู้คนจากต่างถิ่นเข้ามาอาศัยภายในชุมชน เริ่มมีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตที่มีอยู่ดั้งเดิมในชุมชน และทำให้ชาวบ้านในชุมชนที่อยู่เดิมนั้นทยอยออกจากชุมชนไป ด้วยเหตุผลต่าง ๆ เช่น ค่าเช่าที่สูงขึ้น มูลค่าของพื้นที่ที่สูงขึ้น ซึ่งเรียกปรากฏการณ์เช่นนี้ว่า เจนตรีฟิเคชัน (Gentrification) ซึ่งมีความน่าสนใจที่ว่า ภายในชุมชนตลาดหัวตะเข้เองก็เริ่มมีปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชันเข้ามาภายในชุมชน จากผู้คนภายนอกเช่น นักธุรกิจ ผู้ประกอบการ นักออกแบบ รวมไปถึงศิษย์เก่าจากวิทยาลัยช่างศิลป์ซึ่งตั้งอยู่บริเวณใกล้เคียง ซึ่งมีความผูกพันกับชุมชนมาตั้งแต่สมัยยังเรียนอยู่ ทำให้เป็นที่น่าศึกษาว่าภายในชุมชนมีวิธีการอย่างไรในการปรับตัวกับปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชันนี้ และบุคคลภายนอกที่เข้ามาอาศัยหรือทำธุรกิจที่นี่ มีวิธีการ และทัศนคติต่อการอนุรักษ์รักษาหรือฟื้นฟูชุมชนอย่างไร และทั้งผู้คนในชุมชน รวมถึงผู้ประกอบการที่มาจากนอกชุมชนนั้นมีวิธีการปรับเปลี่ยนการใช้งานอาคารไปจากเดิมมากหรือน้อยเพียงใด รวมไปถึงวิธีการของการอยู่ร่วมกันในชุมชนภายใต้กระบวนการเจนตรีฟิเคชันอย่างไร ซึ่งจะทำให้ทราบถึงแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงการใช้งานของชุมชนอย่างไรที่จะทำให้ผู้คนทั้งใน และนอกชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืน

² สิริชญา วงษ์อาทิตย์, ปัจจัยที่มีผลต่อการท่องเที่ยวเชิงโหยหาอดีตของนักท่องเที่ยวชาวไทย ปรินญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2558 หน้า 3

ภาพที่ 3 ชุมชนตลาดหัวตะเข้ หลวงพรต-ท่านเลี่ยม ในอดีต (ประมาณช่วงปีพ.ศ.2555)
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 4 ชุมชนตลาดหัวตะเข้ หลวงพรต-ท่านเลี่ยม ในปัจจุบัน
ที่มา : ผู้วิจัย

เป็นแนวทางให้กับชุมชนต่างที่พบเจอกับปรากฏการณ์เดียวกัน ซึ่งข้อมูลที่ได้มานั้นจะช่วยส่งเสริมให้การอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาพื้นที่บริเวณชุมชนตลาดหัวตะเข้ขึ้นให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

1.1.1 การกำหนดประเด็นปัญหาการวิจัยที่สรุปจากความเป็นมา

จากการลงพื้นที่เบื้องต้นนั้น จากในช่วงที่ตลาดได้ซบเซาลงหลังจากการเปลี่ยนแปลงเส้นทางการคมนาคมหลักไปเป็นทางเส้นถนนอ่อนนุช และเกิดตลาดบกขึ้นมาแทน หลังจากนั้นได้ปรากฏว่าเริ่มมีผู้อยู่อาศัยได้ทยอยละทิ้งที่อยู่เพื่อไปทำมาหากินในละแวกอื่น ความผูกพัน และความสัมพันธ์ของผู้คนภายในชุมชนก็เริ่มที่จะเปลี่ยนไป จนถึงในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา จึงเริ่มมีผู้อยู่อาศัยใหม่ที่เริ่มมองเห็นถึงศักยภาพของพื้นที่ชุมชนเก่านี้ในอนาคต เริ่มที่จะเข้ามาจับจองพื้นที่ภายในชุมชน และเกิดความผูกพัน ความสัมพันธ์ และวิถีชีวิตภายในชุมชนในรูปแบบใหม่ขึ้น เกิดเป็นกระบวนการเจเนตรีฟิเคชันจากที่ได้กล่าวมาข้างต้น ซึ่งจะเป็นหนึ่งในประเด็นปัญหาในการวิจัยนี้

โดยในปัจจุบันนั้นภายในชุมชนมีความหลากหลายทางด้านประชากรพอสมควร ทั้งผู้อยู่อาศัยเดิม และผู้อยู่อาศัยใหม่ ทั้งที่เข้ามาอาศัยอยู่เลย และเข้ามาใช้พื้นที่ในการค้าขาย โดยมีการปรับปรุงอาคาร และพื้นที่ภายในชุมชนให้เปลี่ยนไปจากเดิมทั้งในเรื่องรูปแบบการใช้งาน และรูปลักษณะในบางส่วน รวมไปถึงการสร้างอาคารขึ้นมาใหม่ในพื้นที่เดิม ซึ่งสังเกตได้ว่าในอาคารบางแห่งมีผู้อยู่อาศัยใหม่ได้ทำการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงนั้น ตัวผู้อยู่อาศัยใหม่ก็พอที่จะมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการอนุรักษ์อยู่บ้าง ตัวอาคารใหม่ไม่แปลกแยกไปจากของเดิม อาคารบางแห่งเป็นเพียงการปรับปรุงซ่อมแซมอาคารให้กลับมาสวยงาม ส่วนอาคารบางแห่งมีการสร้างใหม่ทั้งหลังก็จะมีกรอบแบบที่กลมกลืน และคำนึงถึงบริบทภายในชุมชน ทำให้มีข้อคิดเห็นว่าด้วยการเข้ามาอยู่อาศัยกันทั้งผู้อยู่อาศัยเดิม และผู้อยู่อาศัยใหม่นั้น อยู่อาศัยจนเกิดความกลมกลืนกันไปจนเกิดจิตสำนึกต่อการรักษาชุมชนขึ้นหรือไม่ หรือก่อนที่จะเข้ามาอยู่อาศัยนั้นได้มีความคิดที่จะฟื้นฟูชุมชนมาก่อนแล้วหรือไม่ หรือจากเหตุผลอื่น ๆ ซึ่งจากความเป็นมาในข้างต้นนั้น จึงได้กำหนดประเด็นปัญหาการวิจัยได้ 3 หัวข้อ ได้แก่

1. จากปรากฏการณ์เจเนตรีฟิเคชันที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพของย่านชุมชน เป็นการอนุรักษ์ชุมชนจริงตามการกล่าวไว้ในนิยามทั่วไปหรือไม่ ทั้งในเรื่องของการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการใช้งานของอาคารเดิม โดยทั้งเอกชน และชาวบ้านในชุมชนเอง ทั้งในเรื่องของจำนวนร้านค้ารูปแบบใหม่ สถาปัตยกรรมที่เปลี่ยนไปอาจส่งผลกระทบต่อทางกายภาพ เช่น การสูญเสียความเป็นย่านชุมชน

2. จากปรากฏการณ์เจเนตรีฟิเคชันที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม จากการมีผู้อยู่อาศัยใหม่ที่มีลักษณะการใช้ชีวิตที่มีลักษณะแตกต่างจากวิถีชีวิตดั้งเดิม เข้ามาอยู่

ร่วมกันกับผู้อยู่อาศัยเดิม สถาปัตยกรรมที่เปลี่ยนไปอาจจะมีผลกระทบต่อสังคม เช่น วิถีชีวิตแบบใหม่ที่ไม่สนับสนุนการอยู่อาศัยหรือทำธุรกิจในแบบดั้งเดิม การสูญเสียความใกล้ชิดกันในย่านชุมชน

3. ทศนคติ และความรู้สึกของคนในชุมชน และคนกลุ่มใหม่ในชุมชน ที่มีต่อความเป็นย่านชุมชนในปัจจุบันของชุมชนตลาดหัวตะเข้ ในฐานะที่เป็นชุมชนเก่าที่มีคุณค่าในการอนุรักษ์ อีกทั้งยังมีศักยภาพในการดึงดูดให้คนภายนอกเข้ามาลงทุนทำธุรกิจได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งในการแสดงออกทางทศนคติ และความรู้สึกของแต่ละบุคคลในชุมชนต่อสภาพปัจจุบันนั้น จะเป็นแนวทางหลักสำคัญต่อการกำหนดทิศทางในอนาคตของการดำรงความเป็นย่านชุมชนที่ทุกฝ่ายมีสิทธิ์ มีเสียง และมีส่วนร่วมกันในการรับผิดชอบต่อชุมชน

ภาพที่ 6 ตัวอย่าง ร้านค้า ร้านอาหารต่าง ๆ ในชุมชนที่มีการปรับปรุงโดยเจ้าของที่เป็นผู้อยู่อาศัยใหม่
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 7 ตัวอย่าง ร้านกาแฟ ร้านอาหารต่าง ๆ ในชุมชนที่มีการปรับปรุงโดยเจ้าของที่เป็นผู้อยู่อาศัยใหม่
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 8 ตัวอย่าง ร้านอาหาร และโฮสเทลในชุมชนที่มีการปรับปรุงโดยเจ้าของที่เป็นผู้อยู่อาศัยใหม่
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 9 ตัวอย่าง ร้านอาหาร และโฮสเทลต่าง ๆ ในชุมชนที่มีการปรับปรุงโดยเจ้าของที่เป็นผู้อยู่อาศัยใหม่
ที่มา : ผู้วิจัย

1.1.2 คำถามของการวิจัย

ปรากฏการณ์เจน트리ฟิเคชั่นส่งผลต่อการอนุรักษ์อาคารแถวไม้ในชุมชนหัวตะเข้ให้เกิดทิศทางในการใช้สอยอย่างไร โดยแบ่งเป็นคำถามย่อยดังนี้

1. ปรากฏการณ์เจน트리ฟิเคชั่นมีผลอย่างไรกับการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมทั้งในแง่ของกายภาพ และสังคม
2. ปรากฏการณ์เจน트리ฟิเคชั่นมีผลอย่างไรกับการเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยในย่านเก่า
3. ทศนคติของผู้เข้ามาอยู่ใหม่ในชุมชนเป็นปัจจัยในการกำหนดแนวทางการเปลี่ยนแปลงของย่านเก่าอย่างไร

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. ศึกษาบทบาทของปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชั่นในการอนุรักษ์งานสถาปัตยกรรม และทางสังคม เช่น รูปแบบสถาปัตยกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปตามผลกระทบทางเศรษฐกิจของตึกแถวริมน้ำ และวิถีชีวิตของชุมชนตลาดหัวตะเข้ในปัจจุบัน

2. ศึกษาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางสถาปัตยกรรม และการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม ที่เป็นผลมาจากการใช้งานใหม่ และการเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอย

3. วิเคราะห์ และเปรียบเทียบ แนวทางของการใช้งานใหม่ และการเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยที่เกิดขึ้นกับเรือนแถวไม้ริมน้ำ ที่เป็นผลมาจากปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชัน

4. อภิปรายทัศนคติของผู้อยู่อาศัยภายในชุมชน ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสถาปัตยกรรม สังคม การใช้งานใหม่ และการเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยภายในชุมชน

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1.3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

ศึกษา และสำรวจเฉพาะเรือนแถวตลาดบริเวณที่ตั้งอยู่ริมน้ำฝั่งเหนือของชุมชนตลาดหัวตะเข้ บนพื้นที่ริมคลองประเวศบุรีรมย์ ซึ่งจะทำให้การศึกษาบริบทของพื้นที่โดยสังเขป และศึกษารูปแบบเรือนแถวริมน้ำที่เป็นกรณีศึกษาเป็นหลัก

ภาพที่ 10 ขอบเขตของเรือนแถวตลาดบริเวณที่ตั้งอยู่ริมน้ำ 2 ฝั่งคลองของชุมชนตลาดหัวตะเข้ และขอบเขตด้านพื้นที่ของการวิจัย (กรอบเส้นปะสีแดง)

ที่มา : ผู้วิจัย ดัดแปลงจาก <https://www.google.co.th/maps/>

1.3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. ประวัติความเป็นมาของชุมชนตลาดหัวตะเข้ ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2416 จนถึงปัจจุบัน
2. ลักษณะทางกายภาพของชุมชน และเรือนแถวไม้ริมน้ำฝั่งเหนือของชุมชนตลาดหัวตะเข้ที่มีการปรับเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยโดยผู้ประกอบการ
3. ความสัมพันธ์ของสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจภายในชุมชนของชุมชนตลาดหัวตะเข้ และบริเวณใกล้เคียง
4. กลุ่มประชากรภายในชุมชนตลาดหัวตะเข้ทั้งที่เป็นกลุ่มผู้อยู่อาศัยเดิม และกลุ่มผู้เข้ามาอยู่อาศัยใหม่

1.3.3 ขอบเขตด้านเวลา

ผู้วิจัยจะทำการศึกษาชุมชนตลาดหัวตะเข้ในสภาพปัจจุบัน โดยในการวิจัยครั้งนี้จะเริ่มทำการวิจัย และเก็บข้อมูลในช่วงตั้งแต่ เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2563 เป็นต้นมา

1.3.4 ตารางเวลาการดำเนินงาน

ตารางที่ 1 ตารางแสดงเวลาดำเนินการศึกษา

ปี	การปฏิบัติงาน	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
2563	เขียนโครงร่าง การวิจัย วางแผน การศึกษา							x	x	x	x	x	x
2564	รวบรวม เอกสาร ศึกษาทฤษฎี และกำหนดวิธี การศึกษา	x	x	x	x	x	x						
2564	เก็บข้อมูล ภาคสนาม							x	x	x	x	x	x
2565	จัดทำ และ เรียบเรียง ข้อมูลทาง กายภาพ	x	x	x	x	x	x	x					

ตารางที่ 1 ตารางแสดงเวลาดำเนินการศึกษา (ต่อ)

ปี	การปฏิบัติงาน	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
2565	วิเคราะห์ ข้อมูล								x	x	x	x	x
2566	สังเคราะห์ และสรุป ผลการวิจัย	x	x	x	x								

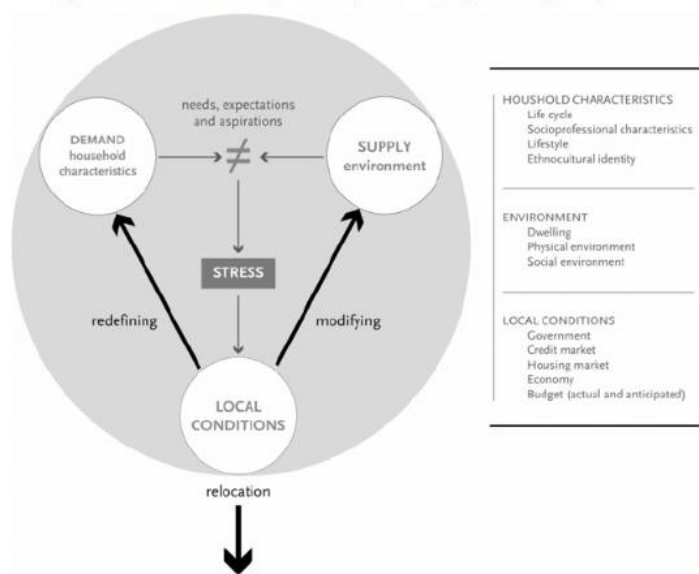
ที่มา : ผู้วิจัย

1.4 การกำหนดกรอบการวิจัย และวิธีดำเนินการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรม และเข้าไปศึกษาในชุมชนเบื้องต้นแล้วสามารถกำหนดกรอบความคิดในเบื้องต้นได้ดังนี้

Belenger (2005) ได้อธิบายเป็นกรอบความคิดของการย้ายออกจากชุมชนของผู้อยู่อาศัยภายในชุมชนเกิดจาก ความต้องการของคนในชุมชน (Demand) ไม่สัมพันธ์กับ สิ่งที่ชุมชนมีอยู่ในปัจจุบัน (Supply) จึงทำให้เกิดความเครียด ความไม่สบายใจในการอยู่อาศัยต่อ (Stress) ซึ่งเกิดได้จากหลายปัจจัย ยกตัวอย่างเช่น ทรัพยากร วิถีชีวิต เศรษฐกิจ ความเป็นหนึ่งเดียวกันในชุมชน (ทั้งด้านเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ รวมไปถึงวัฒนธรรมร่วม) เริ่มไม่สัมพันธ์ไปกับชุมชนในปัจจุบันนั้น ๆ เช่น ที่อยู่อาศัยสภาพแวดล้อม รวมไปถึงสภาพทางสังคมที่เปลี่ยนไป และจึงทำให้เกิดเงื่อนไขในการอยู่อาศัยขึ้นมา เช่น นโยบายส่วนกลางจากภาครัฐ งบประมาณ สภาพเศรษฐกิจ ศักยภาพในพื้นที่ ทั้งแนวทางในการลงทุน รวมไปถึงรูปแบบทางสถาปัตยกรรม ซึ่งจะไปพัฒนา ปรับเปลี่ยนรูปแบบชุมชนใหม่ หรือปรับให้ชุมชนกลับไปเป็นอย่างที่เคยเป็นมาก่อน ซึ่งในเงื่อนไขต่าง ๆ นี้จะส่งผลให้ผู้คนในชุมชนจะยังคงอยู่ หรือย้ายออกจากชุมชนนี้ไป

Figure I: Residential mobility stimuli (source: Bélanger, 2005; p. 237)

ภาพที่ 11 Residential mobility stimuli³

ที่มา : Belanger, 2005; p.237

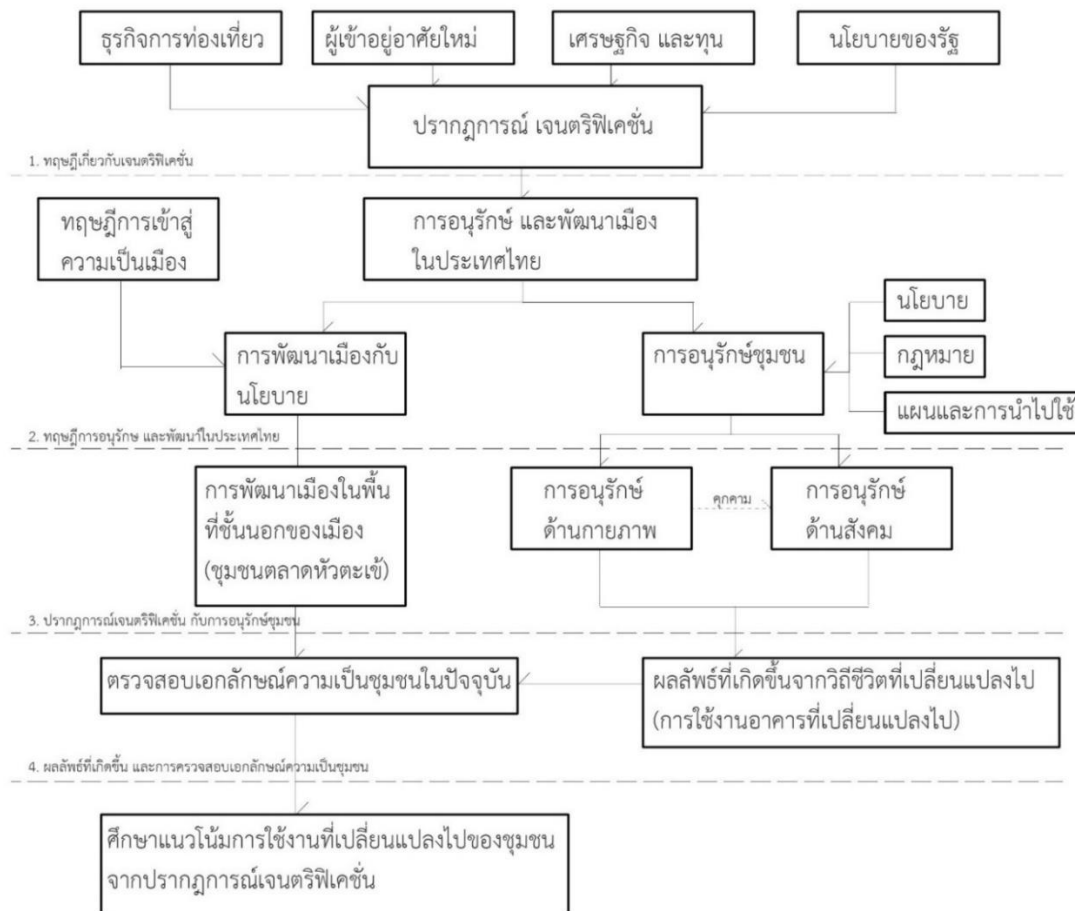
จากแผนผังข้างต้นจึงทำให้เห็นรูปแบบของปรากฏการณ์เจเนตรีฟิเคชันที่เกิดขึ้นในชุมชน จึงนำมาใช้ร่วมกับรูปแบบของชุมชนตลาดเก่าหัวตะเข้ที่นำมาใช้ศึกษา โดยปัจจัยภายนอกมีผลต่อการเกิดปรากฏการณ์เจเนตรีฟิเคชันในชุมชน จึงต้องนำไปสู่การศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์เจเนตรีฟิเคชัน รวมไปถึงรูปแบบแนวทางการอนุรักษ์ชุมชนภายในประเทศไทยเอง และนำมาตรวจสอบกับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงไปของชุมชนในปัจจุบัน โดยวิธีดำเนินการวิจัยจะเริ่มจากการลงพื้นที่เพื่อทำการเก็บข้อมูลเก็บข้อมูลเบื้องต้นของงานสถาปัตยกรรมเรือนแถวไม้เก่าริมน้ำ ของชุมชนตลาดหัวตะเข้ทั้งที่ปรับปรุงแล้ว และยังไม่ปรับปรุง โดยทั้งที่เป็นของคนในชุมชนเอง และผู้เข้ามาอยู่อาศัยใหม่ ภาพรวมของผังบริเวณ ผังพื้น รูปทรงอาคาร รูปแบบของโครงสร้าง การใช้วัสดุ และการใช้สอยพื้นที่ภายนอก และภายในของอาคาร รวมถึงนัดหมายสัมภาษณ์จากเจ้าของอาคารที่ทำการศึกษ โดยการเข้าไปสอบถามโดยตรงจากเจ้าของอาคาร ถึงทัศนคติต่อชุมชนที่มีผลต่อการปรับปรุงอาคาร รวมไปถึงการสังเกตภายในชุมชนทั้งที่เป็น

³. ในแผนผังของ Belanger ได้แสดงกรอบความคิดของการย้ายออกจากชุมชนของผู้อยู่อาศัยภายในชุมชน โดยมีความสัมพันธ์ระหว่าง ความต้องการของคนในชุมชน (Demand) สิ่งที่มีชุมชนมีอยู่ในปัจจุบัน (Supply) และความไม่สบายใจในการอยู่อาศัยต่อ (Stress) เป็นตัวแปรสำคัญของการตัดสินใจที่จะย้ายออกจากชุมชนของผู้อาศัยเดิม

กลุ่มผู้อยู่อาศัยเดิม และกลุ่มผู้เข้ามาอยู่อาศัยใหม่ เพื่อให้ทราบถึงวิถีชีวิต สภาพสังคม และเศรษฐกิจ ทั้งภายใน และโดยรอบชุมชนตลาดหัวตะเข้

ต่อมาจึงเริ่มนำข้อมูลที่ได้มาจัดระเบียบเป็นกลุ่มโดยแยกเป็น กลุ่มอาคารที่ปรับปรุงโดยกลุ่มผู้เข้ามาอยู่อาศัยใหม่ และกลุ่มอาคารที่ปรับปรุงโดยกลุ่มผู้เข้ามาอยู่อาศัยเดิม โดยแยกข้อมูลทั้งรูปแบบการปรับปรุงอาคาร ทิศนคติ และแนวทางการจัดการชุมชนในอนาคตในการปรับตัวต่อการเข้ามาของปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชั่น และนำข้อมูลที่จัดระเบียบแล้วมาวิเคราะห์ข้อมูล และเปรียบเทียบงานสถาปัตยกรรมประเภทเรือนแถวไม้เก่าริมน้ำ ของแต่ละชุมชนตลาดเก่าริมคลองประเวศบุรีรมย์ รอบข้างชุมชนตลาดหัวตะเข้ สรุปลงถึงประวัติศาสตร์ รูปแบบสถาปัตยกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัย ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชน และแนวโน้มของการดำรงอยู่ และเปลี่ยนแปลงไปในอนาคตของชุมชนตลาดหัวตะเข้ โดยดูจากความสัมพันธ์ของชุมชนกับสภาพแวดล้อม วิถีชีวิต เศรษฐกิจชุมชน คติความเชื่อ และความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนตลาดเก่าริมคลองประเวศบุรีรมย์ที่ส่งผลต่องานสถาปัตยกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปของชุมชนในปัจจุบัน และนำมาเปรียบเทียบผลลัพธ์ของกลุ่มผู้เข้าถือครองใหม่ และคนในชุมชนเดิมในการอนุรักษ์อาคาร รวมไปถึงคุณลักษณะอาคารที่ได้รับการอนุรักษ์ เพื่อให้ทราบถึงผลที่ทำให้เกิดแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงการใช้งานไปจากรูปแบบเดิม ซึ่งจะเป็นแนวทางบุกเบิกในการฟื้นฟูชุมชนที่กำลังเผชิญกับปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชั่นต่อไป จึงสามารถนำมาสรุปเป็นกรอบแนวคิดได้ดังนี้

ภาพที่ 12 การกำหนดกรอบการวิจัยเบื้องต้น

ที่มา : ผู้วิจัย

จากแผนผังข้างต้น เป็นกระบวนการวิจัยที่จะศึกษาถึงที่มา และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องของกระบวนการเจริญเติบโตซึ่งจะนำไปสู่การตรวจสอบกับทฤษฎีด้านการอนุรักษ์ชุมชน จนไปถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นของกระบวนการเจริญเติบโตของชุมชน และนำมาตรวจสอบกับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนตลาดหัวตะเข้ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงไปของชุมชนในปัจจุบัน ทำให้สามารถกำหนดกรอบการวิจัย และสมมติฐานการวิจัยต่อไปได้

1.4.1 สมมติฐานของการวิจัย

1. ทศนคติเชิงบวก ได้แก่ ความรู้สึกที่ดี ความผูกพัน และความประทับใจในชุมชน จะส่งผลให้ปรากฏการณ์เจริญเติบโตในชุมชนไปในทางบวก ส่งผลต่อการอนุรักษ์ทั้งทางกายภาพ และการปรับการใช้สอยที่สะท้อนถึงการพัฒนาทางสังคม

2. ทศนคติเชิงลบ ได้แก่ การไม่นึกถึงประโยชน์ส่วนรวมของชุมชน การไม่มีปฏิสัมพันธ์กับชุมชน จะส่งผลให้ปรากฏการณ์เจตริพิเคชันในชุมชนไปในทางลบ ส่งผลต่อการอนุรักษ์ทั้งทางกายภาพ และการปรับการใช้สอยที่ไม่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และสภาพทางสังคม

1.5 ระเบียบวิธีวิจัย วิธีการศึกษา

งานศึกษานี้เป็นการศึกษาเพื่อหาแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบพื้นที่ใช้สอยของชุมชนตลาดหัวตะเข้ที่มีเอกลักษณ์ และมีความสำคัญทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของพื้นที่ ซึ่งมีการถ่ายทอดออกมาในลักษณะของรูปแบบงานสถาปัตยกรรม และวิถีชีวิตในชุมชนที่มีความสอดคล้องกัน โดยผ่านการสืบทอดวิถีชีวิต และวัฒนธรรมสืบต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยในการศึกษาครั้งนี้จะมีลักษณะเป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) เป็นการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบรรยาย และค้นหาความจริงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน และการวิจัยเชิงประเมิน (Evaluative Research) ทั้งในด้านการสถาปัตยกรรม สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม การสำรวจความคิดเห็น และทัศนคติของคนภายในชุมชน รวมถึงการศึกษาถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ถึงความเหมาะสมกับชุมชนที่ใช้เป็นกรณีศึกษา

1.5.1 ขั้นตอนการเก็บข้อมูล

1.5.1.1 การเก็บข้อมูลปฐมภูมิ

1.1 ลงพื้นที่ที่ทำการศึกษา และเก็บข้อมูลเบื้องต้นของงานสถาปัตยกรรม เรือนแถวไม้เก่าริมน้ำ ของชุมชนตลาดหัวตะเข้ทั้งที่ปรับปรุงแล้ว และยังไม่ปรับปรุง โดยทั้งที่เป็นของคนในชุมชนเอง และผู้เข้ามาอยู่อาศัยใหม่

1.2 ลงพื้นที่สำรวจพื้นที่กายภาพ ภาพรวมของผังบริเวณ ผังพื้นที่ รูปทรงอาคาร รูปแบบของโครงสร้าง การใช้วัสดุ และการใช้สอยพื้นที่ภายนอกและภายในของอาคาร เพื่อให้ทราบถึงลักษณะ รูปแบบทางสถาปัตยกรรมทั้งในรูปแบบเดิม และรูปแบบที่ได้รับการปรับปรุงพื้นที่ใช้สอยแล้ว

1.3 สืบค้นข้อมูลปฐมภูมิ จากการสัมภาษณ์คนในชุมชนทั้งที่เป็นกลุ่มผู้อยู่อาศัยเดิม และกลุ่มผู้เข้ามาอยู่อาศัยใหม่ เพื่อทำให้ทราบถึงทัศนคติ วิถีชีวิต สภาพสังคม และเศรษฐกิจ ทั้งภายใน และโดยรอบชุมชนตลาดหัวตะเข้

1.5.1.2 การเก็บข้อมูลทุติยภูมิ

เป็นการเก็บข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ทั้งจากเอกสาร ภาพถ่ายเก่า หนังสือ ตำรา บทความ รวมไปถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูลจะขึ้นอยู่กับลักษณะของข้อมูลที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น ด้าน

สถาปัตยกรรม และรูปแบบการใช้งานอาคาร ด้านสภาพแวดล้อม วิถีชีวิต สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และความคิดเห็นด้านการใช้งานพื้นที่ และด้านการพัฒนาพื้นที่ภายในชุมชน ซึ่งอาจจะรวมถึงข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ รวมไปถึงกระบวนการเงินตราที่เคชั่นที่เกิดขึ้นทั้งใน และนอกชุมชน ซึ่งจะเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. ด้านสถาปัตยกรรม และรูปแบบการใช้งานอาคาร จะศึกษาพัฒนาการของการใช้งานอาคารในแต่ละสมัย ระยะเวลาในการอยู่อาศัย ลักษณะทางกายภาพของอาคารเรือนแถว เช่น วัสดุประกอบอาคาร พื้นที่ใช้สอยภายใน กิจกรรมที่เกิดขึ้น เพื่อหาลักษณะที่สำคัญของอาคาร และสภาพแวดล้อม

2. ด้านสภาพแวดล้อม วิถีชีวิต สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และความคิดเห็นด้านการใช้งานพื้นที่ เพื่อหาลักษณะทางสังคมเศรษฐกิจที่สำคัญ ตลอดจนความคิดเห็นของประชากรในชุมชนเพื่อให้ทราบถึงความพึงพอใจในที่พักอาศัย และสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ในด้านต่าง ๆ

3. ด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยจะอาศัยข้อมูลทุติยภูมิเพื่อทำการเปรียบเทียบ และวิเคราะห์ทบทวน

1.5.2 ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูล และเปรียบเทียบงานสถาปัตยกรรมประเภทเรือนแถวไม้เก่าริมน้ำของแต่ละชุมชนตลาดเก่าริมคลองประเวศบุรีรมย์ รอบข้างชุมชนตลาดหัวตะเข้

2. วิเคราะห์ และสรุปผลถึงประวัติศาสตร์ รูปแบบสถาปัตยกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัย ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชน และแนวโน้มของการดำรงอยู่และเปลี่ยนแปลงไปในอนาคตของชุมชนตลาดหัวตะเข้

3. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของชุมชนกับสภาพแวดล้อม วิถีชีวิต เศรษฐกิจชุมชน คติความเชื่อ และความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนตลาดเก่าริมคลองประเวศบุรีรมย์ ที่ส่งผลกระทบต่องานสถาปัตยกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปของชุมชน

4. วิเคราะห์ และเปรียบเทียบผลลัพธ์ของกลุ่มผู้เข้าถือครองใหม่ และคนในชุมชนเดิมในการอนุรักษ์อาคาร รวมไปถึงคุณลักษณะอาคารที่ได้รับการอนุรักษ์ เพื่อให้ทราบถึงผลที่ทำให้เกิดแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงการใช้งานไปจากรูปแบบเดิม และเป็นแนวทางในการฟื้นฟูชุมชนต่อไป

1.5.3 กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษา

ในส่วนของประชากรเป้าหมาย (Population) จะเป็นบุคคลที่มีอาคารเรือนแถวไม้ริมน้ำที่ได้รับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้งานใหม่ จึงใช้วิธีการสำรวจ และวิจัยจากเจ้าของอาคารที่เป็นผู้อยู่อาศัยหรือผู้เช่าอาคารเหล่านี้โดยคัดเลือกจากผู้อยู่อาศัยในชุมชนจากกลุ่มดังนี้

1. กลุ่มผู้อยู่อาศัยเดิมได้ทำการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงการใช้งานเรือนแถวไม้ริมน้ำเดิมไปในรูปแบบต่าง ๆ

2. กลุ่มผู้ประกอบการใหม่ที่ได้ทำการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงการใช้งานเรือนแถวไม้ริมน้ำเดิมไปในรูปแบบต่าง ๆ

โดยวิธีการได้มาซึ่งเข้าถึงประชากรกลุ่มเป้าหมาย เพื่อชักชวนให้เข้าร่วมโครงการ จะเป็นการเข้าขอความร่วมมือในการเข้าไปสัมภาษณ์ โดยมีการเข้าไปพบปะผู้ประกอบการโดยตรงหรือนัดหมายจากช่องทางติดต่อทางโทรศัพท์ (จากการโทรศัพท์พูดคุยโดยตรงหรือจากทางแอปพลิเคชัน) ก่อนที่จะเข้ามาทำการสอบถาม โดยในบางกรณีอาจจะมีการเข้าไปสอบถามผู้นำชุมชนเพื่อเป็นการปูทางในการเข้าไปคุยกับทางผู้ประกอบการอีกทางหนึ่ง และใช้วิธีการสังเกตโดยการเข้าไปสอบถามถึงทัศนคติต่อชุมชน

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงข้อมูลทางกายภาพ ที่เกี่ยวกับสภาพอาคาร สถาปัตยกรรม รูปแบบโครงสร้าง และปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่องานสถาปัตยกรรมและรูปแบบอาคารของชุมชน รวมไปถึงปัจจัยในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของชุมชน

2. ได้ทราบถึงบทบาทของปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชันที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงของย่านชุมชน ทั้งในด้านอาคาร และประชากรผู้อยู่อาศัย

3. ได้ทราบถึงสภาพเศรษฐกิจภายในชุมชน ระหว่างชุมชน สภาพการคงอยู่ วิถีชีวิต และสถานการณ์ปัจจุบันของชุมชน รวมไปถึงการตรวจสอบ และวิเคราะห์ถึงความรู้สึก และจิตสำนึกของทั้งคนในชุมชนดั้งเดิม และผู้อยู่อาศัยใหม่ในชุมชนที่แสดงออกต่อความเป็นย่านชุมชน เพื่อที่จะทราบถึงแนวโน้มของชุมชนต่อไปในอนาคต และนำไปใช้เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาภายในชุมชน และยังเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

เพื่อตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่ได้ตั้งไว้ตามกรอบแนวคิดการวิจัยที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น ในส่วนของการทำความเข้าใจในชุมชน ทั้งในเรื่องประวัติศาสตร์ สภาพแวดล้อม สภาพเศรษฐกิจ และสังคมในชุมชนที่เปลี่ยนแปลงมาถึงปัจจุบัน รวมไปถึงสภาพเศรษฐกิจใหม่ที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ไปจนถึงปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชันที่เกิดขึ้นหลังจากการเปลี่ยนแปลงที่กล่าวมาข้างต้น รวมไปถึงกระบวนการการอนุรักษ์ชุมชน ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในข้อมูลทางเอกสาร ข้อมูลพื้นฐาน ข้อมูลทางกายภาพ รวมไปถึงการศึกษาในงานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับชุมชน และทฤษฎีต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการศึกษาตามกรอบการดำเนินงานวิจัย เพื่อให้เข้าใจลักษณะทางกายภาพของชุมชน ความเป็นมา และแนวโน้มของชุมชนในการพัฒนาพื้นที่จากศักยภาพทางวัฒนธรรมที่มี ซึ่งจะอยู่ในบทที่ 2 และ 3 เพื่อใช้ในการเป็นข้อมูลในการดำเนินการศึกษาวิจัยให้สมบูรณ์ต่อไป

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม และการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษา และวิจัยเกี่ยวกับปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชันที่ส่งผลต่อแนวโน้มในการใช้งานใหม่ของเรือนแถวริมน้ำตลาดหัวตะเข้ขึ้นนั้น ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ในการกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย และเครื่องมือที่สำหรับเก็บข้อมูลภายในชุมชน รวมไปถึงการนำไปใช้ในการวิเคราะห์ อภิปราย และสรุปผลการศึกษา โดยมีแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด และทฤษฎีดังกล่าว ได้แก่

1. ความหมาย และที่มาของตลาดริมน้ำในสังคมไทย
2. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชัน
3. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงโหยหาอดีต (Nostalgia Tourism)
4. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ และฟื้นฟูย่านชุมชนตลาด
5. งานวิจัย และงานศึกษาที่เกี่ยวข้อง

2.1 ความหมาย และที่มาของตลาดริมน้ำในสังคมไทย

2.1.1 ตลาด และความหมายของตลาด

ในอดีต สังคมมนุษย์มีระบบเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตัวเอง แต่ละครอบครัวสามารถผลิตพืชผลไว้รับประทานในครัวเรือนของตนได้ ข้าวของเครื่องใช้ในครัวเรือน ก็เป็นสิ่งที่ทำได้ไม่ยาก เพราะอาศัยวัตถุดิบ ที่มีตามธรรมชาติเป็นหลัก แม้แต่เสื้อผ้าก็ทอขึ้นใช้เอง เมื่อสังคมพัฒนาขึ้น และคนสามารถผลิตพืชพันธุ์ธัญญาหาร ตลอดจนสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็น ได้ในปริมาณที่มากกว่าความต้องการ จนเหลือเป็นส่วนเกิน จึงนำผลผลิตส่วนเกินนั้น ไปแลกเปลี่ยนกับสิ่งของหรืออาหาร ที่ตน และครอบครัวไม่สามารถผลิตขึ้นมาได้ การแลกเปลี่ยนนี้อาจเป็นการแลกเปลี่ยนระหว่างหมู่บ้านหรือระหว่างเมืองที่อยู่ห่างไกลออกไป โดยอาศัยพ่อค้าวัวต่างถิ่น กองคาราวาน หรืออาจจะนำผลผลิตนั้นไปแลกเปลี่ยนด้วยตนเอง แหล่งซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าในยุคสมัยนั้น จึงยังไม่เป็นสถานที่ที่แน่นอน

ต่อมาเมื่อสังคมเจริญขึ้นเป็นเมืองใหญ่ มีสภาพสังคม และฐานะเป็นสังคมเมือง การใช้เงินตราเริ่มแพร่หลาย และการค้าขายมีการขยายตัว ส่งผลให้ความต้องการสินค้าอุปโภค และบริโภคมีมากขึ้นตามไปด้วย จึงเกิดความจำเป็นที่จะต้องมีแหล่งหรือสถานที่สำหรับซื้อขายสินค้าเหล่านั้น นั่นคือตลาด ซึ่งมักจะเป็นที่ที่คนในสังคมหรือชุมชนนั้นรู้จัก และสามารถเดินทางไปมาได้สะดวก รวมทั้งเป็นศูนย์กลางในการคมนาคม ทั้งทางบก และทางน้ำ ขนาดของตลาดจะใหญ่หรือเล็กเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับขนาดของชุมชนที่ตลาดนั้นตั้งอยู่หรือจำนวนสินค้า ที่นำมาวางขายในตลาดแห่งนั้น

นอกจากนี้แล้ว ลักษณะของตลาดยังขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม และการตั้งถิ่นฐานของชุมชนนั้น ๆ เช่น ถ้าชุมชนใช้การคมนาคมทางน้ำเป็นสำคัญ ตลาดของชุมชนนั้น ก็เรียกว่า “ตลาดน้ำ” หรือถ้าใช้การคมนาคมทางบก ในการติดต่อค้าขาย ก็เรียกว่า “ตลาดบก” ตลาดจึงเป็นสถานที่ที่แสดงให้เห็นวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนในสังคมอีกด้วย

ตลาด ตามสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่มที่ 28 ได้ให้ความหมายของตลาดไว้ว่า หมายถึง สถานที่ที่เป็นชุมชนหรือเป็นที่ชุมนุมเพื่อซื้อขาย และแลกเปลี่ยนสินค้า ทั้งในรูปของวัตถุดิบ และสินค้าสำเร็จรูปเป็นประจำเป็นครั้งคราวหรือตามวันที่กำหนด โดยที่ตั้งของตลาดอาจมีเพียงที่เดียวหรือหลายที่ตั้งอยู่ใกล้กันในบริเวณที่มีทำเลเหมาะสม เช่น เป็นศูนย์กลางของชุมชน และเหมาะสมจะเป็นที่นัดพบหรือเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ของคนในชุมชน ด้วยเหตุนี้เมื่อมีชุมชนอยู่ ณ ที่ใด ก็มักจะมีตลาดอยู่ ณ ที่นั้น ตลาดจึงมีมาแต่ครั้งโบราณในทุกสังคม

ประภัสสร เสวิกุล (2558) ได้กล่าวถึงความหมายของตลาดไว้ว่า ตลาดคือศูนย์กลางในการทำการค้าขาย โดยที่ในอดีตนั้นตลาดในสมัยอยุธยา และรัตนโกสินทร์ตอนต้น เส้นทางเศรษฐกิจที่สำคัญก็คือ แม่น้ำลำคลองต่าง ๆ ที่ได้ทำหน้าที่ทั้งการขนส่งสินค้าเพื่อทำการค้าขาย และการคมนาคม ซึ่งการเดินทางของผู้คนในอดีตได้ใช้แม่น้ำเป็นหลัก การตั้งถิ่นฐานเองก็ได้ตั้งอยู่ริมน้ำเช่นกัน เนื่องจากน้ำเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของการใช้ชีวิตหลักของผู้คนในอดีต ตลาดจึงเกิดมาจากการลำเลียงขนถ่ายสินค้าหลากหลายอย่างจากทางน้ำมาเพื่อทำการซื้อขายร่วมกันในพื้นที่หนึ่ง เพื่อให้ผู้บริโภคได้เลือกซื้อสินค้าได้หลากหลาย

ตลาดในพื้นที่ประเทศไทยตั้งแต่สมัยอดีตนั้นอยู่บนเส้นทางการค้าหลักของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เมืองสุโขทัย เมืองอยุธยา กรุงธนบุรี มาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ ล้วนมีลักษณะเป็นเมืองท่าซึ่งให้ความสำคัญกับการติดต่อค้าขายกับต่างชาติทั้งทางบก และทางน้ำ นอกจากนี้ยังมีเมืองท่าอื่น ๆ ซึ่งมีลักษณะเป็นรัฐอิสระอีกมากมายในพื้นที่ที่เกิดขึ้น และเสื่อมความเจริญในแต่ละช่วงเวลาต่าง ๆ กัน ในแง่ของประวัติศาสตร์การค้าที่มีการศึกษาไว้นั้นจะกล่าวแค่ภาพของการค้า และเศรษฐกิจโดยรวมของภาครัฐเสียมากกว่าการกล่าวถึงในระดับชุมชน

2.1.2 ตลาดน้ำ

ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของตลาดน้ำว่า พื้นที่ชุมนุมเพื่อทำกิจกรรมการจำหน่ายซื้อขายของต่าง ๆ ทางน้ำ โดยมีเรือเป็นพาหนะบรรทุกสิ่งของ ซึ่งมีความหมายเดียวกับคำว่าตลาดท้องน้ำซึ่งเป็นคำที่ใช้ในอดีต

จิระเดช วงศ์วิสิฐศักดิ์ (2559) ได้ให้นิยามความหมายของตลาดน้ำไว้ว่า ตลาดน้ำ คือ พื้นที่หรือย่านพาณิชยกรรม ในบริเวณใดบริเวณหนึ่ง ที่มีการสัญจรไปมาของผู้คน และเป็นย่านที่มีกระจุกตัวของพ่อค้าแม่ค้าที่นำสินค้าบรรทุกใส่เรือหรือแพเพื่อมาจำหน่ายสินค้าให้ชุมชนที่อยู่ริมน้ำ

สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา (2529) กล่าวถึงชุมชนริมน้ำ หมายถึง ลักษณะที่เป็นรูปลักษณะโดดเด่นของชุมชนไทย มีการสร้างอาคารบ้านเรือนลงบนน้ำ ซึ่งประกอบด้วยเรือนแพหรือเป็นลักษณะชุมชน สะเทินน้ำสะเทินบก กล่าวคือ เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ริมฝั่งหรืออยู่ในน้ำตื้นรวมทั้งบริเวณน้ำท่วม ซึ่งจะประกอบด้วยเรือนไม้ยกพื้นสูง ดังนั้นสังคมไทยจึงมีวิถีการดำเนินชีวิตแบบขาน้ำคือการสร้างถิ่นฐานอยู่อย่างง่ายตามเส้นทางแม่น้ำลำคลอง ซึ่งอาจจะเป็นการอยู่ในน้ำหรืออยู่บนตลิ่งก็ได้

โดยทั้งหมดที่กล่าวมานั้นทำให้สรุปถึงความหมายของตลาดน้ำได้ว่า ตลาดน้ำ คือ พื้นที่หรือย่านหนึ่งบริเวณริมน้ำ ที่มีการปฏิสัมพันธ์กันของผู้คนในการแลกเปลี่ยนสินค้า ทั้งพ่อค้า และผู้บริโภค โดยมีองค์ประกอบหลัก ๆ 3 อย่าง ได้แก่ ผู้คนหรือชุมชน การซื้อขายแลกเปลี่ยน และการสัญจร ซึ่งถ้าขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไป ก็จะทำให้ความเป็นตลาดนั้นไม่สมบูรณ์

ตลาดน้ำเป็นผลพวงมาจากเหตุผลทางภูมิศาสตร์ ซึ่งในการตั้งถิ่นฐานในสมัยอดีตนั้น การตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ริมน้ำนั้นเป็นที่พบเห็นได้ทั่วไปทั่วโลก ซึ่งจะได้ชัดจากการตั้งถิ่นฐานในสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยเมืองพระนครศรีอยุธยา เป็นเมืองที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจากปากแม่น้ำมาก อีกทั้งเป็นจุดที่ชุมนุมของแม่น้ำ 3 สาย คือ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำป่าสัก และแม่น้ำลพบุรี ดังนั้นอยุธยาจึงเป็นศูนย์กลางของการติดต่อระหว่างหัวเมือง ภาคเหนือกับปากอ่าว ซึ่งมีทั้งหัวเมืองภาคใต้ชายฝั่งทะเลตะวันออก และชนชาติอื่น ๆ ที่เข้ามาค้าขายทางเรืออีกด้วย จึงต้องเป็นตลาดที่ค่อนข้างใหญ่ โดยมีหลักฐานบันทึกเกี่ยวกับตลาดน้ำในสมัยอยุธยา ซึ่งแต่เดิมเรียกว่า ตลาดเรือ หรือ ตลาดท้องน้ำ ตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป โดยคำว่าตลาดน้ำ ก็มาจากตลาดท้องน้ำ ที่ได้ตัดให้เหลือเพียงแค่คำว่าตลาดน้ำ ในสมัยรัชกาลที่ 6 (ส. พลายน้อย, 2532) ตลาดในเมืองพระนครศรีอยุธยามีอยู่มากมายทั้งตลาดน้ำ แพค้าขาย ตลาดบก ทั้งใน และนอกกำแพงพระนคร อีกทั้งยังมีตลาดของชาวต่างชาติด้วย ในพระนครมีลักษณะของการเป็นย่านการผลิต และย่านการค้า ซึ่งสะท้อนให้เห็นความสำคัญ และการขยายตัวของตลาดการค้าภายใน และภายในสังคมเมืองพระนครศรีอยุธยาก็มีผู้คนที่ไม่ได้ทำการผลิตเพื่อดำรงชีวิต เช่น คนในราชสำนัก ขุนนาง ข้าราชการ ชาวต่างชาติ พระสงฆ์ ไพร่ และทาส ผู้คนเหล่านี้สามารถซื้อหาสินค้าเพื่ออุปโภค และบริโภคได้จากตลาดทั้งเช้า-เย็น หรือตามฤดูกาลจากร้านรวงต่าง ๆ โดยมีการใช้เงินในการแลกเปลี่ยน และการใช้สินค้าแลกเปลี่ยน

ตลาดน้ำ สามารถแบ่งเป็น 3 ประเภท ประเภทแรกจะเป็นตลาดน้ำขนาดใหญ่ มี 4 แห่งคือ ตลาดบางกระบือ ตลาดปากคลองคูจาม ตลาดคูไม้ร้อง และตลาดปากคลองวัดเดิม (วัดอโยธยา) ซึ่งจะเป็นย่านการค้าที่มีชุมชนอยู่ อย่างหนาแน่นบางแห่งเป็นจุดจอดเรือสำเภา และเรือกำปั่น ตลาดน้ำในรูปแบบที่ต่อมา จะมีขนาดเล็กกว่าตลาดประเภทแรก โดยเป็นบริเวณที่มีแพค้าขายชุมนุมค้าขายเป็นจำนวนมาก โดยใช้เรือ และใช้เรือนแพเป็นสถานที่ค้าขาย และอยู่อาศัย ตลาดประเภทนี้จะมีอยู่มากมาย กระจายอยู่โดยรอบพระนคร และตลาดน้ำแบบที่สาม คือตลาดน้ำตามฤดูกาล ซึ่งจะมีการตั้ง

ตลาดเฉพาะในฤดูน้ำหลาก พ่อค้าแม่ขาย จากต่างเมืองจะบรรทุกสินค้าพื้นเมือง ล่องมาขายที่
ย่านการค้าในพระนครศรีอยุธยา ทั้งทางเหนือ ทางใต้ และชาวต่างชาติ

ภาพที่ 13 ตลาดน้ำเก่าจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ที่มา : https://www.matichon.co.th/columnists/news_205555

2.1.3 ตลาดในสมัยรัตนโกสินทร์ในช่วงแรกเริ่ม

การเปลี่ยนแปลง และพัฒนาการของตลาดในสมัยรัตนโกสินทร์ได้แยกเป็นแต่ละช่วงตามสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยีแต่ละยุคสมัย ซึ่งตลาดในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นไม่แตกต่างกับในสมัยกรุงศรีอยุธยา เนื่องจากการก่อสร้างเมืองส่วนใหญ่จะเลียนแบบความเจริญรุ่งเรืองในสมัยกรุงศรีอยุธยา เส้นทางสัญจรทางน้ำไม่ว่าแม่น้ำหรือลำคลองมีบทบาทสำคัญที่สุดในการคมนาคมขนส่ง และการค้า จนในช่วงที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1ปราบดาภิเษกเป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีในปีพ.ศ. 2325 ราชธานีแห่งใหม่ มีแม่น้ำล้อมรอบทั้งทางเหนือ ทางตะวันตก และด้านใต้ การเงิน การคลัง และเศรษฐกิจของสยามอยู่ในสภาพอุดมสมบูรณ์ แต่เดิมนั้นพื้นที่บริเวณพระบรมมหาราชวังในปัจจุบันเป็นที่ตั้งเดิมของชุมชนชาวจีน เนื่องจากพื้นที่ตรงนี้มีเหมาะสมในการตั้งพระบรมมหาราชวังเพราะเป็นที่ดอน และตั้งอยู่กึ่งกลางพระนคร จึงได้ย้ายชุมชนชาวจีนไปอยู่ในที่แห่งใหม่นอกเขตพระนครด้านใต้ ตั้งแต่คลองวัดสามปลื้ม (วัดจักรวรรดิราชา) ไปจนถึงคลองวัดสามเพ็ง (วัดปทุมคงคา) ซึ่งดีในการขยายชุมชนการค้า และวางรากฐานทางเศรษฐกิจเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำ มีท่าเรือสำเภา และเป็นแหล่งที่มีพื้นที่กว้างขวางซึ่งยังไม่ได้ใช้ประโยชน์อีกด้วย มีการเกิดย่านการค้าขึ้นหลายแห่งในชุมชนชาวจีน เช่น ตลาดน้อย ตลาดวัดเกศา ตลาดสำเพ็ง ตลาดเก่า และตลาดสะพานหัน เป็นย่านการค้าที่มีความคึกคัก ลักษณะของอาคารจะเป็นอาคารที่สร้างด้วยไม้ปลูกเรียงติดกัน

ภาพที่ 14 ตลาดในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ที่มา : <https://www.creativeecon.asia/ตลาดสด-ตลาดบก-ตลาดน้ำ-ไค>

ตลาดน้ำในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในส่วนใหญ่จะเป็นตลาดสดในรูปแบบตลาดน้ำปรากฏทั่วไปตามแม่น้ำลำคลอง เป็นลักษณะตลาดสดที่สำคัญที่สุดในสมัยนี้ โดยใช้เรือแพเป็นพาหนะนำสินค้าต่าง ๆ ทั้งเนื้อสด ของสด ปลา ผัก ผลไม้ อาหารแห้ง เช่น พริก หอม กะปิ กระเทียม เครื่องเทศ เครื่องแกง ฟืน ข้าวสาร นาปลา เกลือ น้ำตาล น้ำตาลปึก น้ำตาลปีบ ขนมห้าง ยาสูบ ถ่าน พริกไทย ตลอดจนเครื่องจักรสานต่าง ๆ ไปส่งยังแหล่งรับซื้อหรือจุดนัดพบ ตลาดน้ำจะติดในเวลาเช้ามืด และมักใช้ประโยชน์จากน้ำขึ้นน้ำลงในการล่องเรือไป ตามหลังน้ำเพื่อเป็นการทุนแรง ซึ่งผู้ชายส่วนใหญ่จะเป็นแม่ค้าเพราะผู้ชายส่วนใหญ่จะถูกเกณฑ์แรงงานในระบบไพร่ นอกจากนี้เรือเร่แล้วยังมีพวกเรือประเภทบรรทุกทุกผลิตผลมาจากคลองซึ่งอยู่ลึกเข้าไปบริเวณลำคลองต่าง ๆ และนำผลผลิตมาขายพ่อค้าแม่ค้าที่ตลาดเพื่อนำไปจำหน่ายต่อตามแหล่งต่าง ๆ อีกทอดหนึ่ง ตลาดซึ่งเป็นศูนย์กลางของการจำหน่ายสินค้าข้างต้นมักเกิดขึ้นตามบริเวณปากคลองหรือบริเวณจุดตัดของคลองซอยต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นแหล่งชุมนุม ของเรือที่นำสินค้า และผลผลิตมาขาย นอกจากนั้นเรือนแพซึ่งอยู่บริเวณแหล่งชุมนุมของเรือก็จะเป็นตลาดแบบประจำเกิดขึ้น โดยที่มักเกิดจากการรับฝากขายสินค้าของเรือ และนานเข้าเรือนแพเหล่านี้ก็จัดหาสินค้าจำพวกเครื่องอุปโภค บริโภคต่าง ๆ มาวางขาย ที่สำคัญคือเครื่องมือเครื่องใช้ประเภทต่าง ๆ ดังนั้น เรือนแพดังกล่าวจึงเป็นศูนย์กลางที่มีสินค้ามากขึ้น และเป็นลักษณะพ่อค้ารายย่อยที่สำคัญ

ตลาดบก สันนิษฐานว่าสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นตลาดบกคงจะมีความสำคัญด้อยกว่าตลาดน้ำ ตลาดบก คงจะเกิดจากการที่กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าในเขตกำแพงพระนครรับซื้อของจากตลาดน้ำหรือผู้ผลิตซึ่งขนส่งทางท่อน้ำ ทั้งนี้การที่จะบรรทุกสินค้าเข้ามาในกำแพงพระนครอาจมีปัญหายุ่งยากจากกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ตลาดบกที่เกิดขึ้นจึงเป็นตลาดขนาดเล็ก มีสินค้าจำนวนของสดของแห้งไม่กี่ชนิด

มีตลาดบกอีกประเภทที่ปลูกเป็นเพิงหรือสร้างแพ จำหน่ายสินค้าของตัวเอง แต่เพิงค้าเหล่านี้พวกพ่อค้าแม่ค้าจะเช่าจากเจ้าของซึ่งส่วนใหญ่เป็นเจ้านาย ขุนนางหรือจากวัดต่าง ๆ ตลาดบกที่สำคัญได้แก่ ตลาดบ้านหม้อ ตลาดเสาชิงช้า ตลาดท้ายวัง ตลาดประตูผี ตลาดสะพานหัน ฯลฯ

ภาพที่ 15 ตลาดปสาน

ที่มา : <https://library.stou.ac.th/odi/siam-markets/>

ภาพที่ 16 ตลาดน้ำสมัยรัตนโกสินทร์

ที่มา : <https://www.creativeecon.asia/ตลาดสด-ตลาดบก-ตลาดน้ำ-ไค>

2.1.4 ยุคเฟื่องฟูของชุมชนตลาดน้ำ

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 เริ่มมีการขุด คู คลอง สำหรับการบุกเบิกพื้นที่ใหม่ ๆ สำหรับทำการเกษตรกรรมเพื่อการค้าขายมากขึ้นตั้งแต่ในช่วงปีพ.ศ. 2412 เป็นต้นมา และการขุดคูคลองยังทำให้โครงข่ายของการคมนาคมทางน้ำมีการเชื่อมโยงถึงกันได้มากขึ้น จึงส่งผลให้เกิดชุมชนใหม่ตามเส้นทางคู คลองตัดใหม่เพิ่มขึ้นมาอย่างมาก ซึ่งพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าหรือตลาดก็เพิ่มขึ้นตามด้วยเช่นกัน โดยชุมชนตลาดน้ำที่ชุกชุม มักจะเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณจุดตัดของคูคลอง

ปากแม่น้ำ เพราะเป็นเส้นทางสัญจรที่มีการคมนาคมที่หนาแน่นกว่าคลองทั่วไป การสัญจรพบปะของผู้คนก็มากขึ้นตาม ในบริเวณดังกล่าวจึงเหมาะแก่การซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งกันและกัน

การที่ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้เกิดการตัดคู คลองใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นเป็นอย่างมากนั้น มีเหตุมาจากหลายปัจจัย เช่น การประกาศยกเลิกระบบแรงงานเกณฑ์ และระบบทาส พ.ศ. 2417 การอนุญาตให้มีการถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดิน รวมไปถึงการมีนโยบายพัฒนาโครงข่ายแม่น้ำ ลำคลองเพื่อการคมนาคมเพื่อการลำเลียงขนถ่ายสินค้า และผลผลิตทางการเกษตร (วรรณศิลป์ และคณะ, 2548) ซึ่งมีจุดเริ่มต้นมาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจ และสังคมหลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง ซึ่งส่งผลให้การทำเกษตรกรรมเพื่อบริโภคเอง ได้เปลี่ยนไปเป็นการทำเกษตรกรรมเพื่อผลิตส่งออกมากขึ้น

ต่าง ๆ ของรัชกาลที่ 5 จึงตามมาด้วยการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจในช่วงเวลานั้น ซึ่งหลังจากในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา ชุมชนริมน้ำใหม่มากมายจึงได้เกิดขึ้นมา พร้อมกับตลาดริมน้ำที่เพิ่มจำนวนเป็นอย่างมาก จึงกล่าวได้ว่าในช่วงสมัยนี้เป็นยุคเฟื่องฟูของตลาดน้ำโดยแท้จริง

2.1.5 บทบาทของชุมชนตลาดหัวตะเข้ในความเป็นตลาดน้ำ

ชุมชนตลาดหัวตะเข้ ถือกำเนิดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกันกับการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของชุมชนริมน้ำหลังการขุด คู คลองใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5⁴ ซึ่งได้มีบทบาทสำคัญในการเป็นตลาดน้ำที่มีความสำคัญ และเป็นจุดเชื่อมต่อการค้าขายที่สำคัญแห่งหนึ่งในภูมิภาคตะวันออกของกรุงเทพมหานคร โดยชุมชนนี้มีความสำคัญอย่างมากในด้านการค้าขายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร สินค้าทางการค้า และสินค้าทางฝั่งทะเล (คุณากร พาณิชย์สุข และศรีสุข สินธุ์ธำรง, 2555) เนื่องจากชุมชนตลาดหัวตะเข้เป็นจุดเชื่อมต่อ และศูนย์กลางของการค้าขายสินค้าระหว่างชุมชนในภูมิภาคตะวันออก ก่อนจะเข้าไปถึงยังกรุงเทพมหานคร ชุมชนตลาดหัวตะเข้ยังมีบทบาทสำคัญในการสืบต่อวัฒนธรรม และประเพณีของชาวไทย และชนชาติอื่น ๆ ที่อาศัยอยู่ในชุมชน ทั้งชาวจีน ชาวมอญ

⁴ พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 5. (2534). ประวัติศาสตร์การขุดคู คลองใหม่. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเคพีเอส.

ที่มีความแตกต่างกันทั้งด้านประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต ศาสนา (อังคณา ชูเกียรติ, 2555) แต่ก็สามารถดำรงชีวิตกันอยู่ จนกลายเป็นย่านสังคมพหุวัฒนธรรมที่สำคัญที่หนึ่งในละแวกเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางในภูมิภาคตะวันออก โดยในรายละเอียดปลีกย่อยอื่น ๆ จะกล่าวถึงในชุมชนตลาดหัวตะเข้อย่างละเอียดในบทต่อไป

2.1.6 การลดความนิยมลงของตลาดน้ำ

ชุมชนริมน้ำ และตลาดน้ำยังคงเป็นที่นิยม และเฟื่องฟูอย่างต่อเนื่อง จนเมื่อในช่วงปีพ.ศ. 2500 เป็นต้นมา แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับแรก ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเมืองให้มีความทันสมัยนิยมแบบนานาชาติมากขึ้น (กฤตพร หัวเจริญ, 2555) ทั้งในด้านความต้องการพื้นฐาน และอุตสาหกรรมด้านต่าง ๆ เช่น ระบบชลประทาน สาธารณูปโภค โดยเฉพาะกับการสนับสนุนส่งเสริมในด้านอุตสาหกรรมรถยนต์ และการคมนาคมทางบก ซึ่งส่งผลโดยตรงกับการมีอยู่ของชุมชน และตลาดริมน้ำอย่างชัดเจน เนื่องจากการเปลี่ยนเส้นทางการคมนาคมหลักไปเป็นการสัญจรทางบก ผู้คนที่ใช้การสัญจรทางน้ำก็จะลดน้อยถอยตามกันไปตามลำดับ เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของเมืองมากขึ้น การขยายตัวของชุมชนริมถนนที่เกิดขึ้นหลังการตัดถนนเป็นเหมือนกับการฉายภาพที่ซ้ำกันในช่วงของการตัดคู คลองใหม่ การเกิดชุมชนใหม่ที่ทำเลดีกว่าทำให้ชุมชนเดิมที่ศักยภาพในการค้าขาย และการเดินทางที่น้อยลง ทำให้เกิดการย้ายพื้นที่ที่อยู่เดิม ไม่ว่าจะเป็นการเช่าอยู่หรือเป็นเจ้าของ วิถีชีวิตริมน้ำแบบเดิมจึงได้ถูกลดความสำคัญลง จนในช่วงปีพ.ศ. 2520 เป็นต้นมา ตลาดน้ำส่วนใหญ่ได้หมดความสำคัญลง (จิระเดช วงศ์วิสิฐศักดิ์, 2559) ส่งผลให้เกิดการเสื่อมโทรมของชุมชน บางแห่งถูกทิ้งร้างไปจนไม่เหลือคนในชุมชนอยู่อาศัยอีกต่อไป บางแห่งที่ยังมีผู้คนอยู่ ก็ยังคงประกอบอาชีพค้าขายในพื้นที่เดิม ซึ่งเขาบอกว่าในสมัยก่อนหน้านี้อย่างสิ้นเชิง และการมีถนนเข้าถึงชุมชนมากยิ่งขึ้น ยังส่งผลให้เกิดมูลค่าทางที่ดินบริเวณนั้นสูงขึ้นเป็นอย่างมาก ทำให้เจ้าของที่ดินที่เป็นไร่ สวนบางราย ได้ขายที่ดินไป และได้เปลี่ยนแปลงไปจากพื้นที่ทางเกษตรกรรมเดิม ไปเป็นอาคารสิ่งปลูกสร้างรูปแบบใหม่ จนกลายเป็นชุมชนเมืองที่มีความหนาแน่นขึ้น และการเป็นพื้นที่เกษตรกรรมได้เริ่มลดหายไปจากตัวเมืองไปตามลำดับ

2.1.7 การฟื้นฟูตลาดน้ำ

หลังจากการเสื่อมโทรม และซบเซาของตลาดน้ำในช่วงปีพ.ศ. 2520 เป็นต้นมา ชุมชนตลาดน้ำทั้งหลายที่เหลือรอด ยังมีผู้คนอาศัย และประกอบอาชีพอยู่ มีเหลืออยู่จำนวนหนึ่ง ต่อมาในช่วงปีพ.ศ. 2540 เป็นต้นมานั้น นโยบายจากภาครัฐได้สนับสนุนการท่องเที่ยวภายในประเทศหลังเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจครั้งใหญ่ ที่ส่งผลให้ต้องการเพิ่มรายได้จากต่างประเทศมากขึ้น จึงเกิดเป็นนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในประเทศ จึงส่งผลให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ ซึ่งเป็นการฟื้นฟูชุมชนต่าง ๆ ที่มีศักยภาพในการทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวทั่วประเทศ เพื่อรองรับกับนักท่องเที่ยวจากหลากหลายแห่ง ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ภาคเอกชน รวมไปถึงประชาชนในพื้นที่ และ

นักวิชาการที่ส่งเสริมในด้านการอนุรักษ์รักษาสถิติลักษณ์ของชุมชน ย่านชุมชนเก่าเหล่านี้จึงได้ถูกพัฒนา และเริ่มอนุรักษ์จนกลายเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งจะกล่าวถึงในลำดับต่อไป โดยในปัจจุบันจำนวนของชุมชนเก่าที่ได้พัฒนาไปเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่นั้นเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก

หลังจากการเข้ามาของการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่เข้ามาได้ส่งผลให้ชุมชนตลาดริมน้ำ รวมไปถึงชุมชนตลาดหัวตะเข้จึงได้ถูกยกระดับความสำคัญขึ้นมาอีกครั้ง และผู้คนทั้งใน และนอกชุมชนก็เริ่มที่จะมองเห็นศักยภาพในการพัฒนาพื้นที่เหล่านี้อีกครั้ง ซึ่งสิ่งที่ตามมาต่อไปคือสภาพทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้การปรับตัวของผู้คนในชุมชนเดิม ต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว และผู้ประกอบการภายนอก เป็นปัจจัยหนึ่งที่จะก่อให้เกิดปรากฏการณ์ที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ และสังคมภายในชุมชนอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า ปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชัน ซึ่งจะกล่าวถัดไป

2.2. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชัน

2.2.1 ความหมายของปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชัน

ปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชัน (Gentrification) หรือ การเปลี่ยนแปลง และการเข้าไปแทนที่ของชนชั้นในชุมชน ซึ่งคำว่า เจนตรีฟิเคชัน ถือกำเนิดขึ้นในปีค.ศ. 1964 โดยนักสังคมวิทยาชาวอังกฤษชื่อ Ruth Glass หลังจากที่เธอสังเกตเห็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม ของพื้นที่พักอาศัย และตลาดที่อยู่อาศัยในบางพื้นที่ในลอนดอนในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่กลุ่มคนชนชั้นกลางได้เริ่มที่จะเข้าไปจับจองในพื้นที่ที่มีราคาที่ถูกซึ่งเป็นชุมชนที่มีชนชั้นแรงงานอาศัยอยู่ ทำให้กลุ่มคนชุดดั้งเดิมในพื้นที่ที่มีรายได้น้อยกว่าจำเป็นต้องย้ายออกจากพื้นที่ของตนเองไป โดยเธอได้เอ่ยถึงคำว่าเจนตรีฟิเคชันครั้งแรก และได้กล่าวถึงไว้ว่า

“ที่อยู่อาศัยของผู้ใช้แรงงานในลอนดอนได้ถูกแทนที่ไปที่ละคนสองคนโดยผู้คนจากชนชั้นกลาง ซึ่งได้เข้ามาในช่วงที่สัญญาการเช่าอยู่อาศัยเดิมนั้นหมดลง และมีการปรับปรุงใหม่ให้หรูหรายิ่งขึ้น มีราคาแพงขึ้น บ้านขนาดใหญ่สไตล์วิกตอเรียนได้ถูกแบ่งออกกลายเป็นแฟลตราคาแพง ซึ่งได้เพิ่มมูลค่าทางพื้นที่อย่างมากเมื่อเทียบกับก่อนหน้านี้ เมื่อกระบวนการ เจนตรีฟิเคชัน นี้เกิดขึ้นในย่านอย่างรวดเร็วจนชนชั้นแรงงานเดิมเกือบทั้งหมด หรือ ทั้งหมดนั้นถูกแทนที่ไป สภาพแวดล้อม และลักษณะทางสังคมของย่านนั้นก็จะเปลี่ยนแปลงไป” (Glass,R. 1964)

โดยราชบัณฑิตยสถานนั้นได้นิยามศัพท์คำว่า “Gentrification” ไว้ในความหมายว่า “การเปลี่ยนแปลงพื้นที่เพื่อเปลี่ยนชนชั้น” หรือกระบวนการการปรับตัวให้เข้ากับวิถีชีวิตของชนชั้นสูงหรือชนชั้นกลาง หรือการทำผลิตภัณฑ์ กิจกรรม ฯลฯ เพื่อทำรสนิยมดูดีมากขึ้นตาม โดยกระบวนการเจนตรีฟิเคชันโดยทั่วไปเป็นผลมาจากความสนใจที่เพิ่มขึ้นต่อย่านหนึ่ง ๆ ของกลุ่มคนผู้มีรายได้สูงกว่า

ซึ่งขยายตัวออกมาจากนคร เมือง หรือย่านที่อยู่ใกล้เคียง ในขั้นตอนต่อไปคือการลงทุนที่เพิ่มขึ้นในชุมชน และโครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง โดยธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ รัฐบาลท้องถิ่นหรือนักกิจกรรมในชุมชน ซึ่งยังรวมไปถึงการพัฒนาเศรษฐกิจ ความสนใจในการลงทุนทางธุรกิจที่เพิ่มขึ้น และอัตราอาชญากรรมที่ลดลงอีกด้วย (MacDonald, John M.; Stokes, Robert J., 2019) ซึ่งจุดมุ่งหมายหลักของเจนตรีฟิเคชัน คือ การปรับปรุงพื้นที่ เศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ชุมชน

2.2.2 ประเภทของกระบวนการเจนตรีฟิเคชัน

2.2.2.1 คลาสสิกเจนตรีฟิเคชัน (Classic Gentrification)

กระบวนการเจนตรีฟิเคชันที่เกิดขึ้นในชุมชนต่าง ๆ มีอยู่หลายรูปแบบ แต่รูปแบบที่สำคัญที่สุด และเป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลายคือ คลาสสิกเจนตรีฟิเคชัน ซึ่ง Atkinson, R., & Bridge, G. (2005) อธิบายว่ากระบวนการนี้เป็นการเข้ามาปรับปรุงพื้นที่ของผู้ที่มีรายได้สูงที่เข้ามาอยู่ในชุมชนที่มีรายได้ต่ำ ทำให้มูลค่าของทรัพย์สิน ค่าเช่า และราคาที่ดินเพิ่มขึ้น แต่มีผลให้บางคนที่ย้ายออกอยู่นานในชุมชนไม่สามารถรองรับกับค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นได้ ทำให้ต้องมีการย้ายออกจากชุมชนนั้นไป กระบวนการนี้มักเกิดขึ้นเมื่อศิลปิน นักดนตรี และผู้มีความสามารถในความคิดสร้างสรรค์ ย้ายเข้ามาอยู่ในชุมชนเพื่อหาเช่าที่ถูกลง และลักษณะเฉพาะของชุมชน แต่เมื่อชุมชนกลายเป็นสถานที่ที่น่าสนใจ และมีมูลค่าสูงขึ้น ศิลปิน และผู้ที่มีรายได้ต่ำอื่น ๆ อาจต้องย้ายออกจากชุมชนนั้น ซึ่งส่งผลให้ชุมชนสูญเสียลักษณะเด่น และความหลากหลายทางวัฒนธรรมของตน

2.2.2.2 เจนตรีฟิเคชันด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Gentrification)

Checker, M. (2011) อธิบายถึงกระบวนการเจนตรีฟิเคชันด้านสิ่งแวดล้อมไว้ว่า กระบวนการนี้จะเกิดขึ้นเมื่อมีการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมในชุมชน เช่น การสร้างสวนสาธารณะหรือพื้นที่สาธารณะ ซึ่งทำให้ผู้มีรายได้สูงเข้ามา และเพิ่มมูลค่าที่ดิน การเปลี่ยนแปลงแบบนี้อาจส่งผลให้ผู้อาศัยที่มีรายได้ต่ำต้องถูกขับออกจากชุมชนเนื่องจากไม่สามารถจ่ายค่าเช่าเพิ่มขึ้นได้ ซึ่งกระบวนการแบบนี้มักจะเกิดขึ้นในชุมชนที่กำลังได้รับการฟื้นฟูโดยการลงทุนในพื้นที่สีเขียว และสิ่งอำนวยความสะดวกทางสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ เพื่อดึงดูดผู้อาศัย และธุรกิจใหม่ ๆ เข้ามา

2.2.2.3 เจนตรีฟิเคชันจากธุรกิจ (Commercial Gentrification)

Ley, D. (1996). ได้กล่าวถึงกระบวนการเจนตรีฟิเคชันในด้านธุรกิจ จะเกิดขึ้นเมื่อธุรกิจใหม่ เช่น ร้านอาหาร อาคารแสดงศิลปะ และร้านอาหารหรู ย้ายเข้ามาในชุมชน และเน้นลูกค้าที่มีรายได้สูง ซึ่งการเข้ามาของธุรกิจใหม่สามารถสร้างโอกาสใหม่ ๆ และงานที่มีรายได้สูงขึ้นให้กับชุมชนได้ นอกจากนี้ ธุรกิจใหม่ยังสามารถสร้างงาน และเพิ่มโอกาสให้แก่ชุมชนโดยตรง และอาจสร้างแรงจูงใจให้กับผู้อยู่ในชุมชนในการสร้างธุรกิจของตนเองด้วย ซึ่งอาจส่งผลให้มูลค่าที่ดิน และค่าเช่าเพิ่มขึ้น เป็นสาเหตุให้ผู้อาศัยที่อยู่ในชุมชน จำเป็นต้องย้ายออกไปเนื่องจากไม่สามารถรองรับกับ

ค่าครองชีพในการดำเนินชีวิตที่มีราคาสูงขึ้นได้ ตามมาด้วยความขัดแย้งระหว่างผู้อาศัยใหม่ และผู้อาศัยเก่าในชุมชนได้เช่นเดียวกัน

2.2.2.4 เจนตรีฟิเคชันจากการท่องเที่ยว (Touristic Gentrification)

เจนตรีฟิเคชันจากการท่องเที่ยวเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ และเป็นรูปแบบหนึ่งของกระบวนการเจนตรีฟิเคชัน โดยเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของลักษณะของชุมชน และพื้นที่ขึ้นใหม่เพื่อรองรับกับรูปแบบการท่องเที่ยว เช่น การเปลี่ยนแปลงทางศิลปะ และวัฒนธรรม การขยายพื้นที่สาธารณะ การพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ เป็นต้น ซึ่งจะมีการใช้การท่องเที่ยวเป็นแนวทางในการส่งเสริมการพัฒนาเป็นหลัก (Davidson, M. 2010). ตัวอย่างของกระบวนการเจนตรีฟิเคชันจากการท่องเที่ยว ได้แก่ การสร้างสิ่งก่อสร้างใหม่ เช่น โรงแรมหรือทาว์นเฮ้าส์ การสร้างสถานที่สำหรับซื้อ-ขายสินค้า ร้านอาหาร รวมไปถึงสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ ที่มีเป้าหมายเป็นนักท่องเที่ยว ซึ่งจะส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น การพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวใหม่อาจช่วยส่งเสริมการลงทุนในพื้นที่และเพิ่มโอกาสในการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยตั้งตัวเป็นการตลาดต่อสายตาคงของนักลงทุนที่สนใจที่จะลงทุนในพื้นที่นั้น และช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน และนักท่องเที่ยว โดยช่วยสร้างโอกาสในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และวัฒนธรรมระหว่างกัน อย่างไรก็ตาม การพัฒนาในรูปแบบนี้อาจส่งผลให้มีการขยายพื้นที่จากภายในชุมชน และเพิ่มปริมาณนักท่องเที่ยวในพื้นที่ ซึ่งอาจทำให้มีการขยายตัวของชุมชน และเพิ่มความไม่เท่าเทียมในสังคมจากการปรับปรุงพื้นที่เป็นส่วน ๆ ตามกำลังของผู้ประกอบการ

2.2.2.5 เจนตรีฟิเคชันจากภาครัฐ (State-led gentrification)

Slater, T. (2006) กล่าวถึงกระบวนการเจนตรีฟิเคชันจากภาครัฐ จะเกิดขึ้นเมื่อรัฐบาลหรือหน่วยงานรัฐเข้ามาลงทุนในโครงการฟื้นฟูพื้นที่ในเมือง ที่ส่งผลให้ประชาชนรายย่อยที่มีรายได้ต่ำถูกไล่ออกจากบริเวณนั้น ตัวอย่างเช่น โครงการต่อเติม และปรับปรุงพื้นที่ในเมือง (urban renewal projects) และการใช้สิทธิในการใช้ที่ดินที่มีอำนาจสูงสุด (eminent domain) เพื่อเพิ่มพื้นที่สำหรับการพัฒนาใหม่ โดยกระบวนการจากรัฐนั้นมักจะเน้นการดึงดูดกลุ่มธุรกิจ และการลงทุนใหม่เข้ามาในย่านนั้น ซึ่งส่งผลทำให้บริเวณในเมืองมีการพัฒนา และปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกให้ดีขึ้น ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดงาน และรายได้ใหม่เข้ามาในบริเวณนั้นแต่ก็ส่งผลให้ผู้ที่อยู่ในบริเวณนั้นเป็นเวลานานต้องย้ายออกไป ซึ่งอาจจะมีผลเสียต่อชุมชน และประชาชนรายย่อยที่ต้องอยู่ในบริเวณนั้นอย่างยาวนาน และอาจส่งผลให้เกิดการเลิกงาน ในสภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจได้นอกจากนี้ การปรับปรุงพื้นที่ และการก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกใหม่ ๆ อาจทำให้เกิดการเพิ่มราคาอสังหาริมทรัพย์ในพื้นที่นั้น ๆ ทำให้ผู้มีรายได้สูงสนใจเข้ามาซื้อที่พักอาศัยในพื้นที่นั้น ทำให้ผู้คนในชุมชนดั้งเดิมไม่สามารถเข้าถึงที่อยู่อาศัยที่มีราคาสูงขึ้นได้ ทำให้ต้องย้ายออกไปตาม

การเปลี่ยนแปลงการพัฒนาบ้าน ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดการแบ่งแยกของชุมชน และปัญหาทางสังคมอื่น ๆ ในระยะยาวได้

จากการศึกษาประเภทของกระบวนการเจเนตรีฟิเคชันข้างต้น ทำให้เห็นว่าไม่ว่าจะเป็นกระบวนการเจเนตรีฟิเคชันในประเภทใดก็ตาม จะตามมาด้วยความเป็นไปได้ในการย้ายออกของผู้คนในชุมชนดั้งเดิมเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบทางสังคม ดังนั้นเพื่อให้การพัฒนาเมืองเป็นไปอย่างยั่งยืน และยังคงเป็นที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมสำหรับชุมชนเดิม จึงต้องมีการพิจารณา และวางแผนการพัฒนาชุมชนอย่างรอบคอบ และคำนึงถึงผลกระทบต่อชุมชน และสังคมด้วย โดยทำให้การพัฒนาเมืองเป็นไปอย่างยั่งยืน และให้ผลประโยชน์สูงสุดสำหรับทุกกลุ่มคนในสังคม

2.2.3 ปრაกฏการณ์เจเนตรีฟิเคชันในระดับสากล

เจเนตรีฟิเคชันจะเกิดขึ้นบ่อยครั้งในพื้นที่ที่ผ่านช่วงเวลาของการเสื่อมโทรมมา ซึ่งเป็นช่วงที่รายได้เฉลี่ยของผู้อยู่อาศัยลดลง ธุรกิจในพื้นที่ได้ย้ายออกไป และอาคารต่าง ๆ ถูกปล่อยให้อยู่ในสภาพที่ทรุดโทรม หรือถูกปล่อยให้ร้างไป ซึ่งปรากฏการณ์เจเนตรีฟิเคชันนั้นมีเหตุเกิดมาจากหลายปัจจัย เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศ โดยพัฒนาพื้นที่เมืองเก่าหรือย่านที่มีศักยภาพอย่างเช่น ในช่วงทศวรรษที่ 1990 กลุ่มประเทศใหญ่ที่ยึดมั่นในระบบทุนนิยมนั้นต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจในแนวคิดแบบหลังฟอร์ดนิยม (Post-Fordism) (Amin 1994 ; Drucker 1998) ซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจที่ตรงข้ามกับแนวคิดแบบฟอร์ดนิยม (Fordism) กล่าวคือ ในยุคทศวรรษที่ 1990 นั้นเป็นสังคมหลังอุตสาหกรรม (Post-Industrial Society) โดยเป็นขั้นพัฒนาการทางสังคมเมื่อภาคบริการสร้างความมั่งคั่งมากกว่าภาคเศรษฐกิจการผลิต แล้วเมื่อความต้องการสินค้าหรือบริการที่มีความเฉพาะมากขึ้น การลงทุนที่ต้องปรับตัวเข้ากับแนวคิดในระบบเศรษฐกิจรูปแบบใหม่นั้น การท่องเที่ยวก็เริ่มมีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจโดยรวมมากขึ้น เช่น “Nostalgia Tourism” หรือ การท่องเที่ยวเชิงโหยหาอดีต การเข้าไปเพื่อลงทุนในย่าน หรือชุมชนที่มีเอกลักษณ์ของตัวเองนั้นก็เป็นตัวเลือกที่น่าสนใจไม่น้อยในยุคนี้ โดยมาพร้อมกับการฟื้นฟูการพัฒนาเศรษฐกิจของย่าน รวมไปถึงการอนุรักษ์ชุมชนดั้งเดิมให้ยังคงอยู่เพื่อเป็นหนึ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับการท่องเที่ยวอีกด้วย

หากจะขยายความถึงระบบเศรษฐกิจในแนวคิดแบบหลังฟอร์ดนิยม หรือเรียกในอีกชื่อว่า ระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-based Economy) เพิ่มเติม นั่นก็คือยุคที่นวัตกรรมทางเทคโนโลยีเริ่มได้ขึ้นมาเป็นปัจจัยพื้นฐานสำหรับมาตรฐานการครองชีพที่สูงขึ้น และตามมาด้วยความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม ก็ได้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำของชนชั้นแรงงาน และชนชั้นกลางเพิ่มมากขึ้น โดย Edlund, Machado, and Sviatschi (2015) ได้อธิบายว่าเมื่อนวัตกรรมทางเทคโนโลยีที่เป็นปัจจัยพื้นฐานของเศรษฐกิจนั้น เกิดการกระจุกตัวอยู่แต่ภายในใจ

กลางเมืองใหญ่ จึงเป็นจุดเริ่มต้นของ “เมืองซูเปอร์สตาร์” (Superstar Cities) ซึ่งนี่ก็จะกลายเป็นจุดเริ่มต้นของปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชันด้วยเช่นเดียวกัน

เมืองซูเปอร์สตาร์เหล่านี้ คือเมืองที่มีลักษณะของขนาดเศรษฐกิจ และรายได้มากกว่าเมืองทั่วไป ในขณะที่เมืองซูเปอร์สตาร์จำนวนหนึ่ง (ไม่ใช่แค่ในนครรัฐเท่านั้น) มีส่วนแบ่งจากรายได้ประชาชาติที่ไม่ได้สอดคล้องกับจำนวนประชากรภายในประเทศ ซึ่งในอีกมุมมองหนึ่งภายในเมืองซูเปอร์สตาร์นี้เหล่าชนชั้นกลาง และชนชั้นกลางก่อนบนก็เริ่มที่จะแบกรับค่าใช้จ่าย ค่าเช่า และค่าครองชีพที่เริ่มเพิ่มสูงขึ้นจากปริมาณอุปสงค์ตามระบบเศรษฐกิจไม่ไหว ผู้คนในชนชั้นเหล่านี้จึงต้องเริ่มที่จะขยับขยายออกจากเมืองใหญ่เหล่านี้ไปเพื่อจับจองพื้นที่อาศัยใหม่ในชุมชนหรือย่านเล็ก ๆ ที่ค่าครองชีพถูกกว่านี้ แล้วเริ่มก่อรูปขึ้นมาเป็น “ย่านนวัตกรรม” (Innovation District) ที่ผู้คนเข้ามาอาศัยใหม่นั้นได้ใช้ความรู้ความสามารถของตัวเองในการหาเลี้ยงชีพหรือสร้างธุรกิจขึ้นมา อย่างเช่นใน เมืองซานฟรานซิสโก (Kuper 2013)

แนวคิดของย่านนวัตกรรมจึงเริ่มเกิดขึ้นเมื่อเมืองหรือย่านต่าง ๆ ต่างก็ได้ใช้ประโยชน์จากการประยุกต์นวัตกรรมทางเทคโนโลยีกับทรัพยากรที่มีอยู่ภายในย่าน เพื่อทำให้กลายเป็นย่านแห่งความรู้เมืองหรือย่านต่าง ๆ จึงเริ่มที่จะถูกมองจากทางภาครัฐว่าเป็นตัวต่อชิ้นสำคัญในการกระตุ้นนวัตกรรมทางเทคโนโลยี และการพัฒนาเศรษฐกิจมากขึ้น

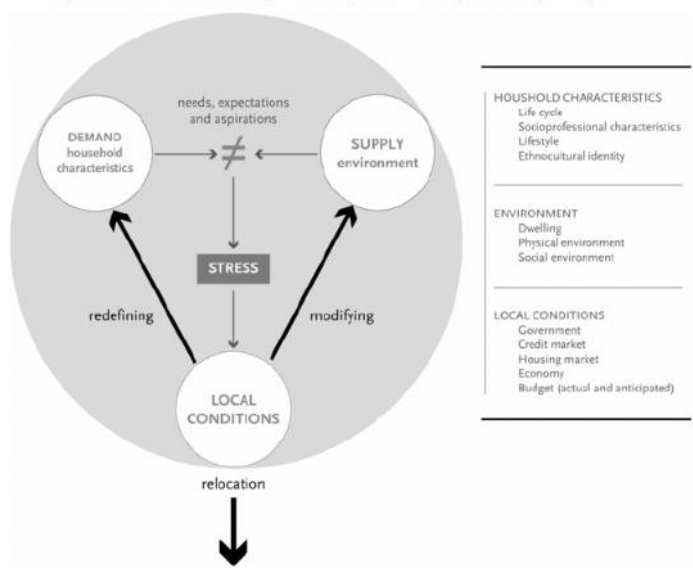
Esmailpoorarabi, Yigitcantar, and Guaralda (2016) อธิบายไว้ว่า การที่จะเป็นย่านนวัตกรรมนั้นจำเป็นต้องใช้กรอบความคิดของหลัก Placemaking หรือ เทศะรังสรรค์ ซึ่งก็คือการสร้างสรรค์ ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงพื้นที่ในย่านหรือชุมชนเพื่อส่งเสริมสุขภาพ ความสุข และความ เป็นอยู่ที่ดีของผู้คน เพื่อดึงดูด และรักษาช่างฝีมือที่มีความรู้ความสามารถซึ่งถูกมองว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญที่สุดในการที่จะประสบความสำเร็จในระบบเศรษฐกิจฐานความรู้

ซึ่งพื้นที่ที่ผ่านการพัฒนาตามหลักเทศะรังสรรค์แล้วภายในย่านหรือชุมชน ก็จะสามารถส่งเสริมชุมชน และผู้คนภายในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถ ความผูกพันซึ่งกันและกัน ความรู้สึกเป็นเจ้าของ และความต้องการมีส่วนร่วมจะทำให้ชุมชนดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน (Lauersen 2019)

อย่างไรก็ตาม Belenger อธิบายการย้ายออกจากชุมชนของผู้อยู่อาศัยภายในชุมชนเดิมนั้นเกิดจากการที่ความต้องการของคนในชุมชน (Demand) ไม่สัมพันธ์กับสิ่งที่ชุมชนมีอยู่ในปัจจุบัน (Supply) จึงทำให้เกิดความเครียด และความไม่สบายใจในการอยู่อาศัยต่อ (Stress) ซึ่งเกิดได้จากหลายปัจจัย ยกตัวอย่างเช่น ทรัพยากร วิถีชีวิต เศรษฐกิจ ความเป็นหนึ่งเดียวกันในชุมชน (ทั้งด้านเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ รวมไปถึงวัฒนธรรมร่วม) เริ่มไม่สัมพันธ์ไปกับชุมชนในปัจจุบัน เช่น ที่อยู่อาศัยสภาพแวดล้อม รวมไปถึงสภาพทางสังคมที่เปลี่ยนไป และจึงทำให้เกิดเงื่อนไขในการอยู่อาศัยขึ้นมา เช่น นโยบายส่วนกลางจากภาครัฐ งบประมาณ สภาพเศรษฐกิจ ศักยภาพในพื้นที่ ทั้งแนวทางในการลงทุน รวมไปถึงรูปแบบทางสถาปัตยกรรม ซึ่งจะพัฒนา และปรับเปลี่ยนรูปแบบของชุมชนใหม่

หรือปรับให้ชุมชนกลับไปเป็นอย่างที่เคยเป็นมาก่อน ซึ่งในเงื่อนไขต่าง ๆ นี้จะส่งผลให้ผู้คนในชุมชนจะยังคงอยู่หรือย้ายออกจากชุมชนนี้ไป (Belanger 2005) ซึ่งก็จะกลับกลายเป็นการเกิดของปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชันในที่สุด

Figure I: Residential mobility stimuli (source: Bélanger, 2005; p. 237)

ภาพที่ 17 Residential mobility stimuli

ที่มา : Belanger, 2005; p.237

Atkinson and Bridge (2005) ; Palen and London (1984) มองปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชัน ว่าเป็นผลของการบุกรุกเมืองใหม่ ซึ่งได้กลายเป็นปรากฏการณ์ระดับโลก โดยการบุกรุกเมืองหรือย่าน ในกระบวนการเจนตรีฟิเคชันถือได้ว่าเป็น “Urban Reinvasion” ซึ่งก็คือการบุกรุกเข้า ยกตัวอย่างเช่น ในครั้งแรกที่เข้าไปในพื้นที่นั้น คือการเข้าไปในพื้นที่ชุมชนซึ่งส่วนใหญ่จะได้รับการอธิบายว่าเป็น การดูแลประชากร สภาพแวดล้อม (Demographic-Ecological) สังคมวัฒนธรรม (Sociocultural) และตามมาด้วยการพัฒนาสภาพเศรษฐกิจในพื้นที่ ทั้งจากนักลงทุนภายนอกที่ดี หรือนโยบายจากภาครัฐที่ดี ซึ่งในช่วงแรกเมื่ออยู่การควบคุมปริมาณการหลังไหลเข้ามาจากภายนอกได้ ชุมชนก็เริ่มที่จะสามารถฟื้นฟูได้ แต่นานเข้าก็เกิดการปล่อยปละละเลยการควบคุมปริมาณการหลังไหลเข้ามาจากภายนอกไป จึงเกิดเป็น “การบุกรุกซ้ำ” คือการยิ่งทำให้ชุมชนนั้นไม่สามารถคงความเป็นย่านเดิมอยู่ได้ยิ่งกว่าเดิม

Lees, Slater & Wylie (2010) ได้ให้นิยามความหมายของปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชัน หรือที่มีการเรียกไว้อย่างไม่เป็นทางการว่า การแปลงเปลี่ยนทางชนชั้น ว่าเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลง

ลักษณะของย่านในย่านหนึ่ง ๆ ผ่านการไหลบ่าเข้ามาของผู้อยู่อาศัย และธุรกิจที่มีความมั่งคั่งมากกว่า ผู้อยู่อาศัย และธุรกิจดั้งเดิม โดยย่านที่ตกเป็นเป้าหมายของการแปลงเปลี่ยนชนชั้นจะถูกแปลงสภาพ ผ่านการปรับปรุงอาคารให้สูงหรือทันสมัยกว่าอาคารที่มีอยู่เดิม ผลที่ตามมาคือค่าเช่าหรือค่าครองชีพในย่านดังกล่าวสูงขึ้นกว่าเดิม ผู้อยู่อาศัยแต่เดิม และธุรกิจที่มีรายได้น้อยกว่าธุรกิจที่เข้ามาใหม่ต้องย้ายออกไปตั้งหลักแหล่งในพื้นที่รอบนอกแทน และย่านที่ถูกแปลงสภาพนี้ก็จะถูกกลุ่มคน และธุรกิจที่มีรายได้สูงกว่าเข้าครอบครองในที่สุด

Morisson & Bevilacqua (2018) อธิบายว่านอกเหนือจากผลประโยชน์ที่อาจเป็นไปได้ข้างต้นแล้วนั้น กระบวนการเจนตรีฟิเคชันยังนำไปสู่การอพยพ และการโยกย้ายของประชากรด้วย อย่างไรก็ตาม บางคนมองว่าความกังวลต่อการโยกย้ายประชากร (ซึ่งมักเป็นที่กล่าวถึงในการถกเถียงเกี่ยวกับกระบวนการเจนตรีฟิเคชัน) เป็นอุปสรรคต่อการอภิปรายว่าด้วยวิธีการที่ก้าวหน้าอย่างแท้จริง ในการกระจายผลประโยชน์จากกลยุทธ์การพัฒนาเมือง

2.2.4 ปრაกฏการณ์เจนตรีฟิเคชันในสังคมไทย

จาตุรงค์ โภคะรัตน์ศิริ (2546) ได้มีการศึกษาผลกระทบทางสังคมจากปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชันในการอนุรักษ์ชุมชนเมืองในย่านชุมชนบางลำพู กรุงเทพมหานครซึ่งเป็นการศึกษาในบริบทของชุมชนเมือง ซึ่งพบว่าผู้อยู่อาศัยที่เข้ามาใหม่นั้นได้เข้ามาเพื่อหาผลประโยชน์จากย่านเพื่อทำธุรกิจด้านการท่องเที่ยว ความบันเทิงเป็นส่วนใหญ่ และสภาพสังคมภายในย่านก็มีการคบหาสมาคมกันอยู่เพียงไม่กี่หลังเท่านั้น วิถีชีวิตของคนทั้งสองกลุ่มแทบจะแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง ตามมาด้วยการอนุรักษ์ภายในชุมชนได้แค่เพียงการอนุรักษ์ชุมชนไว้เพียงเพื่อหวังผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่จะสามารถทำได้ภายในพื้นที่ละแวกย่านนี้ และขาดการสืบทอดวิถีชีวิตดั้งเดิมของย่านชุมชนไป ซึ่งนโยบายของรัฐเองก็ส่งเสริมให้การอนุรักษ์ชุมชนไปในทิศทางนี้ ทำให้ย่านบางลำพูมีลักษณะไม่ต่างไปจาก “Theme park” หรือเมืองที่จัดฉากขึ้นมาเพื่อแสดงเพียงลักษณะทางกายภาพเท่านั้น

โดยในย่านชุมชนตัวอย่างที่สามารถมองเห็นถึงการเกิดกระบวนการเจนตรีฟิเคชันในสังคมไทยได้อย่างชัดเจนนั้น เช่น ชุมชนตลาดน้ำอัมพวา ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งที่ได้รับนิยามอย่างมากทั้งในไทย และนานาชาติ ซึ่งจากการที่ความต้องการในการท่องเที่ยวมีมากขึ้น ความต้องการในการจับจองพื้นที่เพื่อทำธุรกิจนั้นก็มากขึ้นเช่นกัน ส่งผลให้มูลค่าของอาคารเรือนแถว และพื้นที่รอบข้างสูงขึ้น ทำให้พื้นที่พักอาศัยเดิมส่วนใหญ่ถูกปรับเปลี่ยนไปเป็นพื้นที่เพื่อการพาณิชย์ ซึ่งหลังจากที่นักท่องเที่ยวมากขึ้น ทำให้เกิดความแออัดภายในชุมชน จึงทำให้เกิดการขายพื้นที่ออกไปในบริเวณใกล้เคียงเพื่อตอบสนองต่อการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ ทำให้เกิดการย้ายถิ่นของผู้อาศัยเดิม ทำให้ความสัมพันธ์ และวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนลดน้อยลงไป อาคารบางส่วนถูกปรับเปลี่ยนไปเป็นรูปแบบใหม่ ทำให้ขาดคุณค่าความเป็นเอกลักษณ์เดิมของชุมชน ซึ่งนอกจากผลเสียแล้ว ในผลดีเองก็มีเช่นเดียวกัน อย่างเช่น เกิดการย้ายถิ่นฐานกลับมาที่เดิมในส่วนของเจ้าของที่ดิน หรือเจ้าของอาคาร

เก่า อาคารต่าง ๆ ได้ถูกปรับปรุงซ่อมแซมให้กลับมาสู่สภาพที่ดีขึ้น การใช้ประโยชน์ที่ดินมีมากขึ้น พร้อมกับความร่วมมือในด้านความต้องการพื้นฐาน เช่น ระบบสาธารณสุขปโภค เส้นทางคมนาคมที่ดีขึ้น (ประสงค์ ปิยะศรีสกุล, 2550)

กระบวนการเจเนตรีฟิเคชันนี้จึงเป็นหัวข้อที่พบบ่อยในสังคมไทยปัจจุบัน และเป็นที่ได้เถียง ทั้งในทางการเมือง การวางผังเมือง หรือการอนุรักษ์ชุมชนเองก็ตาม การเข้ามาของปรากฏการณ์เจเนตรีฟิเคชันมักเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของย่านชุมชน แต่การเปลี่ยนแปลงของประชากรในย่านนั้น การเปลี่ยนลักษณะรูปแบบทางสถาปัตยกรรม ซึ่งก็รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงการใช้งานรูปแบบเดิมของตัวสถาปัตยกรรมภายในชุมชนที่มีอยู่เดิมที่เป็นหนึ่งในปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมเดิมของชุมชนไปนั้น ก็มักจะเป็นที่มาของการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่สามารถเกิดผลลัพธ์ออกมาทั้งในทางที่ดี และทางที่ไม่ดีได้เช่นกัน ซึ่งในอันที่จริงแล้ว คำว่า เจเนตรีฟิเคชัน นั้นเป็นคำศัพท์ที่มีลักษณะเป็นกลาง เป็นคำที่ใช้เรียกเพื่อสื่อถึงลักษณะปรากฏการณ์หรือพลวัตการเปลี่ยนแปลงที่เกิดกับย่านใดอย่างหนึ่งในเมือง ที่ผู้อยู่อาศัย และธุรกิจดั้งเดิมได้ถูกเข้าแทนที่ด้วยผู้อยู่อาศัยกลุ่มใหม่ และกลุ่มธุรกิจที่มีความมั่งคั่งมากกว่า ส่งผลให้สภาพเศรษฐกิจ และบริบทอาคารในย่านนั้นเกิดการเปลี่ยนแปลงไป ย่านที่ตกเป็นเป้าหมายของการไหลบ่าเข้าไปแทนที่ด้วยกลุ่มคนแบบใหม่ ชนชั้นแบบใหม่ มักเกิดการเปลี่ยนแปลง และการแปรสภาพของอาคารให้มีลักษณะที่ทันสมัยมากกว่าอาคารที่มีอยู่เดิม โดย Patrick Geddes ซึ่งเป็นนักชีววิทยา นักสังคมวิทยา และนักวางผังเมืองชาวสกอตแลนด์ ซึ่งได้ทำการศึกษาเมืองเก่า Edinburgh เขาได้เน้นไปที่ความเชื่อมโยงระหว่างธรรมชาติ และวัฒนธรรม โดยได้รับแรงบันดาลใจจากกลุ่มนักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศส Frederic Le Play ในเรื่องของ “Place, Work, Family” ซึ่งเป็นการรวมผู้คน อาชีพ และการดำรงชีวิตของพวกเขาในสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นที่พวกเขาอาศัยอยู่ ซึ่งก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน ทดแทนการที่จะต้องออกจากชุมชนไปจากการเข้ามาของผู้เข้ามาใหม่ โดย Geddes ได้ให้ “ความเห็นอกเห็นใจ การสังเคราะห์ และการทำงานร่วมกัน” เป็นตัวแทนของการอยู่ร่วมกันได้ของชุมชน ซึ่งสิ่งที่เขาหมายถึงคือไม่มีโครงการใดเลยที่จะคุ้มค่าหากไม่ได้มีส่วนร่วมกันในทุกสามระดับ ได้แก่ อาคาร สติปัญญา และความร่วมมือ (Geddes, P.1947) รวมไปถึงการใช้แนวทาง “constructive and conservative surgery” ในการทำงานตลอดช่วงชีวิตของเขา โดยเป็นการเริ่มจากบ้านของเขา และภรรยา ซึ่งเป็นบ้านเก่าในเมืองเอดิเนบอร์ธ โดยจัดการสภาพแวดล้อมรอบ ๆ พื้นที่ใหม่ ให้ขยายออกไปเรื่อย ๆ โดยที่ยังรักษาสภาพสังคมเดิมไว้ ซึ่งเป็นการต่อต้านการฟื้นฟู และออกแบบเมืองในแบบอาณานิคม ในช่วงศตวรรษที่ 19 (Geddes, A. 1947) ซึ่งในข้อเท็จจริงนี้จึงมีข้อสังเกตว่าเราสามารถพิจารณาใหม่ได้หรือไม่ว่า เป็นไปได้หรือไม่ที่จะทำให้กระบวนการเจเนตรีฟิเคชันเป็นประโยชน์ต่อทุกคนทั้งคนในชุมชนดั้งเดิม และผู้ประกอบการที่เข้ามาลงทุนใหม่ รวมไปถึงกระบวนการเจเนตรีฟิเคชันสามารถเชื่อมโยงผู้คนทุกคนแทนที่จะแบ่งเป็นชนชั้น และกีดกันการอยู่ร่วมกันภายในชุมชน

2.3 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงโหยหาอดีต (Nostalgia Tourism)

การโหยหาอดีต หรือการถวิลหาอดีต เป็นคำศัพท์ภาษาไทย (พัฒนา กิตติอาษา, 2546) ที่ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า Nostalgia มีรากศัพท์ซึ่งเกิดจากการประกอบคำศัพท์ในภาษากรีก 2 คำ คือ nostos หมายถึง กลับบ้าน (to return home) และ algia หมายถึง ความเจ็บปวด (a painful condition) คำศัพท์ดังกล่าวถูกบัญญัติขึ้นครั้งแรกโดยแพทย์ชาวสวิสชื่อว่า โจฮันเนส โฮเฟอร์ (Johannes Hofer) ในปี ค.ศ. 1688 เดิมเป็นศัพท์ทางการแพทย์เพื่อใช้อธิบายอาการทางจิต (Psychological symptom) ที่มีอารมณ์เศร้าซึ่งเกิดจากความปรารถนาจะกลับไปยังบ้านเกิดเมืองนอนหรืออาการคิดถึงบ้าน (Scanlon and Eheret, 2008) อย่างไรก็ตาม เมื่อศัพท์คำนี้ได้นำมาใช้ในบริบทของการท่องเที่ยว การโหยหาอดีตจึงมีขอบเขตความหมายกว้างขึ้น กล่าวคือไม่ได้สื่อความหมายเฉพาะเพียงอารมณ์ความรู้สึกซึ่งเกิดจากความผูกพันกับสถานที่ในอดีตเท่านั้น แต่มีความหมายว่า ความรู้สึกถึงอารมณ์หวานขม (สุขทุกข์) ซึ่งเกิดจากการโหยหาประสบการณ์ผลิตภัณฑ์หรือบริการในอดีต (Baker and Kennedy, 1994)

บุริม โอทกานนท์ (2554) กล่าวว่า การตลาดแบบย้อนยุคเป็นกลยุทธ์ในการทำตลาดผลิตภัณฑ์ในรูปแบบของการสร้างให้เกิดการย้อนสมัยระลึกถึงอดีต โดยการนำเอาผลิตภัณฑ์เก่ามาใช้ใหม่หรือการสร้างเลียนแบบ หรือการสร้างให้มีความคล้ายคลึง หรือมีกลิ่นอายของสินค้าหรือบริการที่ใช้กันในยุคหนึ่ง ด้วยการผสมผสานบรรยากาศ วัฒนธรรม ประเพณีวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ทำให้ผู้ใช้เกิดอารมณ์ความรู้สึกว่ากำลังได้ใช้สินค้าหรือบริการที่มีจำหน่ายอยู่ในยุคนั้นสมัยนั้น

ชาตรี ประกิตนทการ (2554) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงโหยหาอดีต (Nostalgia Tourism) คือปรากฏการณ์ในเชิงการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่ตอบสนองความต้องการโหยหาอดีต (Nostalgia) และนำมาสู่ความต้องการที่จะหวนย้อนกลับไปมีประสบการณ์ “วันขึ้นคืนสุข” ในอดีตอีกครั้ง โดยคำว่าวันขึ้นคืนสุขในที่นี้ไม่ได้หมายถึงอดีตในลักษณะประสบการณ์ตรงที่นักท่องเที่ยวแต่ละคนเคยประสบพบเจอมาเองในวัยเด็กแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังหมายรวมไปถึงวันขึ้นคืนสุขที่ถูกสร้างขึ้นมาเป็นจินตนาการร่วมกันของสังคมว่า ณ ยุคสมัยหนึ่งสมัยใดในอดีต คือช่วงเวลาแห่งความสุขเจริญรุ่งเรือง หรือสวยงามที่สุด เป็นต้น ซึ่งยิ่งสังคมไหน ตกอยู่ในสภาวะที่ขาดความมั่นใจหรือมีวิกฤตต่อสภาพสังคมในยุคปัจจุบัน และรู้สึกหมดหวังต่อสังคมในอนาคตของตนเองมากเท่าไร ปรากฏการณ์โหยหาอดีตก็จะยิ่งทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น และแน่นอนว่าจะส่งผลกระทบโดยตรงต่อการเพิ่มขึ้นของสิ่งที่เรียกว่า Nostalgia Tourism โดยการท่องเที่ยวเชิงโหยหาอดีตของไทยที่โดดเด่นที่สุด คือ การเกิดขึ้นของตลาดย้อนยุคในรูปแบบต่าง ๆ ตลาดย้อนยุคเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนชั้นกลางในเมืองโดยเฉพาะ ซึ่งมีใช้การฟื้นฟูตลาดเก่าที่ซบเซาให้กลับมามีชีวิตใหม่เพียงอย่างเดียว เช่น ตลาดสามชุกหรือตลาดเก่าทั้งหลายที่นิยมพวงทำยชื่อตลาดแบบใหม่ด้วยคำว่า “100 ปี” แต่ในกรณีนี้ยังหมายรวมถึงการก่อสร้างพื้นที่ตลาดขึ้นมาใหม่โดยตั้งใจออกแบบให้มีลักษณะของการ

จำลองกลิ่นอาย และบรรยากาศอันหวานรำลึกย้อนไปถึงตลาดในอดีตเมื่อเกือบ 100 ปีที่ผ่านมา อาทิ ตลาดน้ำ 4 ภาค ตลาดน้ำอโยธยา เพลินวาน เป็นต้น

2.4 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ และฟื้นฟูย่านชุมชนตลาด

เพื่อให้ชุมชนหรือพื้นที่ประวัติศาสตร์ต่าง ๆ นั้นไม่สูญเสียชีวิตลักษณะ และวิถีชีวิตของพื้นที่ไป สิ่งที่จะต้องคำนึงถึงในการอนุรักษ์ และพัฒนาชุมชนนั้น ประกอบไปด้วย 2 ส่วนคือ มรดกทางวัฒนธรรม และกระบวนการอนุรักษ์

2.4.1 มรดกทางวัฒนธรรม

มรดกทางวัฒนธรรม (cultural heritage) สามารถจำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (tangible cultural heritage) และมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (intangible-cultural-heritage) ซึ่งจากเอกสารการประชุมของพิธีสารฮอยอันสำหรับการปฏิบัติการอนุรักษ์ที่ดีในเอเชีย (Hoi An Protocols for Best Conservation Practice in Asia) ขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูเนสโก (UNESCO) ได้กล่าวถึงความเชื่อมโยงระหว่างองค์ประกอบที่มนุษย์สร้างขึ้นทางกายภาพกับธรรมชาติ และการเคารพต่อสิ่งแวดล้อมอันเป็นพื้นฐานของการแสดงออกของประเพณี และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในภาคพื้นเอเชีย อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับความเชื่อมโยงของการอนุรักษ์มรดกทางกายภาพหรือมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (physical/tangible heritage) และจับต้องไม่ได้ (intangible heritage) เพื่อให้การอนุรักษ์เป็นไปในลักษณะองค์รวม จึงกล่าวได้ว่ามรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ของชุมชนหนึ่ง ๆ ประกอบไปด้วย มรดกที่จับต้องได้ (tangible heritage) อาทิ งานสถาปัตยกรรม เครื่องมือเครื่องใช้ที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตการดำรงอยู่ของชุมชน เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายท้องถิ่น เป็นต้น และมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น บุคลิกภาพ ภาพลักษณ์ จิตวิญญาณของสถานที่ โครงสร้างสังคม และกระบวนการทัศน์ เป็นต้น

ด้วยความที่มรดกต่าง ๆ ที่ไม่สามารถจับต้องได้นี้ได้สะท้อนออกมาเป็นลักษณะอันเป็นรูปธรรมของมรดกที่จับต้องได้ ดังนั้น มรดกที่จับต้องไม่ได้จึงเป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมคุณค่าของพื้นที่ให้โดดเด่นยิ่งขึ้นไปอีก โดยการสร้างความรู้สึกรับรู้ถึงอัตลักษณ์อันจะเป็นเสน่ห์ของการอยู่อาศัยตลอดจนการเข้าไปเยือนยังพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม

2.4.2 แนวคิดของกระบวนการอนุรักษ์ในระดับสากล

2.4.2.1 กฎบัตรระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์และบูรณะโบราณสถานและแหล่งที่ตั้ง (The Venice Charter 1964)

กฎบัตรเวนิสในปีค.ศ. 1964 โดยสภาโบราณสถานระหว่างประเทศ (ICOMOS) ซึ่งระบุหลักการ และแนวทางการอนุรักษ์ และฟื้นฟูอาคารโบราณสถาน และโบราณสถาน กฎบัตรเวนิสถือเป็นก้าวสำคัญในการพัฒนาทฤษฎี และการปฏิบัติของการอนุรักษ์สมัยใหม่ โดยกฎบัตรเวนิสมีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการเจเนตรีฟิเคชันหลายประการ ในประการแรก กฎบัตรเน้นความสำคัญของการรักษาลักษณะ และเอกลักษณ์ของอาคารทางประวัติศาสตร์ สิ่งนี้มีความเกี่ยวข้องโดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่กำลังเกิดกระบวนการเจเนตรีฟิเคชันอยู่ ซึ่งอาคารประวัติศาสตร์อาจเสี่ยงต่อการถูกรื้อถอนหรือเปลี่ยนแปลงเพื่อรองรับการพัฒนาใหม่ โดยกฎบัตรเวนิสให้คำแนะนำเกี่ยวกับวิธีดัดแปลงอาคารประวัติศาสตร์เพื่อให้เป็นแนวทางในการดัดแปลงหรือปรับปรุงอาคารประวัติศาสตร์ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และการใช้งานในยุคปัจจุบัน โดยไม่ลดคุณค่าทางมรดกของอาคารเหล่านั้น ซึ่งในกฎบัตรเวนิสนั้นได้กล่าวถึงคำแนะนำเกี่ยวกับวิธีดัดแปลงอาคารประวัติศาสตร์ให้สอดคล้องกับความต้องการสมัยใหม่โดยไม่ลดทอนคุณค่าทางมรดก ประกอบด้วยหลักการ และแนวทางดังนี้

1. การตรวจสอบสภาพอาคาร : ควรทำการตรวจสอบสภาพอาคารประวัติศาสตร์เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับคุณสมบัติ และคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของอาคาร รวมถึงการวิเคราะห์ความต้องการของผู้ใช้งาน และสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน

2. การวางแผนการดัดแปลง : ควรวางแผนการปรับปรุงอาคารประวัติศาสตร์โดยใช้หลักการที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้งาน และไม่เปลี่ยนแปลงลักษณะสถาปัตยกรรม

3. การออกแบบ : ควรออกแบบ และปรับปรุงอาคารให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และความต้องการของผู้ใช้งาน โดยไม่เปลี่ยนแปลงลักษณะสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าของอาคารประวัติศาสตร์ ในการออกแบบอาคารใหม่ ควรใช้วัสดุ และเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และไม่เปลี่ยนแปลงลักษณะสถาปัตยกรรมของอาคารเดิม โดยใช้วิธีการออกแบบเพื่อให้การปรับปรุงทางด้านสถาปัตยกรรมสอดคล้องกับการใช้งานในปัจจุบัน

4. การดูแลรักษา : ควรดูแลรักษาอาคารประวัติศาสตร์เพื่อรักษาคุณค่าทางมรดก และป้องกันการเสื่อมสภาพ โดยมีการดูแลรักษาอาคารประวัติศาสตร์ให้เหมาะสม

5. การสร้างความตระหนัก : ควรสร้างความตระหนักให้กับผู้ใช้งานว่า อาคารประวัติศาสตร์เป็นสิ่งมีค่าสูงสุดของมรดกทางวัฒนธรรม และการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงอาคารเหล่านี้จะต้องใช้วิธีการ และเทคโนโลยีที่สอดคล้องกับหลักการอนุรักษ์ และการใช้งานในปัจจุบัน

ประการที่สอง กฎบัตรเวนิสได้เน้นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในกระบวนการอนุรักษ์ และฟื้นฟู ซึ่งมีความเกี่ยวข้องโดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่กำลังเกิดกระบวนการเจเนตรีฟิเคชัน ซึ่งผู้อยู่อาศัยในชุมชนมาเป็นเวลานานอาจจะถูกแทนที่จากการเข้ามาของผู้อยู่อาศัยใหม่ โดยกฎบัตรเวนิสให้คำแนะนำเกี่ยวกับวิธีการให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจเพื่อให้

แน่ใจว่าการอนุรักษ์ และบูรณะโบราณสถาน รวมไปถึงอาคารประวัติศาสตร์จะเป็นประโยชน์ต่อทุกคนร่วมกัน กฎบัตรเวนิสจึงเป็นเอกสารที่สำคัญในการอนุรักษ์ และพัฒนา ซึ่งได้แนะนำเกี่ยวกับวิธีดัดแปลงอาคารประวัติศาสตร์ให้สอดคล้องกับความต้องการสมัยใหม่โดยไม่ลดทอนคุณค่าทางมรดก

2.4.2.2 กฎบัตรเบอร์ราว่าด้วยการอนุรักษ์แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม (the Burra Charter 1979)

กฎบัตรเบอร์ราว่าด้วยการอนุรักษ์แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม (Burra Charter) ในปี ค.ศ. 1979 เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองต่อความกังวลเกี่ยวกับการทำลายอาคารโบราณ และสถานที่ที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรม ซึ่งได้กำหนดหลักการ และแนวปฏิบัติสำหรับการอนุรักษ์ และบริหารจัดการสถานที่ที่มีค่าทางวัฒนธรรม รวมถึงอาคาร โครงสร้าง สถานที่ และสภาพแวดล้อม โดยกฎบัตรนี้ได้เน้นความสำคัญของการเข้าใจ และเคารพความสำคัญของสถานที่ที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรม และพิจารณาบริบททางสังคม ทางเศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมของการอนุรักษ์ และการบริหารจัดการ

โดยใน Burra Charter มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการเงินตราฟิเคชันในหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการอนุรักษ์ และจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม ซึ่งกฎบัตรนี้ได้ย้ำถึงความสำคัญของการเข้าใจ และเคารพความสำคัญของสถานที่ทางวัฒนธรรม และการมีการจัดการที่มองในทุกมิติ รวมถึงมุ่งความสำคัญในบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมในการอนุรักษ์ และจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม ในเชิงสังคมศาสตร์ Burra Charter เกี่ยวข้องกับกระบวนการเงินตราฟิเคชันในหลายแง่ โดยมุ่งหมายถึงการเข้าใจความสำคัญของชุมชนในการอนุรักษ์ และจัดการพื้นที่ที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญในบริบทของกระบวนการเงินตราฟิเคชัน เนื่องจากคนที่ย้ายเข้ามาประกอบธุรกิจใหม่ในพื้นที่ มักจะให้ความสำคัญ และมีทัศนคติที่แตกต่างจากชุมชนท้องถิ่นที่อาศัยอยู่มานาน โดยยังเน้นถึงความสำคัญของการรักษาความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์ และการพัฒนา ซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญในเรื่องของเงินตราฟิเคชัน การพัฒนาที่ไม่มีการคำนึงถึงความสำคัญของการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม และการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม อาจส่งผลต่อการสูญเสียคุณค่าของพื้นที่ทางมรดกทางวัฒนธรรม และการพัฒนาของพื้นที่ที่ไม่ยั่งยืนในระยะยาว

นอกจากนี้ ในเชิงปฏิบัติ ในการดำเนินการอนุรักษ์ และบริหารจัดการพื้นที่เมืองโบราณ จะมีการใช้วิธีการที่ทำให้ตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาสภาพแวดล้อมรอบข้าง ไม่เพียงแต่อาคาร และโครงสร้าง แต่รวมถึงพื้นที่ และทิวทัศน์ธรรมชาติในพื้นที่ โดยใช้วิธีการที่รักษาความสมดุลระหว่างความจำเป็นในการพัฒนา และการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม ดังนั้น การนำ Burra Charter

มาใช้ในการจัดการเรื่องเงินตราฟิเคชัน จะช่วยให้ผู้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และบริหารจัดการได้ทราบถึงความสำคัญของการฟังเสียงความคิดเห็นจากชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการพื้นที่เมืองโบราณ

อย่างเหมาะสม และป้องกันไม่ให้เกิดการพัฒนาที่เกิดขึ้นเป็นอันตรายต่อการอนุรักษ์ศิลปกรรม และงานสถาปัตยกรรม

ใน Burra Charter ได้ระบุถึงความสำคัญของการสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์สิ่งที่มีค่าในด้านวัฒนธรรมกับความจำเป็นในการเปลี่ยนแปลง และพัฒนา ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญในบริบทของเจนตรีฟิเคชัน ที่กระบวนการฟื้นฟู และการปรับปรุงอาจทำให้สูญเสียอาคารโบราณ และสถานที่ที่มีค่าทางวัฒนธรรมได้ ดังนั้น Burra Charter ได้เน้นถึงความสำคัญของการใช้วิธีการ และการวางแผนที่มุ่งเน้นไปที่การเก็บรักษา และจัดการสิ่งที่มีค่าในด้านวัฒนธรรมอย่างรอบคอบ และระมัดระวัง รวมไปถึงการมองหาวิธี และแนวทางสร้างสรรค์ที่เหมาะสมเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยที่ยังคงเคารพค่าของมรดกทางด้านวัฒนธรรม โดยมีแนวทางดังต่อไปนี้

1. การทำความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของพื้นที่เมืองโบราณ : ต้องมีการศึกษา และสำรวจสถานที่เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ และความสำคัญทางวัฒนธรรมของพื้นที่เมืองโบราณที่จะอนุรักษ์ ซึ่งจะช่วยให้ผู้ดำเนินการมีความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งสำคัญที่ต้องอนุรักษ์ และการจัดการต่อไป

2. การพิจารณาความสมดุลของพื้นที่ : ในการจัดการเรื่องเจนตรีฟิเคชัน ต้องพิจารณาความสมดุลของพื้นที่โดยพิจารณาผลกระทบต่อชุมชน สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ เพื่อให้การจัดการเกิดความยั่งยืน และมีประสิทธิภาพสูงสุด

3. การสร้างแผนการจัดการ : การสร้างแผนการจัดการที่มุ่งเน้นการเก็บรักษาสิ่งสำคัญของพื้นที่เมืองโบราณโดยคำนึงถึงความสมดุลของพื้นที่ โดยการพิจารณาผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการอนุรักษ์ เช่น ผลกระทบทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และความเหมาะสมทางวัฒนธรรม

การนำแนวทางของ Burra Charter มาใช้ในการจัดการกับกระบวนการเจนตรีฟิเคชัน จะช่วยให้สามารถรักษาความสมดุลของพื้นที่เมืองโบราณได้อย่างเหมาะสม โดยการใช้วิธีการ และการวางแผนที่มุ่งเน้นไปที่การเก็บรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น และความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ การมีความเข้าใจในความสำคัญของพื้นที่เมืองโบราณ และการใช้วิธีการที่เหมาะสมในการรักษาภูมิปัญญานี้จะช่วยลดความเสียหาย และความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นระหว่างผู้ประกอบการใหม่กับชุมชนดั้งเดิม นอกจากนี้ยังช่วยให้การจัดการเจนตรีฟิเคชันเป็นไปอย่างยั่งยืน และมีความเหมาะสมกับความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่เมืองโบราณ โดยไม่ทำให้ชุมชนเดิมถูกขับไล่หรือเป็นเพียงแค่สถานที่ท่องเที่ยวที่ต้องการใช้ประโยชน์ตามต้องการของผู้มีอำนาจหรือเจ้าของที่ดิน ซึ่งจะช่วยให้การจัดการกับกระบวนการเจนตรีฟิเคชันเป็นไปอย่างมีเหตุผล และช่วยให้มีการรักษาความสมดุลในการใช้ประโยชน์กับพื้นที่เมืองโบราณ และย่านชุมชนเก่า ดังนั้นการวางแผนการจัดการที่มุ่งเน้นการเก็บรักษาสิ่งสำคัญของพื้นที่เมืองโบราณจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงแนวทางการวางแผน และการดำเนินงานที่มีความ

รอบคอบ รวมไปถึงการค้นหาวិธีการที่สอดคล้องกับความเป็นระบบและมุ่งเน้นไปที่การเก็บรักษาสิ่งสำคัญในระยะยาว โดยไม่เสียหายต่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และสังคม

2.4.2.3 กฎบัตรวอชิงตันว่าด้วยการอนุรักษ์เมือง และชุมชนเมืองประวัติศาสตร์ (Washington Charter 1987)

กฎบัตรวอชิงตันว่าด้วยการอนุรักษ์เมือง และชุมชนเมืองประวัติศาสตร์หรือวอชิงตันชาร์เตอร์ ได้ถูกยอมรับในปีค.ศ. 1987 โดยสภาโบราณสถานระหว่างประเทศ (ICOMOS) โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับผลกระทบจากการเจริญเติบโต และการพัฒนาในพื้นที่เมือง โดยกฎบัตรวอชิงตันมีการจัดทำหลักการ และแนวทางสำหรับการอนุรักษ์ และจัดการพื้นที่เมืองโบราณ โดยเน้นความสำคัญของการอนุรักษ์ความสำคัญทางวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของพื้นที่ พร้อมทั้งให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมสมัยใหม่

กฎบัตรวอชิงตันมีความเกี่ยวข้องอย่างมากกับกระบวนการเจเนตรีฟิเคชัน เนื่องจากเอกสารนี้จะระบุถึงความสำคัญของการรักษาความหลากหลายทางสังคม และเศรษฐกิจในพื้นที่เมืองโบราณ พร้อมกันนี้ยังต้องคำนึงถึงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ในขณะที่จะต้องรองรับความต้องการของสังคมสมัยใหม่ได้อย่างเหมาะสม และได้ระบุถึงหลักการ และแนวปฏิบัติในการอนุรักษ์ และบริหารจัดการพื้นที่เมืองโบราณ โดยได้เน้นความสำคัญของการอนุรักษ์ความสำคัญทางวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของพื้นที่เมืองโบราณ พร้อมกับรับรู้ถึงความสำคัญของการรักษาลักษณะดั้งเดิม และโครงสร้างสังคมของพื้นที่เมืองโบราณ โดยป้องกันการขับเคลื่อนที่จะทำให้ชุมชนปัจจุบันถูกขับไล่ออกจากพื้นที่ กฎบัตรวอชิงตันยังมองถึงความสำคัญของผู้ที่มีความเกี่ยวข้องต่าง ๆ ที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และบริหารจัดการพื้นที่เมืองโบราณ ซึ่งสามารถสรุปแนวทางได้ดังนี้

1. การอนุรักษ์ และบริหารจัดการพื้นที่เมืองโบราณควรเน้นไปที่ความสัมพันธ์ระหว่างการอนุรักษ์พื้นที่เมืองโบราณ และการพัฒนาเมือง

2. การอนุรักษ์ และบริหารจัดการพื้นที่เมืองโบราณควรจัดการให้มีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และสังคมของพื้นที่ โดยมีการให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน และการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปในทิศทางที่ดีต่อผู้อยู่อาศัยในพื้นที่

3. การอนุรักษ์ และบริหารจัดการพื้นที่เมืองโบราณควรมีการร่วมมือกับประชาชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการอนุรักษ์ และจัดการพื้นที่เมืองโบราณ โดยการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และการดำเนินงานต่าง ๆ

4. การอนุรักษ์ และบริหารจัดการพื้นที่เมืองโบราณควรมีการรักษาคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของพื้นที่นั้น ๆ โดยการให้ความสำคัญกับการสอดคล้องกับเอกลักษณ์ และการรักษาความเป็นตัวตนของพื้นที่

นอกจากนี้ Washington Charter ยังกำหนดให้การจัดการพื้นที่เมืองโบราณควรเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างหลายกลุ่มคน ไม่ว่าจะเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ที่ดิน ผู้คนในชุมชน ผู้ประกอบกิจการธุรกิจ หรือ นักท่องเที่ยวเอง เพื่อให้เกิดการแบ่งปันความรับผิดชอบที่ช่วยให้การบริหารจัดการเมืองโบราณเป็นไปอย่างเหมาะสม และสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างมากที่สุดต่อส่วนรวมของย่านประวัติศาสตร์ ในส่วนของกระบวนการอนุรักษ์ สิ่งที่สำคัญในการดำเนินการอนุรักษ์ที่จะต้องคำนึงถึงผู้อยู่อาศัยในพื้นที่เป็นอันดับแรก ซึ่งเป็นกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชน (community participation) หรือกระบวนการทำงานจากล่างขึ้นบน (bottom-up approach) นอกจากนี้ในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมนั้น จำเป็นต้องตีความคุณค่า และความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมนั้น เพื่อที่จะรักษาหรือนำเสนอคุณค่า และความสำคัญออกมาได้อย่างเหมาะสม และองค์กรอิโคโมสก็ได้ออกกฎบัตรเพื่อการตีความ และการนำเสนอพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม (ICOMOS Charter for Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites) ซึ่งนำเสนอหลักการในตีความ และนำเสนอแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมไว้ 7 ประการ ได้แก่ (ICOMOS, 2007: 5-14)

- การประเมินและทำความเข้าใจ (Access and Understanding)

การดำเนินการอนุรักษ์พื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม จะต้องอาศัยการประเมินคุณค่า และการทำความเข้าใจทั้งทางด้านกายภาพ และปัจจัยด้านอื่น ๆ ของพื้นที่มรดกนั้น รวมถึงต้องรับฟังการประเมินคุณค่าจากชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการอนุรักษ์ และตระหนักให้เห็นถึงคุณค่า และเข้าใจในตัวพื้นที่มรดก ที่จะนำไปสู่การอนุรักษ์ และการจัดการพื้นที่ในแนวทางที่ยั่งยืนต่อไป

- การอ้างอิงแหล่งข้อมูล (Information Sources)

การตีความพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมต้องมีการอ้างอิงข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่ชัดเจน ซึ่งรวมไปถึงข้อมูลจากคำบอกเล่า ความทรงจำของผู้คนในพื้นที่ และงานวิจัยต่าง ๆ และในการดำเนินการบูรณะซ่อมแซมองค์ประกอบของพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมนั้น จะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของเอกสารหรือแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้

- การให้ความสนใจในที่ตั้ง และบริบท (Attention to Setting and Context)

การตีความนั้นจะต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์กับบริบทของพื้นที่สังคม และวัฒนธรรม โดยต้องดำเนินการในลักษณะภาพรวม

- การรักษาความแท้ (Preservation of Authenticity)

การตีความแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ต้องมุ่งเน้นที่จะรักษาความแท้ของมรดกทางวัฒนธรรมเป็นหลัก โดยอาศัยหลักเกณฑ์เรื่องความแท้ จากเอกสารนาราว่าด้วยความแท้ (The Nara Document on Authenticity) ซึ่งเป็นการยอมรับในในวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของหลากหลายพื้นที่ ซึ่งทำให้การอนุรักษ์ของแต่ละพื้นที่นั้นแตกต่างกัน แต่จะต้องยึดถือในหลักการของเวนิสชาร์เตอร์

1964 ที่นานาชาติสากลให้การเคารพยอมรับ โดยมีใจความสำคัญที่การตีความเรื่องความแท้ และการปรับใช้ตาม “กรอบโครงสร้างของวัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่น” ซึ่งไม่มีหลักการที่ตายตัว (สมชาติ จึงสิริอารักษ์; 2548) โดยในรายละเอียดของเอกสารนาราว่าด้วยความแท้จะกล่าวถึงในส่วนต่อไป

- การวางแผนเพื่อความยั่งยืน (Planning for Sustainability)

การดำเนินการอนุรักษ์ต้องคำนึงถึงเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจ และสังคม ควบคู่ไปพร้อมกับการอนุรักษ์มรดก และควรมีการทำรายงานศึกษาผลกระทบจากการพัฒนา

- การคำนึงถึงการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน (Concern for Inclusiveness)

การตีความตลอดจนการดำเนินการอนุรักษ์ต้องได้รับความร่วมมือจากหลายภาคส่วน อย่างเช่น ผู้เชี่ยวชาญด้านการอนุรักษ์ นักประวัติศาสตร์ ภาครัฐ ภาคธุรกิจการท่องเที่ยว และ ชุมชนเอง รวมไปถึงการรับฟังความเห็นจากสาธารณะ

- ความสำคัญของการวิจัย การอบรม และการประเมินผล (Importance of Research, Training, and Evaluation)

ต้องมีการทำการวิจัย และประเมินผลหลังจากที่ได้ทำการอนุรักษ์ไปแล้ว รวมถึงการดูแลพื้นที่อย่างต่อเนื่อง โดยผู้ที่ทำการประเมินควรเป็นผู้ที่อยู่ในกระบวนการอนุรักษ์ตั้งแต่ต้น

2.4.2.4 เอกสารนาราว่าด้วยความแท้ (The Nara Document on Authenticity 1994)

เอกสารสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ และฟื้นฟูสถาปัตยกรรม และสถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์ หรือที่เรียกว่าเอกสารนารา เกิดขึ้นในปีค.ศ. 1994 โดยสภาโบราณสถานระหว่างประเทศ (ICOMOS) ในการประชุมเกี่ยวกับความแท้ในจังหวัดนารา ประเทศญี่ปุ่น เอกสารนารามีเป้าหมายที่จะให้แนวปฏิบัติ และหลักการสำหรับการอนุรักษ์ และฟื้นฟูสถาปัตยกรรม และสถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์ทั่วโลก ได้เน้นความสำคัญของการเคารพความแท้ และความสมบูรณ์ของสถาปัตยกรรม รวมไปถึงสถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์

เอกสารนาราเป็นเอกสารที่มีความเกี่ยวข้องอย่างมากกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เรียกว่ากระบวนการเจเนตรีฟิเคชัน เนื่องจากเอกสารนาราได้เน้นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชน และการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์ กระบวนการเจเนตรีฟิเคชันอาจนำไปสู่การเบียดเบียนชุมชนท้องถิ่น และทำลายสถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์เพื่อการพัฒนา และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ดังนั้นเอกสารนาราก็มุ่งหวังที่จะต้านผลกระทบเชิงลบเหล่านี้โดยการให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชน และการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์ ซึ่งในเอกสารนารามีแนวทางในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์ โดยเน้นความสำคัญของการอนุรักษ์คุณค่าประวัติศาสตร์ และความแท้ของสถาปัตยกรรม และการรักษาความสมบูรณ์ของพื้นที่ประวัติศาสตร์ เพื่อให้สถานที่สำคัญนั้นสามารถสืบสานต่อไปได้อย่างมีคุณค่า และต่อเนื่อง นอกจากนี้เอกสารยังเน้น

ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการอนุรักษ์ และการจัดการสถานที่ประวัติศาสตร์ โดยชุมชนควรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และดำเนินการที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมของตน และให้ฟังเสียงของชุมชนตลอดกระบวนการอนุรักษ์ และการบริหารจัดการสถานที่ประวัติศาสตร์ในพื้นที่

จากการศึกษาแนวคิดของการอนุรักษ์ และฟื้นฟูชุมชน ทำให้พบว่าแนวคิดต่าง ๆ ดังกล่าวมีหน้าที่สำคัญในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนในย่านที่เกิดกระบวนการเจนตรีฟิเคชัน และป้องกันการขับไล่ผู้อยู่อาศัยเก่าในพื้นที่ โดยมีวิธีการในการส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และในการวางแผนเพื่อการอนุรักษ์ และฟื้นฟู โดยยังพูดถึงความสำคัญของการตระหนักถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม เช่น ผลกระทบทางเศรษฐกิจ และอื่น ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้

แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ และการฟื้นฟูชุมชน มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการเจนตรีฟิเคชันอย่างมาก ซึ่งแนวคิดต่าง ๆ เหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของย่านที่กำลังเกิดกระบวนการเจนตรีฟิเคชัน และป้องกันการย้ายออกไปของผู้อยู่อาศัยเดิม ซึ่งกฎบัตรต่าง ๆ ได้เน้นความสำคัญในเรื่องของการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการอนุรักษ์ทั้งสิ้น ซึ่งจะต้องพิจารณาผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการเจนตรีฟิเคชันต่อพื้นที่มรดกวัฒนธรรม และชุมชนเก่า และยังคงจำเป็นต้องพัฒนากลยุทธ์ที่เน้นไปที่การอนุรักษ์ความยั่งยืนทางสังคม และวัฒนธรรมร่วมกับการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยอาศัยการทำงานร่วมกันของภาครัฐ เอกชน นักอนุรักษ์ และคนในชุมชน ซึ่งสามารถพัฒนาพื้นที่ได้อย่างสมดุล และยั่งยืนได้

2.4.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์เมือง

หลังจากที่สงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง การพัฒนาเมืองทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี อุตสาหกรรม เพิ่มขึ้นทั่วทั้งโลก และยังรวมไปถึงจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก ทำให้การบริโภคทรัพยากรมากขึ้นตามไปด้วยจนเกินความจำเป็น จึงเริ่มมีความสนใจในด้านการพัฒนา และการจัดการทรัพยากรที่ยั่งยืน ซึ่งในการศึกษาแนวคิดการอนุรักษ์ และฟื้นฟูชุมชนนั้นจะแบ่งออกเป็น 4 หัวข้อ ได้แก่

2.4.3.1 ความสำคัญของพื้นที่ประวัติศาสตร์ที่มีต่อเมือง

การศึกษาแนวทางการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ภายในชุมชนในพื้นที่ชุมชนตลาดหัวตะเข้ นั้น ได้อยู่บนพื้นฐานของการศึกษาทางเศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนด้วย รวมไปถึงชุมชนเองนั้นก็เป็นส่วนหนึ่งของเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนตลาดหัวตะเข้ นั้นถือว่าเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญในประวัติศาสตร์ของพื้นที่ฝั่งตะวันออกของกรุงเทพมหานคร ไม่ว่าจะเป็นทางด้านกายภาพ สังคม และเศรษฐกิจในพื้นที่

Feilden และ Jokilehto (1998) ได้กล่าวถึงความสำคัญของย่านประวัติศาสตร์ไว้ว่า ศูนย์กลางของเมืองเก่าที่ได้รับการรักษาไว้เป็นอย่างดีนั้นจะเป็นข้อได้เปรียบสำหรับผู้คน เพราะจะทำให้ผู้คนมีความคุ้นเคย และมีกิจกรรมที่หลากหลายเมื่อเทียบกับเมืองที่เพิ่งเริ่มได้รับการวางแผน เมืองเก่านั้นมีความสะดวกสบายสำหรับการอยู่อาศัย มีสิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณะบริการในระดับที่เหมาะสม รวมทั้งการจับจ่ายใช้สอย และการสัญจรทางบก เมืองมักจะมีศูนย์กลางอยู่รอบอาคารสำคัญในย่านนั้น ๆ เช่น อาคารทางศาสนา ลานเมือง ตลาด คลอง สะพาน ทางเดินเท้า ซึ่งพื้นที่เหล่านี้ได้สร้างความน่าสนใจให้ผู้ที่ได้รับรู้ประวัติศาสตร์ของพื้นที่จะรู้สึกถึงคุณค่า และความสำคัญในการมีส่วนร่วมในประวัติศาสตร์ มีเอกลักษณ์ ชุมชนประวัติศาสตร์เป็นระบบที่มีหลากหลายหน้าที่ มีกิจกรรม ที่อยู่อาศัย สังคม การเมือง เศรษฐกิจ ซึ่งต้องจัดการอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะการจัดการกับการอนุรักษ์ และกิจกรรมทางสังคมในการพัฒนาเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจ แต่ชุมชนประวัติศาสตร์นั้นมักจะถูกคุกคามอยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่กำลังพัฒนา ซึ่ง Feilden และ Jokilehto ได้ให้สาเหตุของการเสื่อมโทรมของชุมชน และเมืองประวัติศาสตร์ไว้ ได้แก่

1. การเพิ่มของจำนวนประชากร และแนวโน้มของการอพยพโยกย้ายครัวเรือนจากชุมชนเดิมไปสู่ศูนย์กลางเมือง การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และการทำลายศูนย์กลางของประวัติศาสตร์
2. การเพิ่มการใช้รถยนต์ในพื้นที่ที่ไม่เคยใช้ยานพาหนะ สร้างมลภาวะ และความสิ้นเปลือง การจราจรของรถยนต์ในพื้นที่นำไปสู่การสร้างถนนผ่านศูนย์กลางประวัติศาสตร์ และยังเป็นการทำลายความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ และชุมชนอีกด้วย
3. การพัฒนาอาคารสูงทำให้เกิดการเปลี่ยนสภาวะอากาศ (Microclimate) นอกจากนี้อาคารสมัยใหม่ที่แทรกตัวเข้ามานั้นก็ขาดรากเหง้าทางวัฒนธรรม และจะเป็นการทำลายศูนย์กลางประวัติศาสตร์
4. การเปลี่ยนแปลงวิธีการ ขนาดของอุตสาหกรรม และการค้าส่งผลต่อเศรษฐกิจของพื้นที่ประวัติศาสตร์
5. ผลิตภัณฑ์งานฝีมือมีแนวโน้มเปลี่ยนเป็นการผลิตแบบอุตสาหกรรม (Mass production) ซึ่งต้องการอาคารที่ใหญ่ขึ้น และทำให้เกิดการจราจรคับคั่งในพื้นที่ประวัติศาสตร์
6. การเริ่มมีกิจกรรมใหม่ และการบริการสมัยใหม่เข้ามาแทนที่โครงสร้างพื้นฐานดั้งเดิมมากเกินไป
7. การขาดการดูแลรักษาอาคารเก่า และในการไม่เข้าใจคุณค่าของกิจกรรมทางวัฒนธรรมดั้งเดิม

ชุมชนหรือพื้นที่ประวัติศาสตร์มีการผสมผสานการใช้ที่ดินเพื่อที่อยู่อาศัย การค้าอุตสาหกรรมขนาดเล็ก และกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจให้มีความกลมกลืนกัน ซึ่งควรหลีกเลี่ยงการมี

กิจกรรมที่ไม่เหมาะสมกับพื้นที่ ควบคุมขนาดของอาคารภายในพื้นที่ รวมถึงกิจกรรมทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นวิธีการที่เรียกว่า Integrates conservation ซึ่งจะกล่าวถึงในส่วนต่อไป

2.4.3.2 การอนุรักษ์กับการวางแผนเมือง

พื้นที่ที่ควรได้รับการอนุรักษ์โดยเฉพาะพื้นที่ประวัติศาสตร์ที่เป็นชุมชนนั้นมีความจำเป็นในการได้รับการวางแผนเมือง เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความล่อแหลมต่อการพัฒนาเป็นเมืองในลักษณะของกิ่งขนบทกิ่งเมือง ดังนั้นหากไม่มีการวางแผนล่วงหน้า คุณค่า และความสำคัญของพื้นที่ในด้านประวัติศาสตร์อาจลดลงจนสูญเสียอัตลักษณ์ที่ไม่สามารถเรียกคืนมาได้

Feilden และ Jokilehto (1998) ได้มีแนวคิด และคำจำกัดความเกี่ยวกับการอนุรักษ์กับการวางแผนเมืองไว้ว่า Integrated conservation ซึ่งหมายถึง การรวมเอาการอนุรักษ์ให้เป็นส่วนหนึ่ง และเป็นเป้าหมายในการวางแผนเมือง โดยพิจารณาถึงโครงสร้างประวัติศาสตร์เท่ากับปัจจัยอื่น ๆ ในกระบวนการวางแผน การอนุรักษ์ และฟื้นฟูอาคารรวมไปถึงพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ และการบริการทางสังคมที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงพื้นที่ เพื่อลดความขัดแย้ง และเป็นการปรับปรุงพื้นที่อย่างค่อยเป็นค่อยไป เพื่อประสบความสำเร็จในระยะยาว ซึ่งในกระบวนการนี้ควรมีการปฏิบัติร่วมกับผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ (วิวัฒน์ สีหนาท, 2546) โดยในการอนุรักษ์เมืองเองนั้นก็ควรสามารถผสมผสานความเป็น modernization เพื่อลดความขัดแย้ง และปรับปรุงพื้นที่ที่ละเอียดละน้อย Feilden และ Jokilehto กล่าวว่า การแทรกแซงที่น้อยที่สุดจะดีที่สุดสำหรับชุมชน การวางแผนเป็นหน้าที่ของรัฐบาลโดยมีกฎหมาย และระบบบริหารของตัวเองซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศตามวัฒนธรรมประเพณี ดังนั้นจึงไม่ควรหยาบหรือรูปแบบที่ทำมาแล้วเพราะอาจจะไม่ตอบรับกับความเป็นพื้นที่ที่มีความเฉพาะในแต่ละที่ เมืองอนุรักษ์ควรอยู่ในฐานะของที่อยู่อาศัยของผู้คนเพื่อให้กิจกรรมดำเนินต่อไป และไม่อยู่ในฐานะของพิพิธภัณฑ์ องค์ประกอบที่จับต้องไม่ได้ของมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural heritage) เป็นคุณค่าของชุมชน ซึ่งควรหลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการวางแผน และไม่ควรแซงแซววิถีชีวิตแบบพื้นถิ่น แต่ให้เป็นการเปลี่ยนแปลงโดยความต้องการของผู้คนในพื้นที่

2.4.3.3 การฟื้นฟูเมือง (Revitalization and Rehabilitation)

Feilden และ Jokilehto ได้ให้ความหมายของ Revitalization ไว้ว่า Revitalization หมายถึง การวางแผนที่จะปรับปรุงกิจกรรมทางสังคม และเศรษฐกิจของพื้นที่ประวัติศาสตร์ซึ่งสูญเสียความมีชีวิตชีวาของกิจกรรมดั้งเดิมไป เป็นผลให้อาคารประวัติศาสตร์ และพื้นที่ว่างในเมือง (Urban space) กลายเป็นพื้นที่เสื่อมโทรมไป จุดมุ่งหมายของ Revitalization คือความสมดุลที่เหมาะสมระหว่างการอนุรักษ์ และการพัฒนา Revitalization ในพื้นที่ประวัติศาสตร์ที่มีการทรุดโทรมทางเศรษฐกิจต้องอาศัยการฟื้นฟู (Rehabilitation) ที่อยู่อาศัยจำนวนมาก หรืออาคารที่ล้ำสมัย เช่น อาคารทางศาสนา โกดัง และโรงงาน เป็นต้น

ในส่วนของการฟื้นฟูเมืองนั้น Feilden และ Jokilehto ได้อธิบายถึงการปรับปรุงทางกายภาพเพื่อเตรียมกิจกรรมที่เหมาะสมให้กับโครงสร้างที่ว่างเปล่า หรือแทนที่กิจกรรมที่ไม่เหมาะสม การฟื้นฟู (Rehabilitation) มักเป็นกิจกรรมที่ใกล้เคียงกับกิจกรรมเดิมมากที่สุดเพื่อให้มีการแทรกแซง และเสียคุณค่าทางวัฒนธรรมน้อยที่สุด นอกจากนี้กระบวนการฟื้นฟูพื้นที่ประวัติศาสตร์ควรขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมท้องถิ่น และสภาพทางกายภาพ ควรทำตามคำแนะนำ และการประชุมระหว่างชาติ

นอกจากนี้ Feilden และ Jokilehto ยังกล่าวว่าการอนุรักษ์ไม่ควรจำกัดมาตรฐานการอยู่อาศัยของผู้อาศัยในพื้นที่ประวัติศาสตร์ เช่น ถ้าผู้อยู่อาศัยนั้นมีรถยนต์ก็ต้องมีข้อกำหนดที่จะไม่ทำลายโครงสร้างของพื้นที่เดิมที่มีอยู่ รวมถึงความต้องการด้านสาธารณูปโภคต่าง ๆ สำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกไม่ควรนำมาใช้ในพื้นที่ประวัติศาสตร์หากไม่มีความสามารถซึมซับในพื้นที่ประวัติศาสตร์ได้

2.4.3.4 อาคารสร้างใหม่ และแนวทางการออกแบบ (Infill building และ Design guidelines)

การศึกษาถึงเรื่อง Infill building และ Design guidelines ทำให้ทราบถึงแนวทางที่เหมาะสมในการนำมาใช้ในพื้นที่ศึกษา โดยเฉพาะแนวคิดเกี่ยวกับแนวทางพัฒนาอาคารที่จะนำมาใช้ในพื้นที่ศึกษาซึ่งมีเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม

Feilden และ Jokilehto ได้พูดถึงอาคารสร้างใหม่ (Infill building) และแนวทางการออกแบบ (Design guidelines) สำหรับพื้นที่วัฒนธรรมว่าควรมีลักษณะดังนี้ Infill building นั้นเป็นการก่อสร้างร่วมสมัย ที่ควรแสดงจิตวิญญาณของยุคสมัย การออกแบบควรพิจารณาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ และหน้าที่ของเมือง ซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะรวมโครงสร้างเมืองขึ้นมาอีกครั้ง และการออกแบบควรขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม และประเพณีของพื้นที่ สำหรับแนวทางการออกแบบ (Design guidelines) ได้แก่

1. มีจังหวะกลมกลืนกับโครงสร้างของบริบทที่ล้อมรอบ
2. ปริมาตรของอาคาร (Mass) ควรมีความเหมาะสม ไม่ใหญ่เกินไปที่จะทำลาย human scale ของพื้นที่
3. ขอบเขตอาคาร และถนนเป็นไปตามเส้นขอบเขตที่มีอยู่
4. มีความเอาใจใส่ต่อเค้าโครงลักษณะของท้องถิ่นดั้งเดิม
5. วัสดุเป็นแบบดั้งเดิม หรือมีความเหมาะสมกับของเดิม
6. ลักษณะ และรูปแบบของช่องเปิดควรมีความเหมือนหรือคล้ายคลึงกัน
7. มีการออกแบบ และการก่อสร้างที่มีคุณภาพสูง

2.4.4 แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอย (Adaptive-reuse)

ยงธนิศร์ พิมลเสถียร (2557) ได้กล่าวถึง Adaptive-reuse หรือ Rehabilitation หมายถึง การปรับปรุงสภาพของอาคารประวัติศาสตร์ที่ไม่ได้ถูกใช้งาน ซึ่งอาจอยู่ในพื้นที่ที่มีการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองที่มีความชบเซา หรือเป็นอาคารประวัติศาสตร์ที่ถูกทิ้งร้างหรือมีสภาพที่ไม่สามารถตอบสนองการใช้งานรูปแบบเดิมได้ ทั้งในด้านการใช้งาน และในด้านโครงสร้าง ซึ่งถือเป็นการอนุรักษ์ และพัฒนาการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานให้เหมาะสมกับยุคสมัย รวมไปถึงการปรับปรุงเพื่อรักษาสภาพ และยืดอายุการใช้งานของอาคาร โดยยังคงความแท้ และหลักฐานทางประวัติศาสตร์ให้คงอยู่ต่อไป ซึ่งการปรับประโยชน์ใช้สอยเป็นถือเป็นการอนุรักษ์อีกหนึ่งวิธีที่ได้รับความนิยมในประเทศไทย และในระดับโลก โดยเป็นการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการใช้งานของอาคารภายใต้กรอบอาคารเดิมให้เหมาะสมกับความต้องการในปัจจุบัน เพื่อคงไว้ซึ่งคุณค่า และยกระดับความสำคัญของอาคารนั้นขึ้นมาอีกครั้ง (ภูรี อำพันสุข และวิมลรัตน์ อิศระธรรมบุญ, 2562)

พิรยา บุญประสงค์ (2554) ได้อธิบายเกี่ยวกับการใช้สอยรูปแบบใหม่หรือมีจุดมุ่งหมายที่จะรักษาอาคารประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าสืบต่อไปยังคนรุ่นหลัง เพื่อใช้งานอาคารอย่างเหมาะสมกับย่าน และเมืองนั้น ๆ ซึ่งในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะต้องอยู่ภายใต้การคำนึงถึงคุณค่าของอาคารให้ได้มากที่สุดหรือเสริมคุณค่าของอาคารให้เด่นชัดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ ด้วยประเภทการใช้สอยที่เหมาะสม และไม่ทำลายลักษณะเฉพาะของอาคาร โดยมีการดัดแปลงอาคารในระดับที่แตกต่างกัน ตั้งแต่ การดัดแปลง การปรับเปลี่ยน การขยายตัว การปรับรูปแบบทางสถาปัตยกรรม การปรับรายละเอียดทางสถาปัตยกรรม การปรับพื้นที่การใช้สอย การปรับการเข้าถึง หรือแม้แต่การรื้อถอนอาคารออกไป (พิรยา บุญประสงค์, 2565)

2.5 งานวิจัย และงานศึกษาที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเกี่ยวกับชุมชนตลาดเก่าริมน้ำที่ผ่านมานั้น ส่วนใหญ่จะเป็นการมุ่งเน้นการศึกษา เพื่อนำเสนอแนวทางเพื่อการอนุรักษ์เป็นประเด็นหลัก ในส่วนของรายละเอียดของเนื้อหาก็ได้มีการกล่าวถึงประวัติศาสตร์ ที่มา คติความเชื่อ และรูปแบบสถาปัตยกรรมไว้อย่างกว้างเท่านั้น

ซึ่งจากการศึกษาผลงานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชุมชนตลาดหัวตะเข้ที่ผ่านมานั้นเน้น การศึกษารูปแบบชุมชนในสมัยปัจจุบันมากกว่าที่จะศึกษารูปแบบชุมชนดั้งเดิม ซึ่งศึกษาเพื่อการพัฒนาต่อในการอนุรักษ์ หรือปรับปรุงเพื่อรองรับการท่องเที่ยวจากการเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยว หลังจากการเข้ามาของท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ และการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ ซึ่งช่วงเวลาที่มีการศึกษาส่วนใหญ่จะเป็นช่วงเวลาในปัจจุบันเป็นหลัก โดยศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิตในปัจจุบัน ซึ่งทำให้

ประเด็นการศึกษาในเรื่องพัฒนาการ และความเปลี่ยนแปลงของชุมชนนั้น ไม่ปรากฏให้เห็นชัดใน ผลงานการศึกษาที่ผ่านมา ซึ่งทำให้มองไม่เห็นภาพรวมของพัฒนาการของชุมชนตลาดหัวตะเข้

การศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่ผ่านมา นั้น โดยมากจะเป็นการวิจัย และศึกษาเก็บข้อมูล สภาพชุมชนชุมชนเดียว โดยมีการเปรียบเทียบจากกรณีศึกษาที่ใกล้เคียง และมีวิธีการศึกษาที่สามารถ นำมาใช้กับงานวิจัยขั้นนี้ได้ เช่น การตรวจสอบเอกสาร การลงพื้นที่เก็บข้อมูลสภาพอาคาร การสัมภาษณ์คนในพื้นที่ และเป็นการตรวจสอบว่ายังไม่มีผู้ใดที่ศึกษาในรายละเอียดที่ตรงกับงานวิจัย นี้ ซึ่งเป็นการวิจัยที่จะศึกษาเรื่องพัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงของชุมชนตลาดหัวตะเข้ โดยจะ ศึกษาเน้นไปในเรื่องการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเรือนแถวตลาดริมน้ำ ชุมชน ตลาดหัวตะเข้ และสามารถนำไปรวบรวม และเรียบเรียงเป็นประวัติศาสตร์ของย่านชุมชนตลาด หัวตะเข้ได้ พร้อมกับเป็นการหาข้อมูลเพื่อนำมาใช้ประกอบการศึกษาและอ้างอิงไปในงานวิจัยต่อไป ทั้งในส่วนของข้อมูลที่เป็นเนื้อหาบนขอบเขตของพื้นที่การศึกษาเดียวกัน และพื้นที่ที่ความ ใกล้เคียงกัน

สำหรับการศึกษาของแต่ละชุมชนย่อยคลองประเวศบุรีรมย์จากงานวิจัยที่ผ่านมา นั้น ชุมชน ตลาดหัวตะเข้ ด้วยประวัติศาสตร์ของพื้นที่ ถือว่าเป็นชุมชนค้าขายที่เกิดขึ้นใหม่หลังจากมีการเปิดใช้ คลองประเวศบุรีรมย์ ทำให้พื้นที่ตรงนี้ก็กลายเป็นท่าเลทอง และช่องทางการค้าขาย ซึ่งทำให้เกิดความ หลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นอย่างมากเนื่องจากการเข้ามาหาที่ทำมาหากินของคนจากที่ต่าง ๆ และ คนในพื้นที่เอง และได้นำมาซึ่งการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่ทำให้เกิดรูปแบบสถาปัตยกรรม ซึ่งมี ผู้ทำการศึกษาไว้ดังนี้

2.5.1 เรือนค้าขายพื้นถิ่นในชุมชนเมือง โดย ศ.อรศิริ ปาณินท์ ผศ.สมคิด จิระทัศน์กุล คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ชุดโครงการ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคกลาง พ.ศ.2544

งานวิจัยชิ้นนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลทางกายภาพ ผังพื้น ตัวสถาปัตยกรรมและวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งจะเน้นการศึกษาความต่อเนื่องของวิถีชีวิตและชุมชนตั้งแต่ อดีตจนถึงปัจจุบัน และได้อธิบายถึงลักษณะของเรือนค้าขายพื้นถิ่น ว่าเป็นสถานที่ค้าขายสินค้า เฉพาะที่เน้นการค้าขายสินค้าพื้นบ้าน และมีการตกแต่งภายในเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน นอกจากนี้ยัง ได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของเรือนค้าขายพื้นถิ่น ว่ามีต้นกำเนิดมาจากการค้าของชุมชนชาวจีนที่ เข้ามาตั้งถิ่นฐานในสยาม และมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการค้าขายไปในแต่ละสมัย โดยจะเน้น การศึกษาจากการสำรวจภาคสนามเพื่อนำมาใช้ร่วมกับเอกสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เช่น การสำรวจ และวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ เป็นวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาเรื่องเรือนค้าขายพื้นถิ่น เพื่อ หาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบของแต่ละชุมชน และการสัมภาษณ์ซึ่งเป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ สำคัญสำหรับการศึกษาเรื่องเรือนค้าขายพื้นถิ่น เนื่องจากสามารถเข้าถึงข้อมูลได้โดยตรงจาก

ผู้ประกอบการ เพื่อเข้าใจลักษณะการใช้พื้นที่ของคนในชุมชน ลักษณะการครอบครองอาคาร รวมไปถึงถึงแนวโน้มของชุมชนในอนาคต

2.5.2 การศึกษาสภาพแวดล้อมทางกายภาพของเรือนแถวไม้ตลาดเก่าหนองจอก ซึ่งสัมพันธ์กับวิถีชีวิตและสังคมเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา โดย มนทัต เหมพัฒน์ วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ภาควิชาสถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ปี 2548

ศึกษาวิธีการศึกษาของอาคารประเภทเรือนแถวไม้ตลาดเก่า ที่มีลักษณะใกล้เคียงกันทั้งด้านตัวสถาปัตยกรรม และบริบทของพื้นที่ที่เป็นตลาดริมน้ำเช่นเดียวกัน โดยผู้เขียนมีการใช้การเปรียบเทียบลักษณะร่วมของตลาดที่เป็นกรณีศึกษาที่มีความใกล้เคียงกับตลาดที่ทำการศึกษา ซึ่งใช้การลงพื้นที่สำรวจภาคสนามเป็นหลัก และทำการสำรวจจริงวัด เขียนแบบ เปรียบเทียบสภาพตัวสถาปัตยกรรมภายในตลาด รวมทั้งการลงพื้นที่สัมภาษณ์คนในพื้นที่เพื่อศึกษาพัฒนาการความสัมพันธ์ ของสถาปัตยกรรมกับสภาพแวดล้อม วิถีชีวิต เศรษฐกิจชุมชน รวมถึงแนวโน้มการดำรงอยู่ และเปลี่ยนแปลงในอนาคต แล้วสรุปออกมาเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ และข้อเสนอแนะทางการปรับปรุงซ่อมแซมอาคาร พบว่าลักษณะทางกายภาพของเรือนแถวไม้ตลาดเก่าหนองจอกเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ที่มีกับสภาพแวดล้อม และวิถีชีวิต เรือนแถวไม้ตลาดเก่าหนองจอกมีแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพ และกิจกรรมการใช้สอยพื้นที่ แต่สิ่งสำคัญที่ยังคงดำรงอยู่คือวิถีชีวิตที่ต่อเนื่องภายในชุมชน แนวทางการอนุรักษ์ และพัฒนาคือการรักษาความสัมพันธ์ที่มีต่อสภาพแวดล้อม รักษา วิถีชีวิตให้คงความต่อเนื่อง และนำภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมมาใช้ในการปรับปรุงซ่อมแซมอาคาร

2.5.3 หัวตะเข้ : วิถีชีวิตชุมชนริมคลองในแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดย ภาควิชาครุศาสตร์สถาปัตยกรรม คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ปี 2550

จากการขยายตัวของพื้นที่กรุงเทพมหานครฝั่งตะวันออก ทำให้พื้นที่ชุมชนมีแนวโน้มการพัฒนาไปสู่ความเป็นเมือง (Urbanization) มีการศึกษาเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของพื้นที่โดยผ่านการสัมภาษณ์และการค้นคว้าทางเอกสาร ลักษณะทางกายภาพ รูปแบบสถาปัตยกรรม จากการลงพื้นที่สำรวจจริงวัด รูปแบบของวิถีชีวิต และวัฒนธรรมจากการสัมภาษณ์คนในพื้นที่ และสรุปเพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์ และพัฒนาอาคารเรือนแถวริมน้ำ และวางแผนการใช้พื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนตลาดหัวตะเข้ ซึ่งมีการวิเคราะห์ความต้องการของลูกค้า นำมาใช้ในการจัดสัดส่วนของการใช้พื้นที่ และจัดการทางสัญจร ซึ่งเป็นการออกแบบรูปแบบของพื้นที่ส่วนตลาด และเรือนแถวริมน้ำให้รองรับกับการท่องเที่ยว

2.5.4 บทความ เรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคารและกิจกรรมของตลาดหัวตะเข้ กรุงเทพมหานคร โดย วีรดา สุขเจริญมิตร วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล.ปีที่ 15, ฉบับที่ 2 (2555) หน้า 149-161

เป็นงานวิจัยที่มีการศึกษาศึกษาพัฒนาการ ความเป็นมา และการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคาร และกิจกรรมของตลาดหัวตะเข้ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เพื่อนำมาสรุปถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคาร และกิจกรรมของตลาดหัวตะเข้ ซึ่งเป็นการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบสถาปัตยกรรมบริเวณตลาดเก่าริมน้ำของชุมชนตลาดหัวตะเข้เช่นเดียวกัน แต่ได้มีการเพิ่มประเด็นการศึกษาจำแนกยุคสมัยของชุมชน โดยมีการจำแนกยุคสมัยออกเป็นช่วง เพื่อใช้ในการวิเคราะห์รูปแบบสถาปัตยกรรม โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลเอกสาร ลงพื้นที่สำรวจ และสัมภาษณ์เป็นหลัก โดยมีวิธีการจำแนกยุคจากการสำรวจอาคาร โดยเป็นงานวิจัยเชิงพรรณนา ที่มีการรวบรวมแนวความคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวความคิดในการตั้งถิ่นฐาน แนวความคิดเกี่ยวกับย่านพาณิชย์กรรม และแนวความคิดเกี่ยวกับชุมชนริมน้ำ เพื่อเป็นแนวทางหลักในการวิเคราะห์ และอธิบายถึงพัฒนาการของชุมชนหัวตะเข้ สรุปได้ว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบอาคาร และกิจกรรมของตลาดหัวตะเข้ คือ ที่ตั้งที่มีความเหมาะสม และการพัฒนาการคมนาคมขนส่ง เนื่องจากการเกิดของตลาดหัวตะเข้ เริ่มต้นมาจากการพัฒนาคมนาคมทางน้ำ ซึ่งทำให้ตำแหน่งของตลาดหัวตะเข้กลายเป็นจุดตัด และมีความเหมาะสมในการค้าขายจึงเกิดการสร้างอาคาร และกิจกรรมการค้าขายขึ้นในละแวก แต่เนื่องจากความเจริญ จึงเกิดการสร้างอาคารขึ้นใหม่เพื่อตอบรับกับความต้องการในการค้าขาย อย่างไรก็ตามเมื่อการคมนาคมทางน้ำได้ลดบทบาทลงไป การที่มีคู่แข่งทางการค้าเพิ่มสูงขึ้นได้ส่งผลให้ตลาดหัวตะเข้ซบเซาลงในที่สุด รวมถึงเหตุการณ์อัคคีภัยในยุคซบเซาทางการค้า ที่สะท้อนให้เห็นถึงความต้องการทางการค้าที่ลดน้อยลงเนื่องจากไม่มีการสร้างอาคารขึ้นทดแทน ด้วยเหตุนี้ปัจจัยทางกายภาพจึงเป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคาร และกิจกรรมของตลาดหัวตะเข้

2.5.5 คลองมอญ : รูปแบบเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นของชุมชนไทยเชื้อสายมอญ ย่านคลองมอญ หัวตะเข้ อำเภอลาดกระบัง โดย รศ.วิวัฒน์ เตมียพันธ์

เป็นการศึกษาลักษณะทางกายภาพของการตั้งถิ่นฐานของชาวนาบริเวณคลองประเวศบุรีรมย์ รวมไปถึงคลองปลาทิว คลองมอญ และการศึกษาประวัติศาสตร์ของการตั้งถิ่นฐานของชาวมอญในบริเวณคลองมอญ ซึ่งใช้วิธีการศึกษาโดยการศึกษาเอกสารเก่า สอบถามสัมภาษณ์ และลงพื้นที่สำรวจบริเวณชุมชนมอญที่มีอยู่ก่อน เช่น ย่านพระประแดง เป็นต้น ซึ่งเป็นการศึกษาด้านความหลากหลายทางวัฒนธรรมและรูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์เพื่อใช้ในการเปรียบเทียบกับรูปแบบของชุมชนในย่านคลองมอญ หัวตะเข้ พบว่ารูปแบบของเรือนพักอาศัยของชุมชนไทยเชื้อสายมอญในคลองมอญ มีลักษณะเป็นเรือนเดี่ยวและมีการจัดการผัง และสัดส่วนที่ตายตัว เพราะมีกฎเกณฑ์ข้อห้ามตามคติความเชื่อ ซึ่งยังคงเหลืออยู่จำนวนไม่มาก และมีการใช้วัสดุใหม่ แต่ยังคงรักษาลักษณะ

และรูปแบบดั้งเดิมไว้ เพราะอิทธิพลของประเพณี และความเคยชิน ซึ่งเป็นการหาแนวทางการประสานรูปแบบดั้งเดิมให้สามารถสอดคล้องไปกับยุคสมัย และวัสดุปัจจุบันให้ต่อเนื่อง อีกทั้งยังคงรักษาเอกลักษณ์เฉพาะไว้ได้

2.5.6 รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ : การเก็บข้อมูลแบบพื้นถิ่นของเรือนแถวไม้สองชั้น เลขที่ 162 บริเวณชุมชนตลาดเก่าหัวตะเข้ The vernacular documentation of wooden, two-story shophouse no. 162 in Hua Takhe Old Market Community / หัว หน้า โครงการวิจัย ปริญญา ชูแก้ว ; ผู้ร่วมโครงการวิจัย ณธทัย จันเสน. ปี 2557

เป็นงานวิจัยที่เป็นการวิจัยเชิงค้นพบร่วมกับการวิจัยเชิงประเมิน โดยการสำรวจรังวัด บันทึกข้อมูล และประเมินสภาพอาคาร คุณค่าความสำคัญในด้านประวัติความเป็นมา และลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคาร ซึ่งผลการศึกษาที่ได้จากการเก็บข้อมูลจะใช้ในการวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์ และพัฒนาอาคาร การเก็บรวบรวมข้อมูลด้านประวัติความเป็นมาของอาคารใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้อยู่อาศัย และเอกสารที่เกี่ยวข้อง ส่วนการสำรวจ และบันทึกลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารใช้การรังวัด และเขียนแบบทางสถาปัตยกรรมเพื่อแสดงให้เห็นถึงรูปแบบวัสดุ สภาพ จำนวนชั้น พื้นที่ใช้สอยภายในอาคาร ซึ่งสามารถสรุปเป็นแนวทางการอนุรักษ์ และเห็นพัฒนาการของตัวอาคารหลังนี้ได้ชัดเจน ซึ่งทำให้สามารถขยายการศึกษาจากระดับอาคารไปถึงระดับชุมชนได้ ซึ่งพบว่า อาคารสามารถใช้เป็นสถานที่สำหรับการศึกษาถึงเทคนิควิธีการก่อสร้าง รวมทั้งการเรียนรู้การเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอย และปรับปรุงฟื้นฟูจากบ้านเช่ามาเป็นร้านขายเครื่องดื่ม และที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นกิจกรรมร่วมสมัยที่สอดคล้องกับลักษณะการอยู่อาศัยของชุมชน และก่อให้เกิดรายได้และคุณค่าทางเศรษฐกิจ รวมถึงผู้ประกอบการสามารถรักษาสภาพ และความแท้ของอาคารและวัสดุได้เป็นอย่างดี ทำให้อาคารยังคงลักษณะเฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์ของเรือนค้าขายริมน้ำไว้ได้ จึงเป็นอาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม และประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญต่อชุมชนตลาดเก่าหัวตะเข้

2.5.7 เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ Thailand : economy and politics / ผาสุก พงษ์ไพจิตร, คริส เบเคอร์. ปี 2546

เป็นงานวิจัยที่ใช้การเขียนแตกต่างจากงานวิจัยอื่น ๆ โดยเป็นการเขียนประวัติศาสตร์ที่มองในมุมมองของเศรษฐกิจเป็นหลัก ซึ่งทำให้เข้าใจถึงสภาพแวดล้อมของการค้าขายในอดีตที่นอกเหนือจากการศึกษาจากประวัติศาสตร์กระแสหลักทั่วไป และสามารถที่จะเชื่อมโยงหาความสัมพันธ์ของเรื่องต่าง ๆ กับเศรษฐกิจ เช่น วิธีการผลิต ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้น รัฐ และวัฒนธรรม อย่างเป็นระบบ โดยเป็นประวัติศาสตร์ของชาวนา ชาวไร่ ที่จะมีอิทธิพลเป็นตัวกำหนดเศรษฐกิจการเมืองของประเทศได้

2.5.8 บทความ เรื่อง ย่านชุมชนเก่า : นิยาม คุณค่า กลไกการฟื้นฟู สู่ชีวิตประจำวัน โดย ผศ.ปुरुณ์ ขวัญสุวรรณ วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล.ปีที่ 17, ฉบับที่ 2 (2558) หน้า 1-17

ศึกษาเรื่องความเข้าใจเบื้องต้น ลักษณะทางกายภาพ การจำแนกประเภท สถานการณ์ ความเสี่ยงและภัยคุกคามของย่านชุมชนเก่า รวมไปถึงมาตรฐานด้านคุณค่าของความเป็นย่านชุมชนเก่า โดยการอนุรักษ์เพียงแต่องค์ประกอบบางอย่างส่งผลให้เกิดการกระทบต่อคุณค่าของย่านชุมชนเก่าในภาพรวม โดยเฉพาะการฟื้นฟูตลาดเก่า ตลาดริมน้ำ โดยเน้นที่การอนุรักษ์ทางกายภาพ สถาปัตยกรรม และใช้วิธีการทางการกระตุ้นเศรษฐกิจให้เกิดเป็นกิจกรรมการค้าใหม่ขึ้นมาโดยอาศัยบรรยากาศของการอนุรักษ์เป็นจุดขายในระยะสั้น กระบวนการดังกล่าวทำให้เกิดการเข้ามาของกลุ่มทุน นายทุนขนาดเล็ก ใหญ่ หรือแม้แต่ความต้องการในการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ของเจ้าของพื้นที่เดิม ทำให้วิถีชีวิตของชุมชนเดิมไม่สามารถดำรงอยู่ได้

2.5.9 บทความ เรื่อง การศึกษากิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อการวางแผนการใช้พื้นที่ศูนย์ส่งเสริมกิจกรรมชุมชน และการท่องเที่ยวตลาดริมน้ำหัวตะเข้ โดย ณิชพล ศรีตระกูลกิจการ วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล.ปีที่ 21, ฉบับที่ 2 (2558) หน้า 43-55

เป็นการศึกษาด้านความต้องการของกิจกรรมในพื้นที่ตลาดหัวตะเข้ เพื่อการวางแผนการจัดการพื้นที่ และแนวทางการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยว ซึ่งมีการวิเคราะห์จากกลุ่มตัวอย่างที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน จำแนกตามกลุ่มอายุเป็น 2 กลุ่ม คืออายุต่ำกว่า 30 ปี และ 30 ปีขึ้นไป โดยผลสรุปออกมาในรูปแบบของการออกแบบพื้นที่ และทางสัญจรภายในชุมชนใหม่ อาทิเช่น พื้นที่ส่วนกลางของชุมชน ทำจุดเรือท่องเที่ยว รวมไปถึงการเพิ่มสะพานข้ามคลองเพื่อลดระยะทางในการสัญจรเข้ามายังชุมชน อีกทั้งการปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้งานของอาคารให้เป็น ร้านอาหาร ร้านผลิตภัณฑ์ของท้องถิ่น และพิพิธภัณฑ์ในชุมชน

2.5.10 พัฒนาการทางเศรษฐกิจของภูมิภาคตะวันออกของไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2398-2519 โดย เพชรรุ้ง เทียนปวีโรจน์

ศึกษาภูมิหลัง ความสำคัญ และพัฒนาการทางเศรษฐกิจของภูมิภาคตะวันออก พ.ศ. 2398-2519 โดยเน้นการศึกษาเรื่องความสำคัญของภูมิภาคตะวันออกในเชิงประวัติศาสตร์เศรษฐกิจที่มีรากฐานสืบเนื่องยาวนาน ความสำคัญทางการผลิตเพื่อการค้าและความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจต่าง ๆ รวมถึงภาพสะท้อนของวิถีชีวิตผู้คนทางเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพ วิธีการผลิต พาณิชยกรรม ความสัมพันธ์ของกลุ่มผลประโยชน์ รวมไปถึงการพัฒนาโครงสร้างทางเศรษฐกิจของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อการปรับตัวทางเศรษฐกิจของภูมิภาคตะวันออก

2.5.11 พัฒนาการของชุมชนตลาดคลองสวน 100 ปี โดย อรรถพล ยวนขุนทด หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ปี 2555

เป็นการศึกษาถึงพัฒนาการของชุมชนตลาดคลองสวน 100 ปี และความสำคัญของชุมชนตลาดคลองสวนทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบัน และเพื่อศึกษาถึงปัญหา และผลกระทบที่ตามมาจากการเปลี่ยนแปลงของชุมชนตลาดคลองสวน เป็นการวิจัยในเชิงประวัติศาสตร์ โดยอาศัยข้อมูลจากเอกสาร และการสัมภาษณ์ ซึ่งไม่ได้รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบสถาปัตยกรรมในแต่ละช่วงสมัย โดยกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้น ได้ส่งผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมกับชุมชนตลาดคลองสวน และการเข้ามาส่งเสริมการท่องเที่ยวของหน่วยงานทางภาครัฐช่วยสร้างงานสร้างรายได้ให้กับชาวชุมชน รวมถึงการเข้ามาของเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่เข้ามาในชุมชน

2.5.12 คลองเชื่อมกับพัฒนาการของชุมชนในลุ่มแม่น้ำบางปะกง ระหว่าง พ.ศ.2420-2500 โดย พิมพ์อุมา โตสินธพ วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ปี 2548

ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคลองเชื่อมกับการตั้งชุมชน และพัฒนาการของชุมชนในลุ่มแม่น้ำบางปะกงในช่วงเวลาที่มีการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจและการค้า ซึ่งมองเห็นถึงการใช้ประโยชน์ของคลองในการคมนาคมขนส่ง และการขยายพื้นที่เพาะปลูกในช่วงหลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง ซึ่งส่งผลให้เกิดชุมชนใหม่รอบคลอง เพื่อการผลิต และค้าขาย โดยมุ่งเน้นศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐานวิถีชีวิตและการปรับตัวของชุมชน ซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทั้งทางบก และทางน้ำ พบว่า การขุดคลองส่งผลให้เกิดเป็นชุมชนเกษตรกรรมกระจายไปตามคลองต่าง ๆ บริเวณจุดตัดของคลองได้เกิดเป็นชุมชนตลาดริมน้ำ ซึ่งถูกลดความนิยมลงไปหลังจากการเข้ามาของการสร้างทางรถไฟ และยิ่งเสื่อมความนิยมลงไปหลังจากการสร้างถนนสำหรับการคมนาคมทางบก จึงทำให้ชุมชนริมน้ำบางแห่งจึงหมดความสำคัญลง และถูกแทนที่ด้วยชุมชนริมถนนมากขึ้น

จากการทบทวนทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งในเรื่องที่มา และความหมายของตลาด แนวคิด และทฤษฎีของปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชัน ที่มาของรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงโหยหาอดีต แนวคิดด้านการอนุรักษ์ ทั้งในเรื่อง มรดกทางวัฒนธรรม แนวความคิดของการอนุรักษ์ในระกับสากล แนวความคิดของการอนุรักษ์เมือง ช่วยให้ผู้วิจัยได้เข้าใจความหมาย และบริบทของชุมชนเก่าต่อการเกิดปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชัน และการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจ และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามพลวัตทางสังคมที่ส่งผลต่อชุมชนที่สามารถทำให้เกิดแนวโน้มทั้งดี และไม่ดีที่ส่งผลให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงจนนำไปสู่การปรับตัวเพื่อให้ดำรงอยู่ได้ภายใต้รูปแบบทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน ตลอดจนการศึกษาเกี่ยวกับการฟื้นฟูเมือง เศรษฐกิจ และมรดกเชิงวัฒนธรรม

ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ที่ดีที่ทำให้ได้ทราบถึงการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อเพิ่มมูลค่า และตอบสนองต่อสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน รวมไปถึงการนำเอามรดกทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนมาใช้เป็นต้นทุนที่ก่อให้เกิดการสร้างอาชีพ และรายได้ภายในชุมชน ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงการใช้งานของอาคารเรือนแถวเดิมของชุมชน จนเกิดการปรับเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยเพื่อตอบสนองรูปแบบเศรษฐกิจในปัจจุบัน ซึ่งในส่วนต่อไปของการศึกษานี้จะเป็นการเริ่มนำข้อมูลทางกายภาพของพื้นที่ย่านชุมชนตลาดหัวตะเข้ที่เป็นพื้นที่ที่ได้เลือกทำการศึกษา ที่ได้ทำการเก็บข้อมูลภาคสนามซึ่งรวมถึงเอกสารที่เกี่ยวข้องจากการทบทวนวรรณกรรม งานวิจัย และงานศึกษาที่ผ่านมา มาพิจารณาในเรื่องการจำแนกรูปแบบของเรือนแถวในชุมชน ก่อนที่จะเริ่มวิเคราะห์ในการเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยของอาคารเรือนแถวบางส่วนที่ได้เปลี่ยนแปลงไปตามรูปแบบเศรษฐกิจ รูปแบบการท่องเที่ยวในปัจจุบัน และการเกิดปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชันที่ผ่านมาของชุมชนที่ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการใช้สอยอาคารข้างต้น ซึ่งในการวิเคราะห์ถึงรูปแบบทางเศรษฐกิจใหม่ที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น เป็นส่วนสำคัญในการทำให้เห็นถึงภาพของกระบวนการเจนตรีฟิเคชันในชุมชนที่จะทำให้ทราบถึงแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้สอยของเรือนแถวภายในชุมชนตลาดหัวตะเข้

บทที่ 3

พัฒนาการชุมชนตลาดหัวตะเข้

ในบทนี้จะกล่าวถึงพัฒนาการของชุมชนตลาดหัวตะเข้ ซึ่งจะมีการศึกษาในเรื่องของประวัติศาสตร์ของพื้นที่ สภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ในอดีตจนถึงปัจจุบัน รวมไปถึงถึงลักษณะทางสถาปัตยกรรม ซึ่งจะทำให้ทราบถึงข้อมูลทางกายภาพพื้นฐานของชุมชน ที่ทำให้มองเห็นถึงมุมมองของผู้คนในชุมชน จากประวัติศาสตร์ของชุมชนที่ผ่านมา ซึ่งทำให้เห็นถึงเหตุผลที่ชุมชนเปลี่ยนแปลงมาจนถึงปัจจุบัน และมุมมองของผู้ประกอบการที่มองเห็นถึงศักยภาพในการพัฒนาชุมชนจากสภาพเศรษฐกิจ และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยรวมไปถึงการศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมของชุมชนที่มีอยู่เดิม เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลของรูปแบบอันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนที่เป็นต้นทุนมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งนับเป็นศักยภาพหนึ่งของการพัฒนาพื้นที่ของชุมชน

3.1 ที่มาของชุมชนตลาดหัวตะเข้

เดิมตลาดหัวตะเข้เรียกว่า “ตลาดสี่แยกศิระจรเข้” ต่อมาเพี้ยนเป็น ตลาดสี่แยกหัวตะเข้ เพราะตั้งอยู่ บริเวณสี่แยกที่คลองประเวศบุรีรมย์ ตัดกับคลอง “ประทิว” ซึ่งมีอยู่ก่อนแล้ว (ชื่อเดิมก่อนเพี้ยนเป็นคลอง ลำปลาทิว จึงเรียกว่า “สี่แยกศิระจรเข้”) ด้านทิศใต้เดิมเรียกว่า “คลองศิระจรเข้” ปัจจุบันเรียกคลองหัวตะเข้ ด้านทิศเหนือเรียกว่า “คลองประทิว” ปัจจุบันเรียก คลองลำปลาทิว มีตลาดทั้ง 4 มุมของคลอง

บริเวณชานเมืองพระนคร ทิศตะวันออก ในช่วงระยะต้นของกรุงรัตนโกสินทร์ นับแต่ปลายคลองพระโขนง คือ เวียงทุ่ง แผลงนา และท้องน้ำที่มีชื่อเรียกมาแต่โบราณว่า ทุ่งแสนแสบ บริเวณดังกล่าวมีภูมิทัศน์ ลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม ขนาดใหญ่ ลาดเทเล็กน้อย เมื่อถึงฤดูฝน น้ำจะหลากจากที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันออกตอนล่าง บริเวณอยุธยา ปทุมธานี พัดพาเอาความอุดมสมบูรณ์จากอินทรียวัตตุมมาเป็นประโยชน์ต่อการเพาะปลูกข้าว ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจที่ส่งผลให้มีการบุกเบิกตั้งถิ่นฐานของชุมชนขึ้น และด้วยความกว้างขวางของทุ่งแสนแสบ จึงมีการเรียกชื่อแต่ละบริเวณ แบ่งจำเพาะของท้องถิ่นอีกหลายแห่ง เช่น ทุ่งทับยาว ทุ่งปะทิว เป็นต้น พัฒนาการของชุมชนหัวตะเข้แถบทุ่งลาดกระบัง ส่วนหนึ่งของทุ่งแสนแสบเด่นชัดขึ้น ควบคู่ไปกับคลองประเวศบุรีรมย์ ตลอดจนมีความเชื่อมโยงกับชุมชนริมคลองอื่น ก่อให้เกิดเป็นโครงข่ายซึ่งมีภูมิสังคมที่สัมพันธ์กับทุ่งน้ำ และเกษตรกรรมร่วมกันเป็นสำคัญ ในปัจจุบันชุมชนหัวตะเข้เป็นพื้นที่ชานเมืองกรุงเทพฯ ที่ยังคงกลิ่นอายของสภาพแวดล้อมถึงชนบทอย่างมีลักษณะเฉพาะน่าสนใจยิ่งชุมชนหนึ่ง

ชื่อของหัวตะเข้เป็นชื่อชุมชนที่เกิดขึ้นบริเวณคลองหัวตะเข้ติดกับคลองประเวศบุรีรมย์ คลองหัวตะเข้เป็น คลองธรรมชาติเก่าแก่โบราณที่เกิดขึ้น เพื่อนำน้ำจากที่ราบภาคกลาง และ ภาคตะวันออกเฉียงใต้ลงสู่อ่าวไทย ในส่วนของคลองประเวศบุรีรมย์นั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 โปรดให้ขุดขึ้นเพื่อเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำบางปะกง และใช้น้ำในการ เพาะปลูกข้าวด้วย

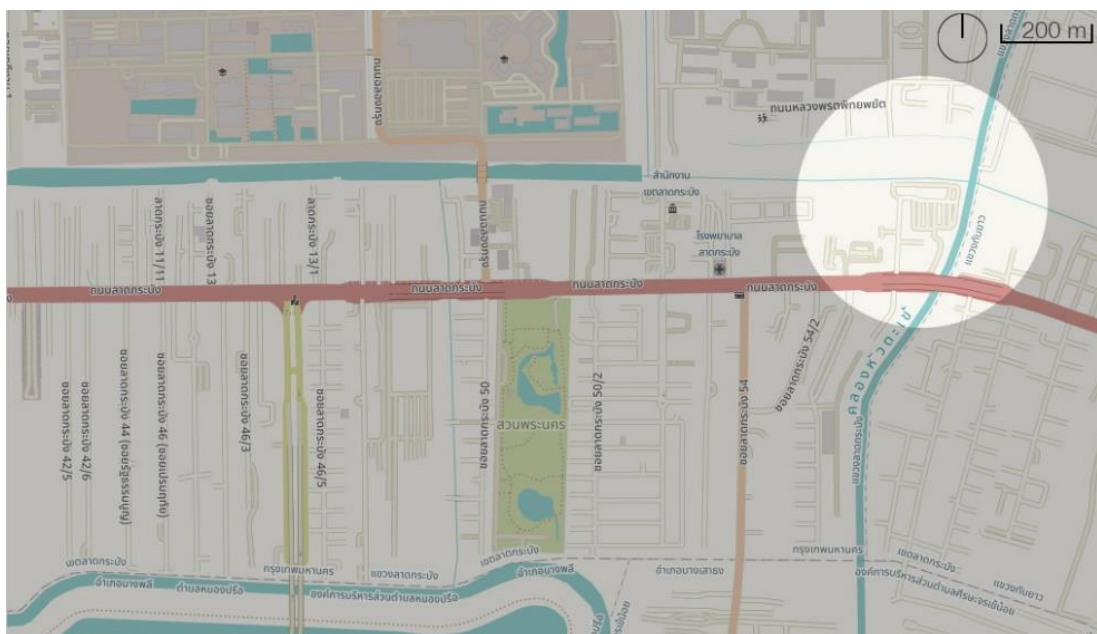
อีกทั้งยังปรากฏหลักฐานชื่อของคลองหัวตะเข้ในนิราศเมืองแกลงของสุนทรภู่ ซึ่งสุนทรภู่ได้ ออกเดินทางจากพระนคร ไปหาบิดาที่เมืองแกลง จังหวัดระยอง ในราวเดือน 7 ปีพ.ศ. 2350 ในสมัย รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 โดยเดินทางไปทางคลองสำโรง และ คลองหัวตะเข้ ออกทะเลที่ปากน้ำบางมั่งกง (บางปะกง) ขึ้นบกที่บางปลาสร้อย ชลบุรี แล้วเดินทางบก ต่อไป ดังข้อความในนิราศ ตอนหนึ่งว่า

“ถึงหย่อมย่านบ้านไร่อาศัยเหลียว	สันโดดเดียวมิได้พบเพื่อนสนอง
เขารับแจวมาในนทีทอง	อันบ้านช่องมิได้แจ้งแห่งตำบล
ถึงคลองขวางบางกระเทียมสะท้านอก	โธ่มาตักอ้างว้างอยู่กลางหน
เห็นแต่หมอนอ่อนแอบอระตน	เพราะความจนเจียวจึงจำระกำใจ
จะเหลียวซ้ายแลขวาก็ป่าแลม	ตะลึงแลปู่เปียยเที่ยวไสว
ระหริงเรื่อยเรื่อยเสียงเรไรไพร	ฤทัยไหวแหว่วว่าพระางาม
ถึงชะแวกแยกคลองสองชะวาก	ข้างฝั่งปาก หัวตะเข้ มีมะขาม
เขาสร้างศาลเทพาพยายาม	กระดานสามแผ่นพิงไว้บูชา
ตะลึงแลแต่ลั่นลูกจรเข้	โดยคะเนมากมายทั้งซ้ายขวา
ลี้กสองร้อยลอยไล่กินลูกปลา	เห็นแต่ตากับจุมกเหมือนตุ๊กแก
ไอ้คลองขวางทางแดนแสนโสทก	ดูบนบกก็ลั่นลิงแลม
เลียบตลิ่งวิ่งตามชาวเรือแพ	ทำลอบแลหลอนหลอกตะคอกคน”

จากนิราศดังกล่าว ทำให้ทราบว่าในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ บริเวณลำคลองในย่านนี้มีจระเข้ ชุกชุม โดยเฉพาะ คลองหัวตะเข้และต่อมาบริเวณที่คลองหัวตะเข้ติดกับคลองประเวศบุรีรมย์ เรียกว่า สี่แยกหัวตะเข้ ได้มีประชาชน มาอาศัยรวมกลุ่มกันเป็นย่านการค้ามีการสร้างตลาดด้วยไม้ มุงสังกะสี ขึ้นทั้ง 2 ฝากคลอง เรียกว่า ตลาดหัวตะเข้ เป็นศูนย์กลางการค้า การแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าที่คับคั่ง ที่สุดของอำเภอลาดกระบัง

3.2 ที่ตั้ง และสภาพแวดล้อมของชุมชนตลาดหัวตะเข้

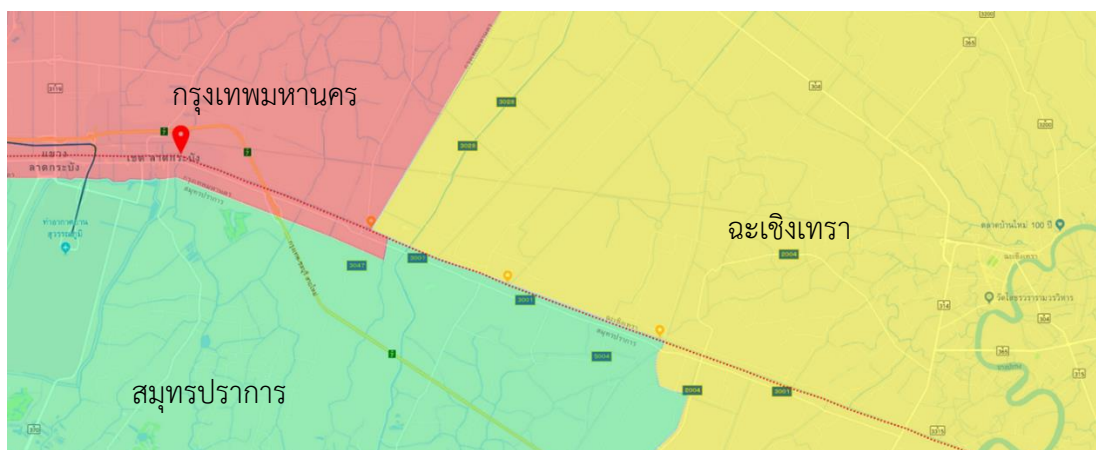
3.2.1 สภาพที่ตั้งของชุมชน

ภาพที่ 18 ที่ตั้งของชุมชนตลาดหัวตะเข้

ที่มา : ผู้วิจัย (ดัดแปลงจาก www.openstreetmap.org)

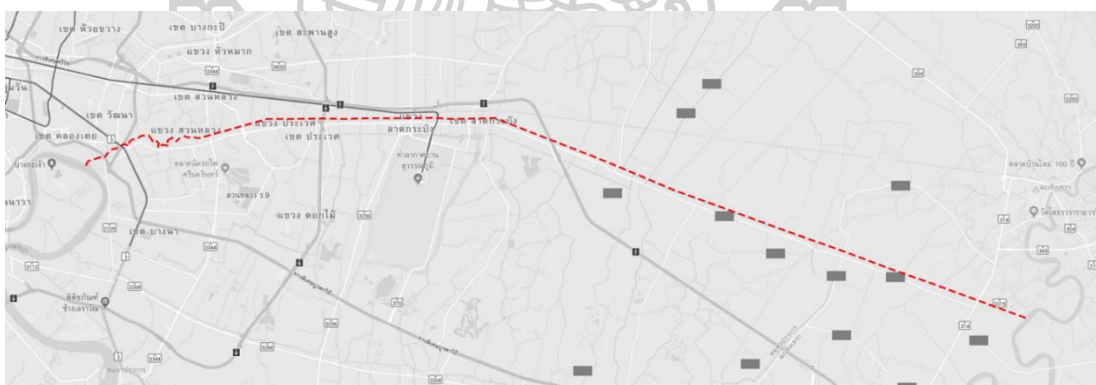
ชุมชนหัวตะเข้ตั้งอยู่ใต้ทางรถไฟสายตะวันออก ทิศใต้ติดต่อกับเขตอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ทิศตะวันออกอยู่ในส่วนหนึ่งของแขวงทับยาว โดยถือแนวถนนเข้าวัดพลมานีย์หรือถนนประชาพัฒนาเป็นหลัก ทิศตะวันตกอยู่ในส่วนหนึ่งของแขวงลาดกระบัง โดยมีคลองหนองคาและคลองสี่เป็นเส้นขอบเขตของชุมชน จุดศูนย์กลางกำเนิดของชุมชนหัวตะเข้ยบริเวณโดยรอบของคลองประเวศบุรีรมย์ที่ ติดกับคลองลำปลาทิว และคลองหัวตะเข้ ซึ่งจุดเริ่มต้นของการตั้งถิ่นฐาน (ภาพที่ 18) และพัฒนาการของชุมชนหัวตะเข้ นั้น เกิดจากการที่มีการขุดคลองประเวศบุรีรมย์ขึ้นมา จึงจะเริ่มต้นจากการกล่าวถึงที่มาของคลองประเวศบุรีรมย์ก่อนในส่วนต่อไป

ภาพที่ 19 ตำแหน่งที่ตั้งของชุมชนตลาดหัวตะเข้ (หมุดสีแดง) และแสดงรอยต่อของจังหวัดข้างเคียง
ที่มา : ผู้วิจัย (ดัดแปลงจาก <https://www.google.co.th/maps>)

จากการเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ระหว่างเส้นทางคมนาคมหลักไปสู่หัวเมืองตะวันออก ทำให้ชุมชนตลาดหัวตะเข้ทำหน้าที่เหมือนเป็นจุดแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างพ่อค้าจากพระนคร และพ่อค้าจากเมืองแปดริ้ว ซึ่งทำให้เกิดการเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างมาก เนื่องจากการเป็นทำเลที่ดีในการค้า จึงเป็นเหตุให้ชุมชนตลาดหัวตะเข้กลายเป็นชุมชนใหญ่ และเต็มไปด้วยผู้คนหลากหลายเชื้อชาติ และวัฒนธรรม

3.2.2 ประวัติของคลองประเวศบุรีรมย์

ภาพที่ 20 คลองประเวศบุรีรมย์

ที่มา : ผู้วิจัย (ดัดแปลงจาก <https://www.google.co.th/maps>)

จากการขยายตัวของจักรวรรดินิยมตะวันตก ส่งผลให้ประเทศไทย (หรือสยามในเวลานั้น) ต้องทำสนธิสัญญาเบาว์ริงกับอังกฤษ ในสมัยรัชกาลที่ 4 ซึ่งต่อมามีนัยสำคัญต่อเศรษฐกิจสังคมไทยอย่างยิ่ง สาระสำคัญของสัญญาเบาว์ริงด้านการค้า ได้เปิดโอกาสให้ชาวตะวันตกเข้ามาค้าขาย และ

ตั้งถิ่นฐานในไทยจำนวนมาก ชาวตะวันตกเหล่านี้ผลักดันให้มีการทำนุบำรุงการคมนาคมทั้งทางบกและทางน้ำให้เพียงพอต่อการใช้ประโยชน์ ส่งผลให้มีการสร้างสะพาน ถนน และขุดคลองในกรุงเทพฯ เพิ่มขึ้นอย่างมาก ต่อเนื่องมาจากรัชกาลที่ 5 ในช่วงต้น ในรัชกาลของพระองค์ทรงให้ความสำคัญกับการขุดคลอง เพื่อมุ่งตอบสนองต่อประโยชน์ทั้งทางด้านคมนาคม และการเพาะปลูกควบคู่กัน ทดแทนการขุดเพื่อการคมนาคมและยุทธศาสตร์ตั้งเป็นมาแต่โบราณ ซึ่งแนวการขุดคลอง ส่วนใหญ่จะอยู่ทางฝั่งตะวันออกของพระนคร เพราะเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การเพาะปลูก คลองที่สำคัญในระยะแรก อาทิ คลองพระนครเนื่องเขต ขุดในปีพ.ศ. 2419 ขุดคลองประเวศบุรีรมย์ เชื่อมระหว่างพระนครกับฉะเชิงเทรา พ.ศ. 2421 คลองรังสิต พ.ศ. 2433 คลองสาคร พ.ศ. 2438 เป็นต้น

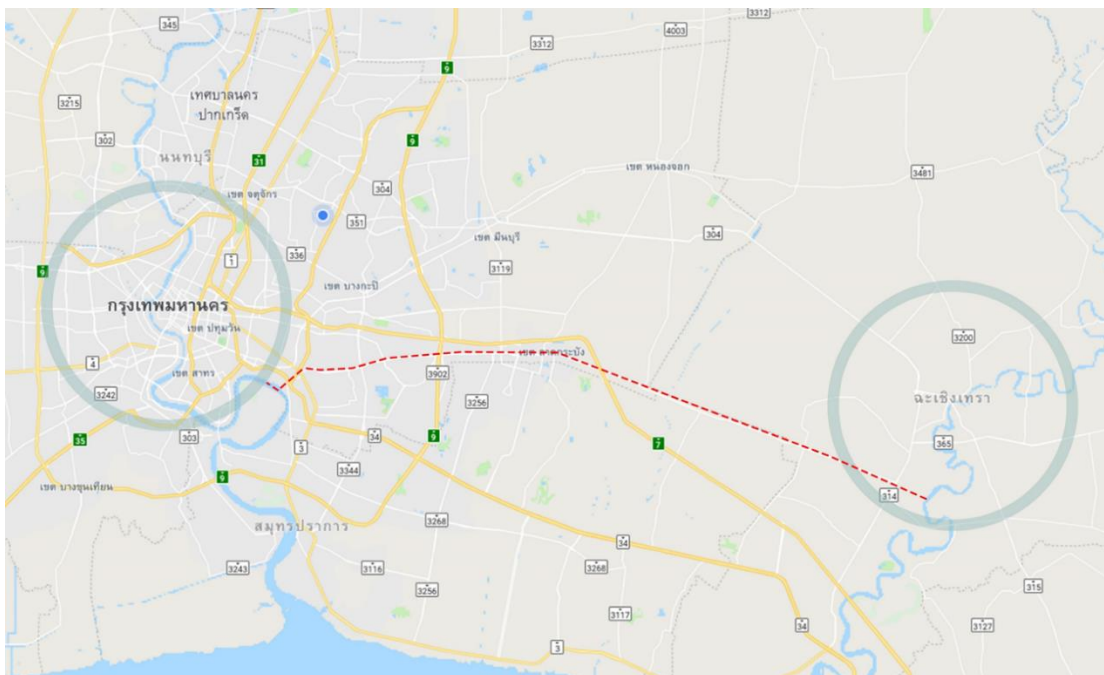
ภาพที่ 21 ภาพถ่ายบ้านพักทานเลี่ยม พรตพิทยพยัต บริเวณริมคลองประเวศบุรีรมย์
ที่มา : <https://th.wikipedia.org/wiki/คลองประเวศบุรีรมย์>

คลองประเวศบุรีรมย์ รัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ ให้ขุดในปี พ.ศ. 2421 แล้วเสร็จใน พ.ศ. 2423 โดยมี พระยาดำรงศรีราชพลชั้นเป็นแม่กองขุด พระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์เป็นผู้อำนวยการขุด นับเป็นคลองขุดลำดับที่ 3 ของรัชกาล ต้นคลองเริ่มต่อจากปลายคลองพระโขนง ยาวตรงถึงแม่น้ำบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ความยาวรวม 1150 เส้น (ประมาณ 46 กิโลเมตร) กว้าง 4 วา ลึก 4 ศอก เป็นคลองแรกที่ขุดขึ้นหลังการประกาศใช้ พระราชบัญญัติ “ประกาศขุดคลอง” ในปีพ.ศ. 2420 โดยมีพระบรมราชานุญาตให้ราษฎรช่วยเสียค่าขุดคลอง และ ได้รับผลประโยชน์จากการจองที่ดินสองฝั่งคลองเป็นผลตอบแทนตามอัตราที่กำหนดไว้

ภาพที่ 22 ภาพเจ้าพระยาสุรวงษ์ไวยวัฒน์ (วร บุนนาค) หรือเจ้าคุณทหาร
ที่มา : <http://www.lib.kmitl.ac.th/blogCL/?p=11778>

ผลจากการขุดคลองประเวศบุรีรมย์ และการใช้พระราชบัญญัติข้างต้นทำให้สามารถขยายพื้นที่เพาะปลูก ได้อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะข้าว ซึ่งเข้ามามีบทบาทเป็นสินค้าส่งออก และก่อให้เกิดรายได้เป็นสำคัญอันดับหนึ่ง แก่รัฐ ทดแทนน้ำตาล ซึ่งมีราคาต่ำลงเนื่องจากมีคู่แข่งที่สามารถขยายการค้า และราคาถูกกว่าในตลาดโลก คือ ฟิลิปปินส์ นับเป็นโครงการขุดคลองแรกที่รัฐประสบความสำเร็จในการพัฒนาที่ดินให้เกิดประโยชน์อย่างเต็ม ประสิทธิภาพ และเนื่องจากที่ดินบริเวณฝั่งคลองไม่เพียงพอกับความต้องการของราษฎร จึงมีการจ้างแรงงานชาวจีนขุดคลองแยกออกจากคลองประเวศบุรีรมย์ อีก 4 คลอง คือ คลองหนึ่ง คลองสอง คลองสาม และคลองสี่ ตามลำดับ ทำให้บริเวณดังกล่าว มีบ้านเรือนของราษฎร และชานาอาศัยกันอยู่หลายพันครัวเรือน

ภาพที่ 23 แสดงการเชื่อมต่อของคลองประเวศบุรีรัมย์ระหว่างกรุงเทพมหานคร และจังหวัดน่าน

ที่มา : ผู้วิจัย (ดัดแปลงจาก <https://www.google.co.th/maps>)

การเกษตรเพื่อจำหน่ายเป็นรายได้นั้นขยายตัวอย่างมาก ตลอดจนพัฒนาการชานชาลา ชาวไร่ อีสระรายย่อย ระยะปลายพุทธศตวรรษที่ 24 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 25 นับเป็นสิ่งเกิดขึ้นใหม่ใน เศรษฐกิจไทย ซึ่งก่อนหน้านั้น ประชากรส่วนใหญ่อยู่ภายใต้ระบบเกณฑ์แรงงานของศักดินาสังคม จึงยังผลให้ในช่วงเวลาดังกล่าว มีการบุกเบิก จับจองที่ดินผืนใหม่ เพื่อการเพาะปลูกขยายตัวอย่าง กว้างขวาง และรวดเร็ว จึงเป็นเหตุให้คลองประเวศบุรีรัมย์มีความสำคัญต่อพัฒนาการของชุมชนตลาด หัวตะเข้เป็นอย่างมาก

3.2.3 พัฒนาการของสภาพแวดล้อมของชุมชนหัวตะเข้

ชุมชนตลาดหัวตะเข้มีประวัติศาสตร์อันยาวนานหลายศตวรรษ ชุมชนตั้งอยู่ริมคลองประเวศบุรีรัมย์ทางทิศตะวันออกของกรุงเทพมหานคร ซึ่งสะท้อนถึงความหลากหลาย และความยืดหยุ่นของ ผู้คนในชุมชน ซึ่งได้อาศัยคลองเพื่อการคมนาคม การพาณิชย์กรรม การประมง และการชลประทาน มาอย่างยาวนาน ซึ่งแต่เดิมชุมชนมีลักษณะวิถีชีวิตแบบพึ่งพาตนเอง ชาวบ้านทำงานร่วมกันเพื่อรักษา คลอง และสภาพแวดล้อมของชุมชนโดยรอบ และพึ่งพาทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อตอบสนองความ ต้องการประจำวันของพวกเขา และจากการเป็นตลาดน้ำซึ่งมีอายุย้อนไปหลายศตวรรษ จนเป็น ศูนย์กลางทางการค้า และจุดศูนย์รวมของสิ่งยึดเหนี่ยวทางสังคม และเป็นพื้นที่สำหรับผู้อยู่อาศัยใน การพบปะ และทำการค้าขาย จนทำให้เกิดเป็นย่านชุมชนที่ใหญ่ที่สุดในละแวก

พิจารณาสภาพความเป็นจริง และแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศตลอดจนการสำรวจชุมชนหัว
 ตะเข้ ในปัจจุบันประกอบด้วยตลาดหัวตะเข้ ซึ่งเป็นตลาดห้องแถวไม้เก่าดั้งเดิมอยู่ตรงกลางบริเวณ
 สองฟากคลองประเวศบุรีรมย์ มีตึกแถวที่เป็นอาคารพาณิชย์ ตลาดสด และบริเวณที่มีการก่อสร้าง
 อาคารตลาด ตึกแถว และหมู่บ้านใหม่ ๆ ตั้งอยู่รอบ ๆ บริเวณติดถนน มีสถานที่ราชการอยู่ทางทิศ
 ตะวันตก มีสถาบันศึกษาระดับต่าง ๆ อยู่ทางทิศเหนือ รอบนอกออกมาอีกเป็นบ้านพักอาศัย ที่อยู่
 หนาแน่นทางทิศตะวันออก และทิศใต้ จนจรดเขต อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ความ
 หนาแน่น และความเจริญของชุมชนหัวตะเข้ ทำให้พื้นที่ของอำเภอบางพลี ที่อยู่ติดต่อกับชุมชน
 หัวตะเข้ มีความเจริญพัฒนาขึ้นมา ต่างกับพื้นที่บริเวณตอนในของอำเภอบางพลีอย่างเห็นได้ชัด
 ชุมชนหัวตะเข้ในช่วงนั้นจึงมีลักษณะเป็นชุมชนเมืองที่เด่นชัดของเขตลาดกระบัง ซึ่งกิจกรรมทุก
 ประเภทในชุมชนนี้ จึงเป็นไปอย่างคึกคัก และมีสถานที่ต่อเนื่องกันไปทางด้านเศรษฐกิจอยู่ตลอดเวลา

อัตราการขยายตัวของชุมชนหัวตะเข้เป็นไปอย่างรวดเร็ว และภายหลังการรวมเข้าปกครอง
 โดย กรุงเทพมหานครเพียงอย่างเดียว ทำให้ขาดการดูแลเอาใจใส่เท่าที่ควร ขาดการวางแผนล่วงหน้า
 การแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนหัวตะเข้เป็นไปอย่างล่าช้า เนื่องจากเป็นเขตชั้นนอกสุดของ
 กรุงเทพมหานครทั้งที่มีพื้นที่จำนวนไม่มาก และทำหน้าที่เป็นเมืองศูนย์กลางของเขตลาดกระบังอยู่
 เพียงแห่งเดียว

ภาพที่ 24 สภาพแวดล้อมบริเวณชุมชนหัวตะเข้ในปัจจุบัน
 ที่มา : ผู้วิจัย

ทำน้ำที่เคยเป็นที่จอดเรือสินค้า และเรือรับจ้างก็เริ่มหดหายไปส่วนใหญ่ เชื้อเพลิงไม่เริ่มน้ำก็ ฝุ่พังไป แต่ก็ยังใช้เป็นที่ตักน้ำ ซักผ้า ล้างขาม ส่วนที่ใช้อาบน้ำนั้นก็เริ่มไม่เป็นที่นิยม โดยย้ายไปอาบ ทางด้านหลังบ้านแทน และยังมีเรือรับจ้างส่งผู้โดยสารอยู่ 4-5 ลำ และสภาพอาคารโดยทั่วไปดูทรุดโทรมลงด้วยเพราะขาดการบำรุงรักษาเนื่องจากสภาพเศรษฐกิจ และการค้าขายบริเวณนี้ไม่ดีเหมือนเมื่อก่อน

ภาพที่ 25 สภาพแวดล้อมในปัจจุบันของชุมชนตลาดหัวตะเข้
ที่มา : ผู้วิจัย (ดัดแปลงจาก <https://www.google.co.th/maps>)

ในสภาวะการชบเซาเช่นนี้ ได้เกิดตึกแถวพาณิชย์ และพักอาศัยขึ้นในบริเวณใกล้เคียง (เป็นที่ดินของเจ้าของเดียวกัน กับเรือนแถวไม้เดิม) เมื่อการจราจรทางบกได้เข้าไปถึง ถนนซึ่งเป็นเส้นทางติดต่อสายสำคัญที่สุดในปัจจุบัน คือ ถนนลาดกระบัง ระยะทางจากพระโขนง-คลองหลวงแพ่ง รถมอเตอร์ไซด์ 1013 วิ่งจากพระโขนง-หัวตะเข้ ซึ่งตึกแถวนอกจากจะอยู่บริเวณนี้แล้ว ยังขยายออกมาถึงถนนด้านนอก เกิดร้านค้าแบบตึกแถวขึ้นมากมายอยู่รอบตลาดสด อาชีพรับส่งผู้โดยสาร ยังคงมีเรือรับส่งอยู่ แต่ได้ย้ายท่าเทียบเรือมาทางคลองลำปลาทิว พร้อมกับมีอาชีพรับส่งทางบกเพิ่มขึ้นด้วย มีรถมอเตอร์ไซด์รับจ้าง เพิ่มขึ้นจากเรือรับจ้าง

ภาพที่ 26 ตึกแถวบริเวณตลาดใหม่

ที่มา : ผู้วิจัย

ธนาคารในละแวกชุมชนเริ่มเปิดกิจการรับฝากเงินถึง 3 ธนาคารด้วยกัน โดยมีธนาคารกสิกรไทย เริ่มเปิดบริการเมื่อปีพ.ศ. 2519 ธนาคารกรุงเทพเปิดบริการปีพ.ศ. 2520 และธนาคารออมสินในปีพ.ศ. 2521 หลังการเกิดตึกแถวพาณิชย์ และพักอาศัยที่ตั้งอยู่ริมถนนอ่อนนุช-ลาดกระบัง

มีตลาดนัดทุกวันศุกร์ โดยเจ้าของตลาดอนุญาตให้ผู้คนมาขายของได้โดยไม่คิดค่าแผง สินค้าในวันตลาดนัดนี้ มีตั้งแต่สินค้าทางเกษตรกรรมของชาวบ้านในระแวกนั้น ไปจนถึงเสื้อผ้าจากในเมือง ซึ่งผู้คนจะมาซื้อและขายของกันอย่างคึกคัก ซึ่งประเภทของสินค้าที่วางขายในย่านตลาดใหม่นี้ยังเป็นสินค้าประเภทของใช้ประจำวันของคนในชุมชน ไม่ใช่ของฟุ่มเฟือย และมีราคาแพง จะมีความคล้ายคลึงกับที่ตลาดริมน้ำเดิมนอกจากบาทบาทต่าง ๆ ของชุมชนหัวตะเข้ดังได้กล่าวมาแล้ว จึงพอสรุปลักษณะที่เด่นของชุมชนหัวตะเข้ ได้ดังนี้

1. เป็นศูนย์กลางกิจกรรมทุกประเภทของเขตลาดกระบัง ชุมชนหัวตะเข้มีลักษณะเป็นชุมชนเมือง เพียงแห่งเดียวในเขตลาดกระบัง และทำหน้าที่เป็นเมืองศูนย์กลางของเขตลาดกระบังด้วยกิจกรรมทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นการพาณิชย์กรรม การอยู่อาศัย การศึกษา การคมนาคม และขนส่งสินค้า การติดต่อระบบราชการ ระบบบริการสาธารณสุข ภาครัฐ สาธารณูปการ การบริการทางเกษตรกรรม และอุตสาหกรรม การพักผ่อนหย่อนใจ ฯลฯ และมีสถาบันที่ทำหน้าที่ต่าง ๆ ดังกล่าวตั้งอยู่รวมกันในชุมชนหัวตะเข้ทั้งสิ้น

2. เป็นแหล่งพาณิชย์กรรมที่ใหญ่ที่สุดในเขตลาดกระบัง ในเขตชุมชนหัวตะเข้มีกิจกรรมด้านการค้า อยู่ตลอดเวลา มีตลาดสดดั้งเดิม 2 แห่ง ตลาดสดสร้างขึ้นใหม่ 2 แห่ง ที่ยังไม่ติดตลาด ตึกแถว

ห้องแถว และแผงลอย ร้านค้ากว่า 500 แห่ง มีท่าสะพานปลา ท่าขนถ่าย ซื้อขายสินค้าการเกษตร เพื่อส่งเข้าชายต่อในเขตกรุงเทพมหานครชั้นใน และต่างจังหวัด ตลาดขายอาหารได้รุ่ง ธนาคาร และการบริการทางการค้าอื่น ๆ หนาแน่นที่สุดในเขตตลาดกระบ้ง

3. เป็นชุมชนเมืองที่มีสถาบันการศึกษาทุกระดับอยู่รวมกันครบทุกระดับ คือ มีโรงเรียนอนุบาล 2 แห่ง โรงเรียนประถม 6 แห่ง โรงเรียนมัธยม 2 แห่ง วิทยาลัยอาชีวศึกษา 1 แห่ง และมหาวิทยาลัยอีก 1 แห่ง

4. เป็นชุมชนเมืองที่มีประวัติการเป็นชุมชนมายาวนาน และเติบโตพัฒนาขึ้นอย่างอิสระ ได้รับอิทธิพลในการเดินทางติดต่อกับเขตภายในกรุงเทพมหานครบ้าง แต่ไม่ได้มีความเป็นชุมชนเมืองที่เติบโต เชื่อมโยงกันกับกรุงเทพมหานครออกมา ลักษณะการเติบโตเป็นชุมชนเมืองอย่างอิสระคล้ายกับชุมชนตลาดมีนบุรี และชุมชน ตลาดหนองจอกในเขตหนองจอก นอกจากนี้เมื่อพิจารณาการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนหัวตะเข้แล้ว จะเห็นได้ว่าไม่มีความเป็นระเบียบ และขาดการวางแผนที่ดีไว้ล่วงหน้า ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจ และต้องศึกษา พิจารณากันต่อไป

โดยสภาพปกติของชุมชนหัวตะเข้ทำหน้าที่เป็นเมืองศูนย์กลางของเขตตลาดกระบ้ง มีหน้าที่ให้บริการพื้นที่โดยรอบของเขตตลาดกระบ้ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม และพื้นที่ใกล้เคียง คือ อำเภอบางพลี และอำเภอบางบ่อ ของจังหวัดสมุทรปราการอยู่แล้ว จึงเป็นปัจจัยผลักดันอย่างสำคัญให้ชุมชนหัวตะเข้ขยายตัว ในสภาพการเป็นเมืองศูนย์กลางทางการค้า การบริการ และที่อยู่อาศัยอย่างรวดเร็วมากกว่าชุมชนอื่น ๆ ในเขตชั้นนอกทางทิศตะวันออกของกรุงเทพมหานคร

3.3 พัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมของชุมชน

หลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงกับอังกฤษในปีพ.ศ. 2398 ส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจของสยามได้ถูกพัฒนาจากรูปแบบเศรษฐกิจเพื่อยังชีพ (Self-sufficient economy) ไปเป็นระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้า (Market economy) ซึ่งทำส่งผลให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก ทั้งในด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม รวมไปถึง การพาณิชย์กรรมในประเทศ ซึ่งอธิบายได้ว่าการค้าขายกับต่างประเทศที่ถูกจำกัดอยู่เพียงแค่ศูนย์กลางอำนาจเป็นหลัก ซึ่งก็คือพระนครที่ต้องติดต่อการค้ากับพระคลังสินค้าเพียงอย่างเดียวต้องการผลผลิตที่มากขึ้นเพื่อส่งออก ทำให้เกิดการขยายตัวของภาคผลิตมากขึ้น ซึ่งรวมไปถึงชุมชนตลาดหัวตะเข้ ที่กำเนิดมาจากการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบเศรษฐกิจในประเทศ

ตลาดริมน้ำหัวตะเข้ที่ตั้งเรียงรายอยู่สองฝั่งคลองประเวศบุรีรมย์ ตัดกับคลองลำปลาทิว เชื่อมด้วยสะพานไม้สูง ข้ามจากฝั่งคลองด้านทิศใต้ ไปยังฝั่งคลองด้านทิศเหนือ ในอดีตนั้นชาวบ้านแถบนี้ประกอบอาชีพค้าขาย และพักอาศัย ที่เรือนแถวไม้แน่นทุกห้อง ชาวของที่ขายเป็นของจำพวก

เครื่องใช้ในชีวิตประจำวันของชาวบ้าน ซึ่งอาชีพหลักคือการทำนา สาเหตุที่ตลาดบริเวณนี้เป็นแหล่งค้าขายหลักในย่านนี้เนื่องด้วยบริเวณนี้เป็นบริเวณจุดตัดของคลองลำปลาทิว ซึ่งชาวบ้านพื้นถิ่นสามารถนำของที่ตนผลิตมาขายได้ ส่วนคลองประเวศบุรีรมย์นั้นเปรียบเสมือนถนนใหญ่สายสำคัญ เป็นเส้นทางคมนาคมจากพระโขนงถึงฉะเชิงเทราหรือแปดริ้ว พ่อค้าจากพระนครเองก็นำของมาลงเรือมาเทียบขายที่นี้ คนแปดริ้วก็นำผลิตผลทางการเกษตรของตนมาเทียบขายที่นี้เช่นกัน และมีเรือเมล์ที่ผู้คนเรียกติดปากว่า “เรือขาว” เป็นเรือขึ้นล่องประจำวัน ซึ่งจะมีค้าขายสินค้าตั้งแต่เช้าจรดเย็นทางเดินหน้าเรือนไม้ตลอดแถวยื่นลงไปริมคลองและมีสะพานยื่นลงไปในน้ำ เป็นทั้งที่จอดเรือ ที่ซักผ้า และที่อาบน้ำ จึงทำให้ที่ชุมชนตลาดหัวตะเข้เป็นเหมือนกับศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ และการค้าขายของพระนครส่วนตะวันออก

ภาพที่ 27 สภาพแวดล้อมในอดีต บริเวณชุมชนหัวตะเข้

ที่มา : [https://www.facebook.com/pg/Sira Tuangchaipiti](https://www.facebook.com/pg/Sira-Tuangchaipiti)

ภาพที่ 28 สภาพแวดล้อมในอดีต บริเวณชุมชนหัวตะเข้

ที่มา : https://www.facebook.com/pg/Sira_Tuangchaipiti

ภาพที่ 29 สภาพแวดล้อมในอดีต บริเวณชุมชนหัวตะเข้

ที่มา : https://www.facebook.com/pg/Sira_Tuangchaipiti

ในช่วงที่เจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ อำนวยการขุดคลองประเวศบุรีรมย์ มาถึงบริเวณหัวตะเข้ ได้สังเกตเห็นคนงานรับจ้างขุดดินในการขุดคลอง มักจะดื่มสุรา เล่นการพนัน และทะเลาะวิวาทบ่อยครั้ง จึงได้ปรารภกับ ท่านเลี่ยม ธิดาท่านเจ้าคุณทหารว่า เป็นเพราะด้วยการขาดความรู้ และการศึกษา จึงจำเป็นต้องสร้างโอกาสให้คนรุ่นถัดไปได้รับสิ่งที่ขาดนั้น ท่านจึงจัดหาที่ดินแปลงใหญ่ริมคลองประเวศบุรีรมย์ฝั่งเหนือ ประมาณพันไร่เศษเตรียมไว้ แต่ต่อมาท่านถึงแก่กรรมลงใน

พ.ศ.2421 ที่ดินผืนนี้จึงตกทอดสู่ท่านเลี่ยม ซึ่งในช่วงเวลานั้น ท่านได้รับประโยชน์จากการเก็บค่านาบนที่ดินผืนนี้สืบต่อมา เมื่อท่านเลี่ยมได้สามีคือ หลวงพรตพิทยพยัต คณบดีคณะอักษรศาสตร์ และวิทยาศาสตร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงได้พยายามจัดสรรประโยชน์ที่ดินนี้ ให้เป็นสถานศึกษาชั้นสูงขึ้นตามเจตจำนงของท่านเจ้าคุณทหาร ต่อมา หลวงพรตพิทยพยัตถึงแก่กรรม ท่านเลี่ยม ซึ่งไม่มีบุตรธิดาจึงบำรุงส่งเสริมโรงเรียนมัธยมศึกษาที่ท่านตั้งขึ้น โดยให้ชื่อเป็นอนุสรณ์แก่สามีผู้ล่วงลับว่า โรงเรียนพรตพิทยพยัต ในช่วงปลายชีวิต ท่านตัดสินใจมอบที่ดินส่วนที่เหลือจากการแบ่งสรร ให้กับโรงเรียนพรตพิทยพยัต จำนวน 1,041 ไร่ เป็นกรรมสิทธิ์แก่กระทรวงศึกษาธิการ เพื่อจัดตั้งเป็นวิทยาลัย เจ้าคุณทหาร ให้สมดังเจตนา และเพื่อเป็นอนุสรณ์แต่ท่านบิดา

ภาพที่ 30 หลวงพรตพิทยพยัต

<https://th.wikipedia.org/wiki/คลองประเวศบุรีรมย์>

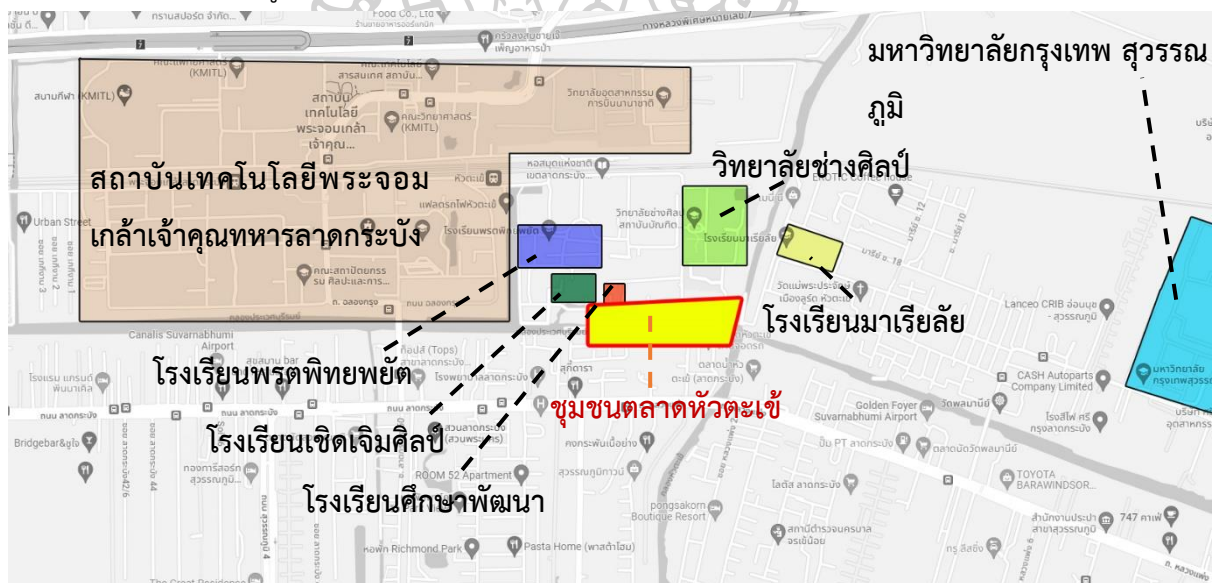

ภาพที่ 31 ท่านเลี่ยม พรตพิทยพยัต (วาดโดย นายโชคชัย พันธุ์ศรี)

ที่มา : <http://www.agri.kmitl.ac.th/AgriTH/index.php/2014-06>

ในปี พ.ศ. 2513 โครงการจัดตั้งวิทยาลัยเจ้าคุณทหาร ได้เปิดการเรียนการสอนโรงเรียนเกษตรกรรม เจ้าคุณทหาร โดยมีอาจารย์ปัฐระ บุณนาค ดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่ และเมื่อปี พ.ศ. 2514 สถาบันเทคโนโลยี พระจอมเกล้า ก่อตั้งขึ้นด้วยการรวมวิทยาลัยโทรคมนาคมนนทบุรี วิทยาลัยเทคนิคพระนครเหนือและ วิทยาลัยเทคนิคธนบุรีเข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งต่อมา พ.ศ. 2528 ได้เลื่อนฐานะเป็นมหาวิทยาลัย โดยมีชื่อเต็มว่า สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ปัจจุบันทางสถาบันเปิดสอนหลักสูตรระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก มีจำนวนนักศึกษารวมทุกระดับ กว่าหนึ่งหมื่นคน

วิทยาลัยช่างศิลป์ กรมศิลปากร ได้ขยายการเรียนการสอนจากโรงเรียนนาฏศิลป์ มาสู่พื้นที่บริเวณ วิทยาลัยเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง และเริ่มเปิดรับนักศึกษาใน พ.ศ.2521 ปัจจุบันได้ขยายการศึกษาจนถึง ระดับปริญญาตรี การขยายตัวด้านการศึกษาหลายแห่งดังกล่าวข้างต้น ได้ทำให้ชุมชนหัวตะเข้พัฒนาก้าวหน้า ด้วยการศึกษาชั้นสูงที่ให้บริการแก่ชุมชนต่อเนื่อง จากระดับประถม และมีธรมอย่างครบสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ภาพที่ 32 ตำแหน่งสถาบันการศึกษาในปัจจุบันบริเวณละแวกชุมชนตลาดหัวตะเข้
ที่มา : ผู้วิจัย (ดัดแปลงจาก <https://www.google.co.th/maps>)

ชุมชนตลาดหัวตะเข้จึงมีประวัติศาสตร์อันยาวนานของพัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมของย่าน ซึ่งมีมาอย่างยาวนานหลายศตวรรษ เดิมทีชุมชนแห่งนี้ก่อตั้งขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางการพาณิชย์กรรม และการค้า โดยมีพ่อค้าจากภูมิภาคใกล้เคียงมารวมตัวกันเพื่อขายสินค้าของตนที่ตลาดท้องถิ่น เมื่อเวลาผ่านไปชุมชนก็เติบโต และมีความมั่งคั่งมากขึ้น โดยมีธุรกิจ และอุตสาหกรรมใหม่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของประชากรที่เพิ่มขึ้น จนในช่วงกลางศตวรรษที่ 20 หรือ

ประมาณปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญเนื่องจากประเทศไทยประสบกับการพัฒนาอุตสาหกรรม และการขยายตัวของเมืองอย่างรวดเร็ว ผู้อยู่อาศัยจำนวนมากออกจากชุมชนเพื่อค้นหาโอกาสทางเศรษฐกิจที่ดีกว่าในพื้นที่ที่มีทำเลใหม่ที่ดีกว่า และตลาดน้ำแบบดั้งเดิมได้ถูกลดบทบาทลงในที่สุด ซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญของชุมชน โดยจะกล่าวถึงในส่วนของจุดเปลี่ยนของชุมชนตลาดหัวตะเข้ต่อไป

ชุมชนตลาดหัวตะเข้ได้ผ่านการพัฒนาทางสังคมที่สำคัญในช่วงไม่กี่ปีมานี้ ผู้อยู่อาศัยได้ร่วมกันอนุรักษ์มรดกท้องถิ่นของชุมชน ความรู้สึกในการเคลื่อนไหว และความร่วมมือที่เพิ่มขึ้นของชุมชน และปรับปรุงคุณภาพชีวิตของพวกเขาผ่านโครงการริเริ่มต่าง ๆ เช่น โครงการเพื่อความสวยงาม โปรแกรมการศึกษา และกิจกรรมสาธารณะ ความรู้สึกของการเคลื่อนไหวในชุมชนนี้ได้สร้างความรู้สึกที่แน่นแฟ้นของการทำงานร่วมกันทางสังคม และเอกลักษณ์ของผู้อยู่อาศัย ซึ่งมีความภูมิใจในชุมชนของตน และทำงานอย่างหนักเพื่อให้แน่ใจว่าชุมชนมีชีวิตชีวาอย่างต่อเนื่อง

3.4 พัฒนาการทางด้านวัฒนธรรมของชุมชนตลาดหัวตะเข้

บริเวณริมคลองหัวตะเข้ฝั่งตะวันตกใกล้คลองสี่แยก ซึ่งเป็นตลาดสดอุดมผลในปัจจุบัน มีต้นไทรใหญ่ และมีศาลเจ้าพ่อหัวตะเข้ ซึ่งเป็นรูปปั้น และหัวกระโหลกกระเซ้งขนาดใหญ่ให้ประชาชนสักการะบูชาศาลนี้มีมานานแล้ว แต่ไม่สามารถหาหลักฐานสรุปได้ว่าเป็นศาลแห่งเดียวกันกับที่สุนทรภู่กล่าวไว้ในนิราศเมืองแกลงหรือไม่ แต่ก็มีแนวโน้มเป็นไปได้สูง เนื่องจากสำรวจแล้วไม่พบว่าตลอดคลองหัวตะเข้ มีศาลที่เรียกว่าศาลหัวตะเข้ที่ใดอีก และหัวกระโหลกกระเซ้งในศาลนี้เองเป็นที่มาของชื่อคลอง “หัวตะเข้” ตลาด “หัวตะเข้” และชุมชน “หัวตะเข้” ในสมัยก่อนมีหัวกระโหลกขนาดใหญ่ถึง 3 หัว ปัจจุบันเหลืออยู่เพียงตัวเดียว

ชุมชนหัวตะเข้ เริ่มจากการตั้งชื่อของตลาดสี่แยกหัวตะเข้ มีสภาพเป็นย่านการค้าที่ให้บริการบริการใน ขอบเขตของอำเภอลาดกระบังทั้งหมด และถ้าเข้าไปถึงบางส่วนของจังหวัดสมุทรปราการ ด้วย เมื่อ 50 ปีที่แล้ว ชุมชนหัวตะเข้เป็นเพียงตลาดไม้หลายสิบห้องริมฝั่งคลองประเวศบุรีรมย์ บริเวณสี่แยกหัวตะเข้ยังไม่มีถนน มีเพียง ทางรถไฟสายตะวันออกที่ขนานผ่านทางทิศเหนือเท่านั้น การติดต่อกับเขตกรุงเทพชั้นใน มีเรือโดยสารวิ่งรับส่ง ประจำทางเรียกว่า เรือแม่ล่าวและเรือแม่ล่แดง

ล ๑ ด

หัวตะเข้เป็นตลาดที่มีกำลังทางเศรษฐกิจ และจำนวน ประชากรอยู่อาศัยประกอบการค้าอย่างหนาแน่น

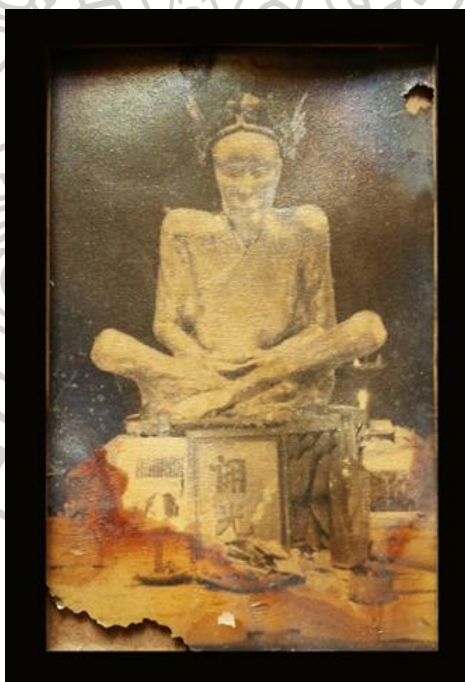
ภาพที่ 33 ศาลเจ้าพ่อหัวตะเข้

ที่มา : <http://topicstock.pantip.com/blueplanet/topicstock/2012/08>

ตลาดที่อยู่ใกล้เคียงโดยรอบ (ทุกตลาดตั้งอยู่ริมคลองเช่นกัน) มีขนาดเล็กกว่ามากทั้งจำนวนประชากร และสภาพการค้า และเมื่อมีการสร้างถนนอ่อนนุชเชื่อมเข้ามายังบริเวณใกล้เคียงตลาดหัวตะเข้ ทำให้ประชากรบริเวณใกล้เคียงอพยพย้ายถิ่นเข้ามายังตลาดหัวตะเข้เพิ่มมากขึ้น ประกอบกับเป็นที่ตั้งของหน่วยงานราชการ และสาธารณูปโภคสาธารณูปการต่าง ๆ เป็นศูนย์กลางการคมนาคมขนส่ง และเป็นศูนย์กลางการพาณิชย์กรรมของ อำเภอลาดกระบัง มีการขยายตัวพัฒนาในทุกด้านจากสภาพแวดล้อมที่เป็นเพียงตลาด ได้มีปัจจัยต่าง ๆ สมบูรณ์ครบถ้วน ที่จะเรียกได้ว่าเป็นเมืองหรือชุมชนได้ในปัจจุบัน

ปัจจัยอย่างหนึ่งที่ทำให้มีการรวมตัวกันเป็นย่านการค้าของตลาดหัวตะเข้ นอกจากศาลเจ้าพ่อหัวตะเข้ อันเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนแล้ว ยังมีศาลเจ้า (ต่อมาได้ก่อตั้งเป็นมูลนิธิ) ซึ่งมี “องค์เซียน” ซึ่งเป็น ชายชาวจีนยุคแรกที่ได้เดินทางมาอาศัยค้าขายในย่านหัวตะเข้แต่ครั้งโบราณ ต่อมาได้บวชเป็นพระจีน และนั่งวิปัสณากรรมฐาน ทำสมาธิจนสิ้นลมหายใจในท่านั่งสมาธิ มีเหตุ

ปรวนแปรทางธรรมชาติมากมายในวันนั้น และซากสังขารขององค์เซียน ซึ่งมีนามว่า “แป๊ะไคว่” ไม่บอบสลาย และเน่าเปื่อย ชาวตลาดหัวตะเข้ซึ่งส่วนใหญ่มีเชื้อสายจีนจึงต่างเคารพนับถือ นำศพองค์เซียนไปปิดทองบูชาไว้ในศาลเจ้าหลังตลาด ความศักดิ์สิทธิ์ขององค์เซียน ได้แพร่กระจายไปในหมู่ชาวจีนในประเทศไทยอย่างรวดเร็ว และต่างพยายามหาโอกาสเดินทางมากราบไหว้ ทำบุญ ปิดทอง อยู่สม่ำเสมอ เมื่อยังไม่มีถนนอ่อนนุช (ก่อนปีพ.ศ. 2504) ชาวจีนในเขตกรุงเทพฯ ฯ และต่างจังหวัดใช้วิธีเดินทาง ที่สะดวกที่สุดในสมัยนั้นคือ ขึ้นรถไฟมาลงสถานีหัวตะเข้แล้วลงเรือหรือเดินต่อมายังตลาด ซึ่งอยู่ติดกับโรงเจ ทำให้เศรษฐกิจการค้าในบริเวณตลาด และชุมชนใกล้เคียงดีขึ้นมาก โดยเฉพาะเวลา มีงานประจำปี ในสัปดาห์ขึ้น 15 ค่ำของปีใหม่จีน (ตรุษจีน) จะมีงานประจำปี 7 วัน 7 คืน มีมโหรีสพ และพิธีบูชาต่าง ๆ มีประชาชนจีนไทยเดินทางมา นมัสการวันละนับพันคน เมื่อมีถนนอ่อนนุชแล้ว ประชาชนก็เริ่มใช้บริการรถไฟน้อยลง เนื่องจากการใช้ถนน และการเดินทางโดยรถยนต์มีความ สะดวกสบายกว่า ซึ่งสามารถเดินทางไปกลับได้ตลอดเวลา และทยอยกันมานมัสการองค์เซียนได้ตลอดปี

ภาพที่ 34 ภาพเขียนแป๊ะไคว่

ที่มา : <http://www.baanjompra.com/webboard/thread-9111-1-1.html>

ปัจจุบันมีศาลเจ้าที่เมืองค์เซียน 2 แห่ง มีทั้งองค์จริง และองค์จำลองเนื่องจากเกิดกรณีพิพาท ฟ้องร้อง แย่งชิงกรรมสิทธิ์ขององค์เซียนระหว่างคณะกรรมการมูลนิธิกับเจ้าของโรงเจแห่งเดิม ทำให้ประชาชนสับสน แต่ก็ยังมีชาวจีนเดินทางมานมัสการจำนวนมากในช่วงงานประจำปีทั้ง 2 แห่ง

ภาพที่ 35 โรงเจเฮงตั่ว

ที่มา : <http://topicstock.pantip.com/blueplanet/topicstock/2012/08>

ภาพที่ 36 ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

ที่มา : <https://www.kidjapak.com/archives/6773/ประเพณีตักบาตรพระร้อยท>

วัฒนธรรมทางน้ำที่สำคัญของชุมชนเลียบคลองประเวศบุรีรมย์ที่ยังคงอยู่จนถึงปัจจุบันคือ ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ เป็นประเพณีของชาวมอญ หรือชาวมอญที่สืบทอดมานานใน บริเวณชุมชนเลียบคลองมอญ เขตลาดกระบัง ที่มาของคำว่า พระร้อย หมายถึง การนิมนต์พระสงฆ์ จำนวนกว่า 100 รูป มารับบิณฑบาตทางเรือ ลักษณะเป็นการตักบาตรคล้ายกับการตักบาตรเทโว

โรหณะในวันออกพรรษา แต่ใช้เรือมาดเป็นพาหนะมารับบิณฑบาต จำนวน 60 ลำ ซึ่งเป็นเรือที่เก็บรักษาและอนุรักษ์ไว้เป็นอย่างดี โดยประชาชนจะนั่งคอยใส่บาตรพระเรียงรายอยู่ริมตลิ่งตามแนวคลองลำปลาทิว พิธีถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์ ด้วยชุดสำหรับคาวหวาน อันเป็นเอกลักษณ์แห่งท้องถิ่น มากกว่า 100 ชุด และการแข่งขันเรือพายในท้องถิ่น โดยเรือที่เข้าแข่งขันส่วนใหญ่จะเป็นเรือที่มีอยู่ในท้องถิ่นที่เรียกว่า เรือเพรียว และเรือมาด เพื่อเสริมสร้างความสามัคคีของคนในท้องถิ่นและเป็นการสืบสานประเพณีไว้ให้กับเยาวชน

ภาพที่ 37 เรือมาดที่ใช้ในประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

ที่มา : <https://www.kidjapak.com/archives/6773/ประเพณีตักบาตรพระร้อยท>

3.5 จุดเปลี่ยนของชุมชนตลาดหัวตะเข้ ปัญหาความชบเซา และการทิ้งร้าง

3.5.1 การเปลี่ยนแปลงเส้นทางคมนาคม

ภาพที่ 38 แสดงเส้นทางคมนาคมทางน้ำจากคลองประเวศบุรีรมย์ และคลองลำปลาทิว (สีฟ้า) และการคมนาคมทางบกจากถนนอ่อนนุช-ลาดกระบัง (สีเขียว)

ที่มา : ผู้วิจัย (ดัดแปลงจาก <https://www.google.co.th/maps>)

จากพื้นที่บริเวณชุมชนตลาดหัวตะเข้ เป็นพื้นที่ราบลุ่มประกอบด้วย ลำคลองธรรมชาติ และลำคลอง ที่ขุดขึ้นเพื่อการชลประทานจำนวนมาก แม้แต่เริ่มแรกการก่อตั้งชุมชนต่าง ๆ ในเขตลาดกระบังครั้งสมัยโบราณก็เป็นชุมชนที่ก่อตั้งขึ้นริมลำคลอง โดยเฉพาะที่สำคัญที่สุดคือ คลองประเวศบุรีรมย์ เป็นคลองสายใหญ่ และยาวพาดขนานเขตลาดกระบังจากตะวันตกไปตะวันออก ขุดขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เชื่อมระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำบางปะกง ในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยเป็นคลองสายหลัก และสำคัญที่สุดของเขตลาดกระบังรวมถึงชุมชนตลาดหัวตะเข้ ที่ต้องใช้คลองประเวศบุรีรมย์ในด้านคมนาคมเป็นหลักสมัยนั้น จากนั้นไม่นานก็มีเส้นทางรถไฟสายตะวันออก สร้างพาดผ่านเขตลาดกระบัง และมีถนนอ่อนนุชสร้างติดตามเข้ามาอีก ในระยะต่อมา กล่าวได้ว่าเขตลาดกระบัง มีระบบการคมนาคมผสมกันหลายรูปแบบดังจะแยกกล่าวได้คือ

3.5.1.1 การคมนาคมทางน้ำ

เป็นระบบคมนาคมดั้งเดิมของเขตลาดกระบัง เนื่องจากนิคมตั้งชุมชน และอยู่อาศัยบริเวณริมคลองมาตั้งแต่ครั้งโบราณ โดยเฉพาะที่สำคัญได้แก่คลองประเวศบุรีรมย์ มีชุมชนต่าง ๆ ตั้งอยู่ริมฝั่งตั้งแต่เขตพระโขนง ผ่านเข้าเขตลาดกระบัง จนเข้าไปยังเขตจังหวัดฉะเชิงเทรา ชุมชนตั้งอยู่เรียงรายอยู่ริมคลองเป็นระยะ จนถึงปัจจุบันการคมนาคมโดยใช้เรือ จึงมีความสำคัญมากทั้งขนส่ง

สินค้าและผู้โดยสาร ปัจจุบันระบบถนนที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้ระบบ คมนาคมทางน้ำเริ่มลดบทบาทลง แต่ก็ยังมีอยู่บ้างตามสมควร เนื่องจากชุมชนดั้งเดิมต่างตั้งอยู่บริเวณริมลำคลองตั้งได้กล่าวมาข้างต้น

3.5.1.2 การคมนาคมทางบก

1. การคมนาคมทางรถไฟ-รถไฟฟ้า นอกจากการคมนาคมทางน้ำที่จัดว่าเป็นระบบ คมนาคมที่เก่าแก่ดั้งเดิมของเขตลาดกระบังแล้ว เส้นทางรถไฟสายตะวันออกที่พาดผ่านกลางเขตลาดกระบังจากตะวันตกไปตะวันออกตั้งแต่ปีพ.ศ. 2450 นับว่าเป็นระบบคมนาคมที่เป็นที่นิยมของประชาชน แต่ในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นการเดินทางติดต่อกันภายในเขตหรือติดต่อข้ามเขตเดินทางเข้าไปในใจกลางกรุงเทพมหานคร หรือเดินทางไปจังหวัดฉะเชิงเทราหรือปราจีนบุรี ก็กระทำได้โดยสะดวกขึ้นกว่าแต่ก่อน ซึ่งรถไฟฟ้าวอร์ปอร์ตเรลลิงก์ก็ได้ช่วยแบ่งเบาภาระของรถไฟสายตะวันออกได้ โดยประชาชนได้ให้ความสนใจในการเดินทางด้วยรถไฟฟ้าวอร์ปอร์ตเรลลิงก์มากขึ้นในปัจจุบัน ทำให้กล่าวได้ว่ามีประชาชนจำนวนมากจากสถานีรถไฟต่าง ๆ ในเขตลาดกระบัง ใช้รถไฟและรถไฟฟ้าเป็นเส้นทางคมนาคมหลักในชีวิตประจำวัน เนื่องจากการเดินทางโดยรถไฟและรถไฟฟ้านั้นไม่ไม่มีปัญหาการจราจรติดขัดเหมือนการคมนาคมด้วยรถยนต์

อ่อนนุช สร้างขึ้นภายหลังการขุดคลองประเวศบุรีรมย์ และการสร้างทางรถไฟสายตะวันออกหลายสิบปีซึ่งสร้างเป็นถนนลาดยาง สายแรกและสายเดียวของอำเภอ ลาดกระบัง ก่อนหน้านั้นเป็นถนนดิน ปัจจุบันถนนอ่อนนุชก็ยังเป็นถนนคอนกรีตสายหลักของเขตลาดกระบัง โดยการเปลี่ยนแปลงทางการสัญจร และคมนาคมหลักของประเทศเป็นเหตุปัจจัยหลักหนึ่งที่เป็นจุดเปลี่ยนของปัญหาความชบเซาที่จะเกิดขึ้นในชุมชนตลาดหัวตะเข้ ซึ่งเป็นการทำให้การค้าขายทางเรือลดความนิยมลง เนื่องจากการขนส่งสินค้าทางรถไฟหรือรถยนต์ที่สามารถทำได้สะดวกสบายกว่าได้รับความนิยมนมากขึ้น รวมไปถึงความรวดเร็วในการขนส่งสินค้าเมืองต่อเมืองที่มากขึ้น ที่ทำให้ไม่จำเป็นต้องมีย่านการค้าที่เป็นเหมือนคนกลางของการซื้อขายแลกเปลี่ยนระหว่างเมืองเหมือนในอดีต

3.5.2 อุทกภัย และการสร้างประตูน้ำ

ภาพที่ 39 ประตูน้ำคลองท่าถั่ว หรือชื่อทางการคือคลองประเวศบุรีรมย์

ที่มา : <http://tumsikwae.blogspot.com/2014/06/khlong-pravageburirom.html>

ในปัจจุบันนับตั้งแต่ปีพ.ศ. 2526 ซึ่งเกิดเหตุการณ์น้ำท่วมกรุงเทพมหานครครั้งใหญ่เป็นต้นมา ซึ่งจากปัญหาด้านอุทกภัยดังกล่าวทำให้ระบบคลองของเขตลาดกระบังรวมไปถึงชุมชนตลาดหัวตะเข้ ได้รับผลกระทบกระเทือนในการคมนาคมมากพอสมควร เช่น มีโครงการการก่อสร้างเขื่อนและประตูน้ำกั้นบริเวณคลองประเวศบุรีรมย์ ระหว่างเส้นทางไปยังฉะเชิงเทรา บริเวณขนานกับถนนร่มเกล้าเป็นระยะ ทำให้การคมนาคมทางน้ำแบบเดิมเกิดอุปสรรคในการขนส่งสินค้า และการเดินทางเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม (วิภาวดี พงษ์สินธุ์, 2552) ซึ่งนับเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชุมชนตลาดหัวตะเข้ได้เสื่อมความนิยมลง หลังจากการเปลี่ยนแปลงเส้นทางการคมนาคมหลักไป

3.5.3 อັคคีภัย

อีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้เป็นจุดเปลี่ยนของชุมชนตลาดหัวตะเข้ที่นำไปสู่ความเสื่อมโทรม และถูกทิ้งร้างคือปัญหาของการเกิดอัคคีภัยที่บ่อยครั้ง ซึ่งได้พบว่าเกิดเหตุการณ์อัคคีภัยขึ้นทั้งสิ้น 3 ครั้งใหญ่โดยเหตุการณ์อัคคีภัยในครั้งแรกเกิดขึ้นใน พ.ศ. 2540 ภายในตลาดหัวตะเข้ฝั่งใต้คลองประเวศบุรีรมย์ ส่งผลให้อาคารแถวเรือนไม้ภายในตลาดหัวตะเข้ได้รับความเสียหายต่อจำนวนอาคารทั้งหมด 48 หลัง ประกอบกับความต้องการในการค้าขายลดลง และกรรมสิทธิ์ที่ดินที่มีผู้ถือครองเพียงผู้เดียวที่ได้ทำการซื้อพื้นที่ทั้งหมด จึงทำให้ไม่มีการสร้างอาคารขึ้นใหม่ จำนวนอาคารของตลาดหัวตะเข้จึงลดลงอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งทำให้เป็นเหตุที่ชุมชนตลาดหัวตะเข้ถูกรังแรงให้เกิดปัญหาการชบเซามากขึ้นไปกว่าเดิม เนื่องจากจำนวนอาคารที่ลดลง ประชากรในพื้นที่ก็ลดลงตาม ความเป็นย่านชุมชนจึงลดหายไปตามลำดับ

ภาพที่ 40 สภาพในปัจจุบันของเรือนแถวริมน้ำที่ถูกไฟไหม้ในปีพ.ศ. 2540

ที่มา : ผู้วิจัย

อีกทั้งมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่ด้านหน้าอาคารของตลาดหัวตะเข้ฝั่งใต้คลองประเวศบุรีรัมย์เพื่อสร้างเป็นเขื่อนในปีพ.ศ. 2556 เพื่อทำพื้นที่ว่างสำหรับการนำรถดับเพลิงเข้าไปถึงชุมชนตลาดหัวเข้ทางทิศเหนือ ซึ่งเป็นการแก้ไขเหตุการณ์ปัญหาอัคคีภัย ซึ่งก็ทำให้การค้าขายในบริเวณนี้ถูกเปลี่ยนไปเป็นการค้าขายบนบกบริเวณที่ติดกับตลาดใหม่ริมถนนอ่อนนุชเพียงอย่างเดียว ฝั่งบริเวณริมคลองประเวศบุรีรัมย์จากที่เป็นร้านค้า ร้านอาหารเดิม ก็ได้เปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่หลังบ้าน ที่มีการปลูกต้นไม้ ชักผ้า และตากผ้าเท่านั้น โดยมีทางเดินคอนกรีตด้านหน้าอาคารขนาด 3 เมตร พื้นที่เขื่อนขนาด 4 เมตร ส่งผลให้ตลิ่งริมน้ำ ท่าเรือ และที่จอดเรือของบริเวณตลาดหัวตะเข้ฝั่งใต้คลองประเวศบุรีรัมย์หายไป

สำหรับรูปแบบอาคารของตลาดหัวตะเข้ฝั่งเหนือคลองประเวศบุรีรัมย์ ยังคงรูปแบบเดิมเหมือนในช่วงเวลาแรก จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ด้วยเหตุนี้จำนวนของอาคารเรือนแถวไม้ริมน้ำภายในตลาดหัวตะเข้ทั้งหมด 84 ห้อง แบ่งเป็นตลาดหัวตะเข้บริเวณฝั่งเหนือคลองประเวศบุรีรัมย์ 52 ห้อง และบริเวณฝั่งใต้คลองประเวศบุรีรัมย์ 32 ห้อง แต่เนื่องจากความซบเซาทางการค้าของตลาดหัวตะเข้ ทำให้การค้าขายในบริเวณนี้ถูกปรับเปลี่ยนไปเป็นที่อยู่อาศัยเป็นส่วนใหญ่ กิจกรรมทางการค้าของตลาดหัวตะเข้จึงลดลงไปตาม ๆ กัน

สำหรับเหตุการณ์อัคคีภัยครั้งที่สอง และสามของตลาดหัวตะเข้ เกิดขึ้นในปีพ.ศ. 2556 ทั้งหมด 5 หลัง ซึ่งเป็นที่มาของโครงการการสร้างสันเขื่อนพื้นคอนกรีตสำหรับให้รถดับเพลิงสามารถเข้าถึงได้ และในปีพ.ศ. 2557 ทั้งหมด 3 หลัง ในบริเวณฝั่งเหนือคลองประเวศบุรีรัมย์จากกรรมสิทธิ์ที่ดินของบริเวณนี้เป็นของโรงเรียนพรตพิทยพยัต อาคารที่ประสบอัคคีภัยก็ไม่สามารถสร้างขึ้นใหม่มาทดแทนได้ในทันที ทำให้ผู้ที่อยู่อาศัยภายในพื้นที่ตลาดหัวตะเข้ต้องย้ายที่อยู่ไปในบริเวณอื่น อีกทั้งหน่วยงานรัฐบาลซึ่งมีความประสงค์ในการอนุรักษ์อาคาร เรือนแถวไม้ในบริเวณนี้ยังไม่สนับสนุนค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างอาคารให้ ส่งผลให้อาคารเรือนแถวไม้ทางฝั่งเหนือคลองประเวศบุรีรัมย์ ทำให้เกิดเป็นพื้นที่ว่าง และเป็นสภาพอาคารเรือนแถวไม้ที่ไม่เรียงต่อกัน อีกทั้งสภาพอาคารบางหลังยังถูกทิ้งร้างไม่ได้รับการดูแล ทำให้พื้นที่ตลาดหัวตะเข้มีความเสื่อมโทรมมากยิ่งขึ้น จากเหตุการณ์อัคคีภัยของตลาดหัวตะเข้ในช่วงเวลานี้จึง สะท้อนให้เห็นถึงกิจกรรม และรูปแบบอาคารที่ซบเซาลง เนื่องจากในปัจจุบันนั้น วัสดุประเภทโครงสร้างไม้ ซึ่งเป็นรูปแบบของวัสดุที่ใช้สร้างเรือนแถวของชุมชนในดั้งเดิมนั้นมีราคาสูง ซึ่งสามารถหาวัสดุ และดูแลรักษาได้ยาก จึงทำให้ตลาดหัวตะเข้เริ่มทรุดโทรมลงในที่สุด

ภาพที่ 41 ภาพข่าวเหตุการณ์ไฟไหม้เมื่อปีพ.ศ. 2556

ที่มา : <http://www.js100.com/en/site/news/view/7407>

ภาพที่ 42 สภาพอาคารที่ถูกไฟไหม้หลังเกิดเหตุการณ์

ที่มา : <https://www.facebook.com/pg/LoveHuatakhe/photos/?tab=album&>

3.6 ลักษณะ และรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของชุมชนตลาดหัวตะเข้

3.6.1 ลักษณะอาคารโดยทั่วไป

อาคารแถวเรือนไม้บริเวณสองฝั่งคลองประเวศบุรีรัมย์ มีรูปแบบอาคารในลักษณะเดียวกันทั้งสองฝั่ง โดยมีจำนวนอาคารเรือนแถวไม้ทั้งหมดประมาณ 137 หลัง แบ่งเป็นอาคารเรือนแถวไม้ฝั่งเหนือคลอง ประเวศบุรีรัมย์ทั้งหมด 5-7 หลัง และอาคารเรือนแถวไม้ฝั่งใต้คลองประเวศบุรีรัมย์

ทั้งหมด 80 หลัง อาคารทั้งหมดสร้างด้วยไม้เนื้อแข็ง ฝาไม้กระดานตีเกร็ด มุงหลังคาด้วยสังกะสี ด้านหน้าเป็นทางเดินมีลักษณะเป็นดิน และคลุมด้วยหลังคาไม้ทอดยาวตลอดแนว ความยาวด้านหน้า โดยแต่ละคูหากว้างประมาณ 3.50 เมตร ลึก 25 เมตร สูงประมาณ 5 เมตร จากความลึกของที่ดิน ทำให้มีการแบ่งหลังคาจั่วเป็นสองตอน

ส่วนด้านหน้าของอาคารเรือนแถวไม้ มีลักษณะเป็นชานไม้มีหลังคาคลุมเป็นทางเดิน ขนาดประมาณ 1 เมตร สร้างด้วยดินกว้างจรดริมคลองประเวศบุรีรมย์ ลานไม้กว้างประมาณ 3 เมตร และลานด้านหน้าเป็นท่าเรือ ขนาดประมาณ 2 เมตร ซึ่งสามารถใช้เป็นที่จอดเรือ ซ่อขายและส่งสินค้าได้ ในส่วนของลักษณะด้านในของแต่ละตัวอาคารจะแตกต่างกันไปตามการต่อเติมเพื่อการใช้ประโยชน์ของเจ้าของอาคาร

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของชุมชน เป็นเรือนแถวร้านค้า และที่พักอาศัยสองชั้น วางตัวขนานตามความยาวทางทิศเหนือ-ใต้ของคลองประเวศบุรีรมย์ ประมาณ 500 เมตร มีลักษณะเป็นเรือนแถวไม้ 2 ชั้น ชั้นบนใช้เป็นที่พักอาศัย ชั้นล่างใช้เป็นพื้นที่ขายสินค้า หน้าบ้าน เป็นทางเดินไม้ มีหลังคาคลุมจรดริมน้ำ ด้านหลังเป็นที่โล่งเปิดทะเลไปสวนของเจ้าของเรือนแถว แต่ผู้อยู่อาศัยไม่สามารถเข้าไปใช้พื้นที่ได้ การวางทิศทางของอาคาร ซึ่งจะวางอยู่ในแนวเหนือ-ใต้ ลมสามารถถ่ายเทได้ตลอด ตรงตามหลักการทางสถาปัตยกรรม แม้หลังคาจะมุงด้วยสังกะสี ก็ไม่ทำให้ผู้อยู่อาศัยร้อนจนเกินไป

อาคารแต่เดิมทั้งหมดสร้างด้วยไม้เนื้อแข็ง ฝาไม้กระดานที่ซ้อนเกร็ด หลังคามุงหลังคาด้วยสังกะสี การใช้สอยพื้นที่ชั้นล่างเพื่อการพาณิชย์ มีทางเดินไม้คลุมด้วยหลังคาทอดตลอดความยาวด้านหน้าเรือนที่ติดริมน้ำ อันเป็นทางสัญจร และเส้นทางการค้าในอดีต ชั้นที่สองใช้เป็นพื้นที่พักอาศัย เรือนแถวด้านฝั่งน้ำทิศเหนือ โดยแต่ละคูหา มีความกว้างประมาณ 3.50 เมตร ลึก 25 เมตร ส่วนทางฝั่งน้ำทิศใต้ กว้างคูหาละ 3.50 เมตร ลึก 25 เมตร และด้วย ความลึกของที่ดินจึงมีการแบ่งหลังคาจั่วเป็นสองตอน บางช่วงของหลังคามีการใช้วัสดุหลังคาแบบโปร่งแสง เพื่อให้แสงธรรมชาติส่องผ่าน รวมถึงการกันผนังห้องมักมีช่องระบายเพื่อการไหลเวียนถ่ายเทของอากาศ ที่จะได้รับกระแสลมจากทางทิศใต้ รูปแบบของอาคารร้านค้ามีความเรียบง่าย ไม่มีการประดับตกแต่ง สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะ ชุมชนชนบทดั้งเดิมที่มีระบบสังคมที่เรียบง่าย คุณค่าเรือนแถวริมน้ำห้วยตะเข้จึงไม่ได้มีน้ำหนักทางด้านรูปแบบทางสถาปัตยกรรมเพียงอย่างเดียวเท่านั้น หากแต่คุณค่าในมิติการสะท้อนภาพวิถีชีวิต การค้า และการพักอาศัยริมคลองในอดีต อีกทั้งยังทรงคุณค่าอยู่ในความทรงจำ และภูมิปัญญาของผู้นั้นในท้องถิ่น ตลอดจนการปรับวิถีการดำรงชีวิต และเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ทางสถาปัตยกรรม

3.6.2 ลักษณะเด่นเฉพาะตัวของอาคารบริเวณตลาดเก่าห้วยตะเข้

ลักษณะเด่นของเรือนริมน้ำและเรือนแถวในบริเวณตลาด และย่านใกล้เคียง ตลาดริมลำน้ำต่าง ๆ เช่น คลองลำปลาทิว คลองแจ็ก คลองประเวศบุรีรมย์ คลองห้วยตะเข้ สิ่งที่น่าสนใจซึ่งทำให้

จดจำได้ก็คือ รูปทรง ของหลังคา และวัสดุที่ใช้ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อลักษณะเด่นของเรือน คือ สภาพแวดล้อม และภูมิอากาศ ได้แก่ ฝน และแสงแดด ซึ่งทำให้การออกแบบหลังคามีความลาดเอียง และยื่นชายคากันแสงแดด ที่วางภายในสัมพันธ์กับรูปทรงของหลังคา อาคารตลาดชุมชนหัวตะเข้เป็น อาคารเรือนแถวไม้ 2 ชั้นปลูกขนานไปทางริมคลองทั้ง 2 ฝั่ง ด้านทิศเหนือ และด้านทิศใต้ (เดิมมี อาคารตลอดสี่แยกคลองหัวตะเข้) ด้านหน้าอาคารติดกับลำคลองสร้างเป็นทางเดิน และร้านค้าริมน้ำ ไม่มีผนังกัน มีหลังคาคลุมทางเดินด้านหน้าร้านค้า ด้านทิศใต้จะเป็นเพิงยึดติดกับผนังอาคารแถว 2 ชั้น ฝั่งริมคลองด้านทิศเหนือเป็นโครงหลังคาไม้คลุมทางเดิน ลักษณะโครงหลังคาจั่ว มีรางน้ำยึดติดกับอาคารไม้ 2 ชั้น หลังคาทั้ง 2 ฝั่ง มุงสังกะสีไม่มีฝ้า แสดงให้เห็นโครงสร้างไม้ ลักษณะของอาคารดู ปิดทึบ ด้านหน้ามีส่วนคลุมทางเดินขายสินค้าดูโปร่งเบาจากการยื่นชายคา และจันทะของเสา และ โครงสร้างที่ไม่ตีโครงฝ้าเพดาน วัสดุที่ใช้สร้างจะใช้วัสดุที่หาได้ภายในท้องถิ่นหรือในยุคสมัยนั้น เช่น ไม้ และสังกะสี ภายหลังเรือนบางหลังเปลี่ยนไปเป็นมุงหลังคาด้วยกระเบื้อง

ลักษณะหลังคาอาคารตลาดริมน้ำจะเป็นหลังคาจั่วที่ติดกันไปตลอดริมน้ำ หลังคาอาคารฝั่ง ทิศใต้ ไม่มีจุดเด่นที่น่าสนใจ ส่วนหลังคาอาคารเรือนแถวริมน้ำฝั่งทิศเหนือจะพบจุดเด่น และแปลกตา อยู่ 2 แบบติดกันคือ อาคารริมน้ำติดสะพานคอนกรีต ข้ามคลองประเวศบุรีรมย์เป็นร้านขายเครื่อง เขียนไทยสามัคคี และส่วนหลังคาของทางเข้าโรงเรียนศึกษาพัฒนา อาคารโถงส่วนหน้าที่ติดคลองของ ร้านค้าจะปรับเป็นห้องพักอาศัยเพิ่ม มีการสร้างมุขหลังคา และมีอาคารที่มีใต้ถุนพร้อมผนัง และ หน้าต่างที่มีส่วนระบายลมให้แก่ส่วนที่เพิ่มออกมา และมีการซ้อนหลังคาส่วนมุขหลังคา โดยเป็น เหมือนหับท่าเรือสำหรับให้นักเรียนที่เดินทางมาจากทางเรือ สามารถลงที่ท่าหน้าโรงเรียนได้ อย่างสะดวก

ภาพที่ 43 ร้านขายเครื่องเขียนไทยสามัคคีในปัจจุบัน

ที่มา : <http://www.painaidii.com/business/143236/photo/10/lang/th/>

เรือนแถวริมน้ำที่ใช้เป็นร้านค้านั้น ใช้ภูมิปัญญาในการใช้โครงสร้างไม้รับหลังคาที่สร้างคลุมพื้นที่ขายของ และทางเดินที่แตกต่างกัน เรือนแถวทางทิศใต้ใช้วิธีฝากโครงสร้างหลังคาเข้ากับโครงสร้างของอาคารที่ใช้เป็น ส่วนพักอาศัยด้านบน โดยใช้เป็นลักษณะเพิงพิงกับผนังอาคาร มีเสารับโครงหลังคาอีกด้านซึ่งอยู่ริมน้ำ ทำให้มีปริมาตรที่ว่างใต้โครงหลังคาส่วนนี้ดูแคบแต่ด้วยการใช้โครงไม้ที่ค่อนข้างเล็กจึงไม่ค่อยรู้สึกถึงความกดมากนัก

เรือนแถวริมน้ำฝั่งทิศเหนือซึ่งปัจจุบันกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของโรงเรียนพรตพิทยพยัตนั้น สร้างโครงหลังคา ด้วยไม้เหมือนกัน แต่สร้างในลักษณะโครงหลังคาจั่ว โดยฝากไว้กับโครงสร้างอาคารหลักด้านหนึ่ง อีกด้านหนึ่ง มีเสารับอยู่ริมน้ำ ทำให้ปริมาตรที่ว่างใต้หลังคาดูโปร่งโล่งกว่า แต่ก็ต้องแก้ปัญหาในส่วนวางระบายน้ำด้านที่เชื่อมกับอาคารหลังบางส่วนของหลังคาใช้แสงธรรมชาติ จากการใช้สังกะสีโปร่งแสงเพื่อแก้ปัญหาเรื่องแสงสว่าง การใช้พื้นที่ส่วนค้าขายด้านหน้าของเรือนแถวทั้ง 2 ฝั่ง จึงเกิดที่ว่างคล้ายกันคือมีทางเดินระหว่างพื้นที่ขายริมน้ำ และพื้นที่ขายในอาคาร อาคารบ้านเรือนริมน้ำบริเวณใกล้เคียงทั่วไป ส่วนของหลังคาจะเป็นหลังคาทรงจั่วสลับกับทรงปั้นหยา ที่จะเห็นความแตกต่าง และสะดุดตา คืออาคารบางหลังที่เพิ่มกันสาดชั้นที่หน้าจั่ว และส่วนที่เป็นหน้าต่างเพื่อกันแดด และกันฝนสาดโดยเฉพาะทางทิศตะวันออก และทิศตะวันตก

3.6.3 รูปแบบเรือนแถวริมน้ำในชุมชนตลาดหัวตะเข้

จากการลงพื้นที่ศึกษาพบว่าบ้านเรือนในพื้นที่นั้นมีความหลากหลายอยู่มาก แต่สามารถแบ่งกลุ่มเป็น 3 กลุ่ม จากการหาลักษณะเด่น และจุดร่วมร่วมกันของตัวอาคาร ได้แก่

1. เรือนแถว 2 ชั้นฝั่งเหนือคลองประเวศบุรีรมย์
2. เรือนแถวชั้นเดียวฝั่งเหนือคลองประเวศบุรีรมย์
3. เรือนแถวฝั่งใต้คลองประเวศบุรีรมย์

3.6.3.1 เรือนแถว 2 ชั้นฝั่งเหนือคลองประเวศบุรีรมย์

ลักษณะอาคาร

ตัวอาคารเป็นอาคารไม้ ทำด้วยไม้จริงทั้งหลัง วางแนวสันหลังคาไปทางทิศตะวันออก-ตะวันตก เป็นอาคาร 2 ชั้น ทางเข้าบ้านหรือหน้าบ้านอยู่ทางทิศใต้ หลังบ้านอยู่ทางทิศเหนือ บางหลังสามารถออกทางหลังบ้านได้ บางหลังออกไม่ได้ อาคารมีความลึกเข้าไปประมาณ 12-20 เมตรแล้วแต่การต่อเติมของแต่ละบุคคล เนื่องจากความลึกของอาคารมาก ดังนั้นจึงต้องมีหลังคาเพิ่ม 2-3 จั่วเพื่อขยายความลึกเข้าไปได้และไม่ทำให้หลังคาสูงมาก ด้านหน้าบ้านจะติดกับส่วนตลาดริมน้ำ โครงสร้างหลังคาของตลาดริมน้ำ จะมีการเชื่อมกับตัวอาคารที่พักอาศัย เหมือนเป็นหลังเดียวกันหมดทั้งชุมชน ซึ่งปลายของตัวคานของโครงสร้างหลังคาตลาดริมน้ำจะไปฝากไว้กับเสาแรกของอาคารที่พักอาศัย

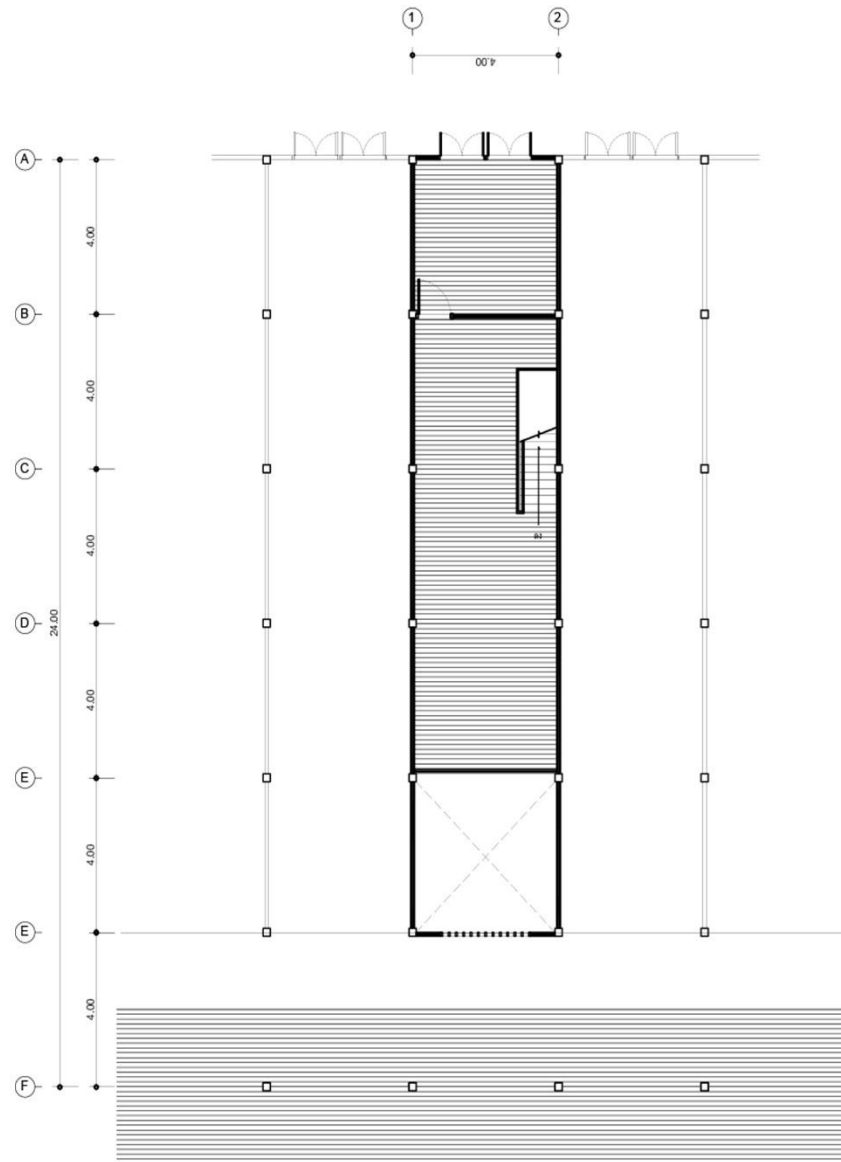
พื้นที่ใช้สอย

ในปัจจุบันนั้น ส่วนหน้าบ้านส่วนใหญ่นั้นจะเป็นที่รับประทานอาหาร และครัว ห้องน้ำ จะอยู่ด้านหลังบ้าน บางหลังที่มีการประกอบอาชีพก็จะทำเป็นพื้นที่ขายของแล้วย้ายครัวไปไว้ข้างหลัง ส่วนห้องนอนจะอยู่ที่ชั้น 2 บางหลังมีการติดเครื่องปรับอากาศตามยุคสมัย ทุกหลังจะหันบันไดสวน ทางกับทางเข้า อาจจะมีสาเหตุมาจากหลบทางเข้าไม่ให้ขวางบริเวณหน้าบ้าน และความเป็นส่วนตัว เรื่องการทำความสะอาดภาชนะ การซักผ้า หรือแม้กระทั่งการอาบน้ำก็จะใช้พื้นที่ริมคลองประเวศบุรี รมย์ด้านหน้าบ้าน

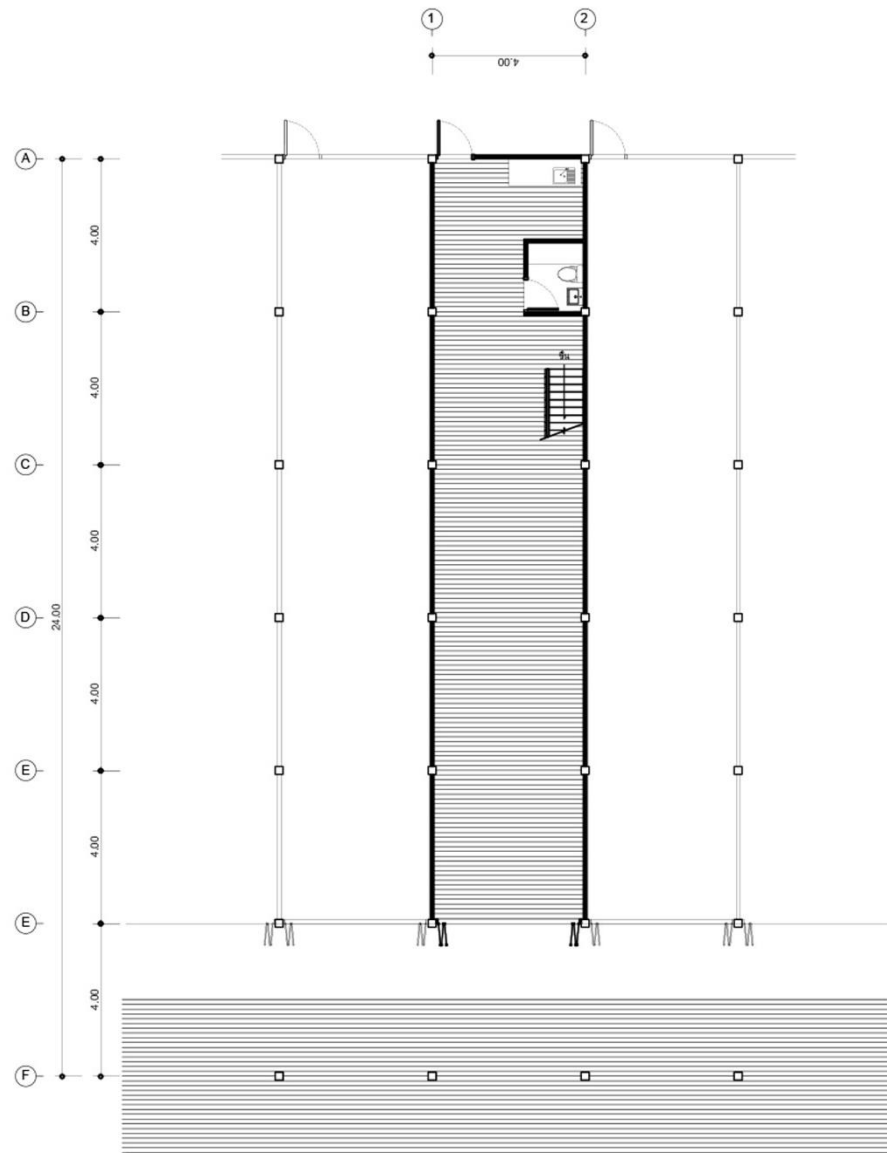
วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง

โครงสร้างของบ้านเป็นไม้จริงทั้งหมดตั้งแต่ อกไก่ แป้ ดั้ง ชื่อ คาน ตง พื้น แต่เมื่อ อาคารเกิดการทรุดโทรมลง บางหลังได้เปลี่ยนโครงสร้างเป็นเหล็กทั้งหมด แต่พื้นยังคงใช้พื้นไม้ดั้งเดิม บางหลังก็เปลี่ยนเพียงโครงสร้างหลังคา เนื่องจากเกิดการรั่วซึมอยู่บ่อยครั้ง

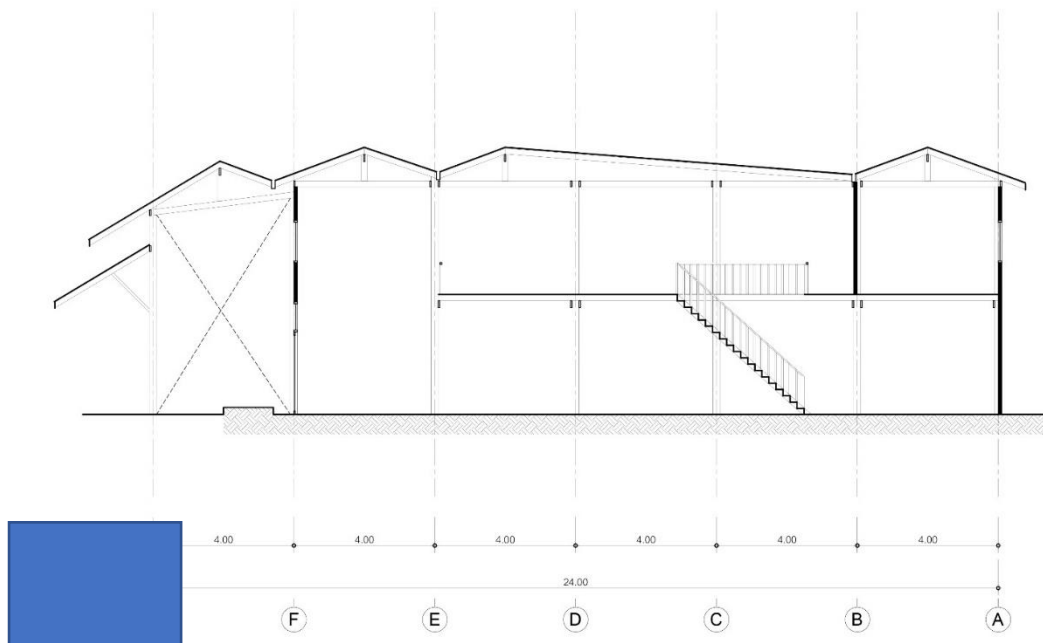

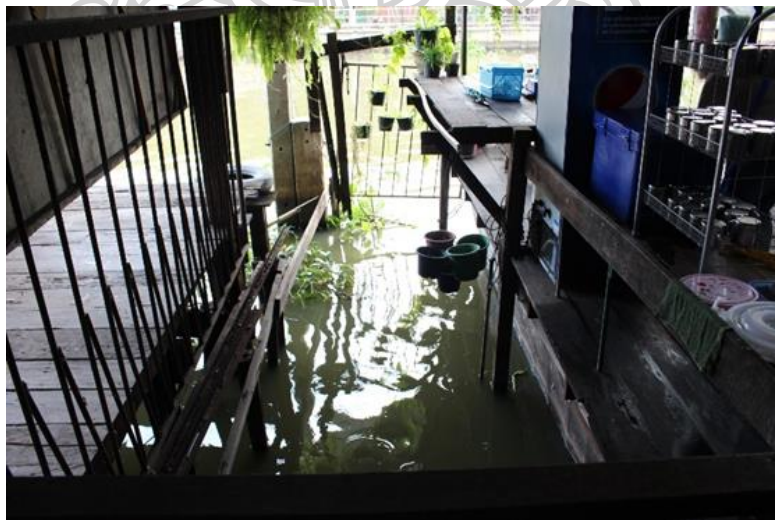
ภาพที่ 44 ผังพื้นที่ 1 เรือนแถว 2 ชั้นฝั่งเหนือคลองประเวศบุรีรมย์
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 45 ผังพื้นที่ 2 เรือนแถว 2 ชั้นผังเหนือคองประกอบบริเวณบุรีรัมย์
ที่มา : ผู้วิจัย

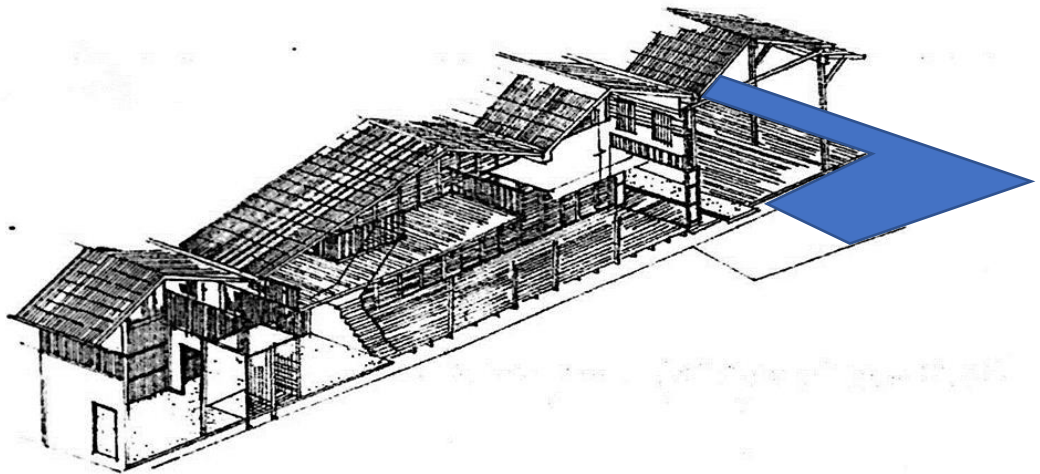
ภาพที่ 46 รูปตัด เรือนแถว 2 ชั้นฝั่งเหนือคลองประเวศบุรีรมย์
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 47 ช่องจอดเรือ
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 48 คานฝากของโครงสร้างหลังคาตลาดริมน้ำ
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 49 รูปตัดไอโซเมตริกเรือนแถว 2 ชั้นฝั่งเหนือคลองประเวศบุรีรมย์
ที่มา : หัวตะছে้ : วิถีชีวิตชุมชนริมคลองในแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน (กรุงเทพฯ : สถาบัน, 2550)
หน้า 23

3.6.3.2 เรือนแถวชั้นเดียวฝั่งเหนือคลองประเวศบุรีรัมย์

ลักษณะอาคาร

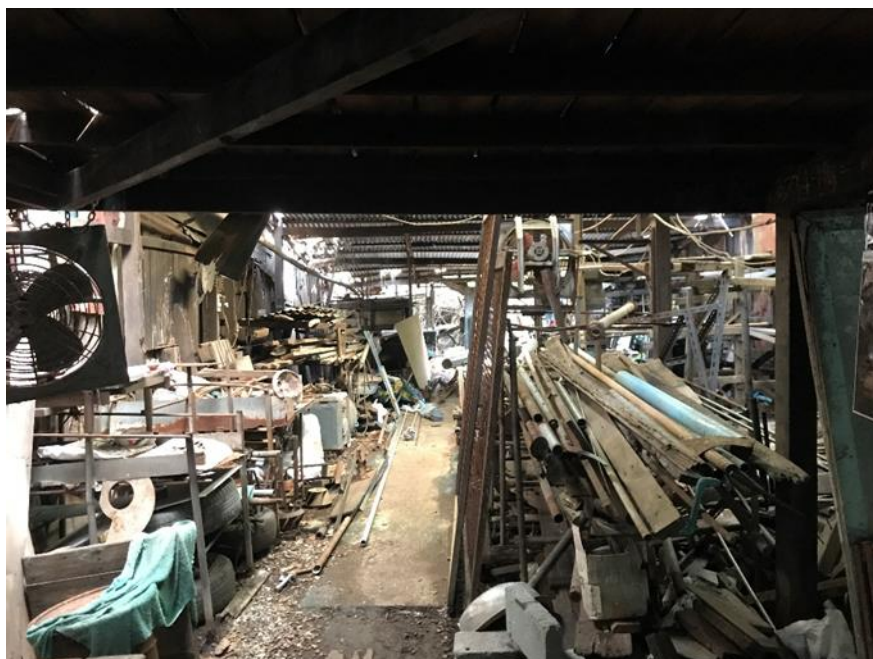
ตัวอาคารจะมีลักษณะเดียวกับอาคาร 2 ชั้นก่อนหน้านี้ ตัวอาคารเป็นอาคารไม้ ทำด้วยไม้จริงทั้งหลัง วางแนวสันหลังคาไปทางทิศตะวันออก-ตะวันตก เป็นอาคาร 2 ชั้น ทางเข้าบ้าน หรือหน้าบ้านอยู่ทางทิศใต้ หลังบ้านอยู่ทางทิศเหนือ บางหลังสามารถออกทางหลังบ้านได้ บางหลัง ออกไม่ได้ อาคารมีความลึกเข้าไปประมาณ 12-20 เมตร แล้วแต่การต่อเติมของแต่ละบุคคล เนื่องจากความลึกของอาคารมาก ดังนั้นจึงต้องมีหลังคาเพิ่ม 2-3 จั่วเพื่อขยายความลึกเข้าไปได้ และไม่ทำให้หลังคาสูงมาก ด้านหน้าบ้านจะติดกับส่วนตลาดริมน้ำ โครงสร้างหลังคาของตลาดริมน้ำ จะมีการเชื่อมกับตัวอาคารที่พักอาศัย เหมือนเป็นหลังเดียวกันหมดทั้งชุมชน ซึ่งปลายของตัวคานของ โครงสร้างหลังคาตลาดริมน้ำจะไปฝากไว้กับเสาแรกของอาคารที่พักอาศัย

พื้นที่ใช้สอย

ตัวอาคารค่อนข้างลึก ในปัจจุบันนั้น ส่วนหน้าบ้านส่วนใหญ่จะเป็นที่รับประทานอาหาร และครัว ส่วนของห้องน้ำจะอยู่ด้านหลังบ้าน บางหลังก็จะทำเป็นพื้นที่ขายของแล้วย้ายครัวไปไว้ข้างหลัง ส่วนห้องนอนจะอยู่ที่ชั้น 2 บางหลังมีการติดเครื่องปรับอากาศตามยุคสมัย ทุกหลังจะหันบันไดสวนทางกับทางเข้า อาจจะมีสาเหตุมาจากหลบทางเข้าไม่ให้ขวางบริเวณหน้าบ้านและความ เป็นส่วนตัว เรื่องการทำความสะอาดภายใน การซักผ้า หรือแม้กระทั่งการอาบน้ำก็จะใช้พื้นที่ริม คลองประเวศบุรีรัมย์ด้านหน้าบ้าน แต่ที่ีมีความแตกต่างกับอาคาร 2 ชั้นก็คือ พื้นจะต่ำกว่า พื้นข้างนอก 5-10 เซนติเมตร และส่วนใหญ่จะเป็นร้านค้า บางหลังก็เป็นโรงกลึง หรืออาคารที่ไม่มี โชนพักอาศัย แต่บางหลังก็จะมีส่วนพักอาศัยปกติ

วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง

โครงสร้างของบ้านเป็นไม้จริงทั้งหมดตั้งแต่ ออกไก่ แป้ ดั้ง ชื่อ คาน ตง พื้น แต่เมื่อ อาคารเกิดการทรุดโทรมลง บางหลังได้เปลี่ยนโครงสร้างเป็นเหล็กทั้งหมด แต่พื้นยังคงใช้พื้นไม้ดั้งเดิม บางหลังก็เปลี่ยนเพียงโครงสร้างหลังคา เหมือนกับประเภทอาคาร 2 ชั้น

ภาพที่ 50 เรือนแถวชั้นเดียวฝั่งเหนือคลองประเวศบุรีรัมย์ ที่ทำเป็นโรงกลึง
ที่มา : ผู้วิจัย

3.6.3.3 เรือนแถว 2 ชั้นฝั่งใต้คลองประเวศบุรีรัมย์

ลักษณะอาคาร

ตัวอาคารเป็นอาคารไม้ ทำด้วยไม้จริงทั้งหลัง วางแนวสันหลังคาไปทางทิศตะวันออก-ตะวันตก เป็นอาคาร 2 ชั้น ทางเข้าบ้านหรือหน้าบ้านอยู่ทางทิศเหนือ หลังบ้านอยู่ทางทิศใต้ บางหลังปรับปรุงให้หน้าบ้านมี 2 ทางเพื่อต่อปรับกับตลาดใหม่ อาคารมีความลึกเข้าไปประมาณ 12-15 เมตรแล้วแต่การต่อเติมของแต่ละบุคคล เนื่องจากความลึกของอาคารมาก ดังนั้นจึงต้องมีหลังคาเพิ่ม 2-3 จั่วเพื่อขยายความลึกเข้าไปได้และไม่ทำให้หลังคาสูงมาก ในสมัยก่อนด้านหน้าบ้านจะติดกับส่วนตลาดริมน้ำ โครงสร้างหลังคาของตลาดริมน้ำ จะมีการเชื่อมกับตัวอาคารที่พักอาศัย เหมือนเป็นหลังเดียวกันหมดทั้งชุมชน ซึ่งปลายของตัวคานของโครงสร้างหลังคาตลาดริมน้ำจะไปฝากไว้กับเสาแรกของอาคารที่พักอาศัย แต่หลังจากที่ได้รื้อส่วนตลาดด้านหน้าออก ทำเป็นเขื่อนกั้นน้ำคอนกรีตเสริมเหล็ก ทำให้ตัวอาคารไม่ขยายคา จึงได้มีการทำชายคาเล็ก ๆ ยื่นออกมาจากอาคารประมาณ 1 เมตรแทน

พื้นที่ใช้สอย

เนื่องจากตัวอาคารเดิมค่อนข้างลึก ซึ่งในปัจจุบันนี้ ส่วนหน้าบ้านส่วนใหญ่จะเป็นที่รับประทานอาหาร และครัว ส่วนของห้องน้ำจะอยู่ด้านหลังบ้าน บางหลังก็จะทำเป็นพื้นที่ขายของแล้วย้ายครัวไปไว้ข้างหลัง ส่วนห้องนอนจะอยู่ที่ชั้น 2 บางหลังมีการติดเครื่องปรับอากาศตามยุคสมัย ทุกหลังจะหันบันไดสวนทางกับทางเข้า อาจจะมีสาเหตุมาจากหลบทางเข้าไม่ให้ขวางบริเวณหน้าบ้าน

และความเป็นส่วนตัว เรื่องการทำความสะอาดภาชนะ การซักผ้า หรือแม้กระทั่งการอาบน้ำก็จะใช้พื้นที่ริมคลองประเวศบุรีรมย์ด้านหน้าบ้าน แต่เนื่องจากที่ปัจจุบันได้มีการทำเขื่อนกั้นน้ำแล้ว จึงทำให้ต้องปรับเปลี่ยนการใช้สอยไปใช้ในบ้านตัวเองทั้งหมด บางหลังที่มีการทำให้ทั้ง 2 ด้านเป็นหน้าร้าน ก็จะมีส่วนค้าขาย 2 ฝั่ง หรือปรับไปอยู่ข้างหลังบ้านอย่างเดียวนั้นแล้วปรับหน้าบ้านเดิมเป็นส่วนพักอาศัย

วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง

โครงสร้างของบ้านเป็นไม้จริงทั้งหมดตั้งแต่ ออกไก่ แป้ ดั้ง ชื่อ คาน ตง พื้น แต่เมื่ออาคารเกิดการทรุดโทรมลง บางหลังได้เปลี่ยนโครงสร้างเป็นเหล็กทั้งหมด แต่พื้นยังคงใช้พื้นไม้ดั้งเดิม บางหลังก็เปลี่ยนเพียงโครงสร้างหลังคา เนื่องจากเกิดการรั่วซึมบ่อยครั้ง

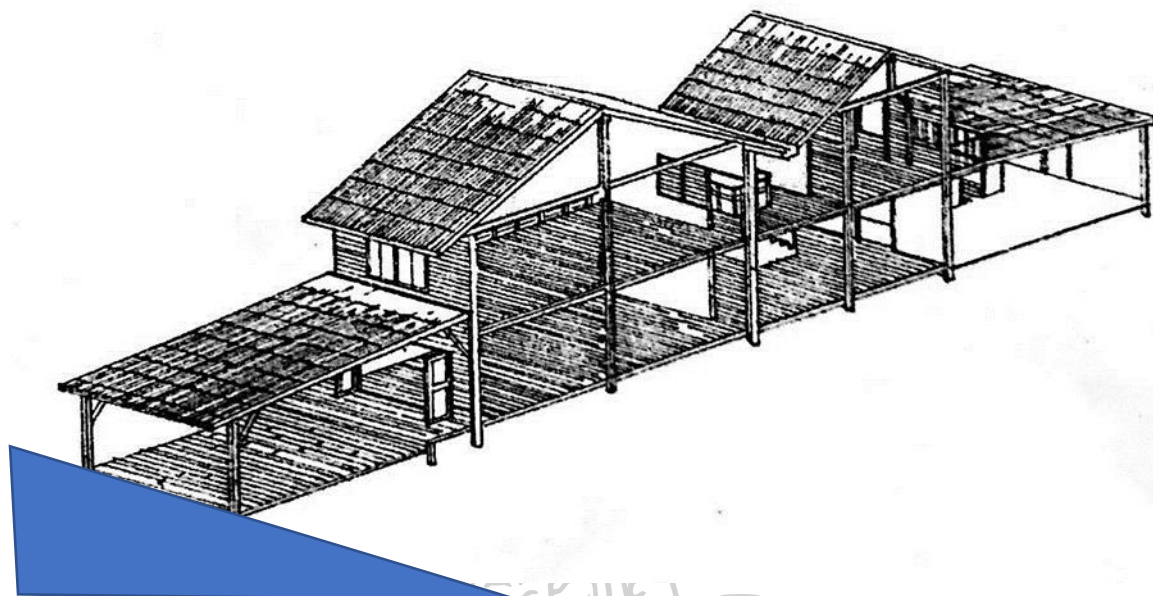
ภาพที่ 51 เรือนแถวฝั่งใต้คลองประเวศบุรีรมย์ ก่อนที่จะมีการสร้างเขื่อนคอนกรีต
ที่มา : http://self-simplify.blogspot.com/2012/11/blog-post_2329.html

ภาพที่ 52 เรือนแถวฝั่งใต้คลองประเวศบุรีรมย์ ระหว่างการสร้างเขื่อนคอนกรีต
ที่มา : http://serithaitour.blogspot.com/2013/05/blog-post_13.html

ภาพที่ 53 เรือนแถวฝั่งใต้คลองประเวศบุรีรมย์ในปัจจุบัน
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 54 รูปตัดไอโซเมตริกเรือนแถว 2 ชั้นฝั่งใต้คลองประเวศบุรีรมย์ (ก่อนทำเขื่อน)

ที่มา : หัวตะเข้ : วิถีชีวิตชุมชนริมคลองในแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน (กรุงเทพฯ : สถาบัน, 2550)

หน้า 23

จากการศึกษารูปแบบ และลักษณะทางสถาปัตยกรรมของชุมชนตลาดหัวตะเข้ในข้างต้น (ภาพที่ 35-45) พบว่าลักษณะทางสถาปัตยกรรมของชุมชนตลาดหัวตะเข้มีความสำคัญสูงต่อกระบวนการเจนตรีฟิเคชัน เนื่องจากสถาปัตยกรรมนี้ได้รับการออกแบบให้เหมาะสมกับการค้าขาย และการจัดการทางธุรกิจรูปแบบเดิมของชุมชน เพื่อให้ผู้ประกอบการ และผู้ใช้บริการสามารถทำธุรกิจอย่างมีประสิทธิภาพ และสะดวกสบายได้มากที่สุด โดยสถาปัตยกรรมของชุมชนตลาดหัวตะเข้มีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว และทำให้ชุมชนนี้เป็นที่น่าสนใจสำหรับผู้สนใจในการประกอบกิจการ นอกจากนี้การปรับปรุงรูปแบบสถาปัตยกรรมที่เหมาะสมยังช่วยสร้างบรรยากาศ และประสบการณ์ที่ดีต่อนักท่องเที่ยว และลูกค้าที่มาใช้บริการ ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้เกิดการสร้างงานอย่างสม่ำเสมอในชุมชนนี้โดยเป็นการสร้างรายได้ให้กับผู้ประกอบการ และชุมชนในระยะยาว

3.7 การอนุรักษ์ และการฟื้นฟู

การฟื้นฟูของตลาดหัวตะเข้ได้เริ่มจากการรวมตัวของผู้นคนที่อยู่อาศัยในตลาดทั้งคนดั้งเดิม และผู้ที่เข้ามาอยู่ ที่สนใจในการรักษาพื้นที่บริเวณนี้ไว้ ประกอบกับการร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในบริเวณใกล้เคียง คือ วิทยาลัยช่างศิลป์ และสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ที่นักศึกษาจะสามารถเข้ามาใช้พื้นที่เพื่อศึกษารูปแบบอาคาร ผ่านการทำงานด้านศิลปะแขนงต่าง ๆ

อีกทั้งยังเปิดพื้นที่ให้นักศึกษาเข้ามาหารายได้จากการเปิดตลาดนัดศิลปะในทุกวันเสาร์ของต้นเดือน รวมถึงมีพื้นที่สำหรับแสดงผลงานในกิจกรรมของชุมชน จึงทำให้ผู้คนรู้จักตลาดหัวตะเข้เพิ่มมากขึ้น จึงสามารถทราบถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลา อีกทั้งยังเห็นถึงความสัมพันธ์ในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ที่มีความเชื่อมโยงกันอีกด้วย

3.7.1 การอนุรักษ์

เนื่องจากการที่ชุมชนตลาดหัวตะเข้ตั้งอยู่ใกล้กับสถาบันศึกษาทุกระดับ จึงเป็นหนึ่งในสถานที่ที่เหล่านักเรียน นักศึกษาในละแวกนี้ได้เข้ามาใช้ในหลากหลายโอกาส เช่น การเข้ามาแวะเวียนท่องเที่ยว การเปลี่ยนสถานที่ทำงานหรืออ่านหนังสือ รวมไปถึงการเป็นสนามสอบของนักเรียน นักศึกษาสายศิลปะ และเนื่องจากวิทยาลัยช่างศิลป์เป็นสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับด้านศิลปะ และตั้งอยู่ใกล้กับชุมชนอย่างมาก ทางชุมชนจึงเริ่มมีการสร้างศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนทางด้านศิลปะ เพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนโดยการสนับสนุนของหน่วยงานภายนอกที่ เกี่ยวข้องเช่น กองส่งเสริมการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร กรมส่งเสริมวัฒนธรรม สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ และหน่วยงานในสังกัดกระทรวง กรมอื่น ๆ ทำให้คาดการณ์ได้ว่าในอนาคต จะเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในด้านที่เป้นจุดแข็ง และอัตลักษณ์ของชุมชนตลาดเกาหัวตะเข้ คือการเรียนรู้ศิลปะ ประเพณี วัฒนธรรม โดยมีบุคคลภายนอกเข้ามาศึกษา ทำให้เกิดกระบวนการศึกษา และเรียนรู้นอกห้องเรียน เพิ่มมากขึ้น ซึ่งปัจจุบันที่ชุมชนตลาดเกาหัวตะเข้ ยังเป็นแหล่งพักอาศัยของผู้เรียนในระบบคือ นักเรียน นักศึกษาของโรงเรียน วิทยาลัยอาชีวศึกษา และมหาวิทยาลัยในพื้นที่อยู่แล้วเป็นจำนวนมาก ซึ่งมีผลให้ชุมชนสามารถคงอยู่ได้ โดยการเข้ามาทำกิจกรรมต่าง ๆ ของนักเรียน นักศึกษา จากสถาบันต่าง ๆ ทั้งการเป็นที่พักผ่อน พื้นที่สร้างแรงบันดาลใจ พื้นที่สำหรับพักอาศัยในรูปแบบบ้านเช่า-หอพัก พื้นที่ทำงาน และคฤหาสน์ ซึ่งมีผลให้เศรษฐกิจภายในชุมชนยังคงหมุนเวียนได้ อีกทั้งยังเพิ่มศักยภาพในการปรับปรุงอาคารไปในรูปแบบใหม่ และในการที่มีสถาบันที่เกี่ยวข้องกับศิลปะอยู่รอบชุมชน ทำให้ศิลปะมีอิทธิพลต่อชุมชนอย่างมาก และผู้ประกอบการใหม่ในปัจจุบันบางท่าน ก็ยังเป็นศิษย์เก่าของสถาบันข้างเคียง ทำให้วิถีชีวิตเดิมของชุมชน ได้ถูกนำมาใช้ในการทำงานศิลปะ ซึ่งเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมยังคงอยู่ และเป็นที่น่าสนใจจากผู้คนภายนอกชุมชน ทำให้ชุมชนยังคงดำรงอยู่ และพัฒนาต่อไป ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านการพัฒนารูปแบบทางเศรษฐกิจของชุมชนจากเดิมที่มีลักษณะเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง ไปสู่รูปแบบที่เป็นการค้าเชิงพาณิชย์ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น โดยเริ่มมีปรับปรุงบางพื้นที่ในการเปิดพื้นที่หนาบานใหญ่บุคคลภายนอกเข้ามาชม และให้ความรู้ เริ่มมีผู้ประกอบการที่เข้ามาเช่าประกอบกิจการรูปแบบใหม่ โดยปรับปรุงส่วนอาคารเรือนแถวในชุมชนให้เป็นที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว หรือเปิดสถานที่สำหรับเป็นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ สำหรับผู้มาเยือนมากขึ้น ซึ่งเป็นเหตุให้กลุ่มอาคารภายในชุมชนได้ถูกใช้งาน และยังสามารถได้รับการใช้งานให้เหมาะสมกับการใช้งาน และกิจกรรมในช่วงเวลานั้น ๆ อยู่สม่ำเสมอ

3.7.2 การฟื้นฟูตลาด

ผู้คนทั้งใน และนอกชุมชนมีความเกี่ยวข้องกับการจัดการกับชุมชนตลาดเก่าหัวตะเข้ ได้ให้ความสำคัญกับการพยายามฟื้นฟู และเริ่มสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนตลาดเก่าหัวตะเข้ ซึ่งได้เกิดจากความร่วมมือของผู้คนที่อาศัยในชุมชนเป็นหลัก รวมไปถึงการจัดตั้งกลุ่มภาคประชาสังคม เกิดเป็นวิสาหกิจชุมชนคนรักหัวตะเข้ ซึ่งเป็นหนึ่งในกลุ่มที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือร่วมใจของผู้คนที่อาศัย โดยมีแนวทางสร้างความยั่งยืน และปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน อีกทั้งส่งเสริมชุมชนตลาดหัวตะเข้ ให้มีความมั่นคง มีผลประโยชน์ในชุมชนร่วมกัน ซึ่งมีการเลือกตั้งประธาน และกรรมการชุมชนในการดูแลรักษาผลประโยชน์ และส่งเสริมศักยภาพของผู้คนที่อาศัย และประกอบการอยู่ในชุมชนที่มีความต้องการที่จะฟื้นฟูชุมชนตลาดหัวตะเข้ให้มีชื่อเสียงให้กลับมาเป็นสภาพแวดล้อมบรรยากาศที่สะอาด ปลอดภัย โดยอาศัยความคิด และทัศนคติที่ดีต่อชุมชนในการพัฒนา ต่อยอดมาสู่คนในชุมชน ตลอดจนมีการใช้ และศึกษาข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ผลงานวิจัย และการวิเคราะห์แนวโน้มทางสังคมมาใช้ในการหาแนวทางเพื่อพัฒนาพื้นที่ โดยไม่ได้พึ่งพาแต่ความช่วยเหลือของภาครัฐเพียงอย่างเดียว แต่หน่วยงานภาครัฐเพียงแต่ให้การสนับสนุนในฐานะพี่เลี้ยงหรือที่ปรึกษาเท่านั้น ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนในการรับผิดชอบสภาพแวดล้อมไปด้วยกันให้เป็นชุมชนเชิงอนุรักษ์ ได้สร้างจิตสำนึกในการรับผิดชอบต่อผู้เข้ามาเยือนในชุมชน

จากการเริ่มต้นของการฟื้นฟู และอนุรักษ์ชุมชนตลาดหัวตะเข้ ที่ทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของย่านชุมชนแห่งนี้ สิ่งหนึ่งที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อการฟื้นฟู และการอนุรักษ์ชุมชนตลาดหัวตะเข้ ก็คือสถาปัตยกรรมอาคารเรือนแถวไม้ที่เป็นทั้งที่พักอาศัยของผู้คนในย่าน และพื้นที่สำหรับประกอบอาชีพเพื่อการดำเนินชีวิต และวิถีชีวิตของชุมชนเองก็มีความเกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมภายในชุมชนทั้งสิ้น โดยได้มีการกล่าวถึงคร่าว ๆ ในส่วนของพัฒนาการของชุมชนที่ได้กล่าวมาข้างต้น ในส่วนต่อไปจึงเป็นการอธิบายรูปแบบ และลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่มีอยู่เดิมของชุมชนตลาดหัวตะเข้ ที่ต่อไปสถาปัตยกรรมอาคารเรือนแถวไม้จะมีส่วนสำคัญต่อการอนุรักษ์ และฟื้นฟูชุมชนภายใต้กระบวนการเจนตริฟิเคชันที่เกิดขึ้นในชุมชน

3.8 เจนตริฟิเคชันกับการอนุรักษ์เรือนแถวไม้ในชุมชนตลาดหัวตะเข้

จากการศึกษาการเกิดปรากฏการณ์เจนตริฟิเคชันจากการทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงการลงไปสังเกตการณ์จากการลงพื้นที่สำรวจสภาพทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนตลาดหัวตะเข้ที่ได้กล่าวถึงในข้างต้น ทำให้พบว่ากระบวนการเจนตริฟิเคชันที่เกิดขึ้นภายในชุมชนไม่ได้เกิดมาจากการเข้ามาพัฒนาพื้นที่จากภาครัฐ หรือ State-led Gentrification เพราะเป็นกระบวนการเกิดจากการเข้ามาของเอกชน และคนในชุมชนเดิมที่พยายามฟื้นฟู และ

ปรับเปลี่ยนรูปแบบเศรษฐกิจเพื่อตอบรับกับยุคสมัยปัจจุบัน รวมไปถึงประชากรที่ใช้งานในพื้นที่ที่หลากหลายมากขึ้น ซึ่งเป็นการเกิดกระบวนการเจนตริฟิเคชันที่เกิดจากภาคธุรกิจ และการท่องเที่ยว (Commercial Gentrification and Touristic Gentrification) มากกว่า รวมไปถึงการที่ชุมชนตลาดหัวตะเข้เป็นแหล่งรวมศิลปิน และผู้มีความคิดสร้างสรรค์ทางด้านศิลปะ ซึ่งทำให้กระบวนการเจนตริฟิเคชันในชุมชนตลาดหัวตะเข้มีความใกล้เคียงกับคลาสสิกเจนตริฟิเคชัน (Classic Gentrification) ที่ได้ทำการศึกษามาในการทบทวนวรรณกรรมเช่นกัน

กระบวนการเจนตริฟิเคชันของชุมชนตลาดหัวตะเข้ได้เริ่มเกิดขึ้นหลังการที่ชุมชนเกิดการขบเซา อาคารเรือนแถวบางหลังได้ถูกทิ้งร้าง ไร่ผู้เช่า ผู้อยู่อาศัย ประกอบกับการเริ่มมีกระบวนการฟื้นฟูและอนุรักษ์ชุมชนของผู้คนในชุมชน รวมไปถึงผู้ประกอบการรายใหม่ที่ได้เริ่มเข้ามาประกอบกิจการรูปแบบใหม่ ที่ต่างจากการเป็นร้านค้าปลีก-ส่งแบบดั้งเดิม ซึ่งได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบของการใช้งานในงานสถาปัตยกรรมของชุมชน ทั้งอาคารเรือนแถวไม้ และเรือนไม้ในชุมชน รวมไปถึงบริเวณตลิ่งริมน้ำที่มีการใช้งานใหม่ หลังการลดการใช้เรือเป็นพาหนะในการขนส่งสินค้าตั้งแต่ก่อน ซึ่งในการเริ่มเปลี่ยนแปลงสภาพทางกายภาพของชุมชนไปที่ละน้อยนั้น ทำให้วิถีชีวิตใหม่ได้เข้ามาทดแทน วิถีชีวิตเดิมที่ส่วนใหญ่จะประกอบกิจการด้านการค้าขายสินค้าปลีก-ส่งเสียมากกว่า ซึ่งในปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนไปเป็นร้านค้า ร้านอาหารที่ตอบรับกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหรือการท่องเที่ยวเชิงโยโยหาดิตมากขึ้น ซึ่งในชุมชนเองมีวิถีในการรักษาวิถีชีวิตแบบเดิมไว้ในรูปแบบของอาหารเป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม ประกอบรวมกับการใช้วิธีการทางศิลปะนำมาเป็นเครื่องมือในการทำให้บุคคลภายนอก และผู้คนในชุมชนยุคใหม่ได้เข้าถึงวัฒนธรรมเดิมพร้อมกับการขับเคลื่อนชุมชนไปกับสภาพสังคม เศรษฐกิจรูปแบบใหม่ได้ ซึ่งสิ่งที่เป็นปัจจัยก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับพื้นที่ในชุมชนตลาดหัวตะเข้ คือ

1. กลุ่มประชากรที่หลากหลาย ในปัจจุบันภายในชุมชนตลาดหัวตะเข้ไม่ได้มีผู้คนในชุมชนที่อยู่มาแต่เดิมเพียงอย่างเดียว ซึ่งผู้อาศัยในปัจจุบันมีทั้งผู้เช่ารายใหม่ที่เป็นคนจากภายนอก เช่น นักเรียน นักศึกษา ของสถาบันใกล้เคียง และนักท่องเที่ยวหรือผู้เข้ามาใช้บริการ ร้านค้า-ร้านอาหารภายในชุมชน รวมไปถึงผู้ประกอบการรายใหม่ที่เข้ามาประกอบธุรกิจใหม่ภายในชุมชน ทำให้พื้นที่ของชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปตามผู้ใช้งานภายในชุมชนที่หลากหลายขึ้น

2. ที่ตั้ง จากการที่ที่ตั้งของชุมชนตลาดหัวตะเข้นั้น อยู่ใกล้กับพื้นที่สนามบินสุวรรณภูมิ ซึ่งการพัฒนาพื้นที่รอบข้างชุมชนได้เกิดขึ้นเป็นอย่างมาก ในช่วงหลังการสร้างสนามบิน ทั้งการคมนาคมความหนาแน่นของประชากรในละแวกใกล้เคียง รวมไปถึงการที่ที่ตั้งของชุมชนอยู่ในละแวกใกล้เคียงกับสถาบันการศึกษารอบข้างจำนวนมาก ซึ่งส่งผลให้กลุ่มประชากรที่เข้ามาอาศัยรวมถึงเข้ามาใช้งานหลากหลายมากขึ้นตามข้อที่ 1 ซึ่งทำให้ที่ตั้งของชุมชนมีศักยภาพมากขึ้นในการพัฒนาพื้นที่มากกว่าสมัยก่อน ซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ที่หลากหลายในช่วงหลัง

3. ความเป็นชุมชนศิลปะ หลังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่รอบข้างชุมชน การเข้ามาของผู้ประกอบการ และผู้เช่าอาศัยรายใหม่เข้ามาซึ่งในส่วนใหญ่แล้วจะเป็นศิษย์เก่าของสถาบันใกล้เคียงที่มีความสามารถในด้านศิลปะได้มองเห็นถึงศักยภาพในการพัฒนาพื้นที่ ทั้งการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวหรือพื้นที่ที่สงบที่เหมาะสมกับการสร้างผลงานก็ตาม ทำให้มีการผลิตผลงานทางด้านศิลปะภายในชุมชนทั้งงานส่วนบุคคล และงานที่สร้างสรรค์ให้กับชุมชน ทั้งการแสดงผลงาน นิทรรศการ พื้นที่ทำงาน พื้นที่เรียนนอกสถานที่ของสถาบันการศึกษา ทำให้เกิดอัตลักษณ์ใหม่เป็นชุมชนศิลปะที่คนในชุมชนไม่รู้สึกขัดแย้ง รวมไปถึงการนำเอกลักษณ์ ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนมาสร้างสรรค์ใหม่เป็นงานศิลปะร่วมสมัยที่คนภายนอกเข้าถึงได้ง่าย ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งในการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ของชุมชนที่แต่เดิมเป็นเพียงชุมชนตลาดริมน้ำเท่านั้น

โดยในเนื้อหาของงานศึกษาส่วนต่อไปจะทำการศึกษา และวิเคราะห์ถึงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปหลังการเกิดกระบวนการฉันทริพีเคชันในชุมชนจากการสรุปปัจจัยการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ของชุมชน ที่ทำให้เห็นพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ทั้งในด้านวิธีการปรับปรุงซ่อมแซมอาคารของอาคารแต่ละหลัง รูปแบบของการทำงานภายในอาคารเรือนแถวเดิม รวมไปถึงการศึกษาในด้านทัศนคติของผู้ประกอบการแต่ละหลัง ที่ทำให้ได้ทราบถึงการประกอบกิจการที่คำนึงถึงการอนุรักษ์รูปแบบอาคารดั้งเดิม เพื่อคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชนให้คงอยู่ และทำให้สามารถวิเคราะห์ได้ถึงแนวโน้มของการทำงานของสถาปัตยกรรมในชุมชนในอนาคตได้

บทที่ 4

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่เปลี่ยนไป หลังการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อชุมชน

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามภายในชุมชนตลาดหัวตะเข้ ทำให้สังเกตได้ว่าในช่วงเวลาที่ได้ทำการลงพื้นที่ศึกษา เริ่มมีอาคารเรือนแถวไม้เดิมบางส่วนได้ถูกปรับปรุงใหม่ โดยมีรูปแบบการใช้งานที่แตกต่างกัน รวมไปถึงการปรับปรุงในบริเวณของส่วนริมน้ำที่แต่เดิมเป็นพื้นที่ซ้อขายแลกเปลี่ยน โดยมีเรือเป็นพาหนะขนส่งเป็นหลัก และพื้นที่สำหรับจอดเรือของเจ้าของเรือนแถวนั้นๆ ซึ่งในปัจจุบันได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการใช้งานไปอย่างหลากหลาย จากการทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงการลงไปสังเกตการณ์จากการลงพื้นที่สำรวจสภาพทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนตลาดหัวตะเข้ที่ได้กล่าวถึงในข้างต้น ทำให้พบว่ากระบวนการเจนตรifikasi เคชั่นที่เกิดขึ้นภายในชุมชนไม่ได้เกิดมาจากการเข้ามาพัฒนาพื้นที่จากภาครัฐ หรือ State-led Gentrification เพราะเป็นกระบวนการเกิดจากการเข้ามาของเอกชน และคนในชุมชนเดิมที่พยายามฟื้นฟู และปรับเปลี่ยนรูปแบบเศรษฐกิจเพื่อตอบรับกับยุคสมัยปัจจุบัน รวมไปถึงประชากรที่ใช้งานในพื้นที่ที่หลากหลายมากขึ้น ซึ่งจะเป็นการเกิดกระบวนการเจนตรifikasi เคชั่นที่เกิดจากภาคธุรกิจ และการท่องเที่ยว (Commercial Gentrification and Touristic Gentrification) รวมไปถึงการที่ชุมชนตลาดหัวตะเข้เป็นแหล่งรวมศิลปิน และผู้มีความคิดสร้างสรรค์ทางด้านศิลปะ ซึ่งทำให้กระบวนการเจนตรifikasi เคชั่นในชุมชนตลาดหัวตะเข้มีความใกล้เคียงกับรูปแบบของ คลาสสิกเจนตรifikasi เคชั่น (Classic Gentrification) (Smith, N. 1996) ซึ่งในบทนี้จะกล่าวถึงอาคารเรือนแถวไม้ที่มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการใช้งานทางสถาปัตยกรรม ทั้งในเรื่องลักษณะของสถาปัตยกรรม ทัศนคติของผู้ประกอบการ วิธีการของการปรับปรุงโครงสร้าง รวมไปถึงการปรับเปลี่ยนพื้นที่ใช้สอยของที่ว่างใหม่ ซึ่งเป็นที่น่าสนใจว่าการศึกษาในอาคารสถาปัตยกรรมที่เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการใช้งานใหม่ภายใต้การเกิดกระบวนการเจนตรifikasi เคชั่นในชุมชนนั้น ทำให้ได้ทราบถึงปรากฏการณ์เจนตรifikasi เคชั่นที่จะส่งผลอย่างไรต่อชุมชน ต่อการอนุรักษ์อาคารแถวไม้ในชุมชนหัวตะเข้ให้เกิดทิศทางในการใช้สอยอย่างไรในอนาคต ทั้งในเรื่องกายภาพ และสังคมของชุมชน การเปลี่ยนแปลงการใช้สอยของย่านชุมชน รวมไปถึงทัศนคติของผู้คนในชุมชน ทั้งผู้อยู่อาศัย และผู้ประกอบการเป็นปัจจัยหนึ่งในการกำหนดแนวทางการใช้งานใหม่ภายในย่านชุมชนหรือไม่ ซึ่งเป็นคำถามของการวิจัยในงานศึกษาชิ้นนี้

4.1 การใช้สอยของอาคารภายใต้ปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชัน

ในการศึกษาลักษณะการใช้สอยทางสถาปัตยกรรมที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งหลังจากการเข้ามาของการลงทุนในธุรกิจใหม่จากภายนอกชุมชน และภายในชุมชนเองพบว่าในชุมชนหัวตะเข้ในขอบเขตของตลาดเก่าริมน้ำฝิ่งเหนือ มีจำนวนอาคารเรือนแถว และพื้นที่ที่ริมน้ำที่มีการปรับปรุงอาคาร และปรับเปลี่ยนการใช้งานเพื่อตอบสนองต่อความต้องการใหม่ของคนท้องถิ่นในปัจจุบัน ซึ่งกล่าวได้ว่าในอาคารเรือนแถวที่เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้งานดังกล่าวมา เป็นรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่เกิดการใช้สอยใหม่ภายใต้ปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชัน ซึ่งหลังจากที่ได้ทำการลงพื้นที่สำรวจ พบว่ามีอาคารเรือนแถวจำนวน 11 หลัง จากจำนวนอาคารเรือนแถวทั้งหมด 43 หลัง ที่ได้เข้าเงื่อนไขของอาคารที่เกิดการใช้สอยใหม่ภายใต้ปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชัน ซึ่งใน 11 หลังนี้ยังมีบางอาคารสร้างขึ้นในพื้นที่ที่ริมน้ำเดิม โดยจากเดิมที่เป็นเพียงพื้นที่ที่ริมน้ำในลักษณะตลิ่งรับส่งของจากเรือขนส่งสินค้า และท่าจอดเรือของเรือนแถวนั้นๆ คิดเป็นร้อยละ 25.58 และพบว่าภายใน 11 หลังนี้ มีเพียง 4 หลังที่ประกอบกิจการโดยคนที่อยู่อาศัยในชุมชนมาแต่เดิม คิดเป็นร้อยละ 9.3 ของจำนวนเรือนแถวริมน้ำฝิ่งเหนือทั้งหมด แต่ภายใน 11 หลังนี้ก็ยังมีบางหลังที่เจ้าของนั้นไม่ใช่ผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนแต่ดั้งเดิม แต่เป็นคนที่มีความผูกพันกับพื้นที่มาอย่างยาวนาน โดยการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่เกิดขึ้นนั้นมาจากการเปลี่ยนทางสภาพเศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนเป็นหลัก

จากการเปลี่ยนแปลงสภาพทางเศรษฐกิจ และสังคม ในชุมชนเองก็ต้องมีการปรับตัว เพื่อให้ตัวเองอยู่รอดในการเปลี่ยนแปลงของโลก ซึ่งสภาพภายในชุมชนหลังจากเกิดการเปลี่ยนแปลงนั้น มีสภาพที่ทรุดโทรมลงไปมาก ผู้คนภายในชุมชนเองก็ทยอยออกไปเพื่อหาทางเอาตัวรอดใหม่หลังจากที่ชุมชนนี้ไม่สามารถประกอบอาชีพเพื่อดำรงชีวิตต่อไป ทำให้มีการขยับขยายครอบครัวออกไปจากพื้นที่ โดยการปล่อยเช่าบ้าง ทั้งร้างไว้บ้าง บางคนก็ได้ปรับเปลี่ยนอาชีพไป เพื่อรองรับต่อความต้องการใหม่ ๆ อาคารที่มีการปล่อยเช่านั้นก็เปิดพื้นที่ให้กับนายทุนข้างนอกได้มีโอกาสเข้ามาประกอบธุรกิจภายในชุมชน เหมือนกับชุมชนอื่น ๆ ที่เกิดปรากฏการณ์แบบนี้ขึ้นมาแล้ว จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจในเรื่องของการปรับตัว และรับมือกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น รวมไปถึงความร่วมมือของคนในชุมชน และผู้เข้ามาเช่า เพื่อไม่ให้เกิดการที่คนในชุมชนย้ายออกจนหมดทำให้ชุมชนกลับสู่สภาพที่เสื่อมโทรม ไร้ชีวิตชีวา อย่างที่เกิดกับหลายชุมชนในโลกนี้ที่เกิดปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชันขึ้น ซึ่งจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจ และสังคมไปในข้างต้นนั้น เป็นผลให้รูปแบบของการใช้งานอาคารเรือนแถวริมน้ำมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเช่นกัน เพื่อตอบสนองต่อการใช้งานใหม่ และความต้องการใหม่ภายใต้รูปแบบเศรษฐกิจ และรูปการท้องถิ่นในปัจจุบัน ซึ่งในชุมชนตลาดหัวตะเข้เองก็ได้เกิดปรากฏการณ์ดังกล่าวขึ้นเช่นเดียวกับชุมชนอื่น ๆ เช่นกัน ซึ่งในส่วนของรูปแบบสถาปัตยกรรม ได้มีการเปลี่ยนแปลงการใช้งานไปตามรูปแบบเศรษฐกิจ และการท้องถิ่นใหม่ ที่ไม่ได้

เป็นเพียงการเป็นร้านค้าสินค้าปลีก-ส่งอีกต่อไป แต่ได้มีการปรับปรุงการใช้งานใหม่ เช่น ร้านค้าร้านอาหารหลากหลายรูปแบบ ที่พักค้างคืนสำหรับนักท่องเที่ยว รวมไปถึงพื้นที่อเนกประสงค์เพื่อการใช้ในกิจกรรมที่หลากหลายมากขึ้น โดยในส่วนต่อไปจะเป็นการจำแนกอาคารที่เข้าข่ายภายใต้เงื่อนไขในข้างต้นเพื่อนำมาใช้เป็นกรณีศึกษาของงานศึกษานี้

4.2 การคัดเลือกกรณีศึกษา

จากการทบทวนวรรณกรรมในเรื่องของกระบวนการเจเนตรีฟิเคชัน และการศึกษาถึงอาคารที่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้งานใหม่ของสถาปัตยกรรมภายในชุมชนตลาดหัวเข้ ทำให้ในการศึกษาขั้นต่อมาของผู้วิจัยได้ทำการให้เงื่อนไขในการเลือกอาคารที่มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการดังกล่าวมาเป็นกรณีศึกษาในการศึกษาครั้งนี้ โดยจะทำการเลือกอาคารการเข้ามาถือครองที่ดินแทนที่คนกลุ่มเดิมในพื้นที่ของย่านชุมชน โดยจะเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบเดิมซึ่งมีเกณฑ์ในการคัดเลือกกรณีตัวอย่าง ดังนี้

1. อาคารตั้งอยู่ภายในบริเวณชุมชนตลาดหัวเข้ส่วนที่เป็นเรือนแถวริมน้ำฝั่งทิศเหนือ
2. รูปแบบของการใช้งานประโยชน์ใช้สอยของอาคารมีการเปลี่ยนแปลงไป
3. ยังมีการเปิดบริการอยู่ และผู้วิจัยสามารถเข้าพื้นที่เพื่อทำการศึกษา สัมภาษณ์ และทำการสังเกตการณ์ได้

4.3 กรณีศึกษา

จากเกณฑ์การคัดเลือกอาคารกรณีศึกษาข้างต้น ทำให้สามารถแจกแจงอาคารที่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้งานใหม่ได้เป็น 2 กลุ่ม คือ อาคารที่ทำการปรับปรุงใหม่โดยเจ้าของ/ผู้เช่าอาคาร และร้านค้าที่มีการปรับปรุงใหม่โดยส่วนกลางของชุมชน โดยอาคารที่ทำการปรับปรุงใหม่โดยเจ้าของนั้นบางส่วนก็ได้ทำเป็นร้านค้าในรูปแบบใหม่ บางส่วนก็ได้ทำเป็นพื้นที่อเนกประสงค์สำหรับชุมชน บางส่วนก็ได้ปรับเปลี่ยนไปเป็นที่พักประเภทต่าง ๆ เพื่อตอบสนองต่อรูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ในปัจจุบัน โดยมีทั้งหมด 11 หลัง และสามารถแจกแจงในแผนผังด้านล่าง (ภาพที่ 55) ดังนี้

1. สี่แยกหัวตะเข้ Caf&Guesthouse
2. ร้าน ณ ตลาดกระบ้ง
3. ร้านกลิ้งฝัน
4. ร้านบานเฟี้ยม
5. เอเฟรม ตลาดกระบ้ง
6. 274 Bed&Brews
7. ร้านสติกเก็ตแอนด์เชฟ
8. บ้านสามครู
9. ร้านขายต้นไม้
10. ATPress Art Studio
11. โรงระหัดเอเฟรม

ภาพที่ 55 แผนผังของเรือนแถวไม้ชุมชนตลาดหัวตะเข้ (สีส้ม) และอาคารที่ใช้เป็นกรณีศึกษา (สีเขียวอ่อน)

ที่มา : ผู้วิจัย

4.3.1 กรณีศึกษาที่ 1 สี่แยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse

ภาพที่ 56 ที่ตั้งของร้าน สีแยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse (วงสีแดง)
ที่มา : ผู้วิจัย

สีแยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse เป็นอาคารหลังหนึ่งในชุมชนตลาดหัวตะเข้ ตั้งอยู่บริเวณทิศตะวันออกของชุมชน ติดมุมคลอง ติดกับสีแยกที่ติดกันระหว่างคลองประเวศบุรีรมย์ และคลองลำปลาทิว (ภาพที่ 56) แต่เดิมอาคารหลังนี้เป็นร้านค้าภายในตลาด ชั้นล่างเป็นร้านขายส่ง และขายของชำ ส่วนชั้นบนเป็นบ้านพักอาศัย โดยสินค้าภายในร้านก็จะนำมาจากย่านคลองผดุงกรุงเกษมนำมาขายให้กับคนที่อาศัยในย่านนี้ เนื่องจากระยะทางการเดินทางไปซื้อที่ค่อนข้างไกล ทำให้กิจการค่อนข้างดี จนกระทั่งมีการตัดถนนอ่อนนุช การตั้งตลาดใหม่ที่อยู่ริมถนน ทำให้ความสำคัญของตลาดริมน้ำลดลงไป กิจการที่เคยรุ่งเรืองมากก็ค่อย ๆ ซบเซาลง และปิดตัวลงในปีพ.ศ. 2528 ต่อมาเจ้าของอาคารจึงตัดสินใจที่จะปล่อยเช่าให้กับผู้เช่าไปตามลำดับ

หลังจากปล่อยเช่าไปจนถึงปีพ.ศ. 2557 ผู้ที่เข้ามาเช่ารายล่าสุดก็ได้ทำการปรับปรุงอาคารหลังนี้ใหม่ โดยไม่ใช่การเช่าเพื่ออยู่อาศัย และค้าขายทั่วไปอย่างผู้เช่าคนก่อน ๆ แต่ได้ปรับปรุงการใช้งานใหม่ โดยที่ชั้นล่างเปลี่ยนเป็นร้านขายอาหารเครื่องดื่มให้กับนักท่องเที่ยว และนักเรียน นักศึกษาในละแวกใกล้เคียง ส่วนบริเวณชั้นบนได้ทำการปรับเปลี่ยนเป็นเกสต์เฮ้าส์สำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการดื่มด่ำกับบรรยากาศของชุมชนตลาดริมน้ำ โดยในปัจจุบันทางเจ้าของก็มีการจัดกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามา และอยากสัมผัสกับวิถีริมน้ำ จึงมีกิจกรรมพายเรือในคลองประเวศบุรี

รมย์ และเก็บขยะที่ลอยอยู่ในคลอง เพื่อรักษาสภาพแวดล้อมที่ดีของชุมชนให้คงอยู่ต่อไปแบบยั่งยืน และยังมีส่วนรวมกับกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นกับชุมชนในหลากหลายโอกาสมาอย่างต่อเนื่อง เช่น งานที่องค์กรจากภายนอกเข้ามาจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน

ภาพที่ 57 สีแยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse ก่อนการปรับปรุงโดยผู้ประกอบการใหม่
ที่มา : <https://www.facebook.com/SiyaekHuatakhe>

ภาพที่ 58 สีแยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse หลังการปรับปรุงโดยผู้ประกอบการใหม่
ที่มา : <https://www.chillpainai.com/scoop/7314/>

ภาพที่ 59 สี่แยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse ในปัจจุบัน
ที่มา : ผู้วิจัย

4.3.1.1 ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

สี่แยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse เป็นอาคารไม้ที่มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมไม่เหมือนกับอาคารแถวในตลาดของชุมชน เนื่องจากอาคารอยู่ติดมุมสี่แยกระหว่างคลอง คาดว่ามีการสร้างขึ้นมาภายหลังชุดอาคารแถวเดิมในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 และตั้งอยู่นอกฝั่งของเรือนแถวตลาดที่มีอยู่เดิมเช่นกัน โดยมีลักษณะอาคารเป็นอาคารไม้ 2 ชั้น เป็นโครงสร้างไม้ทั้งหมด ผนังเป็นผนังไม้ทั้งหมด ภายนอกเป็นผนังฉาบเกล็ด ผนังภายในเป็นผนังไม้ตีชิด บานประตูเป็นบานเฟี้ยมที่ชั้นล่าง ประกอบไปด้วยบานเปิดตามห้องต่าง ๆ เหนือแผงผนัง และประตูบางส่วนมีช่องเปิดลักษณะเป็นช่องลม บานหน้าต่างเป็นบานเปิดคู่ ทำด้วยไม้ หลังคาหลักเป็นลักษณะหลังคาจั่ว มุงจั่วด้วยสังกะสี เหมือนกับอาคารอื่น ๆ ในชุมชน หลังคาปีกนกครอบอาคารชั้น 1 มุงด้วยสังกะสีเช่นเดียวกัน องค์ประกอบภายในอาคาร ชั้นที่ 1 ประกอบไปด้วย ร้านกาแฟบริเวณทางเข้าร้าน เข้ามาภายในร้านเป็นที่นั่งรับประทานอาหารทั้งบริเวณตลิ่งริมน้ำ และได้ถุนเรือน ห้องครัว ห้องเก็บของ ห้องโถงบันไดสำหรับเกสเข้าสั และห้องน้ำ ต่อมาในชั้นที่ 2 หลังจากขึ้นบันไดมา ประกอบไปด้วย ห้องพักทั้งหมด 3 ห้อง บริเวณริมน้ำมีระเบียงไม้ ลูกกรง และราวกันตกทำด้วยไม้รอบ ๆ อาคาร

4.3.1.2 แนวคิด และทัศนคติของผู้ประกอบการ

เนื่องจากทางผู้ประกอบการของร้านสี่แยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse นั้นมีความผูกพันกับชุมชนตั้งแต่เด็ก โดยอาศัยอยู่ในพื้นที่ใกล้กับชุมชนตลาดหัวตะเข้ ซึ่งในสมัยวัยเด็กก็ได้ศึกษาที่โรงเรียนศึกษาพัฒนา รวมไปถึงวิทยาลัยช่างศิลป์ที่ตั้งอยู่ใกล้กับชุมชนตลาดหัวตะเข้ ซึ่งทำให้มีความคิดในการนำอาคารเรือนร้านค้าเดิมมาปรับปรุงให้เป็นพื้นที่สำหรับเป็นร้านอาหาร และที่พัก

สำหรับรองรับนักท่องเที่ยวตั้งแต่คนภายนอกยังไม่รู้จักกับชุมชนมากนัก ซึ่งมองเห็นถึงความเป็นได้ที่ จะทำการฟื้นฟูอาคารหลังนี้เพื่อใช้เป็นร้านอาหาร และที่พักของนักท่องเที่ยว และต้องการนำเสนอ ชุมชนให้ผู้คนภายนอกได้รู้จักชุมชนมากขึ้น ซึ่งอาคารหลังนี้ได้รับรางวัลอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรม ดีเด่นประจำปีพ.ศ. 2559 จากสมาคมสถาปนิกสยามฯ แสดงให้เห็นถึงการทำงานร่วมกันระหว่าง เจ้าของอาคาร ผู้เช่าอาคาร นักวิชาการ และนักศึกษาในการสำรวจ การบันทึกข้อมูล การระบุคุณค่า ความสำคัญในด้านต่าง ๆ แนวทางการวางแผนอนุรักษ์ และพัฒนา ทำให้บ้านสี่แยกหัวตะเข้กลับมา มีชีวิตชีวาอีกครั้ง และกลายเป็นต้นแบบให้กับเจ้าของอาคาร และผู้ประกอบการในชุมชนตลาดเก่า หัวตะเข้ได้เริ่มปรับปรุงฟื้นฟูอาคารของตนเอง ในแนวคิดที่จะพัฒนา และฟื้นฟูชุมชนเช่นเดียวกัน โดย ทางผู้ประกอบการได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาชุมชนทั้งการพัฒนาพื้นที่เสื่อมโทรมในชุมชน ทั้งใน ด้านสิ่งแวดล้อมจากการรณรงค์ให้มีกิจกรรมสำหรับการจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น การพายเรือเพื่อเก็บ ขยะในคลองประเวศบุรีรมย์ รวมไปถึงการทำให้อาคารเป็นจุดสนใจของนักท่องเที่ยวทำให้ชุมชนเป็นที่ รู้จัก และเป็นการฟื้นฟูสภาพเศรษฐกิจในชุมชน

4.3.1.3 การปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสถาปัตยกรรม

สี่แยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse นั้นไม่ได้มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างอาคารเดิม เยอะ จึงไม่มีผลกระทบต่อโครงสร้างเดิมมาก แต่ก็มีมีการปรับปรุงโครงสร้างเก่า และวัสดุเก่าที่มีการ ทดุดโทรมก่อนที่จะมีการเข้ามาปรับปรุงอาคาร ตัวอาคารมีสภาพโครงสร้างที่ทรุดเอียงตามกาลเวลา จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างใหม่ แต่ก็ยังเป็นโครงสร้างไม้ดั้งเดิม ไม่ได้เปลี่ยนแปลงวัสดุไปจาก โครงสร้างเดิม แต่มีการเพิ่มโครงสร้างในบางส่วนเพื่อรองรับกับการใช้งานใหม่ของอาคาร เช่น ตลิ่งริมน้ำ ที่มีการลดระดับลงไปอีกจากตลิ่งเดิม

4.3.1.4 การปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งาน

การปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งานภายใน สี่แยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse มีการ ปรับเปลี่ยนการใช้งานจากเดิมไปให้สอดคล้องกับรูปแบบกิจกรรมใหม่ในปัจจุบัน ทั้งในรูปแบบการ ท่องเที่ยว และพฤติกรรมของผู้บริโภค โดยปรับเปลี่ยนพื้นที่ทั้งหมดของอาคารให้เป็นพื้นที่เชิงพาณิชย์ ให้มากที่สุด ซึ่งแต่เดิมจะมีเพียงพื้นที่ชั้นล่างเท่านั้นที่ใช้สำหรับทำการค้าขายสินค้าส่ง และปลีก ไป เป็นร้านอาหาร และร้านกาแฟ จึงมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่ชั้นบนให้เป็นพื้นที่เชิงพาณิชย์ไปด้วย ซึ่งก็คือ ที่พักค้างคืนในรูปแบบของเกสเฮ้าส์สำหรับนักท่องเที่ยว

ภาพที่ 60 สีแยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse ชั้นล่าง หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่
ที่มา : ผู้วิจัย

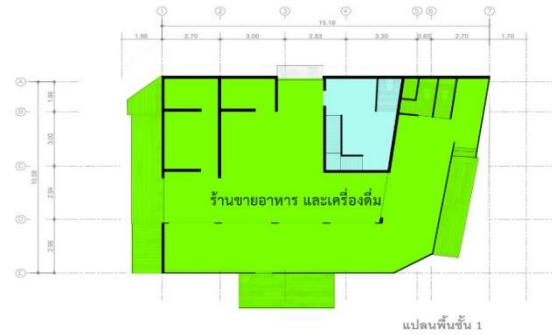
ภาพที่ 61 สีแยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse ชั้นบน หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่
ที่มา : <https://www.chillpainai.com/scoop/7314/>

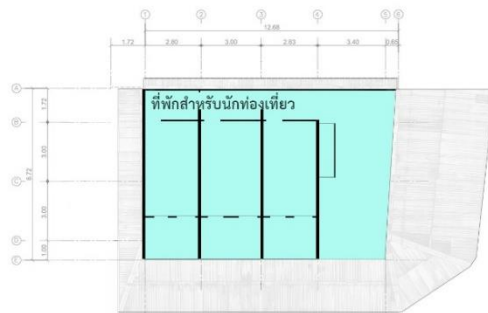
ภาพที่ 62 กิจกรรมการเรียนรู้ในห้องเรียนที่จัดในร้านสีแยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse
ที่มา : www.facebook.com/SiyaekHuatakhe

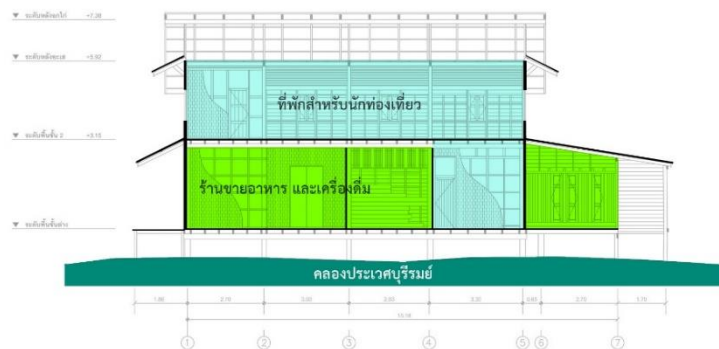
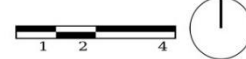
ภาพที่ 63 แสดงลักษณะของพื้นที่เปิดโล่งของร้านสีแยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse
ที่มา : <https://www.thaipost.net/main/detail/60575>

- พื้นที่ที่ปรับเปลี่ยนเป็นร้านอาหาร เครื่องดื่ม
- พื้นที่ที่ปรับเปลี่ยนเป็นที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว

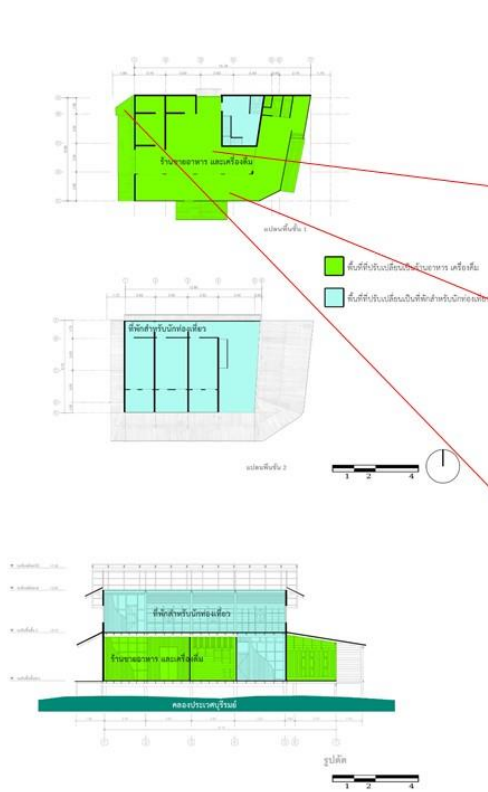
แปลนพื้นชั้น 2

รูปตัด

ภาพที่ 64 การปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่ของสี่แยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse โดยส่วนสีเขียว แสดงพื้นที่การใช้งานที่เป็นร้านจำหน่ายอาหาร และเครื่องดื่ม และส่วนสีฟ้าแสดงพื้นที่การใช้งานที่เป็นเกสเฮ้าส์
ที่มา : ผู้วิจัย

พื้นที่ร้านอาหาร

ที่มา : <https://www.thaipost.net/main/detail/60575>

พื้นที่ร้านค้า

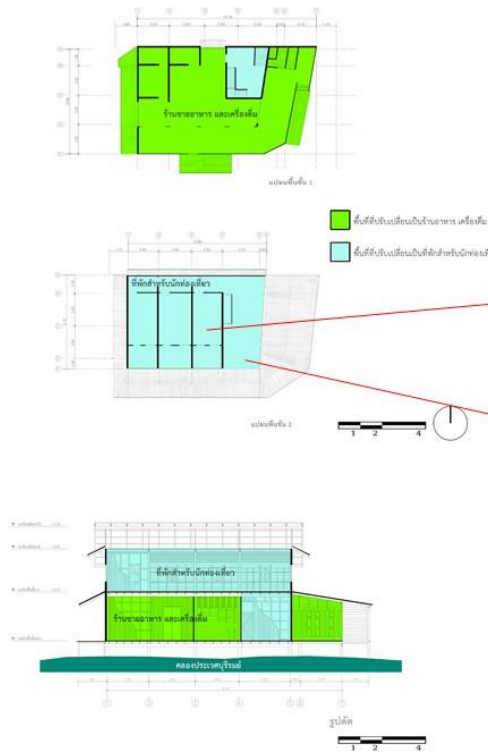

ที่มา : ผู้วิจัย

ทางเข้าอาคาร

ที่มา : ผู้วิจัย

พื้นที่ชั้นห้องพัก

ชิลไปไหน

ชิลไปไหน

ที่มา : <https://www.chillpainai.com/scoop/7314/>

ภาพที่ 65 สรุปรูปแบบพื้นที่การใช้งานใหม่ของสี่แยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse
ที่มา : ผู้วิจัย

จากภาพที่ 65 ที่แสดงพื้นที่ในการใช้งานใหม่ของ สี่แยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse นั้น จะมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมทั้งอาคาร บริเวณชั้นล่างมีการปรับปรุงทางเข้า ให้สามารถเข้าได้ 2 ทาง คือทางเข้าที่เห็นได้ก่อนจากทางชุมชนตลาดหัวตะเข้มา และอีกทางเข้าหนึ่งสามารถเห็นได้จาก การเดินข้ามสะพานที่ข้ามคลองลำปลาทิวมา พอเข้ามาในบริเวณชั้น 1 นั้น ก็จะพบกับพื้นที่โล่ง สำหรับวางโต๊ะ และเก้าอี้สำหรับใช้นั่งรับประทานอาหาร และเครื่องตีภายในร้าน รวมไปถึงพื้นที่ ทำงานชั่วคราวสำหรับนักเรียน นักศึกษา ซึ่งในชั้นล่างจะมีการจัดผังแบบ open plan หรือพื้นที่เปิด โล่ง ให้ชั้นล่างคล้ายกับใต้ถุนเพื่อการระบายอากาศที่ดีสำหรับผู้ที่เข้ามาใช้งาน บานประตูจึงมีการใช้ เป็นบานเฟี้ยมเพื่อทำให้ช่วงที่เปิดร้านสามารถเปิดช่องเปิดได้เยอะกว่าบานเปิดปกติ สำหรับเปิด มุมมองออกไปริมน้ำได้มากขึ้น ส่วนในบริเวณชั้น 2 มีการปรับเปลี่ยนห้องเดิมที่อยู่ติดริมอาคารทั้ง 4 มุม และมีโถงโถงอยู่ตรงกลางชั้น เป็นห้องใหญ่ 3 ห้องสำหรับเป็นเกสเฮ้าส์ โดยเป็นการเปลี่ยนแปลง ผังภายใน ไม่กระทบต่อโครงสร้างหลักของอาคาร และปรับให้ด้านทิศตะวันออกที่เห็นสี่แยกตัด ระหว่าง 2 คลองเห็นได้ชัดเจนมากขึ้น สำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการเข้ามาพักผ่อนค้างคืนภายใน ชุมชน

4.3.2 กรณีศึกษาที่ 2 ร้าน ณ ลาดกระบัง

ภาพที่ 66 ที่ตั้งของร้าน ณ ลาดกระบัง (วงสีแดง)

ที่มา : ผู้วิจัย

ร้าน ณ ลาดกระบังเป็นร้านค้าอาคารไม้ 1 คูหา ที่อยู่ในผังของอาคารเรือนแถวหลักของชุมชนตลาดหัวตะเข้ ซึ่งตั้งอยู่ริมสุดฝั่งตะวันออกของผังเรือนแถวไม้ ตั้งอยู่เยื้องกับ สี่แยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse (ภาพที่ 66) โดยแต่เดิมเป็นร้านค้าภายในชุมชน หลังจากมีการปรับเปลี่ยนเจ้าของใหม่ ได้ทำการปรับปรุงใหม่ให้บรรยากาศของร้านเปลี่ยนจากรูปแบบร้านค้าปกติ ให้เป็นอารมณ์ย้อนยุคแบบร่วมสมัยกับอาคารไม้เดิมติดริมคลองประเวศบุรีรมย์ มีการตกแต่งที่นั่งหลายรูปแบบ โดยวัสดุ ของตกแต่ง และเฟอร์นิเจอร์จะมีลักษณะเป็นเหมือนกับห้องเรียน ในส่วนของร้านนั้นมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งานให้หลากหลายขึ้น เช่น พื้นที่สำหรับนั่งรับประทานอาหาร เครื่องดื่ม พื้นที่อเนกประสงค์สำหรับนั่งติวหนังสือ และเล่นบอร์ดเกม สำหรับนักเรียน นักศึกษา (ภาพที่ 67) อีกทั้งมีการจำลองให้เหมือนกับห้องเรียนในสมัยก่อน และเพิ่มอาคารใหม่ริมน้ำทั้งชั้นล่างและแบบแคนเตอร์ห้อยขาบนชั้นสอง ขึ้นมาแทนตลิ่งจอดเรือริมน้ำเดิม เพื่อเพิ่มพื้นที่ใช้สอยของร้าน ซึ่งร้านนี้จะป็นร้านแรกของอาคารเรือนแถวไม้ที่นักเรียนจากโรงเรียนมาเรียลย์จะเห็น หลังจากได้เดินข้ามสะพานผ่านคลองลำปลาทิวมายังชุมชนจากทางทิศตะวันออก จึงมีการปรับปรุงรูปแบบของร้านให้มีบรรยากาศเหมือนกับห้องเรียน เพื่อให้ให้นักเรียนในสมัยนี้ได้สัมผัสถึงบรรยากาศของห้องเรียนในสมัยก่อน และมีที่สำหรับประกอบกิจกรรมร่วมกันในยามเลิกเรียนตามภาพที่ 68

ภาพที่ 67 ร้าน ณ ลาดกระบัง หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่ส่วนเรือนแถวเดิม
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 68 ร้าน ณ ตลาดกระบ้ง หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่บริเวณตลิ่งริมน้ำ
ที่มา : ผู้วิจัย

4.3.2.1 ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

ร้าน ณ ตลาดกระบ้ง เป็นอาคารเรือนแถวไม้ที่มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมรูปแบบเดียวกับอาคารเรือนแถวในตลาดของชุมชน เนื่องจากอาคารอยู่ในผังของเรือนแถวเดิมของชุมชน สันนิษฐานว่าชุมชนตลาดหัวตะเข้จะเริ่มมีมาในยุคสมัยรัชกาลที่ 5 ภายหลังจากชุดคลองประเวศบุรีรมย์แล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2423 เป็นต้นมา

ลักษณะอาคารเป็นอาคารไม้ 2 ชั้น เป็นโครงสร้างไม้ทั้งหมด ผนังเป็นผนังไม้ทั้งหมด ภายนอกเป็นผนังซ้อนเกล็ด ผนังภายในเป็นผนังไม้ตีชิด บานประตูเป็นบานเฟี้ยมที่ชั้นล่าง ชั้นบนมีเพียงครึ่งชั้น โดยหน้าร้านมีลักษณะเป็นพื้นที่เปิดโล่ง มองเห็นเป็นชั้นลอย เหนือแผงผนัง และประตู บางส่วนมีช่องเปิดลักษณะเป็นช่องลม ชั้นที่ 2 ด้านหน้าร้านมีบานติดตายลักษณะเป็นซี่ไม้ หลังคาหลักเป็นลักษณะหลังคาจั่ว มุงจั่วด้วยสังกะสีเหมือนกับอาคารอื่นๆในชุมชน โดยจั่วจะเทลงทางด้านหน้า-หลังของอาคาร องค์กรประกอบภายในอาคาร ชั้นที่ 1 ประกอบไปด้วย ร้านบริการอาหาร เครื่องดื่ม และครัวบริเวณกลางร้าน ส่วนหน้าของร้านเป็นที่นั่งอเนกประสงค์ มีพื้นที่ข้างร้านเนื่องจากเป็นอาคารแถวที่ตั้งอยู่ริมสุด ปรับเปลี่ยนเป็นส่วนข้างร้าน และทางเดินไปห้องน้ำที่ตั้งอยู่หลังร้าน ชั้นที่ 2 ของอาคารเดิมไม่ได้ทำการปรับปรุงเพื่อใช้งาน แต่เปลี่ยนเป็นพื้นที่เก็บของแทน ส่วนอาคารหลังใหม่ที่ต่อเติมบริเวณริมตลิ่งนั้น ชั้นที่ 1 ทั้งส่วนภายในร้าน และบริเวณริมน้ำ ปรับปรุงเป็นพื้นที่รับประทานอาหาร เครื่องดื่ม ชั้นที่ 2 มีครึ่งชั้น ลักษณะเป็นชั้นลอย ทำเป็นลักษณะเคาท์เตอร์บาร์สำหรับนั่งห้อยขาหันออกไปทางคลองประเวศบุรีรมย์ สำหรับนั่งรับประทานเครื่องดื่ม และพื้นที่ชมวิว

ของร้าน โดยหน้าร้านมีลักษณะเป็นพื้นที่เปิดโล่ง มองเห็นเป็นชั้นลอย เช่นเดียวกับอาคารเดิม หลังคาหลักของอาคารหลังใหม่เป็นลักษณะหลังคาจั่ว มุงจั่วด้วยสังกะสีเหมือนกับอาคารอื่นๆ ในชุมชน โดยจั่วจะเป็นจั่วลักษณะที่เทออกซ้าย-ขวา มองจากคลองเข้ามาจะมองเห็นหน้าจั่ว ต่างจากลักษณะหลังคาเดิมของหลังคาริมตลิ่งของชุมชนเดิมที่จะเทจั่วลาดออกมาทางคลอง ให้มีลักษณะเหมือนกับโรงเรียนอาคารไม้ในสมัยก่อน เพื่อให้เข้ากับแนวคิดของรูปแบบร้าน และสร้างจุดเด่นให้กับร้านให้มองเห็นได้โดยง่าย แต่ไม่แตกแยกกับบริบทเดิม

4.3.2.2 แนวคิด และทัศนคติของผู้ประกอบการ

ทางผู้ประกอบการของร้าน ณ ลาดกระบังมีแนวคิดให้ร้าน ณ ลาดกระบัง ให้เป็นร้านที่ไว้รองรับนักเรียน นักศึกษาได้ใช้เป็นที่พบปะหรือคุยงาน ทำงานกัน โดยให้มีลักษณะคล้าย co-working space ที่ได้ทำหน้าที่เป็นพื้นที่แบ่งปันความรู้ของนักเรียน นักศึกษานอกห้องเรียน รวมถึงถึงการพื้นที่ผ่อนคลายจากการเรียน ซึ่งทำให้ในการออกแบบให้ตัวอาคารมีลักษณะเป็นเรือนแถวไม้ที่มีลักษณะพื้นที่ภายในคล้ายกับห้องเรียน โดยในวันหยุดทางร้านก็ยังสามารถรองรับนักท่องเที่ยวที่มาจากภายนอกชุมชนได้

4.3.2.3 การปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสถาปัตยกรรม

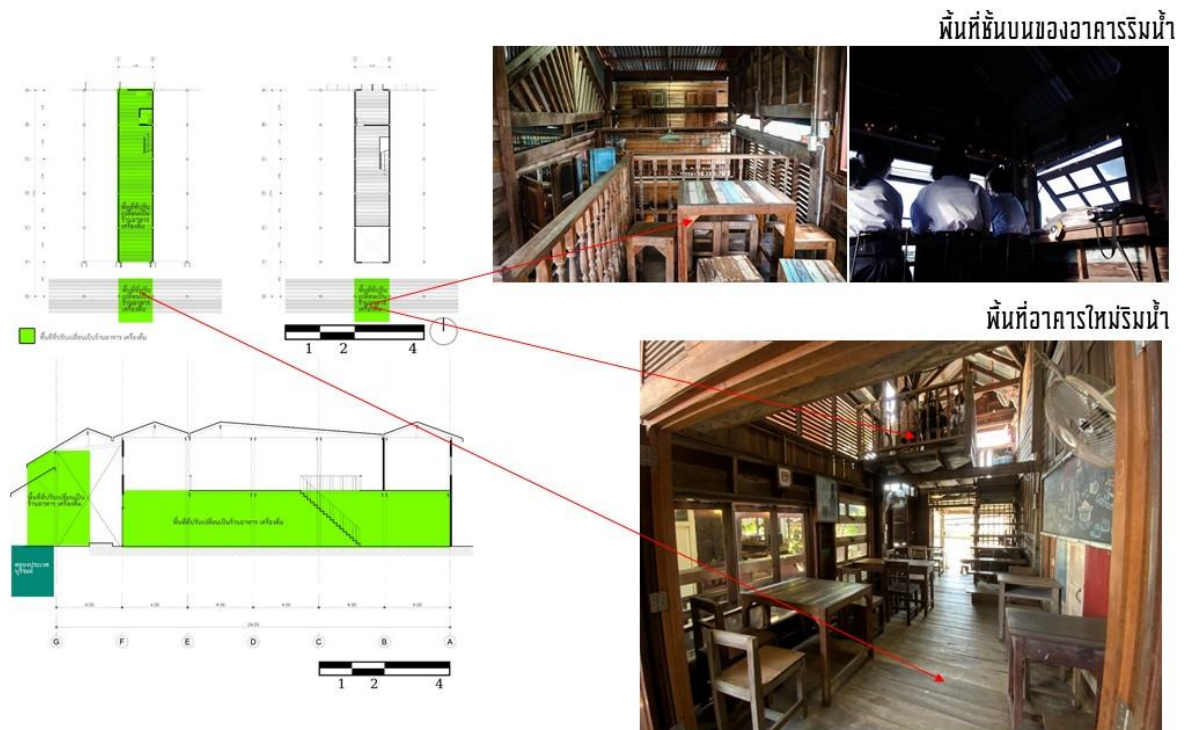
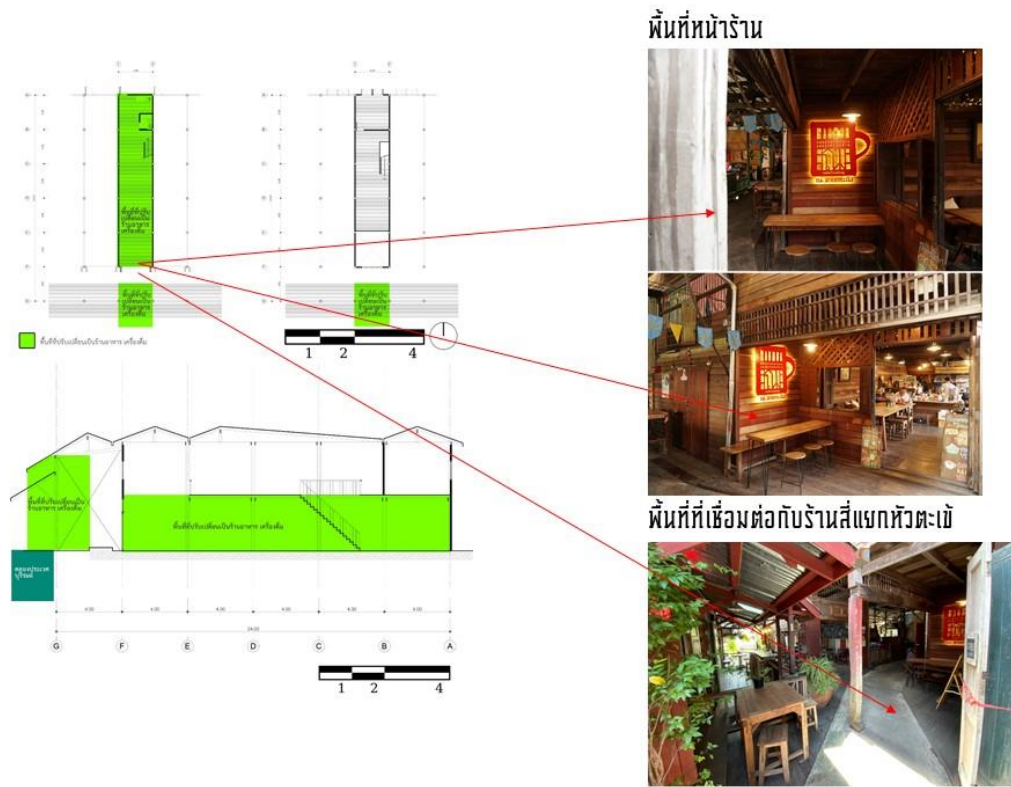
ร้าน ณ ลาดกระบัง นั้นไม่ได้มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างอาคารเดิมจากเดิมมากนัก จึงไม่มีผลกระทบต่อโครงสร้างเดิมมาก แต่มีการก่อสร้างอาคารใหม่บริเวณพื้นที่ที่ริมน้ำขึ้นมาเพิ่มอีก 1 หลังด้านหน้าเพื่อเพิ่มพื้นที่ใช้สอยของร้าน โดยใช้วัสดุที่ใกล้เคียงกับรูปแบบอาคารเดิมของเรือนแถวภายในตลาด มีการปรับปรุงโครงสร้างเก่า และวัสดุเก่าที่มีการทรุดโทรมก่อนที่จะมีการเข้ามาปรับปรุงอาคาร ตัวอาคารเดิมมีสภาพโครงสร้างที่ทรุดโทรม จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างใหม่ โดยยังเป็นโครงสร้างไม้ดั้งเดิม ไม่ได้เปลี่ยนแปลงวัสดุไปจากโครงสร้างเดิม แต่มีการเพิ่มโครงสร้างในบางส่วนเพื่อรองรับกับการใช้งานใหม่ของอาคาร เช่น ตลิ่งริมน้ำ ที่มีการลดระดับลงไปอีกจากตลิ่งเดิมเช่นเดียวกับสี่แยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse

4.3.2.4 การปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งาน

การปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งานภายใน ร้าน ณ ลาดกระบัง มีการปรับเปลี่ยนการใช้งานจากเดิมที่เป็นร้านค้าทั่วไป ให้เป็นร้านลักษณะคาเฟ่แบบปัจจุบัน เพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบการท่องเที่ยว และพฤติกรรมของผู้บริโภค ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักเรียน นักศึกษา โดยพื้นที่ในการใช้งานใหม่ของร้านมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่ส่วนใหญ่ของอาคารให้เป็นพื้นที่ให้เป็นพื้นที่สำหรับนั่งรับประทาน อาหาร เครื่องดื่ม และยังมีพื้นที่อเนกประสงค์ที่ไว้ใช้สำหรับให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมร่วมกันในเวลาเลิกเรียน เช่น การติวหนังสือ ทำการบ้าน นั่งทำงาน หรือการเล่นบอร์ดเกม ทางเข้าของร้านเมื่อเดินมายังร้าน สามารถเข้าได้ทั้ง 2 ฝั่ง ซึ่งเป็นอาคารที่ปรับปรุงจากอาคารเดิม และอาคารใหม่ที่ปรับปรุงจากตลิ่งริมน้ำเดิม ซึ่งในชั้นล่างของทั้ง 2 อาคารจะมีการจัดผังแบบ open plan หรือพื้นที่เปิดโล่ง

ให้ชั้นล่างมีลักษณะคล้ายกับใต้ถุนเพื่อการระบายอากาศ บานประตูของอาคารหลังใหม่มีการใช้เป็นบานเฟี้ยมเพื่อให้มีรูปแบบที่ใกล้เคียงกับอาคารหลังเดิม และยังสามารถเปิดให้เป็นพื้นที่โล่งที่เชื่อมกับอาคารหลังเดิมที่มีทางเดินส่วนกลางคั่นกลางตามที่แสดงไว้ในภาพที่ 69 ส่วนตำแหน่งที่ตั้งของตัวร้านซึ่งตั้งเยื้องกับ สี่แยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse ทำให้พื้นที่ทางเดินเข้าไปยังชุมชนมีรูปแบบที่เปลี่ยนไปจากเดิมให้มีลักษณะเป็นเหมือนซุ้มประตูทางเข้า ให้เป็นอีกจุดเด่นหนึ่งของทางเข้าชุมชนทางด้านตะวันออกหลังจากเดินข้ามสะพานข้ามคลองลำปลาทิวมา

ภาพที่ 70 สรุปรูปแบบพื้นที่การใช้งานใหม่ของร้าน ณ ลาดกระบัง
ที่มา : ผู้วิจัย

4.3.3 กรณีศึกษาที่ 3 ร้านกลิ่นฝัน / Smell Dream Café

ภาพที่ 71 ที่ตั้งของร้าน กลิ่นฝัน (วงสีแดง)

ที่มา : ผู้วิจัย

ร้าน กลิ่นฝัน เป็นร้านกาแฟอาคารไม้ 1 คูหา ที่อยู่ในฝั่งของอาคารเรือนแถวหลักของชุมชนตลาดหัวตะเข้ ซึ่งตั้งอยู่ภายในฝั่งเรือนแถวไม้ฝั่งทิศตะวันออก ตั้งอยู่บริเวณหน้าซอยแยกไปหลังชุมชน (ภาพที่ 71) โดยแต่เดิมเป็นร้านค้าภายในชุมชน หลังจากมีการปรับเปลี่ยนเจ้าของใหม่ในช่วงปีพ.ศ. 2561 ได้ทำการปรับปรุงใหม่ให้บรรยากาศของร้านใหม่ให้เปลี่ยนจากรูปแบบร้านค้าปกติ ให้เป็นร้านกาแฟพิเศษ (Specialty Coffee) หรือ สโลว์บาร์ (Slow Bar) โดยร้านกาแฟแบบ Slow Bar คือร้านกาแฟที่ใช้อุปกรณ์อื่น ๆ ที่นอกเหนือจากเครื่องเอสเปรซโซในการชงกาแฟ โดยส่วนใหญ่มักเป็นเครื่องมือที่อาศัยแรงคนเป็นหลัก เช่น กาแฟดริป (Drip Coffee) แอโรเพรส (Aeropress) เฟรนช์เพรส (French Press) และไซฟอน (Syphon) เป็นต้น จึงมักเรียกรูปแบบการชงเหล่านี้ว่า “Hand Brewing” และบางคนก็มักเรียกว่า “Slow Coffee” หรือ “Craft Coffee” เนื่องจากคล้ายกับงานฝีมือที่ต้องอาศัยเวลา และความพิถีพิถัน ซึ่งร้านกลิ่นฝันจะเป็นร้านกาแฟที่มีวิธีการทำกาแฟให้เลือกหลากหลายอย่าง ทำโดยบาริสต้ากาแฟโดยเฉพาะ และมีการรวบรวมเมล็ดกาแฟที่มีความหลากหลายให้ลูกค้ามีทางเลือกในการรับประทาน

ภาพที่ 72 ร้าน กลิ่นฝัน หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่ส่วนเรือนแถวเดิม
ที่มา : ผู้วิจัย

ตัวอาคารมีลักษณะรูปแบบที่ร่วมสมัยกับอาคารไม้เดิมติดริมคลอง มีการตกแต่งที่นั่งหลากหลายรูปแบบ โดยวัสดุ ของตกแต่ง ในส่วนของร้านนั้นมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งานให้หลากหลายขึ้น เช่น พื้นที่สำหรับนั่งรับประทานเครื่องดื่ม พื้นที่สำหรับทำกาแฟ (ภาพที่ 72) อีกทั้งมีการทำพื้นที่ห้องพักสำหรับพักผ่อนค้างคืน ต่อมาในช่วงปีพ.ศ. 2563 ทางร้านมีการปรับปรุงพื้นที่ริมน้ำที่เป็นการทำจากส่วนกลางจากชุมชน เพื่อเพิ่มพื้นที่การใช้สอยของอาคาร ปรับปรุงตลิ่งจอดเรือ

ริมน้ำเดิม และย้ายส่วนทำกาแฟออกมาจากส่วนอาคารเดิม (ภาพที่ 73) ซึ่งร้านนี้จะเป็นเรือนแถวไม้ที่ตั้งอยู่หัวมุมระหว่างทางเดินริมน้ำของชุมชนกับซอยที่จะแยกเข้าไปหลังชุมชน ซึ่งอาคารส่วนที่ติดซอยจึงมีการปรับปรุงรูปแบบของร้านใหม่ช่องเปิดเพิ่มจากผนังไม้แบบเรือนแถวไม้ปกติ เพื่อให้สามารถใช้ถ่ายเทอากาศได้มากขึ้นจากเดิม

ภาพที่ 73 ร้าน กลิ่นฝืน หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่บริเวณตลิ่งริมน้ำ
ที่มา : ผู้วิจัย

4.3.3.1 ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

ร้าน กลิ่นฝืน เป็นร้านที่อยู่ภายในอาคารเรือนแถวไม้ที่มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมรูปแบบเดียวกับอาคารเรือนแถวในตลาดของชุมชน เนื่องจากอาคารอยู่ในฝั่งของเรือนแถวเดิมของชุมชน โดยลักษณะอาคารหลังจากที่ปรับปรุงขึ้นใหม่นั้นเป็นอาคารไม้ 2 ชั้น เป็นโครงสร้างไม้ทั้งหมด ผนังเป็นผนังไม้ทั้งหมด ภายนอกเป็นผนังซ้อนเกล็ด ผนังภายในเป็นผนังไม้ตีชิด บ้างก็ประดับไปด้วยแผ่นสังกะสี บานประตูเป็นบานเฟี้ยมที่ชั้นล่าง ชั้นบนมีเพียงครึ่งชั้น โดยด้านหน้าร้านมีลักษณะเป็นพื้นที่เปิดโล่ง มองเห็นเป็นชั้นลอย เหนือแผงผนัง และประตูบางส่วนมีช่องเปิดลักษณะเป็นช่องลม ชั้นที่ 2 ด้านหน้าร้านมีบานติดตายลักษณะเป็นซี่เหล็ก หลังคาหลักเป็นลักษณะหลังคาจั่ว มุงจั่วด้วยสังกะสีเหมือนกับอาคารอื่นๆในชุมชน โดยจั่วจะเทลงทางด้านหน้า-หลังของอาคาร องค์กรประกอบภายในอาคาร ชั้นที่ 1 ประกอบไปด้วย พื้นที่นั่งรับประทานเครื่องดื่ม ส่วนหน้าของร้านเป็นที่นั่ง ส่วนด้านหลังของร้านเป็นลักษณะลานโล่งไม่มีหลังคา และล้อมด้วยอาคารที่ปรับปรุงเป็นห้องพักในชั้นที่ 2

มีพื้นที่ข้างร้านเนื่องจากเป็นอาคารแถวที่ตั้งอยู่หัวมุมซอย ปรับเปลี่ยนเป็นส่วนข้างร้าน และทางเดินไปห้องน้ำที่ตั้งอยู่หลังร้าน

ในส่วนอาคารหลังใหม่ที่ทางส่วนกลางของชุมชนปรับปรุงขึ้นมาจากบริเวณริมตลิ่งนั้น ทางร้านก็ทำการปรับปรุงเพิ่มเติมเป็น พื้นที่สำหรับทำกาแฟ โดยหน้าร้านทำเป็นลักษณะเคาท์เตอร์บาร์สำหรับดื่มกาแฟ และนั่งพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้เรื่องกาแฟกับบาร์ิสต้า ซึ่งมีพื้นที่สำหรับนั่งรับประทานเครื่องดื่ม และพื้นที่ชมวิวน้ำของทางร้าน โดยส่วนทำกาแฟนั้นมีลักษณะเป็นห้องไม้ขนาดเล็ก หันไปทางทิศตะวันตกซึ่งเป็นเส้นทางเดินหลักที่จะเข้ามายังชุมชน

4.3.3.2 แนวคิด และทัศนคติของผู้ประกอบการ

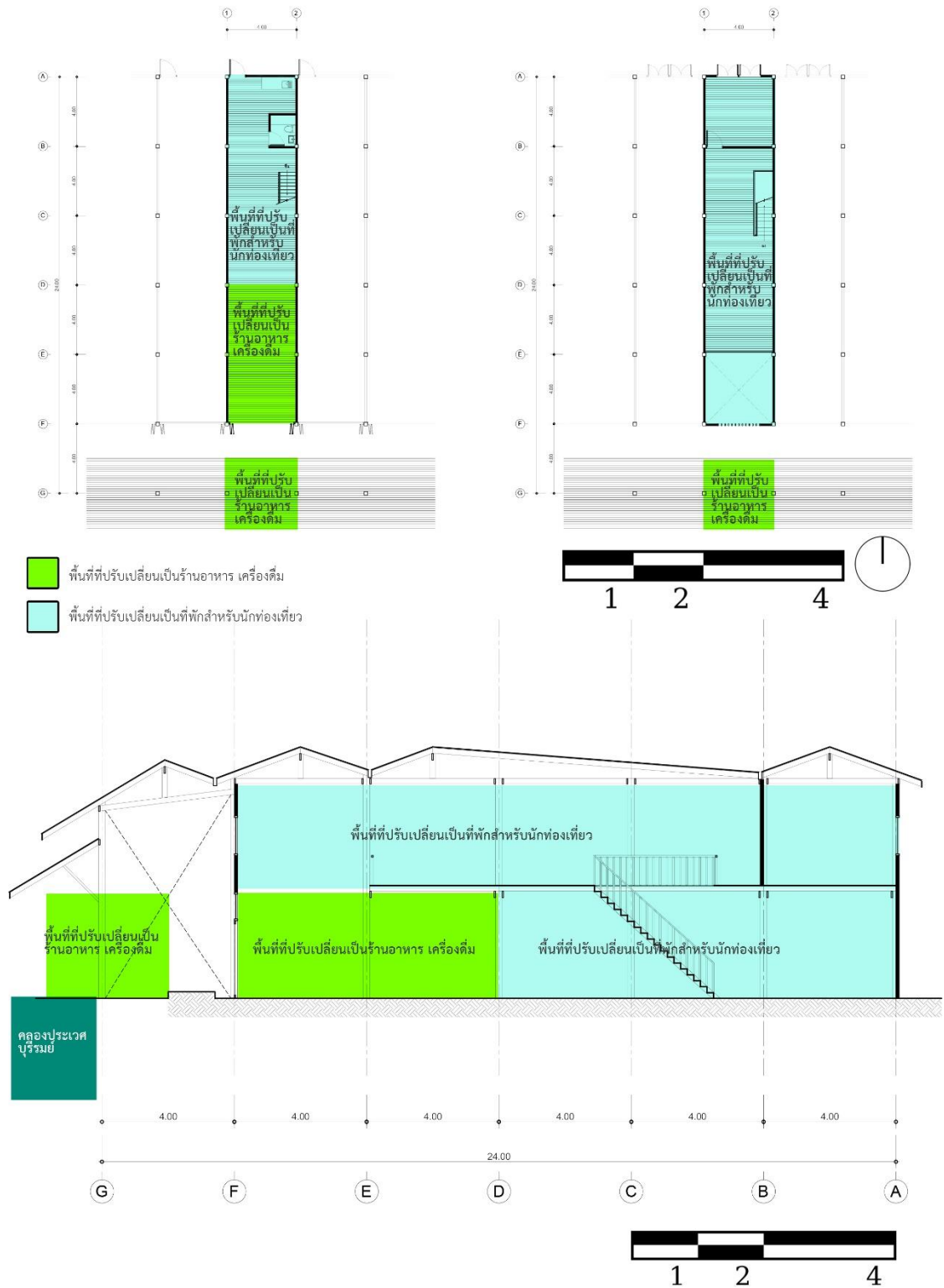
แนวคิดหลักของร้านกลิ่นฝิ่นที่ทางผู้ประกอบการได้วางไว้ คือการรักษาความสะอาดของชุมชน และการรณรงค์ใช้พลาสติกเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน ซึ่งขยะพลาสติกจะทำให้เป็นขยะที่สะสมในชุมชน รวมไปถึงทำให้ในคลองประเวศบุรีรมย์เป็นแหล่งรวมความสกปรก และส่งกลิ่นอันไม่พึงประสงค์ในชุมชน ซึ่งทางร้านได้ออกแบบให้เป็นร้านกาแฟแนวอนุรักษ์ ซึ่งทางร้านได้ขอความร่วมมือจากลูกค้าให้ไม่นำพลาสติก ประเภทที่ใช้ได้ครั้งเดียวแล้วทิ้งหรือ Single-Use Plastic เข้ามาในร้าน ซึ่งจะมีป้ายแจ้งก่อนเข้ามาที่ร้าน โดยลูกค้าสามารถนำพาทัน หรือกระบอกน้ำเข้ามาเอง หรือรับประทานแก้วของทางร้านได้ รวมไปถึงการสร้างสังคมของการดื่มกาแฟพิเศษ ซึ่งเป็นสถานที่การพบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้ด้านกาแฟกัน นอกจากนี้ทางร้านเองยังมีการเชิญชวนลูกค้าเข้าร่วมเป็นจิตอาสาเก็บขยะรอบชุมชนหัวตะเข้ในช่วงวันหยุดหรือวันสำคัญ เพื่อสร้างจิตสำนึกในการรักษาชุมชน และสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

4.3.3.3 การปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสถาปัตยกรรม

ร้าน กลิ่นฝิ่น ในส่วนของอาคารเดิมมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างอาคารเดิมในบางส่วน ในส่วนหน้าร้านมีการปรับเปลี่ยนวัสดุบางอย่าง เช่น ซีเมนต์บานปิดตายบริเวณหน้าร้านชั้น 2 ได้เปลี่ยนเป็นซีเมนต์เหล็กแทน มีการเปลี่ยนผนังในบริเวณทิศตะวันออกที่มีการเปลี่ยนจากผนังไม้ซ้อนเกล็ดไม่มีช่องเปิด เป็นผนังไม้ซ้อนเกล็ดที่มีช่องเปิด ในส่วนหลังของอาคารเองก็มีการเปลี่ยนแปลงเช่นกัน กล่าวคือ มีการเปลี่ยนแปลงหลังคาของอาคารเดิมที่เป็นหลังคาพาดยาวตลอดอาคาร ให้แบ่งเป็น 2 ส่วน หน้า-หลัง เปิดพื้นที่โล่งตรงกลาง ปรับเปลี่ยนบันไดใหม่เป็นบันไดวัสดุไม้เช่นเดิม ต่อมาในส่วนของอาคารใหม่ริมน้ำ เนื่องจากพื้นที่เดิมนั้นเป็นเพียงตลิ่งริมน้ำเท่านั้น แล้วมีการก่อสร้างอาคารใหม่ริมน้ำขึ้นจากส่วนกลางของชุมชน โดยยังคงใช้วัสดุก่อสร้างที่ใกล้เคียงกับรูปแบบอาคารเดิม มีการปรับปรุงโครงสร้างพื้นตลิ่งเดิมเล็กน้อยเพื่อรองรับกับโครงสร้างอาคารใหม่ โดยยังเป็นโครงสร้างไม้ดั้งเดิม เป็นห้องไม้ขนาดเล็กทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีช่องเปิด 3 ด้าน หลังคาเป็นทรงปั้นหยา บริเวณตลิ่งมีการเพิ่มราวกันตกไม้ขึ้นมาสำหรับวางโต๊ะสำหรับนั่งชมวิวน้ำ แต่ไม่ได้กั้นรอบร้านทั้งหมด มีการเปิดช่องเล็กน้อย เพื่อให้เห็นคลองได้ชัดเจน

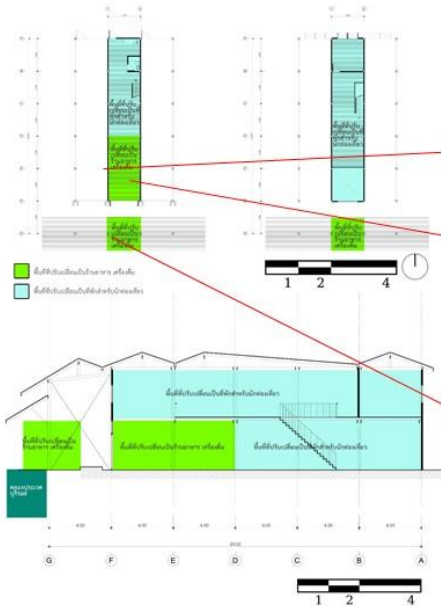
4.3.3.4 การปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งาน

การปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งานภายในร้าน กลิ่นฝัน มีการปรับเปลี่ยนการใช้งานทั้งจากที่เป็นเพียงตลิ่งริมน้ำเดิม และอาคารเรือนแถวริมน้ำเดิมเช่นเดียวกับร้าน ณ ลาดกระบัง ทางร้านได้ปรับเปลี่ยนให้เป็นร้านกาแฟลักษณะคาเฟ่แบบปัจจุบันเช่นเดียวกัน เพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบการท่องเที่ยว แต่มีการเพิ่มจุดเด่นที่ไม่เหมือนกับร้านอื่นตรงที่ทางร้านเป็นร้านกาแฟพิเศษโดยเฉพาะ ซึ่งเป็นที่นิยมอย่างมากของผู้บริโภคในปัจจุบัน โดยในส่วนของอาคารริมน้ำเดิมเก่า รูปแบบของอาคารมีลักษณะเป็นเหมือนเรือนแถวริมน้ำเดิมขนาด 1 คูหา แต่พื้นที่ในการใช้งานใหม่ของร้านมีการปรับเปลี่ยนให้พื้นที่ส่วนใหญ่ของอาคารเป็นพื้นที่สำหรับนั่งรับประทานกาแฟ โดยแต่เดิมนั้น ส่วนหน้าร้านทางทิศตะวันออกมีการใช้เป็นพื้นที่ทำกาแฟในช่วงแรก ก่อนมีการขยายร้านให้ส่วนที่ทำกาแฟไปอยู่ทางริมตลิ่งแทน เพื่อเพิ่มพื้นที่การใช้งานภายในส่วนอาคารเดิมมากขึ้น ส่วนที่ทำกาแฟเดิมจึงสามารถเปิดช่องเปิดได้เพิ่มขึ้น และเพิ่มพื้นที่นั่งมากกว่าเดิม ในบริเวณข้างหลังมีลานโล่งลักษณะให้เป็นเหมือนโถงทางเข้าไปยังบริเวณที่พัก และมีการเพิ่มประตูไม้สำหรับเป็นทางเข้าของผู้ที่เข้ามาพักที่ร้านโดยไม่ต้องเปิดบานเฟี้ยมใหญ่จากทางหน้าร้าน บริเวณหลังร้านมีการปรับเปลี่ยนเป็นห้องพักสำหรับนักท่องเที่ยว ลักษณะเหมือนการแบ่งอาคารออกเป็น 2 หลัง ทางด้านหน้าเป็นร้านทางด้านหลังเป็นที่พัก มีลานโล่งขนาดเล็กเชื่อมตรงกลาง ส่วนของห้องน้ำอยู่ด้านหลังลานโล่งไปซึ่งอยู่ข้างใต้บริเวณที่พักที่อยู่บนชั้น 2 ในส่วนของบันไดทางขึ้นมีการเปลี่ยนแปลงจากอาคารเดิม กล่าวคือในอาคารเดิมนั้นมีการวางทิศทางการขึ้นจากชั้นใต้ทางทิศเหนือไปยังทิศใต้ เปลี่ยนรูปแบบให้เป็นบันไดที่ขึ้นจากทิศตะวันออกไปยังทิศตะวันตกแทนเพื่อให้สามารถเดินขึ้นได้ง่ายจากประตูเล็กฝั่งทิศตะวันออก ซึ่งเป็นทางเข้าหลักของผู้ใช้งานที่พัก ในส่วนของบริเวณริมคลองนั้น มีการเปลี่ยนแปลงจากตลิ่งเดิมให้เป็นบริเวณทำกาแฟขนาดเล็ก และมีเคาท์เตอร์บาร์สำหรับพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้เรื่องกาแฟ และพื้นที่สำหรับนั่งชมวิวยุริมน้ำเล็กน้อย ตามที่ได้แสดงในภาพที่ 75

ภาพที่ 74 การปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่ของร้าน กลิ่นฝัน โดยส่วนสีเขียวแสดงพื้นที่การใช้งานที่เป็นร้านกาแฟพิเศษ (specialty coffee) และส่วนสีฟ้าแสดงพื้นที่ใช้งานเป็นที่พักรูปแบบเกสต์เฮาส์
ที่มา : ผู้วิจัย

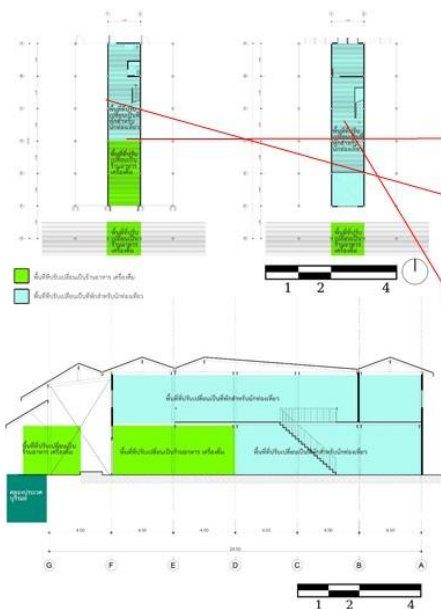
พื้นที่ส่วนนั่งรับประทานอาหารเดิม

พื้นที่ร้านกาแฟเพิ่มน้ำ

พื้นที่ส่วนโรงที่พัก

พื้นที่ส่วนห้องพัก

ภาพที่ 75 สรุปรูปแบบพื้นที่การใช้งานใหม่ของร้านกลินฝัน

ที่มา : ผู้วิจัย

4.3.4 กรณีศึกษาที่ 4 ร้านบานเฟี้ยม /CafeAuxFleurs

ภาพที่ 76 ที่ตั้งของร้าน บานเฟี้ยม /CafeAuxFleurs (วงสีแดง)

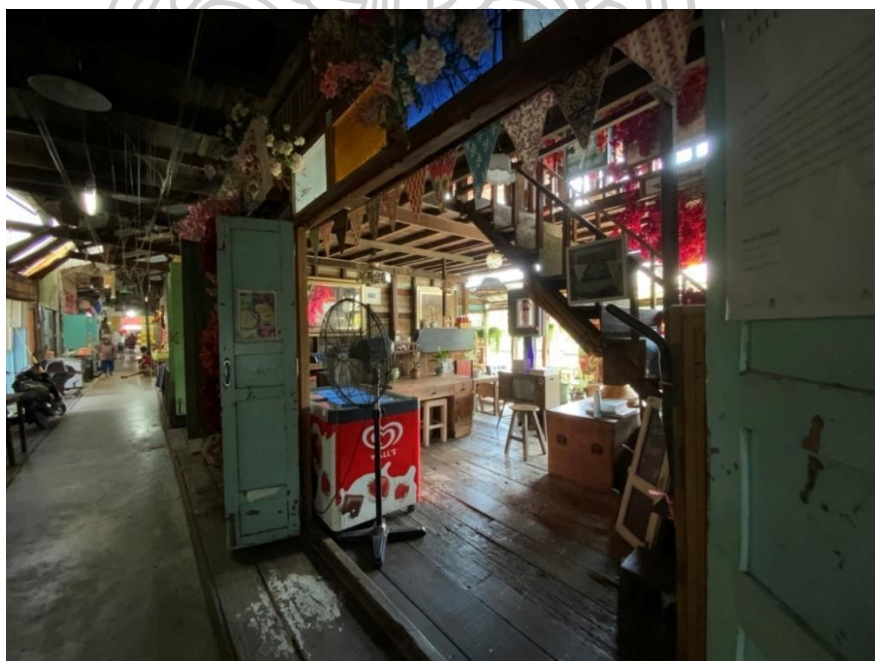
ที่มา : ผู้วิจัย

ร้านบานเฟี้ยม เป็นร้านค้าอาคารไม้ ที่ไม่อยู่ในผังเดิมของอาคารเรือนแถวหลักของชุมชนตลาดหัวตะเข้ แต่ตั้งอยู่บริเวณตลิ่งเดิมฝั่งตะวันออกของชุมชน (ภาพที่ 76) เป็นอาคารที่ทำขึ้นใหม่ เหมือนกับอาคารใหม่ของร้าน ณ ลาดกระบัง มีขนาด 2 คูหา ตั้งอยู่ตรงข้ามกับร้านทำกรอบรูปเอเฟรม โดยแต่เดิมเป็นเพียงตลิ่งริมน้ำที่ใช้เป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนสินค้า และที่จอดเรือ หลังจากการเข้ามาของเจ้าของใหม่ในช่วงปลายปีพ.ศ. 2557 ได้มีการปรับปรุงพื้นที่ใหม่เพื่อปรับเปลี่ยนพื้นที่ใช้งานไปจากเดิม โดยใช้ชื่อร้านว่า บานเฟี้ยม ต่อมาได้เปลี่ยนเจ้าของไปโดยเปลี่ยนชื่อไปเป็น CafeAuxFleurs ต่อมาในช่วงกลางปีพ.ศ. 2564 ทางร้านประสบปัญหาทางการเงินเนื่องจากสถานการณ์โรคระบาดไวรัสโคโรนา ทำให้ร้านได้ปิดตัวลง ในปัจจุบันทางร้านได้อยู่ในความดูแลกับเจ้าของร้านเอเฟรม ซึ่งตัวอาคารเป็นรูปแบบอาคารไม้ 2 ชั้นติดริมคลองประเวศบุรีรัมย์เพื่อเพิ่มพื้นที่ใช้สอยของอาคาร โดยมีการใช้วัสดุ ของตกแต่ง และเฟอร์นิเจอร์ที่มีลักษณะร่วมสมัยให้เหมือนกับเป็นหนึ่งในอาคารเดิมของชุมชน เพิ่มการตกแต่งด้วยไม้ดอกไม้ประดับหลากหลายชนิดทั้งที่เป็นไม้ประดับที่พบเห็นได้ภายในชุมชนผสมไปกับไม้ดอกไม้ ใหม่ๆ ให้ไม่แตกแยกไปกับบริบทดั้งเดิมของชุมชน ตามชื่อของร้านแต่เดิมคือ CafeAuxFleurs ซึ่งเน้นไม้ดอกไม้ประดับเป็นการตกแต่งหลักของร้าน เพื่อให้เป็นจุดเด่นของ

ร้านเอง ในส่วนของร้านนั้นมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งานใหม่ เช่น พื้นที่สำหรับนั่งรับประทานของหวาน เครื่องดื่ม พื้นที่ริมน้ำสำหรับชมวิวทั้งชั้นล่าง และชั้นบน

ภาพที่ 77 ร้านบานเฟี้ยม หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่บริเวณตลิ่งริมน้ำ
ที่มา : <https://www.facebook.com/baanfiemHuatakhe/>

ภาพที่ 78 ร้านบานเฟี้ยม หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่บริเวณตลิ่งริมน้ำ
ที่มา : ผู้วิจัย

4.3.4.1 ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

ร้าน บานเฟี้ยม เป็นอาคารไม้ที่สร้างขึ้นใหม่อยู่บริเวณริมคลองประเวศบุรีรมย์ มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่คล้ายกับรูปแบบเดียวกับอาคารเรือนแถวในตลาดของชุมชน เนื่องจากรูปด้านอาคารด้านที่ติดริมคลองประเวศบุรีรมย์นั้น จะมีลักษณะที่คล้ายกับเรือนแถวไม้เดิมอยู่ภายในฝั่งของเรือนแถวเดิมของชุมชน 2 คูหาติดกัน ซึ่งก่อสร้างเสร็จในปี พ.ศ. 2557 แทนพื้นที่ตลิ่งริมน้ำเดิมของตลาด (ภาพที่ 77)

ลักษณะอาคารเป็นอาคารไม้ 2 ชั้น เป็นโครงสร้างไม้ทั้งหมด ผนังเป็นผนังไม้ทั้งหมด ภายนอกเป็นผนังซ้อนเกล็ด ผนังภายในเป็นผนังไม้ตีชิด บานประตูเป็นบานเฟี้ยมที่ชั้นล่าง โดยหน้าร้านมีลักษณะเหมือนเรือนไม้ บานประตูมีลักษณะเป็นบานเฟี้ยมให้คล้ายกับลักษณะดั้งเดิม (ภาพที่ 78) พื้นที่ข้างในปรับเปลี่ยนลักษณะเป็นพื้นที่เปิดโล่ง เหนือแผงผนัง และประตูบางส่วนมีช่องเปิด ลักษณะเป็นช่องลม ชั้นที่ 2 ด้านที่ติดริมคลองนั้นเป็นระเบียงเปิด ติดบานติดตายลักษณะเป็นซี่ไม้ ติดตั้งบนแผงกันตกที่ทำด้วยไม้เช่นเดียวกัน หลังคาหลักเป็นลักษณะหลังคาจั่ว มุงจั่วด้วยสังกะสี เหมือนกับอาคารเรือนแถวเดิมอื่น ๆ ภายในชุมชน โดยจั่วจะเทลงทางด้านหน้า-หลังของอาคาร ชั้นล่างเสริมด้วยหลังคาปีกนกเทลงไปยังคลอง องค์กรประกอบภายในอาคาร ชั้นที่ 1 ประกอบไปด้วย ส่วนบริการอาหาร เครื่องดื่ม และครัวชิดมุมของร้าน ส่วนภายในของร้านเป็นที่นั่งหลากหลายส่วน ไม่มีการลดระดับเป็นตลิ่งออกไป มีบันไดอยู่บริเวณกลางร้าน ชั้นที่ 2 ของอาคารเป็นพื้นที่คล้ายกับชั้นที่ 1 กล่าวคือ เป็นพื้นที่นั่งรับประทานอาหาร เครื่องดื่ม และมีเคาท์เตอร์บาร์สำหรับชมวิวดิตคลองประเวศบุรีรมย์

4.3.4.2 แนวคิด และทัศนคติของผู้ประกอบการ

ในช่วงที่ยังคงใช้ชื่อบานเฟี้ยม ทางผู้ประกอบการมีแนวคิดที่จะปรับปรุงพื้นที่ริมน้ำที่ไม่ได้ถูกใช้งานแบบในอดีต จึงได้มีแนวคิดที่จะทำให้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจสำหรับผู้คนที่เข้ามาในชุมชน รวมไปถึงคนในชุมชน โดยได้ทำให้มีลักษณะเหมือนบ้านไม้ริมน้ำ 2 ชั้นตกแต่งให้เป็นเหมือนกับร้านขายของชำโบราณ โดยมีการตกแต่งด้วยโปสเตอร์โบราณ ของเล่นโบราณ ให้ผู้คนได้เรียนรู้ถึงวิถีชีวิตในสมัยก่อน และการรื้อฟื้นความหลัง ซึ่งหลังจากได้มีการเปลี่ยนเจ้าของเป็นร้าน CafeAuxFleurs ทางผู้ประกอบการได้มีความชื่นชอบในบรรยากาศของชุมชนเป็นทุนเดิม และได้มีแนวคิดในการทำให้ร้านเป็นเหมือนกับร้านขายดอกไม้ ซึ่งมีการประดับไม้แต่งไม้ประดับมากมาย และคาดหวังให้ร้านไม่ได้เป็นเพียงแค่อาคารกาแฟ แต่ได้คาดหวังไว้ให้ร้านจะเป็นพื้นที่ที่ช่วยบรรเทาความเครียด และความรู้สึกหนัก ๆ ในแต่ละวันของผู้คนที่เข้ามาพักผ่อน

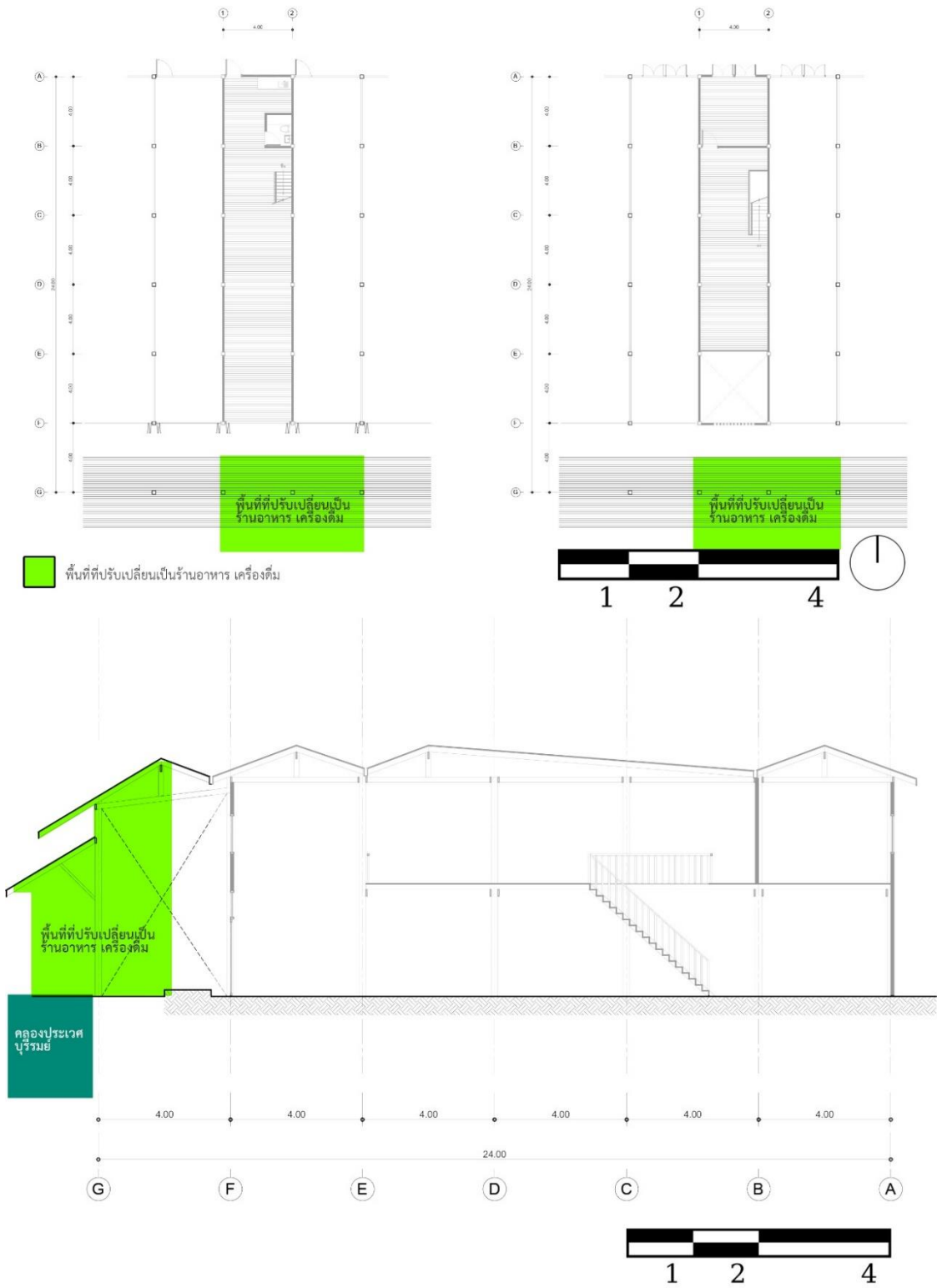
4.3.4.3 การปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสถาปัตยกรรม

ร้าน บานเฟี้ยม มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างอาคารเดิมจากเดิมมาก เนื่องจากพื้นที่เดิมนั้นเป็นเพียงตลิ่งริมน้ำเท่านั้น มีการก่อสร้างอาคารใหม่ริมน้ำขึ้นมาหลังหนึ่ง โดยยังคงใช้วัสดุก่อสร้าง

ที่ใกล้เคียงกับรูปแบบอาคารเดิมของเรือนแถวภายในตลาด มีการปรับปรุงโครงสร้างพื้นตลิ่งเดิมที่มีการทรุดโทรมก่อนที่จะมีการเข้ามาปรับปรุงอาคาร ตัวพื้นไม้เดิมมีสภาพโครงสร้างที่ทรุดโทรม จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างใหม่ โดยยังเป็นโครงสร้างไม้ดั้งเดิม ไม่ได้เปลี่ยนแปลงวัสดุไปจากโครงสร้างเดิม แต่มีการเพิ่มความแข็งแรงของโครงสร้างโครงสร้างในบางส่วนเพื่อรองรับน้ำหนักของอาคารใหม่ และการใช้งานใหม่ของอาคาร

4.3.4.4 การปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งาน

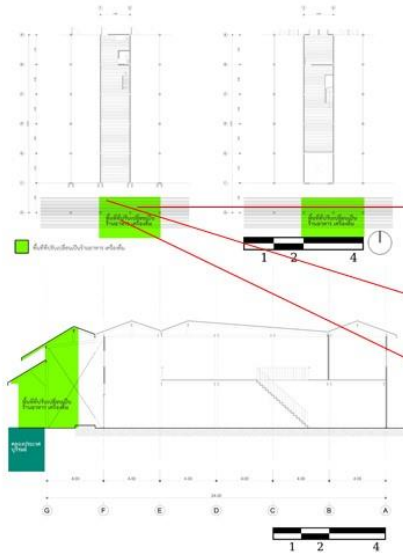
การปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งานภายในร้าน บานเพ็ยม มีการปรับเปลี่ยนการใช้งานจากเดิมที่เป็นเพียงตลิ่งริมน้ำเดิม ให้เป็นร้านขายอาหาร ของหวาน และเครื่องดื่ม เพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบการท่องเที่ยว และพฤติกรรมของผู้บริโภคในปัจจุบัน โดยรูปแบบของอาคารมีลักษณะเป็นเหมือนเรือนแถวริมน้ำเดิม 2 คูหาติดกัน แต่พื้นที่ในการใช้งานใหม่ของร้านมีการปรับเปลี่ยนให้พื้นที่ส่วนใหญ่ของอาคารเป็นพื้นที่สำหรับนั่งรับประทานอาหาร และเครื่องดื่มทั้ง 2 ชั้น ในชั้นล่างของอาคารจะมีการจัดผังแบบ open plan หรือพื้นที่เปิดโล่ง ไม่มีพื้นที่ตลิ่งริมน้ำแบบบางร้าน แต่จะเป็นพื้นที่นั่งชมบรรยากาศของชุมชน (ภาพที่ 80) บนอาคารติดกับราวกันตกจะประดับไปด้วยดอกไม้ทั่วทั้งชั้น มีบันไดทางขึ้นอยู่ชิดผนังทิศตะวันตก ขึ้นไปยังกลางอาคารชั้นที่ 2 ส่วนชั้นที่ 2 จะเป็นพื้นที่นั่งรับประทานอาหารเช่นเดียวกับชั้นที่ 1 และมีบริเวณชมวิวยุคใหม่เป็นโต๊ะยาวติดกับราวกันตก รูปแบบบานประตูของอาคารมีการใช้เป็นบานเพ็ยมเพื่อให้มีรูปแบบที่ใกล้เคียงกับอาคารหลังเดิม และยังสามารถเปิดให้เป็นพื้นที่โล่งที่เชื่อมกับอาคารหลังตรงข้ามที่เป็นร้านกรอบรูป เอเฟรม มีทางเดินส่วนกลางคั่นกลาง ส่วนตำแหน่งที่ตั้งของตัวร้านซึ่งตั้งตรงข้ามกับ ร้านเอเฟรม ดังที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้พื้นที่ทางเดินระหว่าง 2 ร้าน มีรูปแบบที่เปลี่ยนไปจากเดิมให้มีลักษณะเป็นเหมือนซุ้มประตูประดับตกแต่งไปด้วยดอกไม้ผสมไปกับกรอบรูป ทำให้เป็นอีกจุดเด่นหนึ่งของทางเดินภายในชุมชน

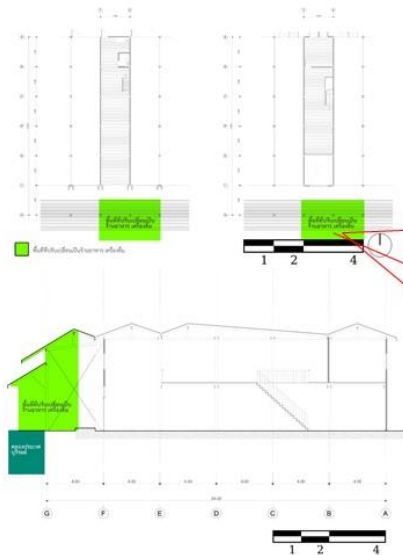
ภาพที่ 79 การปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่ของร้าน บ้านเพ็ญ โดยส่วนสีเขียวแสดงพื้นที่การใช้งานที่เป็นร้านจำหน่ายอาหาร เครื่องดื่ม

ที่มา : ผู้วิจัย

พื้นที่ชั้นที่ 1

พื้นที่ชั้นที่ 2

ภาพที่ 80 สรุปรูปแบบพื้นที่การใช้งานใหม่ของร้านบานเพ็ญ
ที่มา : ผู้วิจัย

4.3.5 กรณีศึกษาที่ 5 ร้าน เอเฟรม

ภาพที่ 81 ที่ตั้งของร้าน เอเฟรม (วงสีแดง)

ที่มา : ผู้วิจัย

ร้าน เอเฟรม เป็นร้านค้าอาคารไม้ ที่ตั้งอยู่ในฝั่งเดิมฝั่งตะวันออกของเรือนแถวเก่าชุมชนตลาดเก่าหัวตะเข้ เป็นอาคารไม้มีขนาด 2 คูหา ตั้งอยู่ตรงข้ามกับร้านบ้านเพ็ญ (ภาพที่ 81) ซึ่งแต่เดิมทั้ง 2 ร้านนี้ก็มีเจ้าของเป็นคนคนเดียวกัน ก่อนเปลี่ยนเจ้าของแล้วเปลี่ยนชื่อร้านเป็น CafeAuxFleurs ไป โดยแต่เดิมนั้นก็เป็นร้านค้าภายในชุมชน หลังจากมีการปรับเปลี่ยนเจ้าของใหม่ในช่วงปีพ.ศ. 2542 จึงได้มีการทำการปรับปรุงใหม่ให้เป็นร้านขาย-รับทำกรอบรูป และรับซิงผ้าเฟรม โดยแต่เดิมทางเจ้าของนั้นมีทำงานในวงการศิลปะอยู่หลายปี จนชีวิตพลิกผันเมื่อบริษัทประสบปัญหาจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ จึงเปลี่ยนงานอดิเรกของตัวเองนั้นก็คือการทำกรอบรูป ให้เป็นร้านขายกรอบรูปขึ้นมาในที่สุด ซึ่งลูกค้าของทางร้านก็จะเป็นศิลปิน นักวาดรูป ที่ได้แวะเวียนเข้ามาใช้บริการอย่างต่อเนื่อง แต่ลูกค้าหลักของร้านเอเฟรมคือ อาจารย์ และนักศึกษา จากสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง และจากวิทยาลัยช่างศิลป์ ลาดกระบัง ที่ตั้งอยู่หลังชุมชนตลาดหัวตะเข้ และทางเจ้าของยังมีการทำกิจกรรมสำหรับชุมชนเพื่อเปิดโอกาสให้เด็ก ๆ ในชุมชนนักเรียน นักศึกษา ได้แสดงผลงานให้ผู้คนที่เข้ามายังชุมชนได้ชมกัน

ภาพที่ 82 ร้านเอเฟรม หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่
ที่มา : ผู้วิจัย

4.3.5.1 ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

ร้าน เอเฟรม เป็นอาคารไม้ 2 คูหาที่มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่มีรูปแบบเดียวกับอาคารเรือนแถวในตลาดของชุมชน เนื่องจากเป็นร้านที่ปรับปรุงพื้นที่จากอาคารเรือนแถวเดิมของชุมชน โดยลักษณะอาคารหลังจากที่ปรับปรุงขึ้นใหม่แล้วเสร็จเมื่อปีพ.ศ. 2542 นั้นเป็นอาคารไม้ 1 ชั้น แต่ยังคงรูปด้านด้านหน้าร้านเป็นเหมือนกับเรือนแถวไม้เดิม เป็นโครงสร้างไม้ทั้งหมด ผนังเป็นผนังไม้ทั้งหมด ภายนอกเป็นผนังซ้อนเกล็ด ผนังภายในเป็นผนังไม้ตีชิดปิดด้วยแผ่นไม้อัดทาสีขาวบานประตูเป็นบานเฟี้ยมที่ชั้นล่าง โดยด้านหน้าร้านมีลักษณะเป็นพื้นที่เปิดโล่ง มองเห็นเป็นชั้นลอยเหนือแผงผนัง และประตูบางส่วนมีช่องเปิดลักษณะเป็นช่องลม เหนือช่องลมขึ้นไปเป็นกระจกสีติดตายหลากสี ด้านหน้าร้านบริเวณชั้น 2 เดิมปรับปรุงเป็นบานกระจกฝ้าติดตาย หลังคาหลักเป็นลักษณะหลังคาจั่ว มุงจั่วด้วยสังกะสีเหมือนกับอาคารอื่น ๆ ในชุมชน เนื่องจากร้านนี้เป็นอาคารเรือนแถวที่มีความยาวมาก ทางเจ้าของจึงต้องการนำแสงธรรมชาติเข้ามาในตัวอาคารบ้าง วัสดุบางส่วนจึงมุงด้วยแผ่นโพลีคาร์บอเนตโปร่งแสงลอนลูกฟูกเพื่อให้รับแสงเข้าไปยังส่วนที่ทำงาน และตัวแผ่น

วัสดุที่จะดูไม่แตกแยกไปจากแผ่นสังกะสีมาก โดยจั่วจะหลงทางด้านหน้า-หลังของอาคาร ตกแต่งร้านด้วยกรอบรูปประดับ และทาสีให้โดดเด่นขึ้นกว่าเรือนแถวไม้เดิมที่ใช้ไม้เป็นวัสดุหลักโดยที่ไม่ได้ทาสีเพิ่มเติมเข้าไป

4.3.5.2 แนวคิด และทัศนคติของผู้ประกอบการ

ทางผู้ประกอบการของร้านเอเฟรมได้ทำร้านกรอบรูปมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2542 มาจากวิกฤตต้มยำกุ้งเมื่อปีพ.ศ. 2540 ทำให้ต้องออกจากงานด้วยเงินก้อนหนึ่ง จึงเริ่มที่จะมาเปิดกิจการเป็นการทำกรอบรูป หรือการทำเฟรม โดยอาศัยประสบการณ์จากการเรียนที่โรงเรียนเพาะช่าง ซึ่งการทำกรอบรูปของร้านจะแตกต่างจากร้านทั่วไป เพราะแต่ละกรอบที่ทำการจะต้องมีการออกแบบให้ตรงกับรูปแบบของงานนั้น ๆ จึงเป็นเหตุทำให้ร้านเอเฟรมนั้นมีลูกค้าที่เป็นศิลปิน นักวาดรูป แวะเวียนเข้ามาใช้บริการในชุมชนตลาดหัวตะเข้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งลูกค้าหลักของร้านเอเฟรมก็คือ คณาจารย์ และนักศึกษา จากสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง และวิทยาลัยช่างศิลป์ ซึ่งทำให้ชุมชนตลาดหัวตะเข้ มีนักเรียน นักศึกษา ต่างแวะเวียนเข้ามาในชุมชนไม่ขาดสาย และเป็นการเพิ่มโอกาสให้กับร้านค้าต่าง ๆ ในชุมชนที่บุคคลต่าง ๆ ดึงกล่าวได้เข้ามาใช้งาน นอกจากนั้นด้วยความรักและเทิดทูนในพระบรมสาทิสลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทำให้ได้สะสมพระบรมสาทิสลักษณ์เก่าแก่ และหายากไว้มากมายติดแสดงไว้ที่ผนังของร้าน พร้อมกับกรอบรูปที่ผ่านการออกแบบเอง ซึ่งได้มีการสะสมเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากขึ้น ส่งผลให้ร้านเอเฟรมมีผู้คนเข้ามาที่ร้านเพื่อถ่ายรูป และชื่นชมพระบรมสาทิสลักษณ์ที่หายากกันเป็นจำนวนมาก ซึ่งส่วนใหญ่เกิดการบอกกันแบบปากต่อปากกันจากภายในชุมชนออกไปยังภายนอกชุมชน ซึ่งทำให้มีคนที่รู้จักในชุมชนตลาดหัวตะเข้มากขึ้น

4.3.5.3 การปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสถาปัตยกรรม

ร้าน เอ เฟรม มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างอาคารเดิมจากเดิมเล็กน้อย เนื่องจากเรือนแถวไม้เดิมก่อนเข้ามาปรับปรุงนั้น เป็นอาคารเรือนแถว 2 ชั้น 2 คูหา พื้นที่ค่อนข้างน้อย จึงมีการปรับปรุงอาคารใหม่ โดยยังคงใช้วัสดุก่อสร้างที่ใกล้เคียงกับรูปแบบอาคารเดิมของเรือนแถวภายในตลาด ได้ทำการรื้อผนังเดิมที่กั้นระหว่าง 2 คูหาออก เปิดเป็นพื้นที่โล่ง มีการปรับปรุงโครงสร้างพื้นของอาคารเดิมที่มีการทรุดโทรมก่อนที่จะมีการเข้ามาปรับปรุงอาคาร ตัวพื้นไม้เดิมมีสภาพโครงสร้างที่ทรุดโทรม จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างแผ่นพื้นไม้ใหม่ โดยยังเป็นโครงสร้างไม้ดั้งเดิม ไม่ได้เปลี่ยนแปลงวัสดุไปจากโครงสร้างเดิม แต่มีการเพิ่มความแข็งแรงของโครงสร้างโครงสร้างในบางส่วนเพื่อรองรับน้ำหนักของอาคารที่มากกว่าเดิมเนื่องจากกรอบรูปไม้ และพื้นที่เก็บวัสดุสำหรับทำกรอบรูป ส่วนพื้นที่ชั้นที่ 2 ได้ทำการรื้อออกทั้งหมดเพื่อให้เป็นโถงโล่งสำหรับเก็บวัสดุอุปกรณ์ และเพิ่มพื้นที่ระบายอากาศภายในร้าน บริเวณพื้นที่ทำงาน และพื้นที่เก็บวัสดุอุปกรณ์

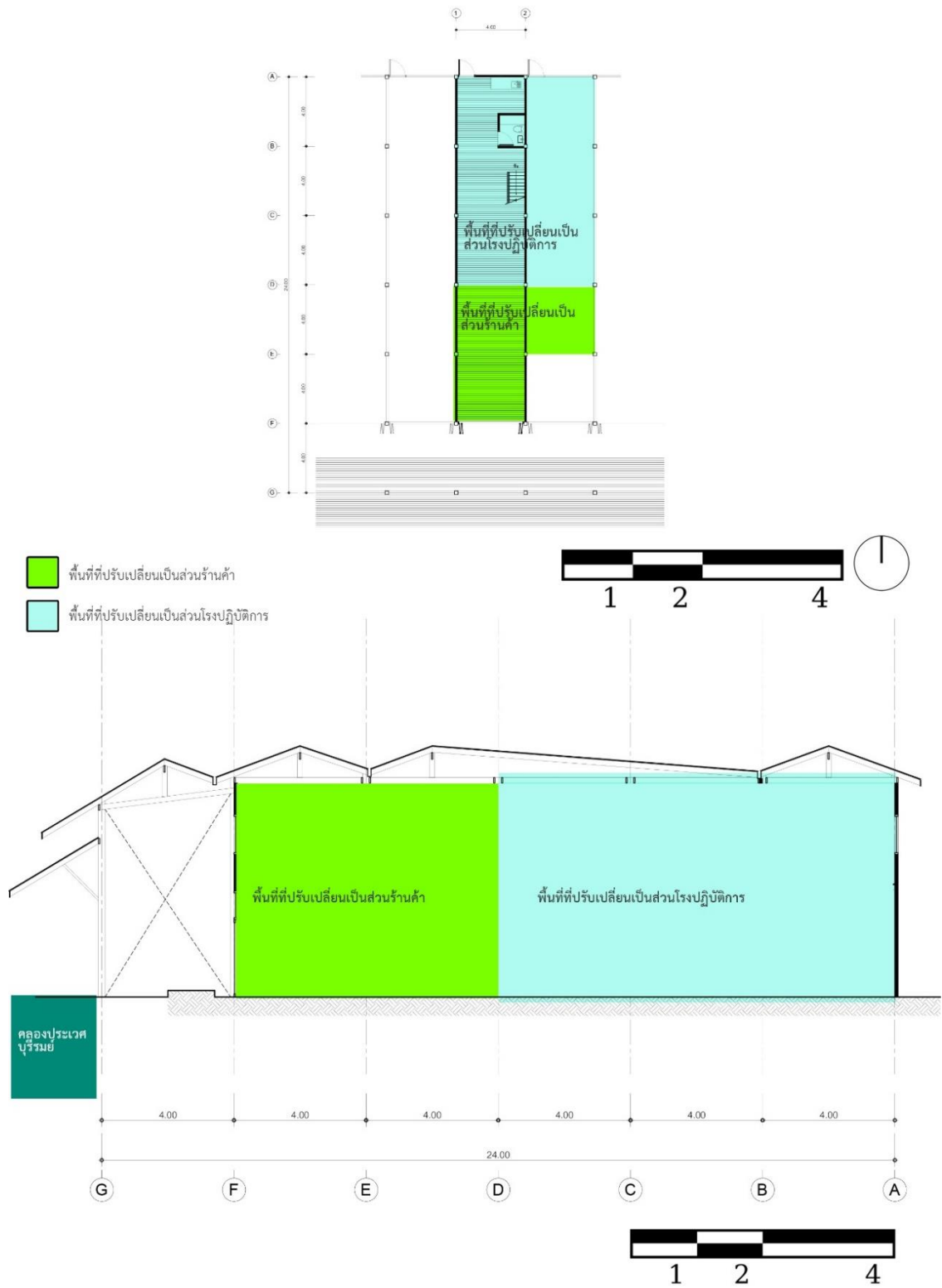
4.3.5.4 การปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งาน

การปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งานภายในร้าน เอเฟรม มีการปรับเปลี่ยนการใช้งานจากเดิมที่เป็นเพียงเรือนแถวร้านค้า 2 ชั้น 2 คูหา ให้เป็นร้านทำกรอบรูป และพื้นที่ทำงานกับส่วนพื้นที่เก็บวัสดุอุปกรณ์ที่มีลักษณะเหมือนกับโรงปฏิบัติการสำหรับการทำกรอบรูป เพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบการใช้งานของเจ้าของร้าน โดยรูปแบบของอาคารมีลักษณะเป็นเหมือนเรือนแถวริมน้ำเดิม 2 คูหาติดกัน แต่พื้นที่ในการใช้งานใหม่ของร้านมีการปรับเปลี่ยนให้พื้นที่ส่วนใหญ่ของอาคารเป็นพื้นที่โล่งทั้งหมด โดยยังคงลักษณะรูปด้านของอาคารเดิมเอาไว้ เปลี่ยนพื้นที่ของร้านในส่วนด้านหน้าเป็นพื้นที่สำหรับขายกรอบรูป (ภาพที่ 82) บริเวณผนังทั้งหมดตกแต่งไปด้วยกรอบรูปหลากหลายรูปแบบ เป็นเส้นนำสายตาไปยังส่วนกลางร้าน ส่วนบริเวณกลางร้านนั้นปรับเปลี่ยนพื้นที่เป็นบริเวณสำหรับทำงาน พื้นที่วางอุปกรณ์ทั้งที่เป็นโต๊ะทำงานขนาดใหญ่ และตู้วางของต่าง ๆ มีการตัดบันไดภายในอาคารออกเนื่องจากปรับปรุงให้เป็นโล่งโล่ง ส่วนหลังของอาคารได้ปรับปรุงให้เป็นเหมือนโรงเก็บกองวัสดุจำพวกไม้ เหล็ก เฟอร์นิเจอร์ สำหรับในการทำกรอบรูป เป็นโรงที่มีขนาดใหญ่ เนื่องจากลูกค้าบางรายมีการสั่งกรอบรูปครั้งละเป็นจำนวนมาก จึงต้องมีการเก็บวัสดุสำหรับที่ต้องสำรองไว้ใช้ในช่วงที่มีงานเข้ามาเป็นจำนวนมาก ตามภาพที่ 85

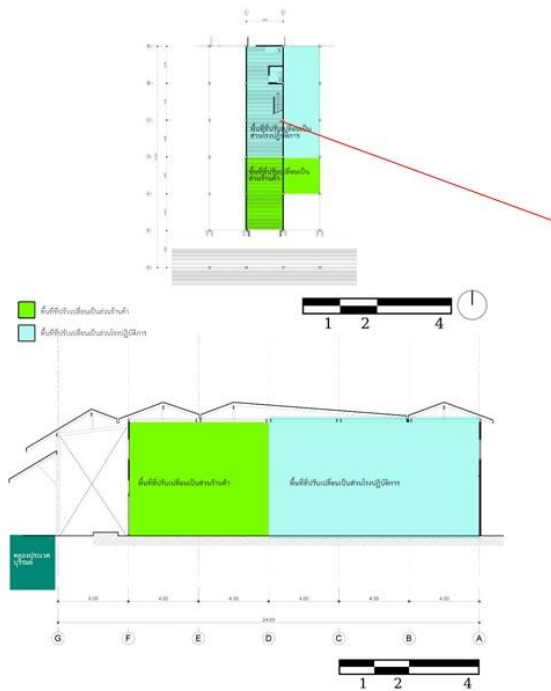
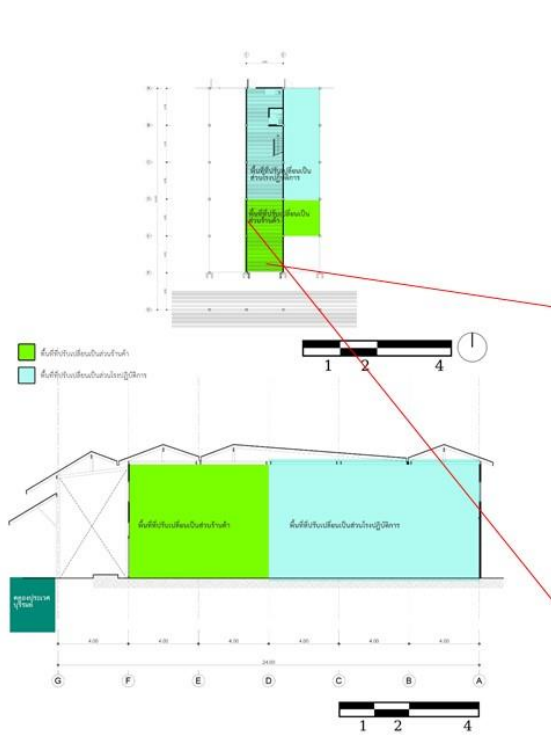

ภาพที่ 83 ร้านเอเฟรม หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่

ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 84 การปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่ของร้าน เอเฟรม โดยส่วนสีเขียวแสดงพื้นที่การใช้งานที่เป็นหน้าร้านในการติดต่อ และขายกรอบรูป ส่วนสีฟ้าแสดงพื้นที่โรงปฏิบัติการ
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 85 สรุปรูปแบบพื้นที่การใช้งานใหม่ของร้านเอเฟรม
ที่มา : ผู้วิจัย

4.3.6 กรณีศึกษาที่ 6 274 Bed & Brews

ภาพที่ 86 ที่ตั้งของ 274 Bed & Brews (วงสีแดง)

ที่มา : ผู้วิจัย

274 Bed&Brews เป็นร้านค้าอาคารไม้ ที่ตั้งอยู่ในฝั่งเดิมฝั่งตะวันออกของเรือนแถวเก่าชุมชนตลาดเก่าหัวตะเข้ เป็นอาคารไม่มีขนาด 2 คูหา (ภาพที่ 86) ซึ่งแต่เดิมทั้ง 2 คูหานั้นเป็นร้านค้าภายในชุมชนที่ไม่ได้ประกอบกิจการแล้ว ก่อนเปลี่ยนเจ้าของใหม่ ซึ่งเจ้าของใหม่นั้นเป็นนักแสดงชื่อดังท่านหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่คนในพื้นที่มาแต่เดิมเหมือนกับหลาย ๆ ร้านที่ทำการปรับปรุงใหม่ ซึ่งมีความหลงใหลในบรรยากาศของชุมชนนี้

หลังจากมีการปรับเปลี่ยนเจ้าของใหม่ในช่วงปีพ.ศ. 2563 จึงได้มีการทำการปรับปรุงใหม่ให้เป็นร้านอาหาร จำหน่าย ของหวาน เครื่องดื่ม และมีส่วนที่เป็นที่พักหรือเกสต์เฮาส์ โฮมสเตย์อีกด้วย โดยที่ส่วนด้านหน้าของร้านเปลี่ยนเป็นร้านขายอาหารเครื่องดื่มให้กับนักท่องเที่ยว และนักเรียนนักศึกษาในละแวกใกล้เคียง ส่วนบริเวณชั้นลอยของบริเวณส่วนหน้าเป็นพื้นที่ส่วนกลางของส่วนเกสต์เฮาส์ซึ่งเป็นพื้นที่นั่งเล่นสำหรับการนั่งดูทีวี บริเวณส่วนด้านหลังของร้านนั้นได้ทำการปรับเปลี่ยนเป็นเกสต์เฮาส์สำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการเปลี่ยนบรรยากาศมาเป็นการอยู่อาศัยภายในชุมชน โดยที่ตัวอาคารมีการปรับเปลี่ยนลักษณะทางสถาปัตยกรรมอยู่บางส่วน และยังเก็บองค์ประกอบของเรือนแถวเดิมซึ่งเป็นเอกลักษณ์ร่วมของชุมชนมานำเสนอใหม่ให้เข้ากับวิถีของการท่องเที่ยวในปัจจุบัน

ภาพที่ 87 ร้าน 274 Bed & Brews หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่
ที่มา : ผู้วิจัย

4.3.6.1 ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

ร้าน 274 Bed & Brews เป็นอาคารไม้ 2 คูหาที่มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่มีรูปแบบเดียวกับอาคารเรือนแถวในตลาดของชุมชน เนื่องจากเป็นร้านที่ปรับปรุงพื้นที่จากอาคารเรือนแถวเดิมของชุมชนเช่นเดียวกับบางร้านที่ทำการปรับปรุงในพื้นที่ลักษณะเดียวกัน โดยลักษณะอาคารหลังจากที่ปรับปรุงขึ้นใหม่แล้วเสร็จเมื่อปีพ.ศ. 2563 นั้นแยกส่วนเป็นอาคารหน้า-หลัง บริเวณส่วนด้านหน้าเป็นอาคารไม้ 1 ชั้น มีชั้นลอย แต่ยังคงรูปด้านหน้าร้านเป็นเหมือนกับเรือนแถวไม้เดิม 2 คูหา เป็นโครงสร้างไม้ทั้งหมด ผนังเป็นผนังไม้ทั้งหมด ภายนอกเป็นผนังซ้อนเกล็ด ผนังภายในฝั่งตะวันออกเป็นผนังไม้วางแนวทางตั้ง บางส่วนเป็นโครงปิดผิวโดยแผ่นสังกะสี ผนังภายในฝั่งตะวันตกเป็นผนังไม้วางตั้งกรูรอบบานหน้าต่างไม้เก่าๆ บางส่วนประดับด้วยสังกะสี ส่วนบริเวณชั้นลอยกรุผนังด้วยโครงไม้กรุสังกะสีวางสลับเป็นลายตาราง โดยด้านหน้าร้านมีลักษณะเป็นพื้นที่เปิดโล่งมองเห็นเป็นชั้นลอย เหนือแผงผนัง และประตูบางส่วนมีช่องเปิดลักษณะเป็นช่องลม เหนือช่องลมขึ้นไปเป็นบานหน้าต่างเดิม ด้านหน้าร้านฝั่งตะวันตกบริเวณชั้นลอยเดิม ปรับปรุงโดยให้เหลือพื้นที่ให้เหลือพื้นที่เพียงบางส่วนเป็นพื้นที่สี่เหลี่ยมจัตุรัส บริเวณใต้ชั้นลอยมีการตั้งโครงสร้างขึ้นเป็นชั้นเคาท์เตอร์บาร์สำหรับวางเครื่องดื่ม บริเวณอาคารส่วนหลังเป็นอาคารไม้กรุผนังเป็นผนังไม้วางตั้งเช่นเดียวกัน

(ภาพที่ 87) ส่วนของหลังคาหลักเป็นลักษณะหลังคาจั่ว มุงจั่วด้วยสังกะสีเหมือนกับอาคารอื่น ๆ ในชุมชน เนื่องจากร้านนี้แบ่งอาคารออกเป็น 2 ชุดหน้า-หลัง ทางเจ้าของซึ่งต้องการนำเสนอธรรมชาติเข้ามาในตัวอาคาร จึงมีการเว้นช่วงหลังคาให้เป็นบริเวณเปิดโล่งให้ฝนเข้าได้ เป็นลักษณะบ้านเรือนไทย ในส่วนของบันได มีหลังคาคลุมเพียงบริเวณชานก่อนเข้ายังห้องพัก ส่วนหลังคาของอาคารด้านหลังมีการเปลี่ยนแปลงจากการมุงสังกะสีด้วยเช่นเดียวกับด้านหน้า เปลี่ยนเป็นมุงด้วยแผ่นกระเบื้องลอนแทนเพื่อใช้เป็นที่พัก โดยจั่วจะตกลงทางด้านหน้า-หลังของอาคาร ส่วนพื้นที่ฝั่งด้านหน้าที่เป็นพื้นที่ริมน้ำของอาคารนั้นยังคงเก็บพื้นที่ที่เป็นพื้นที่จอดเรือเดิมไว้อยู่ เพื่อเป็นเอกลักษณ์หนึ่งของร้าน และรอบพื้นที่จอดเรือได้ปรับปรุงพื้นที่ใหม่ให้เป็นพื้นที่นั่งรับประทานอาหาร และเครื่องดื่มของทางร้าน โดยมีการติดตั้งราวกันตกไม้รอบพื้นที่จอดเรือ เพื่อป้องกันจากการเกิดอุบัติเหตุ

4.3.6.2 แนวคิด และทัศนคติของผู้ประกอบการ

ด้วยทางผู้ประกอบการเป็นผู้ที่ชื่นชอบในการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ซึ่งมีความประทับใจในชุมชนตลาดหัวตะเข้หลังจากการเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนตลาดหัวตะเข้ครั้งหนึ่ง โดยมีความประทับใจในความสงบ รวมไปถึงวิถีชีวิตของชุมชนที่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากนัก ทำให้ผู้ประกอบการอยากที่จะเข้ามาปรับปรุงอาคารเรือนแถวไม้ ให้เป็นพื้นที่ของโฮสเทลสำหรับนักท่องเที่ยวที่อยากสัมผัสประสบการณ์ และวิถีชีวิตเดิมของชุมชน เหมือนกับที่เขาได้เคยประสบมาในตอนที่ได้มาท่องเที่ยวในชุมชนก่อนหน้านี้ และให้เป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจของครอบครัว โดยมีความคิดของการตกแต่งตามรูปแบบที่ชื่นชอบรวมไปกับการรักษารูปลักษณ์ของอาคารไว้ในแบบเดิม โดยยังรักษาช่องจอดเรือเดิมของบริเวณตลิ่งริมน้ำไว้ให้อยู่ในสภาพเดิม เพื่อให้เกินถึงรูปแบบของวิถีชีวิตริมน้ำดั้งเดิมให้คนที่เข้ามาได้ศึกษา

4.3.6.3 การปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสถาปัตยกรรม

ร้าน 274 Bed & Brews มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างอาคารเดิมจากเดิมค่อนข้างมาก เนื่องจากเรือนแถวไม้เดิมก่อนเข้ามาปรับปรุงนั้น เป็นอาคารเรือนแถว 2 ชั้น 2 คูหา พื้นที่เดิมค่อนข้างทึบ และแคบ จึงมีการปรับปรุงอาคารใหม่ โดยยังคงใช้วัสดุก่อสร้างที่ใกล้เคียงกับรูปแบบอาคารเดิมของเรือนแถวภายในตลาด ได้ทำการรื้อผนังเดิมที่กั้นระหว่าง 2 คูหาออก เปิดเป็นพื้นที่โล่ง มีการปรับปรุงโครงสร้างของอาคารเดิมที่มีการทรุดโทรมก่อนที่จะมีการเข้ามาปรับปรุงอาคาร จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างใหม่ โดยยังเป็นโครงสร้างไม้ดั้งเดิม ไม่ได้เปลี่ยนแปลงวัสดุไปจากโครงสร้างเดิม แต่มีการเพิ่มความแข็งแรงของโครงสร้างโครงสร้างในบางส่วนเพื่อรองรับน้ำหนักจรของอาคารที่มากกว่าเดิม และบางส่วนที่ปรับปรุงใหม่เป็นส่วนของที่พัก ส่วนพื้นที่ชั้นที่ 1 ฝั่งคูหาด้านตะวันตก มีการรื้อชานบริเวณด้านหลังออก ให้เหลือพื้นที่ชานเดิมเล็กน้อย เพิ่มบันไดไม้ขึ้นจากทางด้านคูหาฝั่งตะวันออกไปยังฝั่งตะวันตก และรื้อบันไดเก่าออกทั้งหมด ฝั่งคูหาตะวันออก ได้ทำการรื้อพื้นที่ชั้นลอยออกทั้งหมด ให้เป็นพื้นที่โล่งถึงโครงสร้างหลังคา เพื่อเพิ่มพื้นที่ระบายอากาศภายในร้าน บริเวณส่วน

ด้านหลังของร้านมีการปรับเปลี่ยนวัสดุหลังคาเป็นกระเบื้องลอนแทนสังกะสีเดิม เพื่อป้องกันการเกิดการรั่วซึม เพิ่มอายุการใช้งาน และการดูแลรักษาที่ง่าย เนื่องจากเป็นบริเวณที่ปรับเปลี่ยนเป็นที่พักของส่วนเกสต์เฮาส์ (ภาพที่ 88) บริเวณส่วนหน้าร้านนั้นมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างพื้นเล็กน้อยเพื่อเพิ่มความแข็งแรงในการรับน้ำหนัก และเพิ่มราวกันตกไม้เพื่อเสริมความปลอดภัยของผู้ใช้งาน

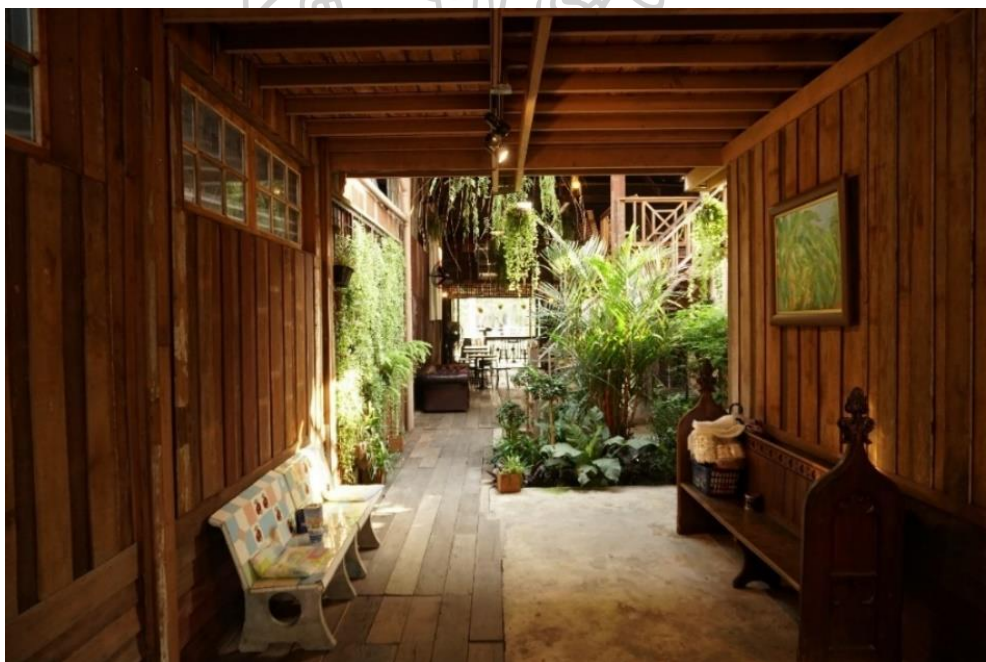

ภาพที่ 88 ร้าน 274 Bed & Brews หลังการปรับเปลี่ยนโครงจากของเรือนแถวเดิม 2 คูหา
ที่มา : ผู้วิจัย

4.3.6.4 การปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งาน

การปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งานภายในร้าน 274 Bed & Brews มีการปรับเปลี่ยนการใช้งานจากเดิมที่เป็นเพียงเรือนแถวร้านค้า 2 ชั้น 2 คูหา ให้เป็นร้านอาหาร และพื้นที่พักอาศัยในรูปแบบเกสต์เฮาส์ เพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบการใช้งานของผู้ที่เข้ามาใช้งาน โดยรูปแบบของอาคารมีลักษณะเป็นเหมือนเรือนแถวริมน้ำเดิม 2 คูหาติดกัน แต่พื้นที่ในการใช้งานใหม่ของร้านมีการปรับเปลี่ยนในหลายส่วน ส่วนฝั่งคูหาตะวันออกปรับเปลี่ยนให้พื้นที่ส่วนใหญ่ของอาคารเป็นพื้นที่โล่งทั้งหมด ส่วนฝั่งคูหาตะวันตกยังคงมีลักษณะที่คล้ายกับรูปแบบเรือนแถวเดิมอยู่ในบริเวณส่วนหน้า โดยส่วนด้านหน้าของร้านยังคงลักษณะรูปด้านของอาคารเดิมเอาไว้เช่นเดิม เปลี่ยนพื้นที่ของร้านในส่วนด้านหน้า เป็นพื้นที่สำหรับขายของหวาน และเครื่องดื่ม บริเวณผนังทั้งหมดตกแต่งไปด้วยกรอบบานกระจกเก่าหลากหลายรูปแบบ ส่วนบริเวณกลางร้านนั้นปรับเปลี่ยนพื้นที่เป็นบริเวณสำหรับนั่งรับประทานอาหาร และเครื่องดื่ม และบันไดที่จะนำขึ้นไปในส่วนของพื้นที่เกสต์เฮาส์ในชั้นที่ 2 โดยมีการรื้อบันไดเดิมที่มีทั้ง 2 คูหาออก แล้วเปลี่ยนเป็นบันไดใหม่เพียง 1 แห่ง มีพื้นที่โล่งบริเวณกลางร้าน

ที่ไม่มีหลังคาคลุม เพื่อรับแสงอย่างเต็มที่ และแบ่งเป็นพื้นที่ลานโล่ง แยกพื้นที่ส่วนร้านอาหาร และ เกสต์เฮาส์ บริเวณพื้นที่เกสต์เฮาส์ฝั่งคูหาตะวันออก ชั้นล่างปรับปรุงเป็นพื้นที่โล่งคล้ายใต้ถุน สามารถเดินทะลุไปส่วนหลังร้านที่เป็นสวนหย่อมของร้าน (ภาพที่ 89) ซึ่งปรับปรุงจากอาคารทึบ เป็นการแบ่งพื้นที่ ให้บริเวณเกสต์เฮาส์เหมือนกับเรือนพักอาศัยที่มีพื้นที่รอบอาคาร บริเวณส่วนของเกสต์เฮาส์ ชั้น 2 ปรับปรุงชั้นลอยเดิมของเรือนแถวเดิม ให้เป็นพื้นที่นั่งเล่นอเนกประสงค์สำหรับแขกที่เข้ามาพัก ภายในเกสต์เฮาส์ บริเวณเกสต์เฮาส์แบ่งด้วยโถงกลางเรือน แยกเป็น 2 ห้อง ชาย-ขวา ในทิศตะวันตก-ตะวันออก บริเวณทางเดินหน้าเรือนมีพื้นที่เป็นชานเล็ก ๆ สำหรับการพักผ่อน และสามารถมองลงไป ถึงบริเวณหน้าร้านได้ ส่วนบริเวณพื้นที่ริมน้ำ มีการปรับปรุงเล็กน้อย ซึ่งบริเวณที่เป็นที่จอดเรือเดิมของเรือนไม้เดิมมีการเก็บรักษาของเดิมไม่ทำการปรับปรุงใหม่ แต่ปรับปรุงพื้นที่รอบที่จอดเรือเดิมให้เป็นบริเวณนั่งรับประทานอาหารริมน้ำ (ภาพที่ 90) โดยให้ที่จอดเรือเป็นจุดเด่นของร้าน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เหลือน้อยลงแล้วภายในชุมชน โดยได้สรุปการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่ของ 274 Bed & Brews ไว้ในภาพที่ 92

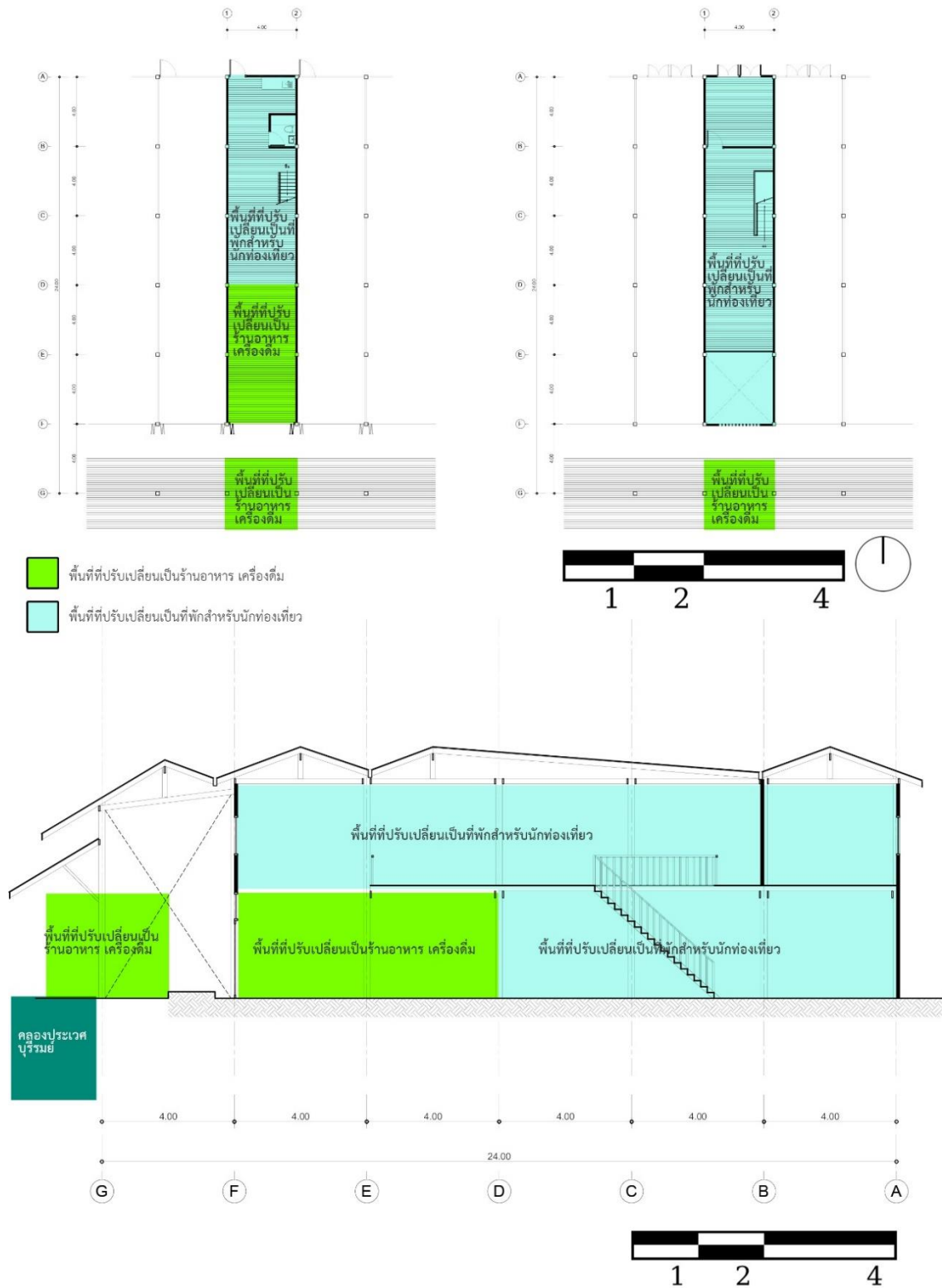

ภาพที่ 89 ร้าน 274 Bed & Brews หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานส่วนเรือนแถว
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 90 ร้าน 274 Bed & Brews หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานบริเวณดลิ่งริมน้ำ
ที่มา : ผู้วิจัย

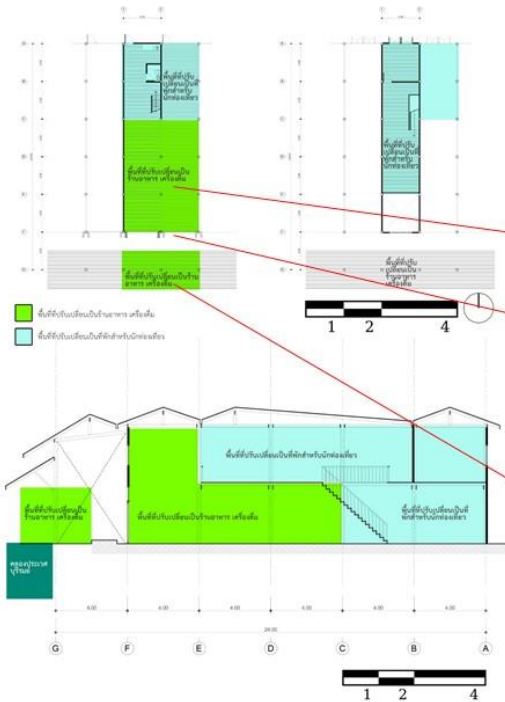
ภาพที่ 91 การปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่ของ 274 Bed & Brews โดยส่วนสีเขียวแสดงพื้นที่การใช้งานที่เป็นร้านอาหาร และเครื่องดื่ม ส่วนสีฟ้าแสดงพื้นที่ที่ใช้งานเป็นที่พักรูปแบบโฮสเทล
ที่มา : ผู้วิจัย

พื้นที่ส่วนร้านค้า

ที่มา : ผู้วิจัย

พื้นที่ริมน้ำ

พื้นที่ส่วนที่พัก

ที่มา : <https://th.readme.me/p/27038>

พื้นที่ส่วนห้องพัก

ที่มา : <https://th.readme.me/p/27038>

ภาพที่ 92 สรุปรูปแบบพื้นที่การใช้งานใหม่ของร้าน 274 Bed & Brews

ที่มา : ผู้วิจัย

4.3.7 กรณีศึกษาที่ 7 ร้านสติกเก็ตแอนด์เซฟ

ภาพที่ 93 ที่ตั้งของร้าน สติกเก็ตแอนด์เซฟ (วงสีแดง)

ที่มา : ผู้วิจัย

ร้าน สติกเก็ตแอนด์เซฟ เป็นร้านค้าอาคารไม้ ที่ตั้งอยู่ในฝั่งเดิมฝั่งตะวันออกของเรือนแถวเก่าชุมชนตลาดเก่าหัวตะเข้ (ภาพที่ 93) เป็นอาคารไม้มีขนาด 2 คูหา ซึ่งแต่เดิมนั้นเป็นร้านค้าเก่าภายในชุมชนที่ไม่ได้ประกอบกิจการแล้ว ก่อนเปลี่ยนเจ้าของใหม่ ซึ่งเจ้าของใหม่นั้นเป็นคนที่คุ้นเคยกับชุมชนนี้มานาน ซึ่งเคยศึกษาอยู่ที่วิทยาลัยช่างศิลป์มาก่อน ไม่ใช่คนในพื้นที่มาแต่เดิม แต่ก็มี ความคุ้นเคยกับชุมชนมาอย่างยาวนานในบรรยากาศของชุมชนตลาดหัวตะเข้

หลังจากมีการปรับเปลี่ยนเจ้าของใหม่ในช่วงเดือนมกราคมในปีพ.ศ. 2560 จึงได้มีการทำการปรับปรุงเรือนแถวเก่า 1 คูหา ให้เป็นร้านอาหาร ประเภทสติกเก็ต และข้าวหน้าต่าง ๆ ในบริเวณพื้นที่ริมน้ำ และมีส่วนที่เป็นร้านค้าขายงานศิลปะ และของที่ระลึกในส่วนที่เป็นเรือนแถวเดิมอีกด้วย โดยที่ ส่วนของตัวร้านภายในเรือนแถว นั้นเปลี่ยนเป็นร้านของที่ระลึก และแสดงผลงานศิลปะของเจ้าของร้าน สำหรับนักท่องเที่ยว และนักเรียน นักศึกษา ส่วนบริเวณชั้นลอยของบริเวณส่วนหน้านั้นยังไม่มี การเปลี่ยนแปลงจากเดิม โดยในช่วงปลายปีพ.ศ. 2564 ทางเจ้าของเองกำลังเข้ามาปรับปรุงเรือนแถวเก่าคูหาฝั่งตะวันออกของคูหาที่ทำการปรับปรุงไปแล้วเพิ่มอีก 1 คูหา ซึ่งยังทำการปรับปรุงไม่แล้ว

เสร็จ ซึ่งคาดว่าจะน่าจะมีการปรับปรุงใหม่เป็นพื้นที่แสดงงานศิลปะ และเพิ่มพื้นที่สำหรับนั่งเล่นของนักท่องเที่ยว

ภาพที่ 94 ร้านสตีกเซ็ทแอนด์เซฟ หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานส่วนเรือนแถว
ที่มา : ผู้วิจัย

4.3.7.1 ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

ร้าน สตีกเซ็ทแอนด์เซฟ เป็นอาคารไม้ 2 คูหาที่มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่มีรูปแบบเดียวกับอาคารเรือนแถวในตลาดของชุมชน เนื่องจากเป็นร้านที่ปรับปรุงพื้นที่จากอาคารเรือนแถวเดิมของชุมชนเช่นเดียวกับบางร้านที่ทำการปรับปรุงในพื้นที่ลักษณะเดียวกัน โดยลักษณะอาคารหลังจากที่ปรับปรุงขึ้นใหม่แล้วเสร็จเมื่อปีพ.ศ. 2560 ได้ปรับปรุงบริเวณส่วนร้านค้าเรือนแถว 2 ชั้น มีชั้นลอย ยังคงรูปด้านหน้าร้านเป็นเหมือนกับเรือนแถวไม้เดิม 2 คูหา เป็นโครงสร้างไม้ทั้งหมด ผนังเป็นผนังไม้ทั้งหมด ภายนอกเป็นผนังซ้อนเกล็ด ผนังภายในได้ทำการฉาบเรียบทาสีขาว ส่วนบริเวณชั้นลอยเป็นผนังไม้ตีเรียบ โดยด้านหน้าร้านมีลักษณะเป็นพื้นที่เปิดโล่ง มองเห็นเป็นชั้นลอย เหนือแผงผนัง และประตูบางส่วนมีช่องเปิดลักษณะเป็นช่องลม เหนือช่องลมขึ้นไปเปลี่ยนจากบานหน้าต่างเดิม เป็นช่องลมไม้ตีเป็นแนวตาราง ด้านหน้าร้านบริเวณชั้นลอยเดิม ไม่ได้ทำการปรับเปลี่ยนไปมากจากรูปแบบเดิมของอาคาร บริเวณอาคารส่วนหลังมีผนังไม้ตีโครงไม้เป็นแนวตาราง เช่นเดียวกันกับช่องลมใหม่ด้านหน้าของอาคาร เพื่อบังสายตาของพื้นที่หลังร้าน ส่วนของหลังคาหลัก

เป็นลักษณะหลังคาจั่ว มุงจั่วด้วยสังกะสีเหมือนกับอาคารอื่น ๆ ในชุมชน โดยจั่วจะเทลงทางด้านหน้า-หลังของอาคาร ส่วนพื้นที่ฝั่งด้านหน้าที่เป็นพื้นที่รีมน้ำของอาคารนั้นมีการปรับปรุงพื้นที่เป็นพื้นที่นั่งรับประทานอาหาร และเครื่องดื่มหางร้าน และที่ตั้งของพื้นที่ทำอาหาร ในส่วนของอาคารคูหาใหม่นั้น จากการสังเกตเบื้องต้นเนื่องจากยังก่อสร้างไม่แล้วเสร็จนั้น มีการปรับปรุงพื้นที่เดิมเล็กน้อยให้มีลักษณะเป็นพื้นที่แสดงงานศิลปะ และมีเคาท์เตอร์บาร์ด้านหน้า บริเวณชั้นลอยมีการปรับปรุง และบำรุงรักษาจากสภาพเดิมเล็กน้อย

ภาพที่ 95 ร้านสเต็กเซ็ทแอนด์เซฟ หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานส่วนเรือนแถว
ที่มา : ผู้วิจัย

4.3.7.2 แนวคิด และทัศนคติของผู้ประกอบการ

ทางผู้ประกอบการเป็นศิลปินอิสระซึ่งแต่เดิมก็มีความผูกพันมากกับชุมชนตลาดหัวตะเข้ เนื่องจากเป็นศิษย์เก่าของวิทยาลัยช่างศิลป์ ซึ่งได้มีแนวคิดให้ร้านเป็นพื้นที่สำหรับแสดงงานศิลปะ สำหรับให้ผู้ที่มีความสนใจในด้านศิลปะได้มีพื้นที่แลกเปลี่ยนความรู้ รวมทั้งการจำหน่ายสินค้าของที่ระลึกจากงานศิลปะ เพื่อเป็นการส่งเสริมการเป็นชุมชนศิลปะของชุมชนตลาดหัวตะเข้ให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น

4.3.7.3 การปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสถาปัตยกรรม

ร้าน สเต็กเซ็ทแอนด์เซฟ มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างอาคารเดิมจากเดิมเล็กน้อย เนื่องจากเรือนแถว แต่มีสภาพที่ค่อนข้างเสื่อมโทรมแล้วจึงมีการปรับปรุงในเรื่องโครงสร้างอาคารใหม่ โดยยังคงใช้วัสดุก่อสร้างที่ใกล้เคียงกับรูปแบบอาคารเดิมของเรือนแถวภายในตลาด ยังคงมีผนังเดิมที่

กันระหว่าง 2 คูหาอยู่ ซึ่งยังไม่ทราบการปรับปรุงต่อในอนาคตว่าจะรื้อผนังออกหรือไม่ เปิดเป็นพื้นที่โล่ง มีการปรับปรุงโครงสร้างของอาคารเดิมที่มีการทรุดโทรมก่อนที่จะมีการเข้ามาปรับปรุงอาคาร จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างใหม่ โดยยังเป็นโครงสร้างไม้ดั้งเดิม ไม่ได้เปลี่ยนแปลงวัสดุไปจากโครงสร้างเดิม ส่วนของพื้นที่ชั้นที่ 1 ฝั่งคูหาด้านตะวันตก มีการเปลี่ยนแปลงจากผนังไม้เดิม เป็นการฉาบเรียบทาสีขาว เพื่อจัดวางผลงานศิลปะคล้ายห้องแสดงงานศิลปะ หรือ Art Gallery บันไดไม้ยังเก็บของเดิมไว้ทั้งหมด 2 คูหา ฝั่งคูหาตะวันออก มีการปรับให้เป็นพื้นที่โล่ง เพื่อเพิ่มเคาท์เตอร์บาร์ภายในร้าน แต่รูปแบบการปรับเปลี่ยนยังไม่ทราบแน่ชัด บริเวณส่วนด้านหลังของร้านมีการปรับเปลี่ยนผนังบางส่วน คาดว่าน่าจะเป็นห้องกรุด้วยไม้ตีเรียบวางนอนพร้อมด้วยชั้นวาง วัสดุหลังคาปูเป็นสังกะสีรูปแบบเดียวกับเรือนแถวเดิม บริเวณส่วนพื้นที่ริมหน้านั้นมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างพื้นเล็กน้อยเพื่อเพิ่มความแข็งแรงในการรับน้ำหนักสำหรับเป็นพื้นที่นั่งรับประทานอาหาร และบริเวณสำหรับทำอาหาร

4.3.7.4 การปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งาน

การปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งานภายในร้าน สติ๊กเซ็ทแอนด์เซฟ มีการปรับเปลี่ยนการใช้งานจากเดิมเล็กน้อยจากที่เป็นเพียงเรือนแถวร้านค้า 2 ชั้น 2 คูหาติดกันให้เป็นร้านอาหาร และพื้นที่สำหรับจำหน่ายของที่ระลึก และงานศิลปะ รวมไปถึงห้องแสดงงานศิลปะ เพื่อให้เป็นทางเลือกหนึ่งของผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชน และตอบสนองความต้องการของเจ้าของ ในการแสดงงานศิลปะ โดยรูปแบบของอาคารมีลักษณะเป็นเหมือนเรือนแถวริมน้ำเดิม 2 คูหาติดกัน แต่พื้นที่ในการใช้งานใหม่ของร้านยังคงแยกเป็น 2 คูหาอยู่ ไม่ได้มีการเชื่อมต่อพื้นที่กันเหมือนบางร้านที่ผ่านมา มีการปรับเปลี่ยนในบางส่วน ในส่วนฝั่งคูหาตะวันออกปรับเปลี่ยนให้พื้นที่ของอาคารเป็นพื้นที่โล่งทั้งหมดเพื่อปรับเป็นพื้นที่ติดตั้งงานศิลปะบนผนัง โดยทำผนังให้เป็นสีขาวซึ่งให้ความรู้สึกที่เหมือนกับห้องแสดงงานศิลปะ ส่วนหน้าร้านเป็นพื้นที่จำหน่ายของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยวที่แวะเวียนเข้ามา ส่วนฝั่งคูหาตะวันตกยังคงมีลักษณะที่คล้ายกับรูปแบบเรือนแถวเดิม ในบริเวณส่วนด้านหน้าของร้านยังคงลักษณะรูปด้านของอาคารเดิมเอาไว้เช่นเดียวกับคูหาฝั่งตะวันออก มีการปรับเปลี่ยนพื้นที่ของร้านในส่วนด้านหน้า เป็นพื้นที่ของเคาท์เตอร์บาร์ ส่วนบริเวณหลังร้านนั้นปรับเปลี่ยนพื้นที่เป็นห้องซึ่งยังไม่ทราบข้อมูลในปรับปรุงได้แน่ชัดเนื่องจากยังก่อสร้างไม่แล้วเสร็จ ส่วนของชั้นลอยยังคงรูปแบบพื้นที่แบบดั้งเดิมไว้ และสามารถมองลงไปถึงบริเวณหน้าร้านได้ (ภาพที่ 96) ส่วนบริเวณพื้นที่ริมน้ำมีการปรับปรุงเล็กน้อย ซึ่งในบริเวณนี้มีการเก็บรักษาของเดิมไม่ทำการปรับปรุงใหม่ แต่ปรับปรุงพื้นที่ที่ทรุดโทรมให้มีความสะอาด และแข็งแรงมากขึ้น โดยมีการจัดการพื้นที่โล่งให้เป็นพื้นที่นั่งรับประทานอาหาร และพื้นที่สำหรับทำอาหาร เพื่อแยกส่วนของการทำอาหารในบริเวณริมน้ำ

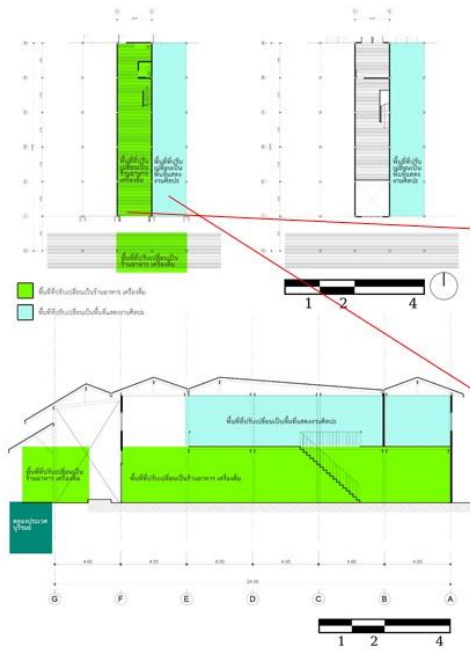
ภ ย น อ ก แ ล ล ะ

ส่วนแสดงงานศิลปะออกที่อยู่ภายในเรือนแถวออกจากกัน ตามที่แสดงไว้ในภาพที่ 98

ภาพที่ 96 ร้านสเต็กเซ็ทแอนด์เซฟ ที่กำลังปรับปรุงพื้นที่การใช้งานส่วนเรือนแถว
ที่มา : ผู้วิจัย

พื้นที่ส่วนร้านค้า

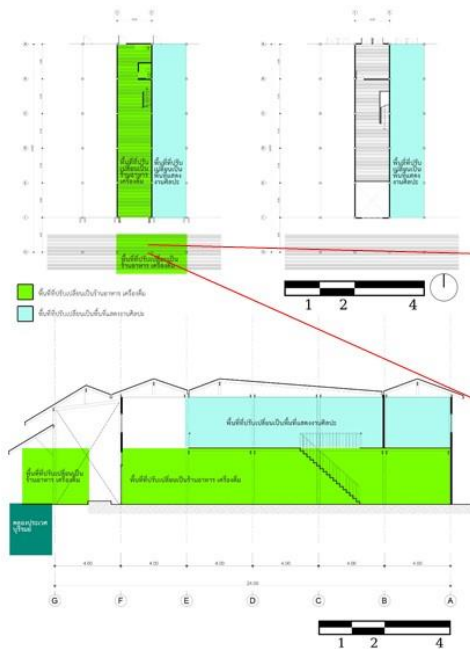

ที่มา : <https://th.trip.com/travel-guide/attraction/bangkok/hua-ta-khe-old-market-97364537/>

พื้นที่แสดงงานศิลปะ

ที่มา : ผู้วิจัย

พื้นที่ร้านอาหารริมน้ำ

ที่มา : <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1481119215401366&set=a>

ภาพที่ 98 สรุปรูปแบบพื้นที่การใช้งานใหม่ของร้าน สเด็กเซ็ทแอนด์เซฟ

ที่มา : ผู้วิจัย

4.3.8 กรณีศึกษาที่ 8 บ้านสามครู

ภาพที่ 99 ที่ตั้งของบ้านสามครู (วงสีแดง)

ที่มา : ผู้วิจัย

บ้านสามครู เป็นพื้นที่แสดงงานศิลปะ และจัดกิจกรรมทางศิลปะสำหรับชุมชน เป็นอาคารไม้ 1 คูหา ที่ตั้งอยู่ในฝั่งเดิมฝั่งตะวันออกของเรือนแถวเก่าชุมชนตลาดเก่าหัวตะเข้ (ภาพที่ 99) เป็นอาคารไม้มีขนาด 2 คูหา ซึ่งแต่เดิมนั้นเป็นร้านค้าเก่าภายในชุมชนที่ไม่ได้ประกอบกิจการแล้ว เช่นเดียวกัน ก่อนเปลี่ยนเจ้าของใหม่ ซึ่งเจ้าของใหม่นั้นเป็นคนที่คุ้นเคยกับชุมชนนี้มานาน ซึ่งเป็นการร่วมลงขันกันของอาจารย์ที่สอนอยู่ที่วิทยาลัยช่างศิลป์ 3 ท่าน ซึ่งไม่ใช่คนในพื้นที่มาแต่เดิม แต่ก็มี ความคุ้นเคยกับชุมชนมาอย่างยาวนาน และมีความต้องการที่จะส่งเสริมกิจกรรมทางศิลปะ อย่างเช่น การเรียนทำงานศิลปะประเภทต่าง ๆ มีการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับศิลปะให้แก่ชาวบ้านภายในชุมชน ทั้งเด็ก และผู้ใหญ่ให้เข้าถึงศิลปะได้ง่ายขึ้นภายในบรรยากาศของชุมชนตลาดหัวตะเข้ โดยมีทั้งการ แสดงงานศิลปะของทุกระดับตั้งแต่ นักเรียนของวิทยาลัยช่างศิลป์ นักศึกษาของสถาบันเทคโนโลยี พระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง นักเรียนของโรงเรียนละแวกใกล้เคียง เช่น โรงเรียนมาเรียลัย โรงเรียนพรตพิทยพยัต โรงเรียนศึกษาพัฒนา รวมไปถึง บุคคลทั่วไป ทั้งคนในชุมชนในทุกเพศทุกวัย และบุคคลภายนอก เช่น ศิลปินต่าง ๆ

ภาพที่ 100 บ้านสามครุ หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานส่วนเรือนแถว
ที่มา : ดัดแปลงจาก <https://pantip.com/topic/36986853>

4.3.8.1 ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

บ้านสามครุ เป็นอาคารไม้ 1 คูหาที่มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่มีรูปแบบเดียวกับอาคารเรือนแถวในตลาดของชุมชน เนื่องจากเป็นร้านที่ปรับปรุงพื้นที่จากอาคารเรือนแถวเดิมของชุมชนเช่นเดียวกับบางร้านที่ทำการปรับปรุงในพื้นที่ลักษณะเดียวกัน โดยลักษณะอาคารหลังจากที่ปรับปรุงขึ้นใหม่แล้วเสร็จเมื่อปีพ.ศ. 2556 ได้ปรับปรุงบริเวณส่วนร้านค้าเรือนแถว 2 ชั้น มีชั้นลอยยังคงรูปด้านหน้าร้านเป็นเหมือนกับเรือนแถวไม้เดิม 2 คูหา มีการแบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 ส่วน แบ่งด้วยแผ่นหลังคาโพลีคาร์บอเนตโปร่งแสงบริเวณโถงบันได 1 ช่วง และส่วนที่เป็นโถงห้องปฏิบัติการศิลปะ หรือ Workshop อีก 1 ช่วง ให้มีลักษณะมีแสงธรรมชาติเข้ามาในตัวอาคาร (ภาพที่ 100) ตัวอาคารเป็นโครงสร้างไม้ทั้งหมด ภายนอกเป็นผนังซ้อนเกล็ด ผนังภายในบางส่วนเป็นผนังไม้ตีเรียบวางทางตั้ง บางส่วนเป็นผนังกรุด้วยแผ่นสังกะสี ส่วนบริเวณชั้นลอยเป็นผนังไม้ตีเรียบ โดยด้านหน้าร้านมีลักษณะเป็นพื้นที่เปิดโล่ง เหนือแผงผนัง และประตูบางส่วนมีช่องเปิดลักษณะเป็นช่องลม เหนือช่องลมขึ้นไปเป็นบานหน้าต่างเดิมลักษณะเป็นบานติดตายโครงเหล็กซี่ บริเวณชั้นลอยเดิม มีการปรับเปลี่ยนไปจากรูปแบบเดิมของอาคาร จากลักษณะชั้นลอยให้เป็นห้องปิดสำหรับเก็บอุปกรณ์งานศิลปะ บริเวณอาคารตรงกลางมีลักษณะเป็นใต้ถุน ชั้นบนเป็นห้องเก็บอุปกรณ์เช่นเดียวกับห้องด้านหน้า โถงถัดมาเป็นพื้นที่ปฏิบัติการงานศิลปะ หรือ Workshop ส่วนของหลังร้านมีส่วนที่เป็นทางทะลุไปด้านหลังร้านลักษณะเป็นใต้ถุน ชั้นบนเป็นห้องแสดงงานศิลปะ ส่วนของหลังคาหลักเป็น

ลักษณะหลังคาจั่ว มุงจั่วด้วยสังกะสีเหมือนกับอาคารอื่นๆในชุมชน โดยจั่วจะเทลงทางด้านหน้า-หลังของอาคาร ส่วนของหลังคาในแต่ละโถงจะเป็นแผ่นโพลีคาร์บอเนตโปร่งแสง

4.3.8.2 แนวคิด และทัศนคติของผู้ประกอบการ

ทางผู้ประกอบการของบ้านสามครูเป็นอาจารย์วิทยาลัยช่างศิลป์ ซึ่งได้ร่วมกันหาเรือนแถวไม้ห้องหนึ่งในตลาดหัวตะเข้ มาซ่อมแซมปรับปรุงเพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับศิลปะให้แก่ชาวบ้านในชุมชน โดยมีอาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญในศิลปะแขนงต่างมาช่วยกันสอนเยาวชน และชาวบ้านในชุมชนตลาดหัวตะเข้ และซึ่งมีแนวคิดให้ที่นี่ได้เป็นที่ให้เยาวชน และคนในชุมชนได้มานั่งเขียนรูป อ่านหนังสือ และทำกิจกรรมเกี่ยวกับศิลปะ เช่น กิจกรรมการสอนศิลปะรูปแบบต่าง ๆ พื้นที่ในการตรวจแบบของนักศึกษาสถาปัตยกรรม รวมไปถึงการแสดงงานศิลปะของนักเรียนนักศึกษา ที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิด และคำแนะนำต่าง ๆ เพื่อเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกในการรักงานศิลปะที่จะสามารถส่งเสริมอาชีพ และพัฒนาทักษะทางด้านศิลปะให้สามารถไปต่อยอดทางอาชีพสายศิลปะได้ในอนาคต โดยทางผู้ประกอบการยังคงรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของตัวสถาปัตยกรรมไว้ และปรับปรุงที่ว่างให้เหมาะสมกับการทำกิจกรรมทางศิลปะหลากหลายรูปแบบ

4.3.8.3 การปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสถาปัตยกรรม

บ้านสามครู มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างอาคารเดิมจากเดิมค่อนข้างมาก เนื่องจากเรือนแถว แต่มีสภาพที่ค่อนข้างเสื่อมโทรม มีดทับเนื่องจากความยาวของอาคาร ซึ่งทางเจ้าของต้องการพื้นที่ที่ต้องใช้ความสว่างมาก จึงมีการปรับปรุงในเรื่องโครงสร้างอาคารใหม่ โดยยังคงใช้วัสดุก่อสร้างที่ใกล้เคียงกับรูปแบบอาคารเดิมของเรือนแถวภายในตลาด จึงมีการเป็นพื้นที่โล่ง สลับกับการมีห้องอยู่ในบริเวณชั้นลอยกันเป็นโถง มีการปรับปรุงโครงสร้างของอาคารเดิมที่มีการทาสีทาสีก่อนหน้าจะมีการเข้ามาปรับปรุงอาคาร มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างใหม่ โดยยังเป็นโครงสร้างไม้ดั้งเดิม ไม่ได้เปลี่ยนแปลงวัสดุไปจากโครงสร้างเดิมมากนัก ส่วนของพื้นที่ชั้นที่ 1 มีการเปลี่ยนแปลงจากผนังไม้เดิมในบางส่วน ทั้งการกรุด้วยแผ่นสังกะสี และการฉาบเรียบทาสีขาว เพื่อใช้เป็นห้องปฏิบัติการงานศิลปะ หรือ Workshop บันไดไม้เดิมนั้นมีการรื้อออก ปรับเปลี่ยนเป็นในบริเวณโถงแรกจะมีบันไดแยกขึ้นห้องเก็บอุปกรณ์ในทิศทางเหนือ-ใต้ และบริเวณโถงห้องปฏิบัติการจะมีบันไดขึ้นไปทางทิศใต้หรือฝั่งหลังร้านเพื่อขึ้นไปยังห้องแสดงงานศิลปะ วัสดุหลังคาปูเป็นสังกะสีรูปแบบเดียวกับเรือนแถวเดิม และเพิ่มส่วนของแผ่นโพลีคาร์บอเนตโปร่งแสงในส่วนของโถงโถงทั้ง 2 โถง

4.3.8.4 การปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งาน

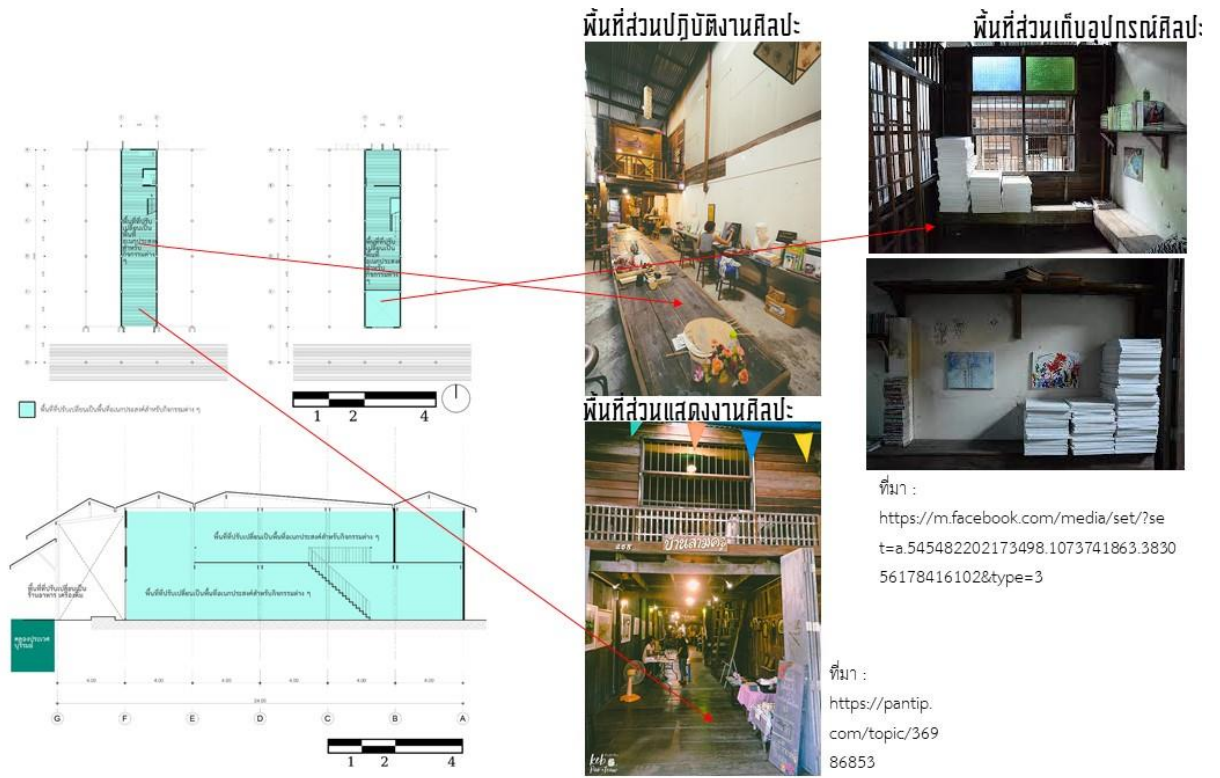
การปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งานภายใน บ้านสามครู มีการปรับเปลี่ยนการใช้งานจากเดิมจากที่เป็นเพียงเรือนแถวร้านค้า 2 ชั้น 1 คูหา ให้เป็นพื้นที่แสดงงานศิลปะ และจัดกิจกรรมทางศิลปะสำหรับชุมชน เพื่อให้เป็นพื้นที่สำหรับการเรียนรู้งานศิลปะภายในชุมชน และพื้นที่แสดงผลงานของนักเรียน นักศึกษาในพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อให้ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในคุณค่าของงานศิลปะ และ

สามารถพัฒนาไปเป็นชุมชนศิลปะได้ โดยรูปแบบของอาคารมีลักษณะเป็นเหมือนเรือนแถวริมน้ำเดิม 1 คูหา มีการปรับเปลี่ยนในบางส่วน ในส่วนของหน้าร้านปรับเปลี่ยนให้พื้นที่ของอาคารเป็นพื้นที่โล่งทั้งหมดเพื่อปรับเป็นพื้นที่ติดตั้งงานศิลปะ และเป็นพื้นที่วางโปสเตอร์ซึ่งสามารถสมทบทุนให้กับเด็กที่อยากทำงานศิลปะ โดยแลกกับโปสเตอร์ที่เด็ก ๆ ในชุมชนทำขึ้น ชั้นบนเป็นปรับเปลี่ยนจากชั้นลอยเป็นห้องสำหรับเก็บอุปกรณ์ทำงานศิลปะ ต่อมาในบริเวณโถงแรกปรับเปลี่ยนเป็นโถงบันไดที่มีแสงเข้ากลางโถงเพื่อเพิ่มความสว่างภายในอาคาร ส่วนต่อมาเป็นใต้ถุนเดินทะลุไปยังห้องปฏิบัติการ ชั้นบนมีการปรับปรุงจากชั้นลอยยาวแบ่งเป็นห้องเก็บอุปกรณ์อีกห้องหนึ่ง แบ่งด้วยบันได โถงต่อมามีการปรับเปลี่ยนพื้นที่ของเรือนแถวเป็นห้องปฏิบัติการงานศิลปะ และพื้นที่อเนกประสงค์ ที่ให้เข้ามาใช้ทำงานศิลปะ หรือสอนศิลปะให้กับบุคคลทั่วไป และเป็นพื้นที่ทำงานชั่วคราว หรือ Co-Working Space ของชุมชน (ภาพที่ 101) ส่วนบริเวณหลังร้านนั้นชั้นบนปรับเปลี่ยนพื้นที่จากห้องนอนของเรือนแถวเดิมเป็นห้องแสดงงานศิลปะ ซึ่งสามารถมองลงไปถึงบริเวณพื้นที่ทำงานได้ โดยได้สรุปการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่ของบ้านสามครูไว้ในภาพที่ 102 และ 103

ภาพที่ 101 บ้านสามครู หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานส่วนเรือนแถว

ที่มา : ดัดแปลงจาก <https://pantip.com/topic/36986853>

ภาพที่ 103 สรุปรูปแบบพื้นที่การใช้งานใหม่ของบ้านสามครู
ที่มา : ผู้วิจัย

4.3.9 กรณีศึกษาที่ 9 ร้านขายต้นไม้

ภาพที่ 104 ที่ตั้งของร้านขายต้นไม้ (วงสีแดง)

ที่มา : ผู้วิจัย

ร้านขายต้นไม้ เป็นร้านค้าอาคารไม้ ที่ตั้งอยู่ในฝั่งเดิมฝั่งตะวันออกของเรือนแถวเก่าชุมชนตลาดเก่าหัวตะเข้ (ภาพที่ 104) เป็นอาคารไม้มีขนาด 1 คูหา ซึ่งแต่เดิมนั้นเป็นร้านค้าเก่าภายในชุมชนที่ไม่ได้ประกอบกิจการแล้วเช่นกัน ก่อนเปลี่ยนเจ้าของใหม่ โดยหลังจากมีการปรับเปลี่ยนเจ้าของใหม่นั้น ได้ทำการปรับปรุงเรือนแถวเก่า 1 คูหา ให้เป็นพื้นที่ทำงานขนาดเล็ก ผู้จำหน่ายเครื่องดื่ม ผู้จำหน่ายไอศกรีม และโรงเรือนปลูกต้นไม้ดอก ไม้ประดับต่าง ๆ ในส่วนของบริเวณพื้นที่ริมน้ำ

4.3.9.1 ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

ร้านขายต้นไม้ เป็นอาคารไม้ 1 คูหาที่มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่มีรูปแบบเดียวกับอาคารเรือนแถวในตลาดของชุมชน เนื่องจากเป็นร้านที่ปรับปรุงพื้นที่จากอาคารเรือนแถวเดิมของชุมชนเช่นเดียวกับบางร้านที่ทำการปรับปรุงในพื้นที่ลักษณะเดียวกัน โดยลักษณะอาคารหลังจากที่ปรับปรุงขึ้นใหม่แล้วเสร็จนั้น ได้ปรับปรุงบริเวณส่วนร้านค้าเรือนแถว 1 ชั้น ไม่มีชั้นลอย เพียงเล็กน้อยเท่านั้น เนื่องจากมีการปรับปรุงไปเป็นส่วนพื้นที่สำหรับนั่งทำงาน ยังคงรูปด้านด้านหน้าร้านเป็นเหมือนกับเรือนแถวไม้เดิม 1 คูหา โดยส่วนที่เป็นพื้นที่ทำงานมีการตกแต่งในให้มีลักษณะตาม

ความต้องการของเจ้าของ ตกแต่งด้วยของเก๋ย้อนยุค และชิ้นงานศิลปะ ตัวอาคารเป็นโครงสร้างไม้ทั้งหมด ภายนอกเป็นผนังซ้อนเกล็ด ผนังภายในบางส่วนเป็นผนังฉาบเรียบทาสีผิวปูนขัดมัน เนื้อผนังปูนขัดมันเป็นโครงไม้ตีตามตั้ง โดยด้านหน้าร้านมีลักษณะเป็นพื้นที่เปิดโล่ง เนื้อแผงผนัง และประตูบางส่วนมีช่องเปิดลักษณะเป็นช่องลม เนื้อช่องลมขึ้นไปเป็นบานหน้าต่างลักษณะเป็นบานติดตาย โครงเหล็กที่รูปแบบฝาปะกน ส่วนของหลังคาหลักเป็นลักษณะหลังคาจั่ว มุงจั่วด้วยสังกะสีเหมือนกับอาคารอื่น ๆ ในชุมชน โดยจั่วจะเลงทางด้านหน้า-หลังของอาคาร ส่วนในโรงเรือนปลูกต้นไม้บริเวณริมหน้านั้น ปรับปรุงมาจากพื้นที่ริมน้ำเดิมที่เป็นเพียงลานโล่งสำหรับขายของริมน้ำในสมัยก่อน ติผนังปิดด้วยแผ่นสังกะสี ส่วนของหลังคาโรงเรือนจะเปลี่ยนจากการมุงสังกะสีเดิมเป็นแผ่นโพลีคาร์บอเนต โปร่งแสงเพื่อรับแสงให้เป็นลักษณะแบบเรือนกระจกปลูกไม้ดอก ไม้ประดับ

ภาพที่ 105 ร้านขายต้นไม้ หลังการปรับปรุงส่วนของเรือนแถว
ที่มา : ดัดแปลงจาก <https://pantip.com/topic/36986853>

4.3.9.2 แนวคิด และทัศนคติของผู้ประกอบการ

ทางผู้ประกอบการได้มองเห็นถึงศักยภาพของพื้นที่ว่างบริเวณตลิ่งริมแม่น้ำ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่แสงแดดสามารถเข้าถึงได้ จึงมีแนวคิดที่อยากจะปรับปรุงพื้นที่บริเวณริมน้ำให้เป็นเหมือนกับอาคาร

เรือนกระจกที่สามารถปลูกต้นไม้ ไม้ดอกไม้ประดับต่าง ๆ ซึ่งจะสามารถทำให้ชาวบ้านในชุมชนได้เห็นถึงแนวทางในการนำพื้นที่ว่างมาใช้ประโยชน์จากการใช้งานใหม่ ซึ่งจะสามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนได้

4.3.9.3 การปรับเปลี่ยนโครงสร้าง

ร้านขายต้นไม้ มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างอาคารเดิมจากเดิมค่อมข้างน้อย เนื่องจากในตัวเรือนแถว มีการใช้งานใหม่ที่น้อย ซึ่งจะเน้นไปยังส่วนโรงเรือนปลูกไม้ดอกไม้ประดับมากกว่า แต่สภาพของอาคารเรือนแถวเองก็ค่อนข้างเสื่อมโทรม ซึ่งทางเจ้าของจึงมีการปรับปรุงในเรื่องโครงสร้างอาคารใหม่บางส่วนเพื่อให้อาคารแข็งแรง และเหมาะสมกับการใช้งาน โดยยังคงใช้วัสดุก่อสร้างที่ใกล้เคียงกับรูปแบบอาคารเดิมของเรือนแถวภายในตลาด จึงมีการเป็นพื้นที่โล่งโปร่ง เนื่องจากไม่มีชั้นลอยมาแต่เดิม มีการปรับปรุงโครงสร้างของอาคารเดิมที่มีการทรวดทรมก่อนที่จะมีการเข้ามาปรับปรุงอาคาร มีรูปลักษณะของผนังใหม่ โดยยังเป็นโครงสร้างผนังไม้ตีเรียบวางแนวตั้งเดิม แต่กรุเพิ่มอีก 1 ชั้นด้วยผนังไม้อัดฉาบด้วยปูนขัดมัน วัสดุหลังคาปูเป็นสังกะสีรูปแบบเดียวกับเรือนแถวเดิม (ภาพที่ 105) ในส่วนของโรงเรือนปลูกไม้ดอกไม้ประดับนั้นมีการปรับปรุงในเรื่องของโครงสร้างในเรื่องของวัสดุ เนื่องจากต้องการทำเป็นโรงเรือนซึ่งต้องรับน้ำหนักของไม้แต่งเยอะ ทางเจ้าของจึงเลือกที่จะใช้โครงสร้างเหล็ก เข้ามาเสริมกับโครงสร้างไม้ของชุมชนเดิม เพื่อเพิ่มการรับน้ำหนัก และป้องกันอาการทรุดของแนวตลิ่งริมน้ำ และโครงหลังคา และยังมีการเพิ่มโครงสร้างในส่วนของชั้นลอยริมน้ำสำหรับวางไม้กระถางใหญ่ โดยมีการเพิ่มโครงสร้างที่เป็นโครงถัก หรือ Truss ขึ้นมา 2 แนวเปรียบเหมือนคานสำหรับรับพื้นของชั้นลอย ในส่วนของวัสดุหลังคามีการเปลี่ยนแปลงจากแผ่นสังกะสีเดิมของชุมชนเป็นแผ่นโพลีคาร์บอเนตโปร่งแสงเพื่อให้แสงเข้ามามากขึ้นภายในโรงเรือนตามภาพที่ 90

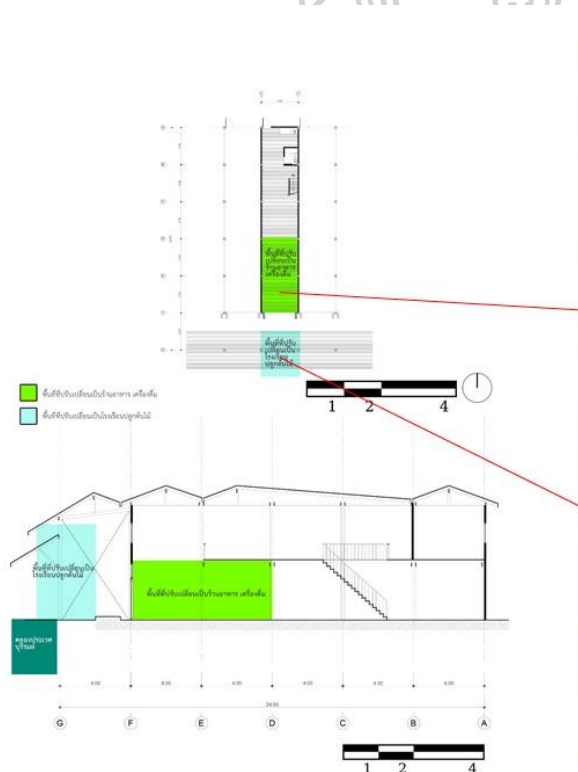
ภาพที่ 106 ร้านขายต้นไม้ หลังการปรับปรุงโครงสร้างบริเวณตลิ่งริมน้ำ
ที่มา : ผู้วิจัย

4.3.9.4 การปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งาน

การปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งานภายใน ร้านขายต้นไม้ มีการปรับเปลี่ยนการใช้งานจากเดิมจากที่เป็นเพียงเรือนแถวร้านค้า 1 ชั้น 1 คูหา ให้เป็นพื้นที่ทำงาน ส่วนวางของสะสมเก่า และงานศิลปะ และบริเวณจำหน่ายเครื่องตุ้ม ซึ่งมีการตกแต่งเพิ่มเติมโดยการเปลี่ยนพื้นผิวของผนังไปเป็นผนังปูนขัดมัน ในส่วนของพื้นที่โล่งริมน้ำนั้น มีการเปลี่ยนแปลง และปรับปรุงค่อนข้างมาก โดยเป็นการปรับปรุงจากพื้นที่โล่ง ให้เป็นโรงเรือนปลูกไม้ดอก ไม้ประดับ และเพิ่มพื้นที่โดยมีการเพิ่มขึ้นลอยขึ้นมาอีกชั้นหนึ่ง ทำให้มีพื้นที่สำหรับวางไม้กระถางเพิ่มขึ้นมาจากเดิม (ภาพที่ 106) และยังมีการเพิ่มพื้นที่สำหรับนั่งพักผ่อนริมน้ำสำหรับลูกค้า และนักท่องเที่ยว ที่เข้ามาชมหรือซื้อหาไม้ดอก ไม้ประดับ รวมทั้งเครื่องตุ้ม และไอศกรีมของทางร้าน ซึ่งได้สรุปการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่ของ ร้านขายต้นไม้ไว้ในภาพที่ 108

ภาพที่ 107 ร้านขายต้นไม้ หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานบริเวณคลังริมน้ำ
ที่มา : ผู้วิจัย

พื้นที่ส่วนร้านค้า

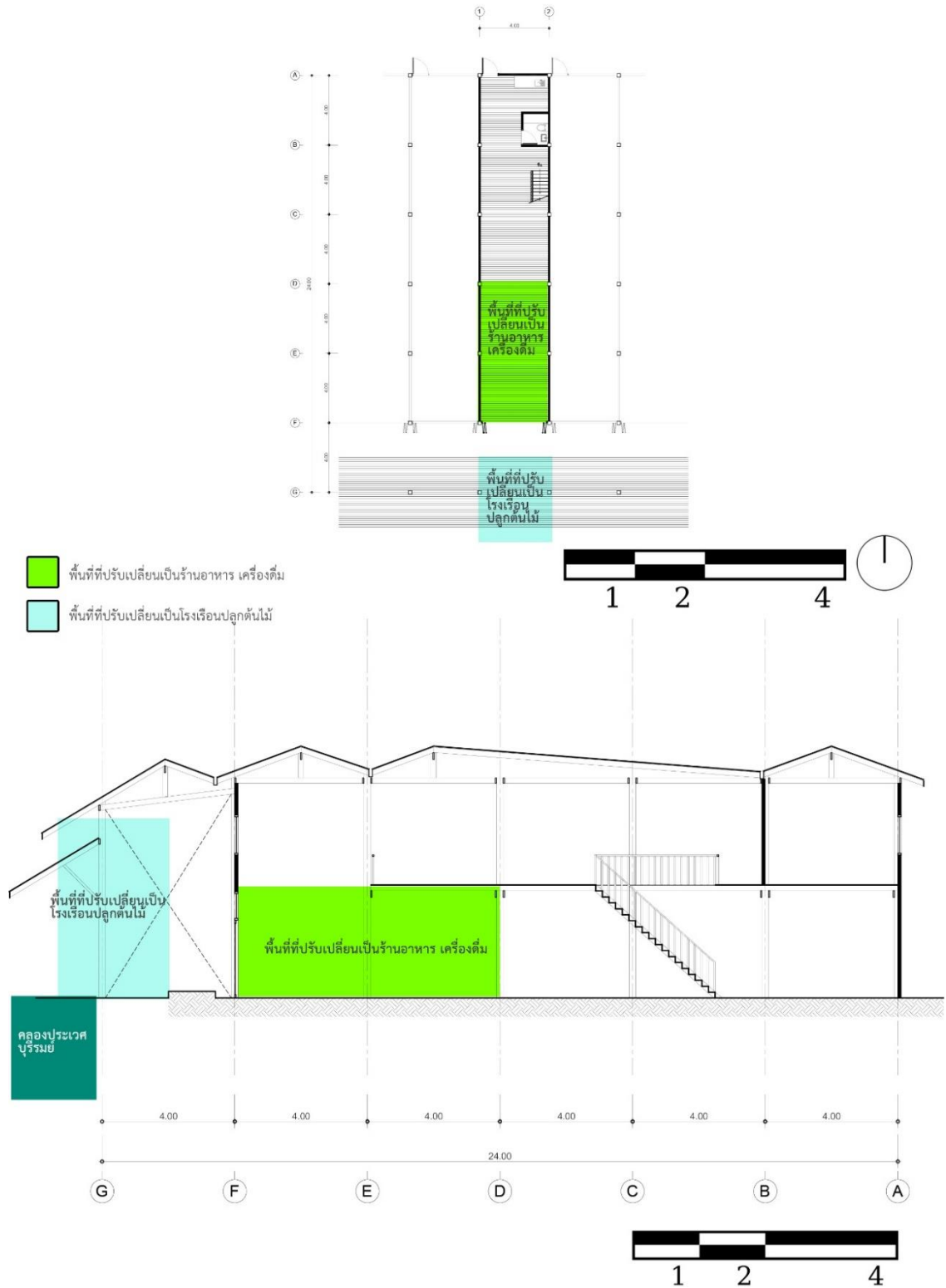
ที่มา : <https://pantip.com/topic/36986853>

พื้นที่ส่วนโรงเรือนปลูกต้นไม้

ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 108 สรุปรูปแบบพื้นที่การใช้งานใหม่ของร้านขายต้นไม้
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 109 การปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่ของ ร้านขายต้นไม้ โดยส่วนสีฟ้าแสดงพื้นที่ที่ใช้งานเป็นพื้นที่โรงเรียนสำหรับปลูกต้นไม้ และพื้นที่นั่งริมน้ำ ส่วนสีเขียวแสดงพื้นที่ส่วนร้านค้า
ที่มา : ผู้วิจัย

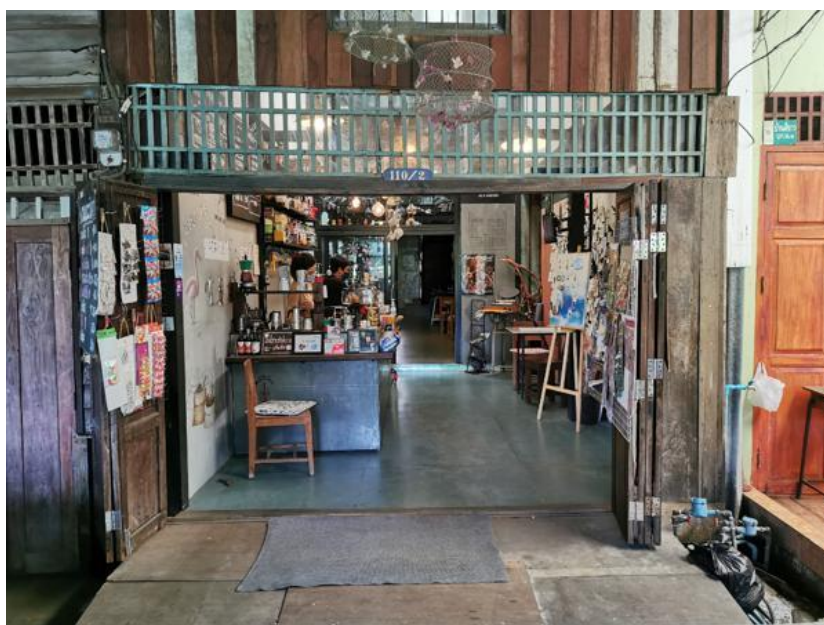
4.3.10 กรณีศึกษาที่ 10 ATPress Art Studio

ภาพที่ 110 ที่ตั้งของร้าน ATPress Art Studio (วงสีแดง)
ที่มา : ผู้วิจัย

ATPress Art Studio เป็นทั้งร้านกาแฟ และเครื่องตีพิมพ์ รวมไปถึงเป็นสตูดิโอสำหรับการทำงานศิลปะ เป็นอาคารไม้ 1 คูหา ที่ตั้งอยู่ในฝั่งเดิมฝั่งตะวันตกของเรือนแถวเก่าชุมชนตลาดเก่าหัวตะเข้ (ภาพที่ 110) เป็นอาคารไม้มีขนาด 1 คูหา ซึ่งแต่เดิมนั้นเป็นเรือนแถวร้านค้าเก่าภายในชุมชนที่ไม่ได้ประกอบกิจการแล้วเช่นเดียวกัน ก่อนเปลี่ยนเจ้าของใหม่ ซึ่งเจ้าของใหม่นั้นเป็นคนที่คุ้นเคยกับชุมชนนี้มานาน โดยทางเจ้าของร้านนั้นเป็นอาจารย์ที่สอนอยู่ที่วิทยาลัยช่างศิลป์เช่นเดียวกับบ้านสามครุ ซึ่งไม่ใช่คนในพื้นที่มาแต่เดิม แต่ก็มีมาคุ้นเคยกับชุมชนมาอย่างยาวนาน และมีความต้องการที่จะส่งเสริมกิจกรรมทางศิลปะในชุมชน โดยเป็นสตูดิโอขนาดเล็กที่ตั้งอยู่ในตลาดเก่าริมน้ำหัวตะเข้สร้างเป็นพื้นที่ และแหล่งการเรียนรู้เบื้องต้นสำหรับผลงานด้านศิลปะภาพพิมพ์ (Printmaking) รวมถึงผลงานที่เกี่ยวข้องกับศิลปะภาพพิมพ์ จากความหลากหลายทางกระบวนการ และเทคนิคในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะภาพพิมพ์ทั้งแบบดั้งเดิม และแบบร่วมสมัย เช่น Letterpress หรือการพิมพ์พื้นนูนที่ใช้แม่พิมพ์ทำจากโลหะผสมหรือพอลิเมอร์อย่างหนา กัดผิวจนเหลือส่วนที่เป็นภาพนูนสำหรับรับหมึกพิมพ์แล้วถ่ายทอดลงบนวัสดุที่ใช้พิมพ์โดยใช้วิธีกดทับ Etching หรือการแกะสลัก Woodcut หรืองานภาพพิมพ์แกะไม้ Serigraphy หรือศิลปะภาพพิมพ์ช่องฉลุ เป็นการประดิษฐ์

ตัวอักษรเป็นการพิมพ์สกรีนบนผ้าไหม เพื่อให้บุคคลทั่วไป และคนในชุมชนได้เกิดความรู้ความเข้าใจ ในกระบวนการการสร้างสรรคงานศิลปะ จนถึงผู้ที่สนใจมีความต้องการสร้างงานของตนเอง ทางสตูดิโอเองก็มีการจัดกิจกรรม หรือWorkshop สำหรับการสร้างความรู้ และความเข้าใจต่อศิลปะภาพพิมพ์ในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีความเฉพาะตัวโดยมุ่งหวังให้บุคคลทั่วไปได้รู้จักคำว่า ศิลปะภาพพิมพ์ ในวงกว้างมากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 111 ATPress Art Studio หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานส่วนเรือนแถว
ที่มา : ผู้วิจัย

4.3.10.1 ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

ATPress Art Studio เป็นอาคารไม้ 1 คูหาที่มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่มีรูปแบบเดียวกับอาคารเรือนแถวในตลาดของชุมชน เนื่องจากเป็นร้านที่ปรับปรุงพื้นที่จากอาคารเรือนแถวเดิมของชุมชนที่ค่อนข้างมีสภาพที่เสื่อมโทรมเช่นเดียวกับบางร้านที่ทำการปรับปรุงในพื้นที่ลักษณะเดียวกัน โดยลักษณะอาคารหลังจากที่ปรับปรุงขึ้นใหม่แล้วเสร็จนั้น ได้ปรับปรุงบริเวณส่วนร้านค้าเรือนแถว 1 ชั้น มีชั้นลอย ยังคงรูปด้านหน้าร้านเป็นเหมือนกับเรือนแถวไม้เดิม 1 คูหา โดยมีส่วนที่เป็นพื้นที่ร้านค้าแพ และเครื่องตั้งที่มีการตกแต่งในให้มีลักษณะร่วมสมัยกับปัจจุบันมากขึ้น (ภาพที่ 111) ตกแต่งด้วยชิ้นงานศิลปะร่วมสมัย ตัวอาคารเป็นโครงสร้างไม้ทั้งหมด ภายนอกเป็นผนังซ้อนเกล็ด ผนังภายในบางส่วนเป็นผนังฉาบเรียบทาสีปูนขัดมัน เหนือผนังปูนขัดมันเป็นโครงไม้ตีตามตั้ง โดยด้านหน้าร้านมีลักษณะเป็นพื้นที่เปิดโล่งสูง มองเห็นชั้นลอยได้ชัดเจน เหนือแผงผนัง และประตูบางส่วนมีช่องเปิดลักษณะเป็นช่องลม เหนือช่องลมขึ้นไปเป็นบานหน้าต่างลักษณะเป็นบานติด

ตายโครงเหล็กซี่ ส่วนของหลังคาหลักเป็นลักษณะหลังคาจั่ว มุงจั่วด้วยสังกะสีเหมือนกับอาคารอื่นๆ ในชุมชน โดยจั่วจะเทลงทางด้านหน้า-หลังของอาคาร ในส่วนของพื้นที่ที่ริมหน้านั้น ปรับปรุงมาจากพื้นที่ ริมน้ำเดิมที่เป็นเพียงลานโล่งสำหรับขายของริมน้ำในสมัยก่อน ตีผนังปิดฝั่งตรงข้ามร้านให้มีลักษณะ เป็นห้อง ผนังเป็นผนังไม้ตีซิดวางตามนอน ซึ่งเป็นพื้นที่สำหรับนั่งชมวิว และรับประทานเครื่องดื่ม ของหวาน ส่วนของหลังคาส่วนริมหน้านั้นมีการใช้วัสดุเดิม แต่มีการปรับเปลี่ยนมุมของหลังคาจาก หลังคาเดิมของชุมชนเล็กน้อย

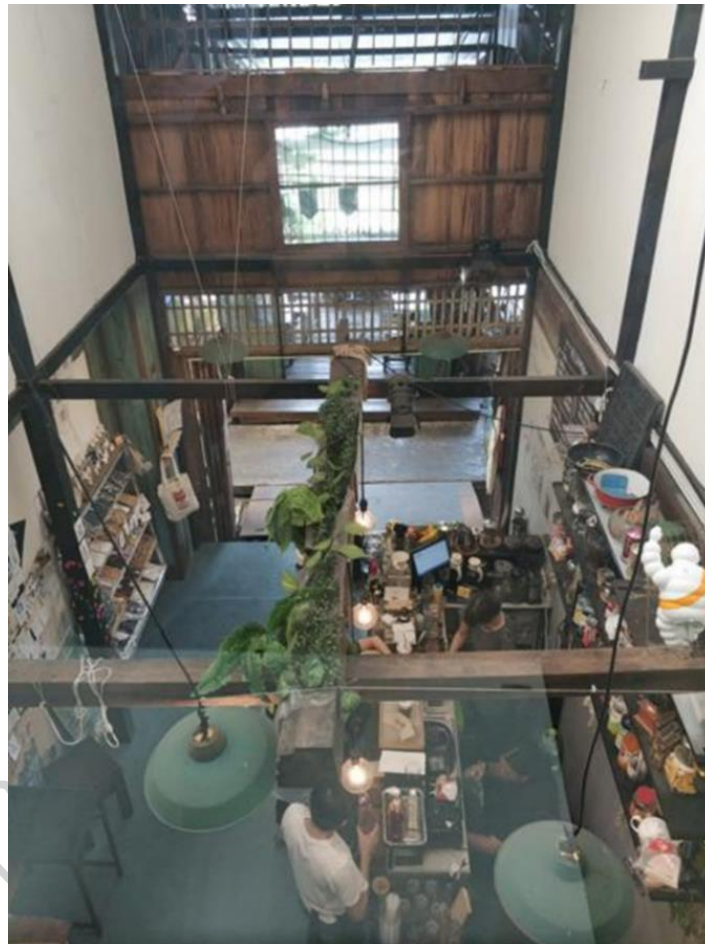
4.3.10.2 แนวคิด และทัศนคติของผู้ประกอบการ

ทางผู้ประกอบการของ ATPress Art Studio นั้นก็เป็นอาจารย์ของวิชาช่างศิลป์ ซึ่ง มีความผูกพันกับพื้นที่ชุมชนตลาดหัวตะเข้ โดยทางผู้ประกอบการได้มีแนวคิดที่จะทำร้านกาแฟของ ชุมชน ผสมรวมกับการเผยแพร่ให้ความรู้เกี่ยวกับงานศิลปะ โดยเฉพาะในด้านภาพพิมพ์ เนื่องจาก แต่เดิมแล้วเรือนแถวไม้หลังนี้ในอดีตได้เคยเป็นโรงพิมพ์ในชุมชนตลาดหัวตะเข้มาก่อน นอกจากนั้น ทางผู้ประกอบการได้เปิดสอนศิลปะให้กับเยาวชนในพื้นที่ เพื่อเสริมสร้างทักษะ และต้องการให้ เยาวชนมีทัศนคติ และจิตสำนึกที่ดีต่อการเรียนศิลปะ ซึ่งทางผู้ประกอบการได้คาดหวังว่าร้านนี้จะเป็น ที่ดึงดูดให้กับผู้ที่สนใจในด้านศิลปะทั้งคนไทย และต่างชาติให้เข้ามา และรู้จักในวิถีชีวิตของชุมชน ตลาดหัวตะเข้มากขึ้น

4.3.10.3 การปรับเปลี่ยนโครงสร้าง

ATPress Art Studio มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างอาคารเดิมจากเดิมค่อนข้างมาก เนื่องจากเรือนแถวไม้เดิม แต่มีสภาพที่ค่อนข้างเสื่อมโทรม ซึ่งทางเจ้าของต้องการพื้นที่ที่ต้องใช้ความ แข็งแรงในเรื่องการรับน้ำหนักที่มากขึ้นจากการต้องวางอุปกรณ์สำหรับการทำงานศิลปะประเภทภาพ พิมพ์ จึงมีการปรับปรุงในเรื่องโครงสร้างอาคารใหม่ โดยยังคงใช้วัสดุก่อสร้างที่ใกล้เคียงกับรูปแบบ อาคารเดิมของเรือนแถวภายในตลาด จึงมีการปรับปรุงโครงสร้างของอาคารเดิมที่มีการทรุดโทรม ก่อนที่จะมีการเข้ามาปรับปรุงอาคาร และมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างใหม่ โดยยังมีส่วนที่ยังคงเป็น โครงสร้างไม้ดั้งเดิม ไม่ได้เปลี่ยนแปลงวัสดุไปจากโครงสร้างเดิมมากนัก และเพิ่มโครงสร้างที่เป็น เหล็กในส่วนของเขา และคานเพื่อเพิ่มความสามารถในการรับน้ำหนักที่ดีขึ้น ส่วนของพื้นที่ชั้นที่ 1 มีการเปลี่ยนแปลงจากผนังไม้เดิม เป็นการฉาบเรียบทาสี เพื่อความเรียบร้อยดูสะอาดตาสำหรับการ เป็นสตูดิโอสร้างสรรค์งานศิลปะ บ้านไม้เดิมยังคงมีอยู่ และตั้งอยู่ที่เดิม ปรับปรุงเพียงการเคลือบสี ใหม่ และเสริมความแข็งแรงในส่วนที่ทรุดโทรม ปรับเปลี่ยนวัสดุพื้นในส่วนของพื้นที่ชั้น 1 เป็นวัสดุ แผ่นพื้นปิดผิวคล้ายพื้นปูนขัดมัน และบริเวณหลังร้านก่ออิฐฉาบปูนเพิ่มกันเป็นห้องเพื่อปรับปรุงเป็น ห้องน้ำ วัสดุหลังคาปูเป็นสังกะสีรูปแบบเดียวกับเรือนแถวเดิม ในส่วนของพื้นที่ที่ริมน้ำมีการปรับปรุง โครงสร้างพื้นไม้เดิมเพื่อเพิ่มความแข็งแรง ซึ่งใช้วัสดุที่เหมือนกับของเดิม และกันผนังเป็นผนังไม้ตีตาม นอน และกันพื้นที่ด้วยการติดตั้งบานประตูเพื่อกันพื้นที่ในยามที่ไม่ได้ใช้งาน และในส่วนของหลังคามี

การเสริมโครงเหล็กขึ้นมาเหนือโครงหลังคาเดิมของชุมชน เนื่องจากมีอาคารทรุดที่ลาดเอียงไป จึงมีการเสริมโครงสร้างเฉพาะในบริเวณที่ใช้งาน และยกระดับความสูงให้มากกว่าโครงหลังคาเดิม เพื่อเพิ่มพื้นที่ทางตั้งให้อากาศถ่ายเทได้ดีขึ้น

ภาพที่ 112 ATPress Art Studio หลังการปรับปรุงโครงสร้างส่วนเรือนแถว
ที่มา : ผู้วิจัย

4.3.10.4 การปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งาน

การปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งานภายใน ATPress Art Studio มีการปรับเปลี่ยนการใช้งานจากเดิมจากที่เป็นเพียงเรือนแถวร้านค้า 1 ชั้น 1 คูหา ในอดีตเคยประกอบการเป็นโรงพิมพ์มาก่อน ให้เป็นร้านขายกาแฟ เครื่องดื่ม ของหวาน รวมไปถึงของที่ระลึก และอุปกรณ์การทำงานศิลปะ ในชั้นที่ 1 และยังมีส่วนที่เป็นพื้นที่ทำงานสำหรับงานศิลปะประเภทภาพพิมพ์ ที่เป็นสตูดิโอ และห้องปฏิบัติการ หรือ Workshop ในชั้นที่ 2 ในส่วนโถงทางเข้ามีการปรับปรุงจากเดิมเป็นเคาท์เตอร์บาร์พร้อมที่นั่งสำหรับวางอุปกรณ์ในการทำกาแฟ และพื้นที่นั่งรับประทานเครื่องดื่มเล็กน้อย บริเวณ

หน้าร้านยังมีพื้นที่สำหรับขายของที่ระลึกที่เกี่ยวกับงานศิลปะ สำหรับพื้นที่ใต้ชั้นลอยนั้น มีการแบ่งพื้นที่ด้วยประตูบานเลื่อนกระจก ซึ่งภายในส่วนหลังจะเป็นพื้นที่นั่งรับประทานเครื่องดื่ม และพื้นที่สำหรับขายอุปกรณ์งานศิลปะบางส่วน ซึ่งตกแต่งด้วยกรอบรูปงานศิลปะ และงานศิลปะประเภทต่าง ๆ ตามแนวความคิดของร้าน (ภาพที่ 113) ในส่วนหลังสุดของอาคารมีการปรับปรุงเป็นห้องน้ำขึ้นใหม่ ต่อมาในส่วนของพื้นที่ชั้น 2 ที่เป็นสตูดิโอทำงานศิลปะ และห้องปฏิบัติการ หรือ Workshop มีการปรับปรุงจากพื้นที่ชั้นลอยเดิม โดยมีการจัดวางอุปกรณ์สำหรับการทำภาพพิมพ์ และอุปกรณ์ที่ต้องใช้ในการทำงานศิลปะ เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ และปฏิบัติงานได้จริง ในส่วนของพื้นที่โล่งริมหน้านั้น มีการเปลี่ยนแปลง และปรับปรุงเล็กน้อย โดยเป็นการปรับปรุงจากพื้นที่โล่ง ให้เป็นพื้นที่ปิดลักษณะคล้ายห้อง ซึ่งจัดวางไปด้วยโต๊ะ และชุดเก้าอี้สำหรับการนั่งชมวิดิโอ และนั่งรับประทานเครื่องดื่ม โดยมีการตกแต่งให้คล้ายกับการนั่งอยู่ในอาคารเรือนแถวไม้เดิม (ภาพที่ 114) โดยได้สรุปการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่ของ ร้านขายต้นไม้ไว้ในภาพที่ 116

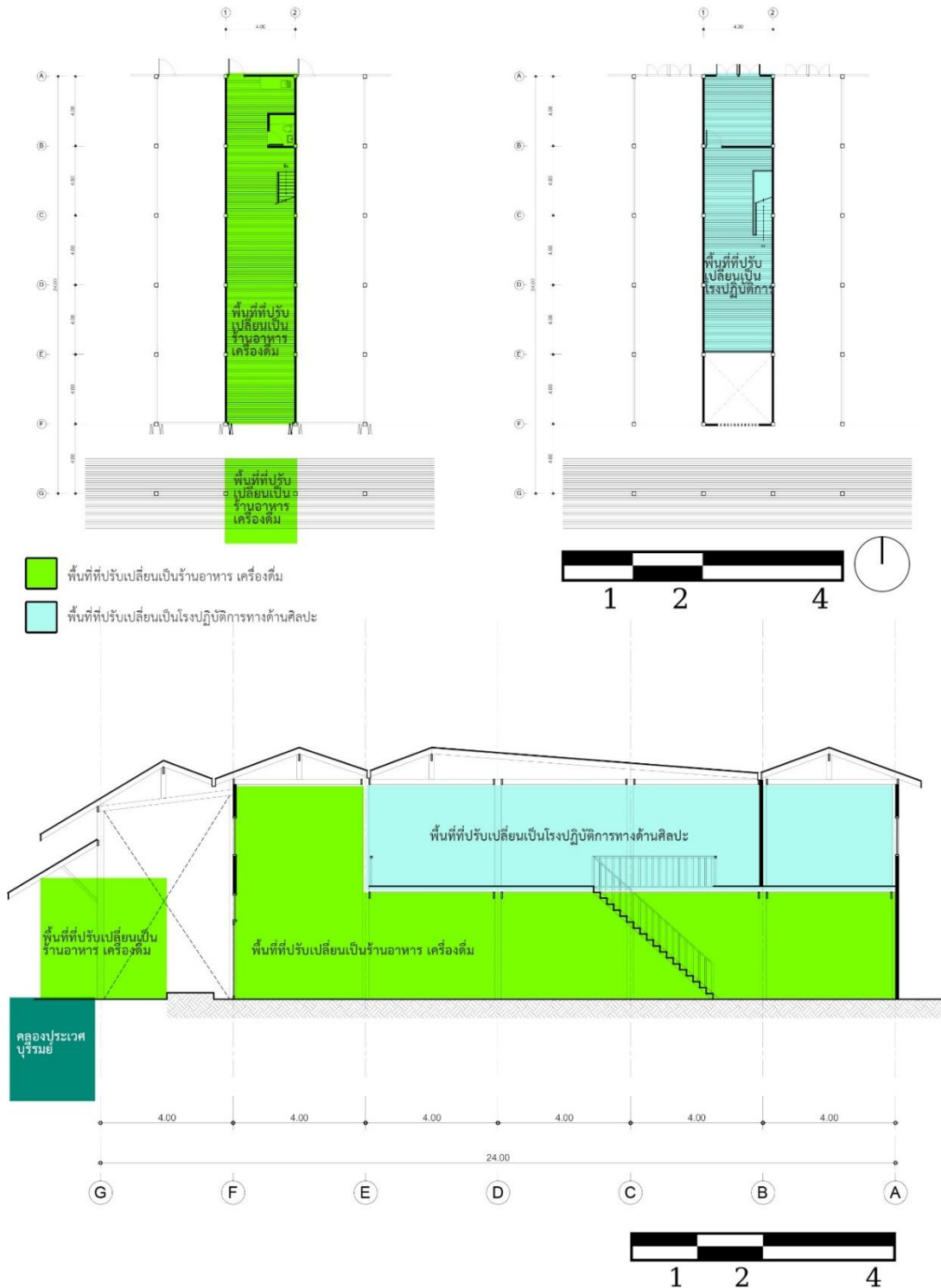

ภาพที่ 113 ATPress Art Studio หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานส่วนเรือนแถว
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 114 ATPress Art Studio หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานบริเวณตลิ่งริมน้ำ
ที่มา : ผู้วิจัย

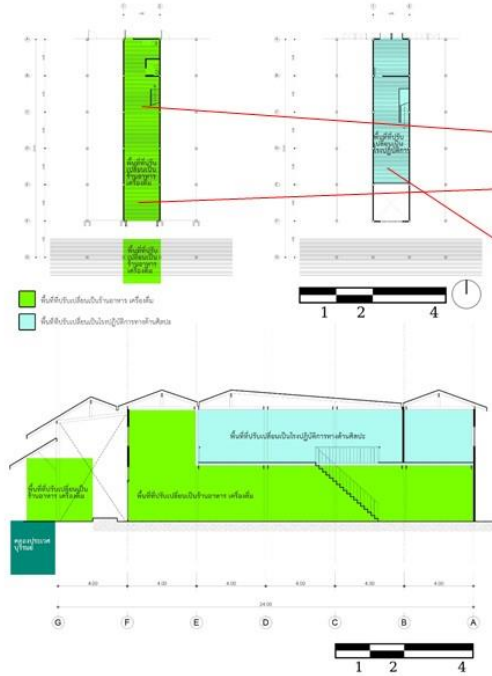

ภาพที่ 115 การปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่ของร้าน ATPress Art Studio โดยส่วนสีเขียวแสดงพื้นที่ที่ปรับปรุงเป็นร้านขายเครื่องดื่ม และอุปกรณ์ทางศิลปะ ส่วนสีฟ้าแสดงพื้นที่โรงปฏิบัติการด้านศิลปะ

ที่มา : ผู้วิจัย

พื้นที่ส่วนร้านค้า

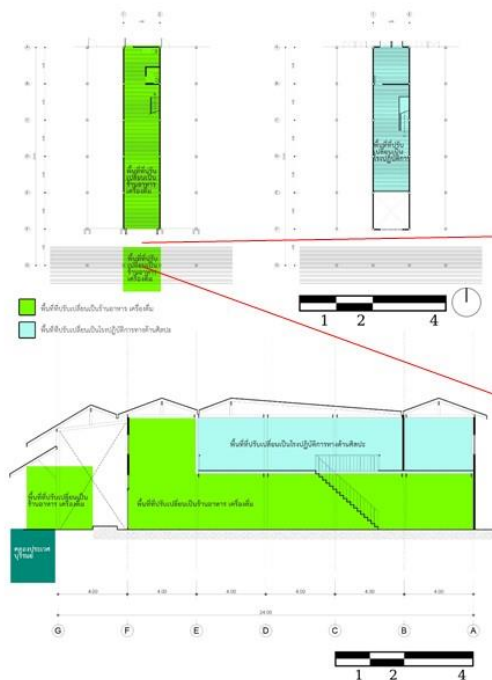
ที่มา : ผู้วิจัย

พื้นที่ส่วนโรงปฏิบัติการ

ที่มา : <https://www.facebook.com/profile.php?id=1000s>

พื้นที่ริมน้ำ

ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 116 สรุปรูปแบบพื้นที่การใช้งานใหม่ของร้าน ATPress Art Studio

ที่มา : ผู้วิจัย

4.3.11 กรณีศึกษาที่ 11 โรงระหัดเอเฟรม

ภาพที่ 117 ที่ตั้งของโรงระหัดเอเฟรม (วงสีแดง)

ที่มา : ผู้วิจัย

โรงระหัดเอเฟรม เป็นพื้นที่แสดงงานทางศิลปะของชุมชน รวมไปถึงเป็นสตูดิโอสำหรับการทำงานของเจ้าของ เป็นอาคารไม้ 3 คูหา ที่ตั้งอยู่ในฝั่งเดิมฝั่งตะวันตกของเรือนแถวเก่าชุมชนตลาดเก่าหัวตะเข้ (ภาพที่ 117) เป็นอาคารไม้มีขนาด 3 คูหาติดกัน ซึ่งแต่เดิมนั้นเป็นเรือนแถวโรงระหัดเก่าภายในชุมชนที่ไม่ได้ประกอบกิจการแล้ว ก่อนเปลี่ยนเจ้าของใหม่ ซึ่งเจ้าของใหม่นั้นก็คือเจ้าของของร้านกรอบกรอบรูป เอเฟรม และร้านบ้านเพ็ญ และมีความต้องการที่จะส่งเสริมกิจกรรมทางศิลปะในชุมชนเช่นเดียวกับเจ้าของร้านใหม่หลายท่าน โดยเป็นพื้นที่แสดงงานศิลปะของศิลปิน นักเรียน นักศึกษา หรือบุคคลทั่วไปที่อยากจะนำเสนอผลงานศิลปะของตัวเอง รวมทั้งเป็นพื้นที่ทำงานชั่วคราว หรือ Co-Working Space ทั้งการทำงานกลุ่ม การตรวจแบบ การตรวจงานนักศึกษา และการจัดงานนิทรรศการต่าง ๆ สร้างเป็นพื้นที่ และแหล่งการเรียนรู้ของชุมชนทั้งในด้านศิลปะ และวัฒนธรรมของชุมชนที่เกือบจะลึบเลือนไปจากชุมชน ให้บุคคลภายนอก และเยาวชนภายในชุมชนได้รู้จักมากขึ้นจากผู้หลักผู้ใหญ่ หรือ ปราชญ์ของชุมชน ซึ่งสามารถที่จะแลกเปลี่ยนความรู้ของของดั้งเดิม และเทคนิคสมัยใหม่จากความหลากหลายของวัย โดยทางเจ้าของมีแนวความคิดที่จะนำเอาของเก่าที่มีอยู่เดิมของชุมชนมาประกอบขึ้นมาใหม่ ให้มีเสน่ห์ และใช้งานได้จริงไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งการ

ทำห้องแสดงงานศิลปะในรูปแบบแกลลอรี่ปั้นเป็นความตั้งใจของเจ้าของตั้งแต่แรกเดิมที่จะทำหลังจากเปิดร้านทำกรอบรูปขึ้นมา ซึ่งถ้านักเรียน นักศึกษาได้มีโอกาสในการแสดงงาน และหารายได้ได้ ก็จะทำให้นักเรียน นักศึกษามีกำลังใจในการสร้างสรรค์งาน และทำงานศิลปะที่ต่อไป

ภาพที่ 118 โรงระหัดเอเฟรม หลังการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานสวนเรือนแถว
ที่มา : ผู้วิจัย

4.3.11.1 ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

โรงระหัดเอเฟรม เป็นอาคารไม้ 3 คูหาที่มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่มีรูปแบบเดียวกับอาคารเรือนแถวในตลาดของชุมชน เนื่องจากเป็นร้านที่ปรับปรุงพื้นที่จากอาคารเรือนแถวเดิมที่เป็นโรงงาน หรือโรงระหัดเก่าของชุมชนที่ค่อนข้างมีสภาพที่เสื่อมโทรมจากการเลิกกิจการ และทิ้งร้างไปค่อนข้างนานเช่นเดียวกับบางร้านที่ทำการปรับปรุงในพื้นที่ลักษณะเดียวกัน โดยลักษณะอาคารหลังจากที่ปรับปรุงขึ้นใหม่แล้วเสร็จนั้น ได้ปรับปรุงบริเวณสวนเรือนแถว 1 ชั้น 3 คูหา ไม่มีชั้นลอย ยังคงรูปด้านหน้าร้านเป็นเหมือนกับเรือนแถวไม้เดิม 3 คูหา โดยมีส่วนที่เป็นพื้นที่ทำงาน หรือสตูดิโอของเจ้าของ ที่มีการตกแต่งในให้มีลักษณะร่วมสมัยกับปัจจุบันมากขึ้น แต่ไม่ขัดแย้งกับลักษณะเดิมของชุมชน ตกแต่งด้วยของเก๋ๆย้อนยุค และชิ้นงานศิลปะ กรอบรูปประดับจากทางร้านเอ เฟรมเอง ตัวอาคารเป็นโครงสร้างไม้บางส่วน เสริมด้วยโครงสร้างใหม่ที่เป็นเหล็กแทน ภายนอกเป็นผนังตีตามตั่ง ผนังภายในบางส่วนเป็นผนังไม้ บางส่วนเป็นผนังก่อฉาบเรียบทาสี โดยด้านหน้าร้านมีลักษณะเป็นพื้นที่เปิดโล่งสูง มีบันไดขึ้นไปยังชั้น 2 มองเห็นชั้นลอยได้ชัดเจน เหนือแผงผนัง และประตู

บางส่วนมีช่องเปิดลักษณะเป็นช่องลม โดยมีการเปลี่ยนบานประตูใหม่เป็นโครงเหล็กปิดผิวด้วยไม้ หนือช่องลมขึ้นไปเป็นบานหน้าต่างลักษณะเป็นบานติดตายโครงเหล็กซี่ ส่วนของหลังคาหลักเป็น ลักษณะหลังคาจั่ว มุงจั่วด้วยสังกะสีเหมือนกับอาคารอื่น ๆ ในชุมชน โดยจั่วจะเทลงทางด้านหน้า- หลังของอาคาร เว้นในส่วนโถงตรงกลางอาคาร ปรับปรุงเป็นลานโล่งสำหรับจัดกิจกรรมอเนกประสงค์ ต่าง ๆ มีเคาท์เตอร์บาร์สำหรับการใช้งานอเนกประสงค์ ทั้งการวางเครื่องเสียงในงานนิทรรศการ การแสดง หรือใช้ในการนั่งทำงาน นั่งชมงานศิลปะ และยังเป็นพื้นที่ทำงานชั่วคราวได้ อาคารด้านหลัง ก่อสร้างขึ้นมาใหม่ เป็นอาคาร 2 ชั้นสำหรับการเป็นที่จัดนิทรรศการทั้ง 2 ชั้น เชื่อมกับอาคาร ด้านหน้าด้วยทางเดินฝั่งตะวันตก โดยทำให้โถงกลางมีลักษณะเป็นลานโล่ง ล้อมรอบด้วยระเบียง ทางเดินชั้น 2 ทั้ง 3 ด้านผนังเป็นผนังไม้ตีซิววางตามตั้ง ซึ่งเป็นพื้นที่สำหรับนั่งชมการแสดงในลาน ด้านล่าง (ภาพที่ 118)

4.3.11.2 แนวคิด และทัศนคติของผู้ประกอบการ

ทางผู้ประกอบการของโรงระหัดเอเฟรมนั้นก็เป็นเจ้ากิจการเดียวกับร้านเอเฟรม ซึ่งมีความตั้งใจที่จะปรับปรุงโรงระหัดวิดน้ำ ซึ่งเป็นโรงงานไม้สำหรับสร้างระหัดวิดน้ำสำหรับนาข้าว แต่พอในเวลาต่อมา เทคโนโลยีใหม่ ๆ ได้เข้ามามีบทบาทในวิถีชีวิตของผู้คนมากขึ้น ทำให้โรงงานของ ช่างไม้ฝีมือดีของชุมชนตลาดหัวตะเข้ต้องปิดกิจการลง โดยปัจจุบันก็เหลือโรงระหัดแห่งนี้ที่ยังคงดำรง อยู่ แต่ก็ได้ทำการปิดกิจการทางด้านงานไม้ลงแล้ว ซึ่งทางผู้ประกอบการต้องการปรับปรุงพื้นที่บริเวณ นี้ใหม่ให้เป็นพื้นที่อเนกประสงค์สำหรับจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน และทางผู้ประกอบได้มีความฝัน มานาน ที่จะสร้างพื้นที่ที่สามารถจัดแสดงงานศิลปะของนักเรียน นักศึกษา ซึ่งอยากที่จะให้พวกเขาได้ มีรายได้จากงานศิลปะ และจะทำให้เยาวชนเหล่านั้นได้มีกำลังใจในการเรียนหนังสือ และพยายาม ฝึกฝนในการทำงานด้านศิลปะต่อไป โดยทางผู้ประกอบการได้มีแนวคิดที่จะใช้ชิ้นส่วนของไม้ที่เคยมี อยู่ในโรงงานเดิมมาใช้งานใหม่ภายในอาคาร โดยได้นำชิ้นส่วนเหล่านั้นไปประกอบเป็นส่วนต่าง ๆ ของอาคารไม่ว่าจะเป็นผนัง กำแพง รวมไปถึงการนำประตู หน้าต่าง และเฟอร์นิเจอร์ที่เหลือทิ้ง กลับมาสร้างคุณค่าใหม่อีกครั้ง

4.3.11.3 การปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสถาปัตยกรรม

โรงระหัดเอเฟรม มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างอาคารเดิมจากเดิมค่อนข้างมาก เนื่องจากเรือนแถวที่เป็นโรงงาน โรงระหัดเดิมนั้น แต่มีสภาพที่ค่อนข้างเสื่อมโทรม และเป็นโครงสร้าง เปลา ไม่มีพื้นที่ที่เป็นรูปแบบอาคารเหมือนเรือนแถวอื่น ๆ เมื่อทางเจ้าของต้องการพื้นที่ที่เป็นรูปแบบ อาคาร จึงต้องมีการสร้างใหม่ทั้งหมด คงไว้แค่รูปปั้นด้านหน้าอาคาร จึงเริ่มมีการปรับปรุงในเรื่อง โครงสร้างอาคารเดิมที่มีอยู่ และเพิ่มโครงสร้างใหม่สำหรับการก่อสร้างอาคาร โดยยังคงใช้วัสดุ ก่อสร้างที่ใกล้เคียงกับรูปแบบอาคารเดิมของเรือนแถวภายในตลาด แต่ปรับเปลี่ยนวัสดุบางส่วน เช่น เหล็กในส่วนของเสา คาน และโครงหลังคา เพื่อเพิ่มความแข็งแรง และความทนทาน ในส่วนของผนัง

และพื้นยังคงใช้วัสดุที่เป็นไม้ เพื่อให้มีความใกล้เคียงกับอาคารเรือนแถวเดิม มีการเพิ่มโครงสร้างพื้นบางส่วนเพื่อทำเป็นบริเวณลานโล่งอเนกประสงค์ และรองรับกับจำนวนคนที่มากขึ้น รวมทั้งยังมีโครงสร้างค้ำยันเหล็กสำหรับแนวทางเดิน หรือ ระเบียงในชั้นที่ 2 รอบ ๆ บริเวณลาน เพื่อลดการใช้เสา และเพิ่มพื้นที่ในบริเวณลาน (ภาพที่ 119) บันไดมีการทำขึ้นมาใหม่ 2 ตำแหน่งในบริเวณด้านหน้าของอาคารส่วนหน้า และด้านหลังของอาคารส่วนหลัง โดยเชื่อมกันด้วยลานอเนกประสงค์ในชั้นที่ 1 และระเบียงทางเดินในชั้นที่ 2 ในบริเวณส่วนหน้าของอาคาร ชั้นที่ 1 ในส่วนของหลังคามีการปรับเปลี่ยนวัสดุผนังหลังคาใหม่เป็นแผ่นเมทัลชีท ลอนเล็ก เพื่อเพิ่มอายุการใช้งาน และซ่อมแซมได้ง่าย โดยที่ลักษณะยังมีความคล้ายกับแผ่นสังกะสีเดิม

ภาพที่ 119 โรงระหัดเอเฟรม หลังการปรับปรุงโครงสร้างส่วนเรือนแถว
ที่มา : ผู้วิจัย

4.3.11.4 การปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งาน

การปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งานภายใน โรงระหัดเอเฟรม มีการปรับเปลี่ยนการใช้งานจากเดิมจากที่เป็นเพียงเรือนแถวที่ใช้เป็นโรงงาน โรงระหัดวิดน้ำ 1 ชั้น ขนาด 3 คูหา มีปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งานใหม่ทั้งหมด เริ่มตั้งแต่ส่วนหน้าร้านที่ปรับเปลี่ยนเป็น ส่วนของพื้นที่ทำงาน และโถงบันไดสำหรับขึ้นไปยังชั้น 2 ที่เป็นพื้นที่อเนกประสงค์ ทั้งการนั่งทำงาน และจัดนิทรรศการต่าง ๆ ได้ ต่อมาในส่วนกลางอาคาร ปรับเปลี่ยนให้เป็นลานโล่งอเนกประสงค์ซึ่งสามารถใช้งานได้หลากหลาย

รูปแบบ (ภาพที่ 102) ทั้งการจัดนิทรรศการ จัดงานดนตรีขนาดเล็ก งานบรรยายต่าง ๆ รวมไปถึงงานแต่งงานขนาดเล็ก เป็นต้น และมีส่วนของเคาท์เตอร์เพื่อการใช้งานร่วมกับลานอเนกประสงค์ ซึ่งตั้งอยู่ใต้ทางเดินเชื่อมระหว่าง 2 อาคาร และยังสามารถปรับเปลี่ยนเป็นพื้นที่ทำงานได้ในแบบพื้นที่ทำงานชั่วคราว หรือ Co-Working Space ได้ (ภาพที่ 121) ต่อมาในส่วนของอาคารด้านหลัง บริเวณชั้นล่างมีการใช้งานเป็นพื้นที่แสดงงานศิลปะ และพื้นที่นั่งทำงานอเนกประสงค์ มีการเพิ่มบันไดบริเวณอาคารส่วนหลังอีก 1 แห่ง ในชั้นที่ 2 เป็นพื้นที่ห้องแสดงงานศิลปะทั้งชั้น ซึ่งสามารถใช้งานได้หลากหลายรูปแบบตามแนวคิดของเจ้าของอาคาร โดยได้สรุปการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่ของ ร้านขายต้นไม้ไว้ในภาพที่ 124

ภาพที่ 120 โรงระหัดเอเฟรม กับการใช้งานพื้นที่การใช้งานในรูปแบบต่าง ๆ

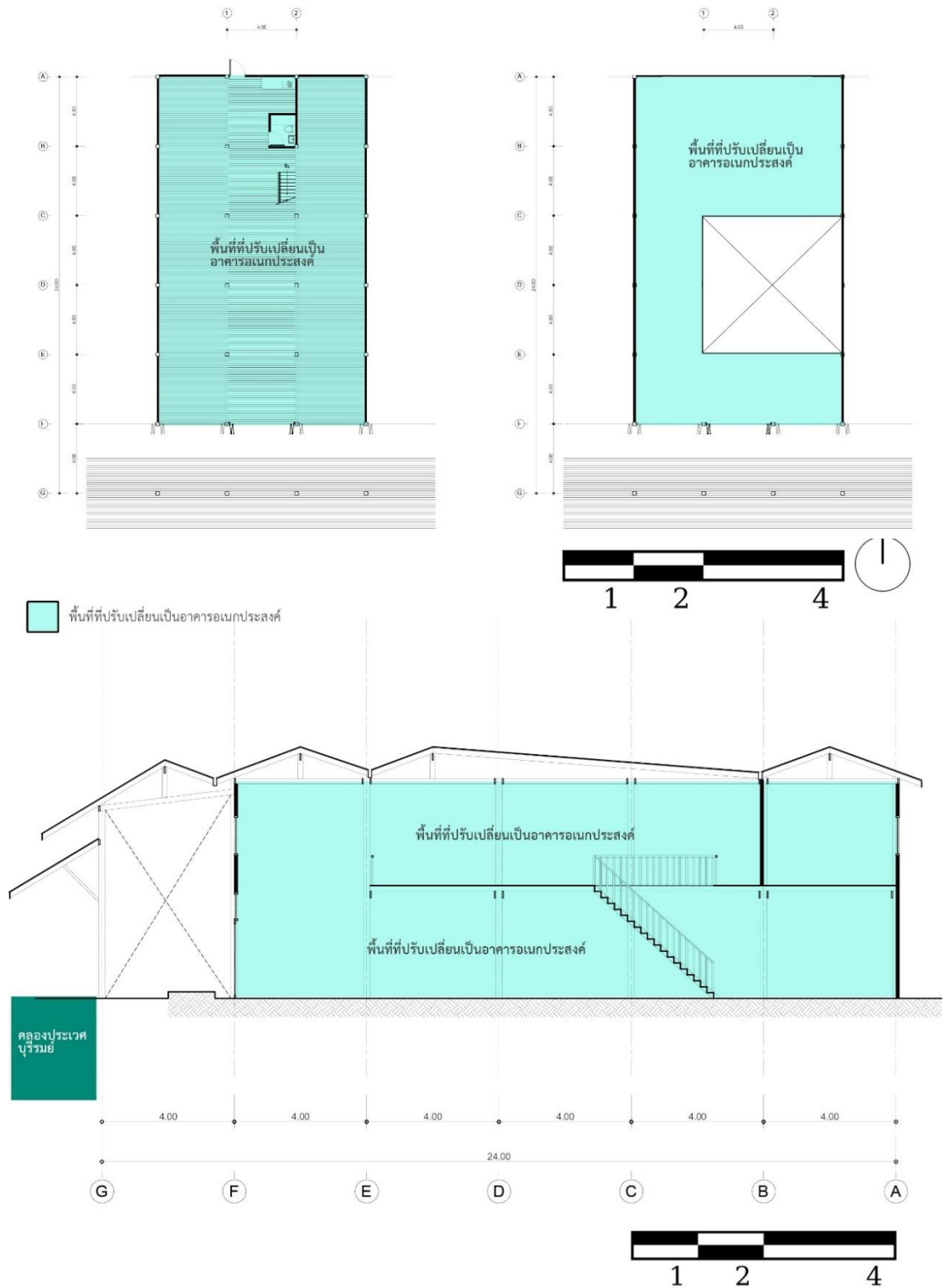
ที่มา : <https://www.facebook.com/1111916052201916/posts/3413879708672194/>

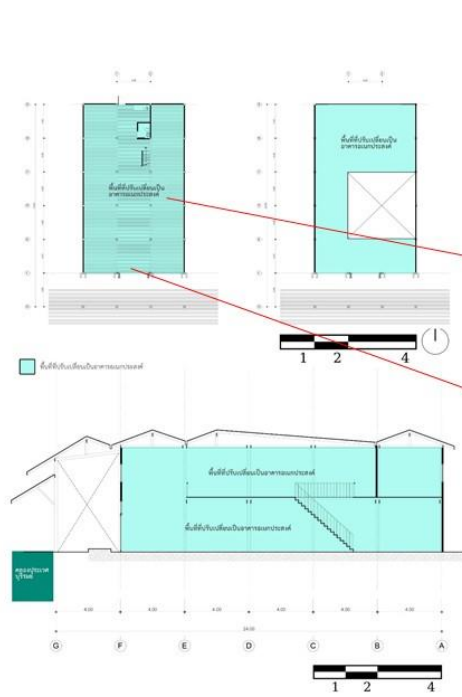
ภาพที่ 121 โรงระหัดเอเฟรม กัับการใช้งานพื้นที่การใช้งานในรูปแบบต่าง ๆ
ที่มา : <https://www.thaipost.net/main/detail/60575>

ภาพที่ 122 โรงระหัดเอเฟรม กัับการใช้งานพื้นที่การใช้งานในรูปแบบต่าง ๆ
ที่มา : <https://www.thepeople.co/event/24569>

ภาพที่ 123 การปรับปรุงพื้นที่การใช้งานใหม่ของโรงระหัดเอเฟรม โดยส่วนสีฟ้าแสดงพื้นที่อเนกประสงค์สำหรับการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่มาจากทั้งใน และนอกชุมชน
ที่มา : ผู้วิจัย

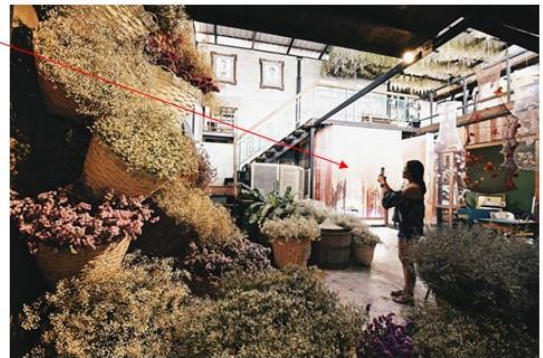

พื้นที่โถงกลางแจ้ง

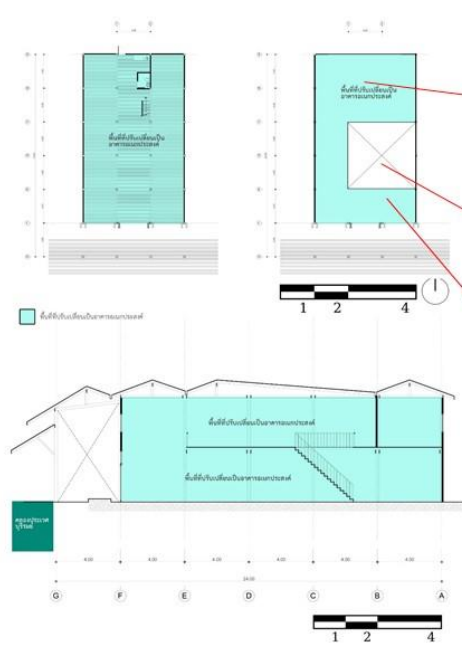

ที่มา : ผู้วิจัย

พื้นที่โถงทางเข้า

ที่มา : <https://www.thepeople.co/event/24569>

พื้นที่แสดงงานศิลปะ

ที่มา : <https://www.bangkokbiznews.com/lifestyle/895929>

พื้นที่โถงกลางแจ้ง

ที่มา : <https://foursquare.com/v/%E0%B9%82%E0%B8%A3%E0%B8%87%E0%B8%A3%E0%>

พื้นที่โถงชั้นที่ 2

ที่มา : <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=564929115639533&set=pb.100063673476126-2207520000.&type=3>

ภาพที่ 124 สรุปรูปแบบพื้นที่การใช้งานใหม่ของร้าน ATPress Art Studio

ที่มา : ผู้วิจัย

4.4 บทวิเคราะห์

จากการเปลี่ยนแปลงสภาพทางเศรษฐกิจ และสังคม ในชุมชนเองก็ต้องมีการปรับตัว เพื่อให้ตัวเองอยู่รอดในการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน ซึ่งสภาพภายในชุมชนหลังจากการเกิดการเปลี่ยนแปลงนั้น มีสภาพที่ทรุดโทรมลงไปมาก ผู้คนภายในชุมชนเองก็ทยอยออกไปเพื่อหาทางประกอบอาชีพใหม่หลังจากที่ชุมชนนี้ไม่สามารถประกอบอาชีพเพื่อดำรงชีวิตแบบเดิมต่อไปได้แล้ว มีการขยับขยายครอบครัวออกไปจากพื้นที่ โดยการปล่อยเช่า-เช่าบ้าง ทิ้งร้างไว้บ้าง บางคนก็ได้ปรับเปลี่ยนอาชีพไป เพื่อรองรับต่อความต้องการใหม่ อาคารที่มีการปล่อยเช่านั้นก็เปิดพื้นที่ให้กับนายทุนข้างนอกได้มีโอกาสเข้ามาประกอบธุรกิจภายในชุมชน เหมือนกับชุมชนอื่น ๆ ที่เกิดปรากฏการณ์แบบนี้ขึ้นมาแล้ว จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจในเรื่องของการปรับตัว และรับมือกับปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชันที่เกิดขึ้น รวมไปถึงความร่วมมือของคนในชุมชน และผู้ที่เข้ามาเช่า ที่ทำให้เกิดการสร้างอาชีพ วิถีชีวิต กิจกรรม รวมไปถึงสิ่งแวดล้อมใหม่ที่แตกต่างไปจากชุมชนเดิม เพื่อไม่ให้เกิดการที่คนในชุมชนย้ายออกจนหมดทำให้ชุมชนกลับสู่สภาพที่เสื่อมโทรม ไร้ชีวิตชีวา อย่างที่เกิดกับชุมชนหลายแห่งในโลกที่เกิดขึ้น ซึ่งจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจ และสังคมไปในข้างต้นนั้น เป็นผลให้รูปแบบของการใช้งานอาคารเรือนแถวริมน้ำของผู้ประกอบการที่เข้ามา มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม รวมไปถึงโอกาสใหม่ ๆ ของผู้ประกอบการที่เป็นคนภายในชุมชนเองที่จะปรับปรุงอาคารเช่นกัน เพื่อตอบสนองต่อการใช้งานใหม่ และความต้องการใหม่ของคนที่จะเข้ามาใช้งานภายในชุมชน

จากการลงพื้นที่ศึกษาทำให้พบว่าในกลุ่มอาคารที่เป็นกรณีศึกษานั้น สามารถแบ่งหัวข้อที่สามารถนำมาวิเคราะห์เพื่อทำการเปรียบเทียบได้ ซึ่งสามารถแจกแจงอาคารที่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้งานใหม่ภายใต้ปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชันมาทำการวิเคราะห์ได้เป็น 4 หัวข้อหลักได้แก่

4.4.1 ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

4.4.2 แนวคิด และทัศนคติของผู้ประกอบการ

4.4.3 การปรับเปลี่ยนโครงสร้างของสถาปัตยกรรม และพื้นที่ว่างเพื่อการใช้งานใหม่ของอาคาร

4.4.4 การปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งาน และรูปแบบการใช้สอย

โดยจำให้เห็นถึงลักษณะ และแนวโน้มในการใช้งานใหม่ของอาคารภายใต้การเกิดปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชันที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งได้ทำวิเคราะห์ไว้เป็นหัวข้อดังนี้

4.4.1 ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

จากการลงพื้นที่เพื่อทำการศึกษาถึงกลุ่มอาคารที่มีการปรับปรุงภายใต้การเกิดปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชัน ลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นมีความสนใจที่ว่า ผู้ประกอบการมีแนวทางในการ

ปรับปรุงอาคารให้ได้ตามความต้องการของพื้นที่ที่ต้องการปรับปรุงการใช้งานใหม่ ซึ่งสามารถสรุปดังตารางที่ 2 ได้ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงลักษณะทางสถาปัตยกรรมของกรณีศึกษา

	ชื่ออาคารที่มีการปรับปรุงเพื่อการใช้งานใหม่	ประเภทอาคาร	การใช้งานพื้นที่รีมน้ำ	ลักษณะของการตกแต่งอาคาร
อาคารที่ทำการปรับปรุงใหม่โดยเจ้าของ/ผู้เช่าอาคาร จากผู้ประกอบการภายนอก	ร้าน ณ ลาดกระบัง	เรือนแถว 1 คูหา +อาคารไม้ 1 หลัง 2 ชั้น		มีการตกแต่งในรูปแบบย้อนยุค ใช้วัสดุไม้ตกแต่งให้มีความใกล้เคียงกับอาคารเดิม
	ร้านกลิ่นฝัน	เรือนแถว 1 คูหา 2 ชั้น		มีการตกแต่งในรูปแบบย้อนยุค ใช้วัสดุไม้ตกแต่งให้มีความใกล้เคียงกับอาคารเดิม
	274 Bed & Brews	เรือนแถว 2 คูหา 2 ชั้น		มีการตกแต่งในรูปแบบร่วมสมัย ผสมกับความย้อนยุค ใช้วัสดุเก่าจากอาคารเดิมมาทำการตกแต่ง
	ร้านสติกเซ็ท แอนด์เซฟ	เรือนแถว 2 คูหา 2 ชั้น		มีการตกแต่งในรูปแบบย้อนยุค ใช้วัสดุไม้ตกแต่งให้มีความใกล้เคียงกับอาคารเดิม
	บ้านสามครู	เรือนแถว 1 คูหา 2 ชั้น		มีการตกแต่งด้วยวัสดุที่มีอยู่ในชุมชน ผสมกับวัสดุใหม่ให้ตรงตามการใช้งานของอาคาร
	ร้านขายต้นไม้	เรือนแถว 1 คูหา 1 ชั้น		มีการตกแต่งในรูปแบบย้อนยุค ผสมกับวัสดุใหม่ให้ตรงตามการใช้งานของอาคาร
	ATPress Art Studio	เรือนแถว 1 คูหา 2 ชั้น		มีการตกแต่งในรูปแบบร่วมสมัย ผสมกับวัสดุใหม่ให้ตรงตามการใช้งานของอาคาร

ตารางที่ 2 แสดงลักษณะทางสถาปัตยกรรมของกรณีศึกษา (ต่อ)

	ชื่ออาคารที่มีการปรับปรุงเพื่อการใช้งานใหม่	ประเภทอาคาร	การใช้งานพื้นที่ริมน้ำ	ลักษณะของการตกแต่งอาคาร
อาคารที่ทำการปรับปรุงใหม่โดยคนในพื้นที่	สี่แยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse	อาคารไม้ 1 หลัง 2 ชั้น		มีการตกแต่งในรูปแบบย้อนยุค ใช้วัสดุไม้ตกแต่งให้มีความใกล้เคียงกับอาคารเดิม
	เอเฟรม ลาดกระบัง	เรือนแถว 2 คูหา 1 ชั้น		มีการตกแต่งในรูปแบบย้อนยุค ใช้วัสดุที่มีอยู่เดิมตกแต่งให้มีความใกล้เคียงกับอาคารเดิม
	ร้านบานเฟี้ยม	อาคารไม้ 1 หลัง 2 ชั้น		มีการตกแต่งในรูปแบบย้อนยุค ใช้วัสดุที่มีอยู่เดิมตกแต่งให้มีความใกล้เคียงกับอาคารเดิม
	โรงระหัดเอเฟรม	เรือนแถว 3 คูหา 2 ชั้น		มีการตกแต่งในรูปแบบย้อนยุค ใช้วัสดุที่มีอยู่เดิมตกแต่งให้มีความใกล้เคียงกับอาคารเดิม

ที่มา : ผู้วิจัย

จากตารางที่ 2 จะเห็นได้ว่า ผู้ประกอบการส่วนใหญ่เลือกที่จะปรับปรุงอาคารเรือนแถวไม้ 1 คูหา ซึ่งในอาคารเรือนแถว 1 คูหา นั้นเพียงพอต่อการใช้งานใหม่ตามที่ต้องการ ซึ่งในส่วนใหญ่จะเป็นการใช้งานในรูปแบบร้านค้า ร้านอาหาร และเครื่องดื่ม โดยในเรือนแถวไม้ 2 คูหาจะพบว่าการใช้งานจะมีการปรับเปลี่ยนให้ใช้งานได้หลากหลายมากกว่า จึงต้องการพื้นที่ที่สามารถใช้งานได้มีศักยภาพมากขึ้น เช่น โฮสเทล พื้นที่แสดงงานศิลปะ หรือ โรงปฏิบัติการ ซึ่งในบางหลังมีการใช้พื้นที่เป็นร้านค้า ร้านอาหารรวมอยู่ด้วย ส่วนในเรือนแถวไม้ 3 คูหา เป็นการปรับปรุงจากโรงงานเดิมซึ่งแต่เดิมเป็นอาคารขนาด 3 คูหา และมีการปรับปรุงเป็นอาคารอเนกประสงค์ของชุมชน จึงมีความเพียงพอต่อการรองรับคนจำนวนมากอยู่แล้ว ส่วนอาคารอีก 2 แห่งที่พบ คือ อาคารลักษณะเรือนไม้ 2 ชั้น ซึ่งมีมาแต่เดิม และไม่ได้อยู่ในกลุ่มของเรือนแถวไม้ จำนวน 1 หลัง และอาคารที่สร้างใหม่บริเวณพื้นที่ริมน้ำ จำนวน 1 หลัง ซึ่งในอาคารทั้ง 11 หลัง มีเพียง 3 หลังเท่านั้นที่ไม่ได้มีการใช้งาน

พื้นที่ริมน้ำ เนื่องจากการใช้งานที่ผู้ประกอบการต้องการจะไม่ได้ใช้พื้นที่ริมน้ำ เช่น อาคารโรงปฏิบัติการ และอาคารอเนกประสงค์ของชุมชน

ในส่วนของลักษณะการตกแต่งของอาคาร ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ได้ทำการตกแต่งให้มีลักษณะในทางย้อนยุค รวมไปถึงวัสดุที่ใกล้เคียงกับอาคารเดิมในชุมชน ให้มีกลิ่นอายของชุมชนเก่าและไม่ผิดแผกไปจากเรือนแถวชุมชนดั้งเดิม แต่ยังสามารถใช้งานในการใช้งานรูปแบบใหม่ได้ โดยมีอาคารบางหลังที่จะใช้การตกแต่งแบบร่วมสมัย และใช้วัสดุสมัยใหม่ให้ตรงกับความต้องการของการใช้งาน ทั้งนี้อาคารทุกหลังที่มีการปรับปรุงการใช้งานใหม่จะมีแนวคิด และวิธีการปรับปรุงที่คล้ายกัน คือ การรักษารูปทรง รูปลักษณะด้านหน้าอาคาร หรือรูปด้านเอาไว้ ซึ่งคนในชุมชนเห็นว่าเป็นอัตลักษณ์ที่มีคุณค่า เช่น การรักษารูปแบบบานประตูบานเฟี้ยม การคงลักษณะช่องเปิดหรือการเชื่อมต่อโครงสร้างหลังคาของเรือนแถวกับส่วนทางเดิน และการรักษาพื้นที่ริมน้ำที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนไว้ ซึ่งในส่วนของ การอนุรักษ์ อาคารที่ได้รับการปรับปรุงพื้นที่ใหม่ได้มีการใช้หลักของการอนุรักษ์ตามแนวคิดของการอนุรักษ์ที่ได้ทำการศึกษาจากการทบทวนวรรณกรรมมา ซึ่งสามารถสรุปดังตารางที่ 3 ได้ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงแนวทางในการอนุรักษ์ทางสถาปัตยกรรมของกรณีศึกษา

	ชื่ออาคารที่มีการปรับปรุงเพื่อการใช้งานใหม่	แนวทางในการอนุรักษ์ทางสถาปัตยกรรม
อาคารที่ทำการปรับปรุงใหม่โดยเจ้าของ/ผู้เช่าอาคาร จากผู้ประกอบการ	ร้าน ฌ ลาดกระบัง	มีการปรับปรุงอาคารให้เหมาะสมกับการใช้งาน โดยไม่เปลี่ยนแปลงลักษณะสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าของอาคารประวัติศาสตร์ และมีการใช้วัสดุให้กลมกลืนกับลักษณะทางสถาปัตยกรรมเดิม โดยมีการคำนึงถึงสัดส่วนอาคารในส่วนของ การสร้างอาคารใหม่
ผู้ประกอบการภายนอก	ร้านกลิ่นฝัน	มีการปรับปรุงอาคารให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมเดิม โดยไม่เปลี่ยนแปลงลักษณะสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าของอาคารประวัติศาสตร์ และมีการใช้วัสดุให้กลมกลืนกับลักษณะทางสถาปัตยกรรมเดิม ในส่วนของการปรับปรุงอาคาร

ตารางที่ 3 แสดงแนวทางในการอนุรักษ์ทางสถาปัตยกรรมของกรณีศึกษา (ต่อ)

	ชื่ออาคารที่มีการปรับปรุงเพื่อการใช้งานใหม่	แนวทางในการอนุรักษ์ทางสถาปัตยกรรม
	274 Bed & Brews	มีการปรับปรุงอาคารให้เหมาะสมกับการใช้งาน โดยไม่เปลี่ยนแปลงลักษณะสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าของอาคารประวัติศาสตร์ และมีการใช้วัสดุให้กลมกลืนกับลักษณะทางสถาปัตยกรรมเดิม ในส่วนของการปรับปรุงอาคาร
	ร้านสเด็กเซ็ท แอนด์เซฟ	มีการปรับปรุงอาคารให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมเดิม โดยไม่เปลี่ยนแปลงลักษณะสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าของอาคารประวัติศาสตร์ และมีการใช้วัสดุให้กลมกลืนกับลักษณะทางสถาปัตยกรรมเดิม ในส่วนของการปรับปรุงอาคาร
	บ้านสามครู	มีการปรับปรุงอาคารให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมเดิม โดยไม่เปลี่ยนแปลงลักษณะสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าของอาคารประวัติศาสตร์ และมีการใช้วัสดุให้กลมกลืนกับลักษณะทางสถาปัตยกรรมเดิม ในส่วนของการปรับปรุงอาคาร
	ร้านขายต้นไม้	มีการปรับปรุงอาคารให้เหมาะสมกับการใช้งาน โดยไม่เปลี่ยนแปลงลักษณะสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าของอาคารประวัติศาสตร์
	ATPress Art Studio	มีการปรับปรุงอาคารให้เหมาะสมกับการใช้งาน โดยไม่เปลี่ยนแปลงลักษณะสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าของอาคารประวัติศาสตร์ และมีการใช้วัสดุให้กลมกลืนกับลักษณะทางสถาปัตยกรรมเดิม ในส่วนของการปรับปรุงอาคาร
อาคารที่ทำการปรับปรุงใหม่โดยคนในพื้นที่	สี่แยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse	มีการทำการตรวจสอบสภาพอาคารประวัติศาสตร์เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับคุณสมบัติ และคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของอาคาร รวมถึงการวิเคราะห์ความต้องการของผู้ใช้งาน และสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน ร่วมกับการทำงานกับผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง

ตารางที่ 3 แสดงแนวทางในการอนุรักษ์ทางสถาปัตยกรรมของกรณีศึกษา (ต่อ)

	ชื่ออาคารที่มีการปรับปรุงเพื่อการใช้งานใหม่	แนวทางในการอนุรักษ์ทางสถาปัตยกรรม
	เอเฟรม ลาดกระบัง	มีการปรับปรุงอาคารให้เหมาะสมกับการใช้งาน โดยไม่เปลี่ยนแปลงลักษณะสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าของอาคารประวัติศาสตร์
	ร้านบานเพ็ญ	มีการปรับปรุงอาคารให้เหมาะสมกับการใช้งาน โดยไม่เปลี่ยนแปลงลักษณะสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าของอาคารประวัติศาสตร์ และมีการใช้วัสดุให้กลมกลืนกับลักษณะทางสถาปัตยกรรมเดิม โดยมีการคำนึงถึงสัดส่วนอาคารในส่วนของ การสร้างอาคารใหม่
	โรงระหัดเอเฟรม	มีการปรับปรุงอาคารให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมเดิม โดยไม่เปลี่ยนแปลงลักษณะสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าของอาคารประวัติศาสตร์ และมีการใช้วัสดุให้กลมกลืนกับลักษณะทางสถาปัตยกรรมเดิม โดยมีการคำนึงถึงสัดส่วนอาคารในส่วนของ การสร้างอาคารใหม่

ที่มา : ผู้วิจัย

จากตารางที่ 3 จะเห็นได้ว่าอาคารที่ได้ทำการปรับปรุงการใช้งานใหม่ มีการคำนึงถึงการอนุรักษ์ตามแนวคิดของการอนุรักษ์สากลจากการศึกษากรณีศึกษาต่าง ๆ เช่น กฎบัตรเวนิส กฎบัตรเบอร์ร่า กฎบัตรวอชิงตัน รวมไปถึงเอกสารนาราวด์ด้วยความแท้ โดยได้ให้ความสำคัญในเรื่องของการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการอนุรักษ์ทั้งสิ้น ซึ่งสรุปได้ว่าการปรับปรุงอาคารในพื้นที่เก่านั้น ควรมีการปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และไม่เปลี่ยนแปลงลักษณะทางสถาปัตยกรรมเดิม ถึงแม้ว่าอาคารบางหลังจะเป็นการสร้างใหม่ ก็ควรเคารพถึงบริบทสภาพแวดล้อม ลักษณะ และรูปแบบดั้งเดิมของงานสถาปัตยกรรมในชุมชน ทั้งในการเก็บรูปแบบบางส่วนอาคารเดิมไว้ วัสดุที่ใช้ในอาคารที่เป็นวัสดุที่มีความใกล้เคียงกับรูปแบบเดิม รวมไปถึงการคำนึงถึงสัดส่วนของงานสถาปัตยกรรมให้คล้ายคลึง และใกล้เคียงกับรูปแบบสถาปัตยกรรมเดิม ซึ่งทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับอาคารไม่หายไป และยังคงรักษาคุณค่า และอัตลักษณ์เดิมของรูปแบบทางสถาปัตยกรรมเดิมของชุมชนไว้

4.4.2 แนวคิด และทัศนคติของผู้ประกอบการ

ปัจจัยที่สำคัญอีกปัจจัยหนึ่งหลังจากการศึกษาในอาคารแต่ละหลังที่ได้ทำการปรับเปลี่ยนการใช้งานใหม่ นั่นก็คือผู้ประกอบการที่เข้ามาประกอบกิจการในชุมชน โดยเฉพาะในเรื่องพื้นฐานของอาชีพ รูปแบบการดำเนินชีวิตหรือไลฟ์สไตล์ แนวคิด และทัศนคติของผู้ประกอบการมีผลต่อการปรับเปลี่ยนพื้นที่ใช้สอยของอาคารในชุมชนทั้งสิ้น โดยทัศนคติของผู้ประกอบการในชุมชนตลาดหัวตะเข้ในปัจจุบันจะส่งผลกระทบต่อผู้ที่เข้ามาประกอบกิจการในชุมชน ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อรูปแบบทางเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว และแนวโน้มของการปรับเปลี่ยนการใช้งานของอาคาร ให้ไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งสามารถสรุปดังตารางที่ 4 ได้ดังนี้

ตารางที่ 4 แสดงแนวคิด และทัศนคติของผู้ประกอบการในอาคารที่มีการปรับเปลี่ยนการใช้งานใหม่

	ชื่ออาคารที่มีการปรับปรุงเพื่อการใช้งานใหม่	พื้นฐานของอาชีพของผู้ประกอบการ	รูปแบบการดำเนินชีวิต (ไลฟ์สไตล์)	แนวคิด และทัศนคติของผู้ประกอบการ
อาคารที่ทำการปรับปรุงใหม่โดยเจ้าของ/ผู้เช่าอาคาร จากผู้ประกอบการภายนอก	ร้าน ฌ ลาดกระบัง	นักธุรกิจ	ไม่ทราบแน่ชัด	ต้องการให้เป็นพื้นที่สำหรับการแลกเปลี่ยนความรู้ของชุมชน และพื้นที่ผ่อนคลายของเยาวชน
	ร้านกลั่นฝิ่น	เจ้าของเพจและเว็บไซต์ท่องเที่ยว	รวมกลุ่มนักท่องเที่ยวในการไปรักษาสิ่งแวดล้อมตามสถานที่ต่าง ๆ	ต้องการให้เป็นพื้นที่สำหรับการแลกเปลี่ยนความรู้ ทางด้านกาแฟ และสร้างจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อม และดูแลชุมชน
	274 Bed & Brews	นักแสดง	ท่องเที่ยวไปในพื้นที่ต่าง ๆ	ต้องการนำเสนอชุมชนให้ผู้คนภายนอกได้รู้จักกับชุมชนมากขึ้น และให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับประสบการณ์ และวิถีชีวิตของชุมชน

ตารางที่ 4 แสดงแนวคิด และทัศนคติของผู้ประกอบการในอาคารที่มีการปรับเปลี่ยนการใช้งานใหม่
(ต่อ)

	ชื่ออาคารที่มีการปรับปรุงเพื่อการใช้งานใหม่	พื้นฐานของอาชีพของผู้ประกอบการ	รูปแบบการดำเนินชีวิต (ไลฟ์สไตล์)	แนวคิด และทัศนคติของผู้ประกอบการ
	ร้านสเด็ก เซ็ทแอนด์ เซฟ	ศิษย์เก่า วิทยาลัยช่างศิลป์	ผลงานศิลปะ และของที่ระลึก จากงานศิลปะ	ต้องการให้เป็นพื้นที่สำหรับการแลกเปลี่ยนความรู้ ทางด้านศิลปะ ของชุมชน และพื้นที่ผ่อนคลาย
	บ้านสามครู	อาจารย์ วิทยาลัยช่างศิลป์	ไม่ได้อยู่ในชุมชนเป็นประจำ	ต้องการให้เป็นพื้นที่สำหรับการแลกเปลี่ยนความรู้ ทางด้านศิลปะ ของชุมชน และส่งเสริมทักษะทางศิลปะให้กับเยาวชน
	ร้านขายต้นไม้	ศิษย์เก่า วิทยาลัยช่างศิลป์	อยู่ในชุมชนเป็นประจำ	ต้องการทำให้ชาวบ้านในชุมชนได้เห็นถึงแนวทางในการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ ซึ่งจะสามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนได้
	ATPress Art Studio	อาจารย์ วิทยาลัยช่างศิลป์	ไม่ได้อยู่ในชุมชนเป็นประจำ	ต้องการให้เป็นพื้นที่สำหรับการแลกเปลี่ยนความรู้ ทางด้านศิลปะ ของชุมชน และส่งเสริมทักษะทางศิลปะให้กับเยาวชน

ตารางที่ 4 แสดงแนวคิด และทัศนคติของผู้ประกอบการในอาคารที่มีการปรับเปลี่ยนการใช้งานใหม่
(ต่อ)

	ชื่ออาคารที่ มีการ ปรับปรุง เพื่อการใช้ งานใหม่	พื้นฐานของ อาชีพของ ผู้ประกอบการ	รูปแบบการ ดำเนินชีวิต (ไลฟ์สไตล์)	แนวคิด และทัศนคติของ ผู้ประกอบการ
อาคารที่ทำ การปรับปรุง ใหม่โดยคนใน พื้นที่	สี่แยกหัว ตะเข้ Café & Guesthouse	ศิษย์เก่า วิทยาลัยช่าง ศิลป์	อยู่ในชุมชน เป็นประจำ	ต้องการนำเสนอชุมชนให้ผู้คน ภายนอกได้รู้จักกับชุมชนมากขึ้น และสร้างจิตสำนึกในการรักษา สิ่งแวดล้อม และดูแลชุมชน
	เอเฟรม ลาดกระบัง	ศิลปิน/นัก ออกแบบ	อยู่ในชุมชน เป็นประจำ	ต้องการนำเสนอชุมชนให้ผู้คน ภายนอกได้รู้จักกับชุมชนมากขึ้น
	ร้านบาน เพ็ญ	ศิลปิน/นัก ออกแบบ	อยู่ในชุมชน เป็นประจำ	ต้องการให้เป็นพื้นที่ที่ช่วยบรรเทา ความเครียด และความรู้สึกหนักๆ ในแต่ละวันของผู้คนที่เข้ามาพักผ่อน ในชุมชน
	โรงระหัดเอ เฟรม	ศิลปิน/นัก ออกแบบ	อยู่ในชุมชน เป็นประจำ	ต้องการให้เป็นพื้นที่สำหรับการ แลกเปลี่ยนความรู้ ทางด้านศิลปะ ของชุมชน และส่งเสริมทักษะทาง ศิลปะให้กับเยาวชน

ที่มา : ผู้วิจัย

จากตารางที่ 4 จะเห็นได้ว่า ผู้ประกอบการในส่วนใหญ่ได้เข้ามาประกอบกิจการภายในชุมชน
ตลาดหัวตะเข้ ด้วยความรู้สึกผูกพันจากการอาศัยในพื้นที่บริเวณนี้ในช่วงเวลาหนึ่ง ซึ่งในส่วนใหญ่มา
จากการเป็น นักเรียน นักศึกษา รวมไปถึงคณาจารย์ในสถาบันการศึกษาที่อยู่ในละแวกใกล้เคียง และ
ได้ใช้พื้นที่บริเวณนี้ในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ จนเมื่อมีทุนทรัพย์เพียงพอ และเกิดความต้องการที่
จะเข้ามาฟื้นฟูชุมชนให้กลับมามีชีวิตชีวาเหมือนในสมัยที่พวกเขาเคยสัมผัส และบางส่วนที่เป็นอาคาร
ที่มีการปรับปรุงใหม่โดยผู้ประกอบการภายนอกจำนวน 3 หลัง ที่ได้เข้ามาประกอบกิจการจากความ
ประทับใจ จากการเข้ามาสัมผัสกับชุมชนตลาดหัวตะเข้มา ซึ่งแต่ละคนก็มีความตั้งใจที่จะให้ผู้คนที่

เข้ามาได้รับประสบการณ์เหมือนกับที่เคยได้สัมผัสมาก่อน และอยากรักษารูปแบบของวิถีชีวิตในชุมชนหัวตะเข้ให้คงอยู่ต่อไป

ในส่วนของแนวคิด และทัศนคติของผู้ประกอบการแต่ละคนที่ได้เข้ามาปรับเปลี่ยนการใช้งานอาคารในชุมชนตลาดหัวตะเข้ ในส่วนใหญ่มิแนวคิดที่มีความใกล้เคียงกัน คือการต้องการให้อาคารได้เป็นพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนความรู้ ทั้งในการเป็นพื้นที่หลังเลิกเรียนของเยาวชน พื้นที่ในการให้ความรู้ทางด้านศิลปะแขนงต่าง ๆ และส่งเสริมให้เยาวชนในชุมชนได้มีโอกาสในการแสดงทักษะ และฝีมือ เพื่อให้มีประสบการณ์ และทัศนคติที่ดีต่องานศิลปะเพื่อนำไปต่อยอดในสายอาชีพได้ และทำให้เป็นต้นแบบของการขับเคลื่อนชุมชนด้วยศิลปะให้อยู่ร่วมกับวิถีชีวิตเดิมของชุมชน ในผู้ประกอบการบางคนได้มีทัศนคติต่อการรักษาสีเงาอาคาร และดูแลชุมชน เพื่อให้ชุมชนไม่กลับไปเสื่อมโทรมอีกครั้ง และเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่น ๆ ที่จะทำให้ชุมชนสะอาด ปลอดภัย และเป็นการสร้างสุขภาวะที่ดีในชุมชน ซึ่งจะทำให้ชุมชนเป็นที่รู้จัก และอยากจะทำมาท่องเที่ยวมากขึ้น ซึ่งในบางหลังก็มีแนวคิดที่จะส่งเสริมชุมชนให้เห็นถึงแนวทางการปรับเปลี่ยนพื้นที่ เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของชุมชนได้ โดยในผู้ประกอบการทั้งหมดยังมีการติดต่อ และประสานงานกับเครือข่ายชุมชน ในการจัดกิจกรรมของชุมชนในวาระต่าง ๆ ที่ทำให้เห็นถึงทัศนคติที่ดี รวมไปถึงวิถีชีวิตใหม่ของผู้ประกอบการที่เข้ามามีบทบาทกับวิถีชีวิตเดิม ซึ่งมีผลต่อการส่งเสริม และพัฒนาชุมชนไปในทางที่ดีในอนาคต

4.4.3 การปรับเปลี่ยนโครงสร้างของสถาปัตยกรรม และพื้นที่ว่างเพื่อการใช้งานใหม่ของอาคารเรือนแถว

เนื่องจากในปรับปรุงการใช้งานใหม่ในอาคารนั้น ด้านโครงสร้างของอาคารก็มีส่วนสำคัญต่อการปรับปรุงเช่นเดียวกัน เนื่องจากโครงสร้างเดิมที่มีอยู่นั้นอาจจะไม่สามารถรองรับต่อความต้องการของการใช้งานใหม่ในตัวอาคารตามที่ผู้ประกอบการตั้งใจให้เป็นได้ ทั้งในเรื่องการรับน้ำหนักของอาคาร และความคงทนต่อการใช้งานในระยะยาว จากการสังเกตการณ์ในพื้นที่ ได้พบว่ามีการปรับปรุงซ่อมแซมโครงสร้างอาคารที่มีความใกล้เคียงกัน โดยสามารถแบ่งประเภทของการปรับปรุงอาคารออกได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

4.4.3.1 การปรับปรุงซ่อมแซมอาคารในรูปแบบเดิม

การปรับปรุงอาคารในประเภทนี้ จะเป็นการปรับปรุงอาคารที่ปรับปรุงซ่อมแซมโครงสร้าง โดยยังคงรูปแบบที่ใกล้เคียงกับรูปแบบอาคารช่วงก่อนที่จะเข้ามาปรับปรุง มีการใช้วัสดุที่ใกล้เคียงกับโครงสร้างเดิม เช่น โครงสร้างไม้ และมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งานโดยไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงในส่วนโครงสร้างเดิมมากนัก ซึ่งจะมีการเปลี่ยนแปลงในการวางผัง ส่วนของผนังกันพื้นที่ และส่วนของการตกแต่งเพิ่มเติม ตามที่ได้แสดงในภาพที่ 125 ซึ่งมี 2 อาคารที่มีการปรับปรุงในรูปแบบนี้ ได้แก่ ร้านสี่แยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse และ ร้านสี่แยกเซ็ทแอนด์เซฟ

ภาพที่ 125 ตัวอย่างของการปรับปรุงซ่อมแซมอาคารในรูปแบบเดิม (ร้านสี่แยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse)

ที่มา : ผู้วิจัย (ดัดแปลงจาก www.chillpainai.com/scoop/7314/)

4.4.3.2 การปรับปรุงรูปแบบ และโครงสร้างอาคารใหม่

การปรับปรุงอาคารในรูปแบบนี้จะคล้ายกับการปรับปรุงอาคารในแบบแรกตรงที่มีการเปลี่ยนแปลงในส่วนของการวางผัง ส่วนของผนังกันพื้นที่ และส่วนของการตกแต่งเพิ่มเติม แต่จะมีความแตกต่างกับการปรับปรุงอาคารในรูปแบบแรกตรงที่จะมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของโครงสร้างอาคาร หรือมีการปรับปรุงโครงสร้างให้มีศักยภาพมากขึ้นเพื่อรองรับกับการใช้งานใหม่เพิ่มขึ้นมา โดยยังคงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่ยังเหมือนอาคารเดิม เช่น การใช้โครงสร้างเหล็กเข้ามาแทนโครงสร้างไม้เดิม การเพิ่มเติมโครงสร้างใหม่ให้พ้องกับการปรับผังใหม่ตามความต้องการของเจ้าของอาคารดังในภาพที่ 126 และ 127 ที่แสดงถึงตัวอย่างของการปรับปรุงรูปแบบ และโครงสร้างใหม่ ซึ่งมีอาคาร 4 หลังที่มีการปรับปรุงในรูปแบบนี้ ได้แก่ ร้าน ณ ลาดกระบัง ร้านกลิ่นฝัน บ้านสามครู และ ATPress Art Studio

 ส่วนที่มีการปรับรูปแบบ และโครงสร้างอาคาร

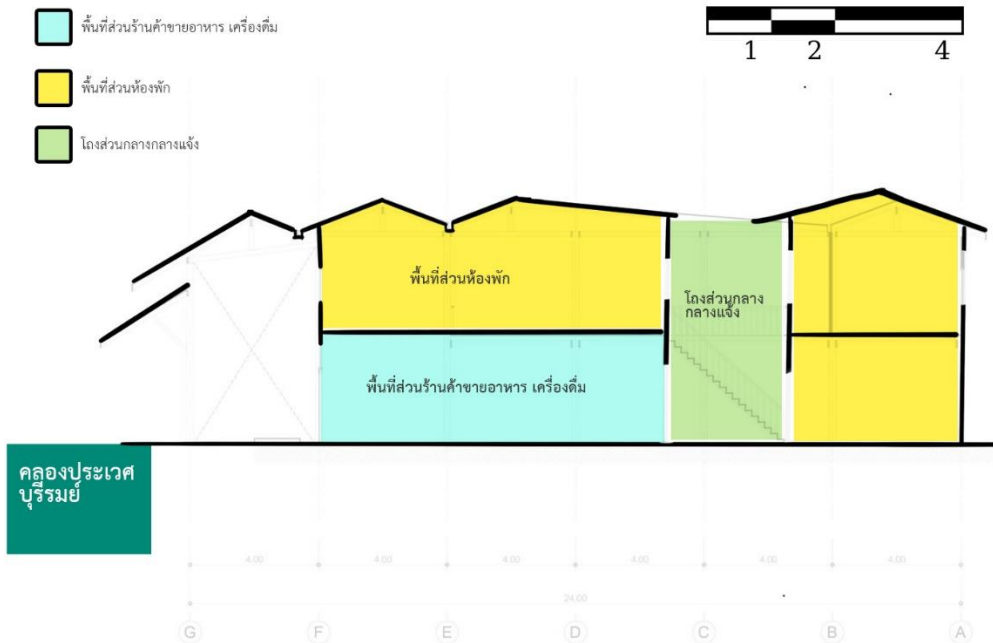
ส่วนของผนังที่มีการทำช่องเปิดใหม่ ให้เป็นทางเข้า

ส่วนของโครงสร้างพื้นชั้น 2 ที่มีการต่อเติมใหม่

ส่วนของผนังที่มีการทำช่องเปิดใหม่

ส่วนของร้านขายกาแฟ จากการปรับปรุงพื้นที่ริมนี้้า

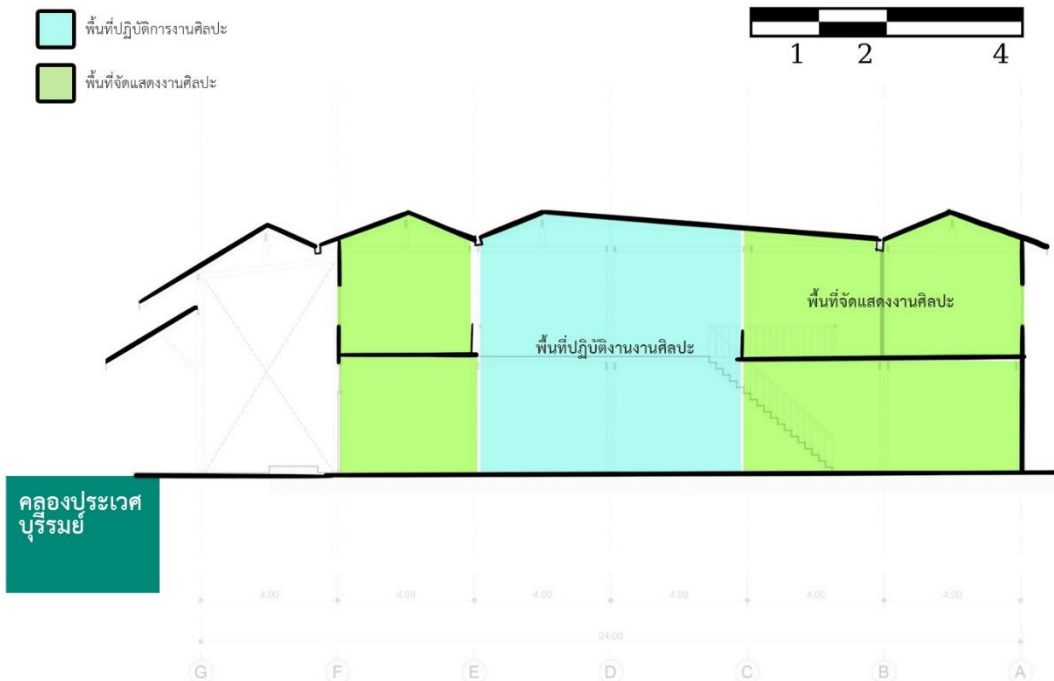
ภาพที่ 126 ตัวอย่างของการปรับปรุงรูปแบบ และโครงสร้างอาคารใหม่ (ร้านก๋วยเตี๋ยว)

ที่มา : ผู้วิจัย

 ส่วนที่มีการปรับรูปแบบ และโครงสร้างอาคาร

ส่วนของอาคารที่ปรับปรุงรูปแบบเป็นพื้นที่อเนกประสงค์

ภาพที่ 127 ตัวอย่างของการปรับปรุงรูปแบบ และโครงสร้างอาคารใหม่ (บ้านสามครุ)

ที่มา : ผู้วิจัย

4.4.3.3 การเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคารไปจากเดิม หรือก่อสร้างอาคารขึ้นมาใหม่

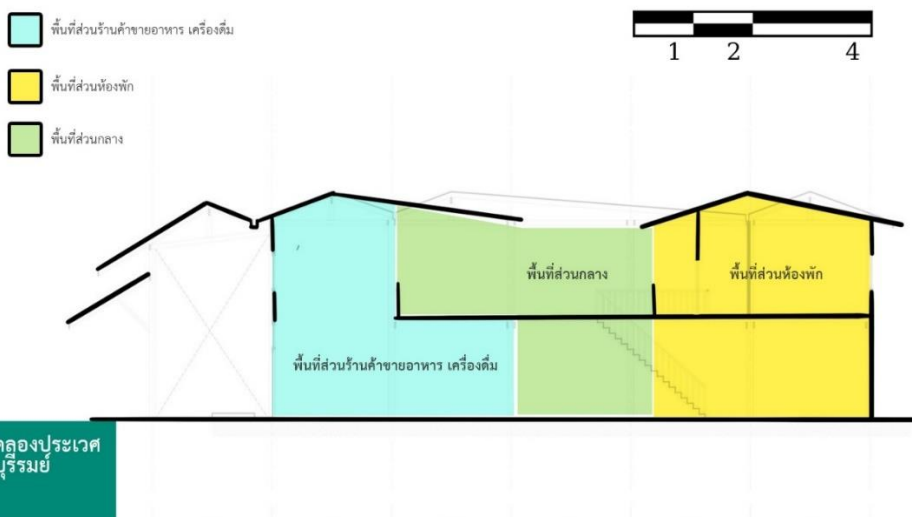
การเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคารในรูปแบบนี้ จะแตกต่างจากการปรับปรุง 2 รูปแบบข้างต้นตรงที่ใน 2 รูปแบบแรกจะเป็นการปรับปรุงอาคารเดิม แต่เพียงแค่ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมจากรูปแบบทางสถาปัตยกรรมเดิม ซึ่งในรูปแบบนี้จะเป็นการเปลี่ยนแปลงอาคารไปจากเดิมเลย การรื้อพื้นที่เพื่อก่อสร้างอาคารขึ้นมาใหม่ โดยอาจจะยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ และรูปแบบทางสถาปัตยกรรมจากอาคารเดิมไว้ โดยมีการสร้างขึ้นมาใหม่ หรือ เปลี่ยนแปลงรูปแบบของอาคาร และโครงสร้างไปจากเดิมชัดเจน ตามภาพที่ 128 ที่แสดงตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคารไปจากเดิม หรือก่อสร้างอาคารขึ้นมาใหม่ ซึ่งมีอาคาร 5 หลังที่มีการปรับปรุงในรูปแบบนี้ ได้แก่ เอเฟรม ลาดกระบัง ร้านบานเฟี้ยม โรงระหัดเอเฟรม 274 Bed & Brews และ ร้านชายต้นไม้

 รูปแบบของสถาปัตยกรรมที่มีอยู่เดิมของอาคาร

บานเฟี้ยม และผนังส่วนหน้าของอาคาร

ที่จุดเรือเดิมของอาคาร

ภาพที่ 128 ตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคารไปจากเดิม หรือก่อสร้างอาคารขึ้นมาใหม่ (274 Bed & Brews)

ที่มา : ผู้วิจัย

โดยสามารถแบ่งกลุ่มแจกแจงเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 5 แสดงการปรับเปลี่ยนโครงสร้างของสถาปัตยกรรม และพื้นที่ว่างเพื่อการใช้งานใหม่ของ อาคารเรือนแถว

	ชื่ออาคารที่มีการปรับปรุง เพื่อการใช้งานใหม่	การ ปรับปรุง ซ่อมแซม อาคารในรูปแบบ แบบเดิม	การ ปรับปรุง รูปแบบ และ โครงสร้าง อาคารใหม่	การ เปลี่ยนแปลง รูปแบบอาคาร ไปจากเดิม หรือก่อสร้าง อาคารขึ้นมา ใหม่
อาคารที่ทำ การปรับปรุง ใหม่โดย เจ้าของ/ผู้เช่า อาคาร จาก ผู้ประกอบการ ภายนอก	ร้าน ณ ลาดกระบัง			
	ร้านกลิ้งผืน			
	274 Bed & Brews			
	ร้านสเด็กเซ็ทแอนด์เซฟ			
	บ้านสามครู			
	ร้านขายต้นไม้			
	ATPress Art Studio			
อาคารที่ทำ การปรับปรุง ใหม่โดยคนใน พื้นที่	สี่แยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse			
	เอเฟรม ลาดกระบัง			
	ร้านบานเพ็ยม			
	โรงระหัดเอเฟรม			

ที่มา : ผู้วิจัย

จากตารางที่ 5 พบว่า มีอาคารที่ปรับปรุงเพื่อการใช้งานใหม่เพียง 2 แห่งที่มีการปรับปรุงให้มีรูปแบบอาคารเดิม ปรับปรุงโครงสร้างที่ทรุดโทรม แต่มีการตกแต่งเพิ่มเติมเล็กน้อย โดยอีก 4 แห่งได้มีการปรับปรุงเพิ่มเติมโดยการเสริมโครงสร้างใหม่ ปรับปรุงพื้นที่การใช้งานภายในตัวอาคารใหม่ทั้งหมด มีการตกแต่งที่เป็นไปตามแนวคิดของเจ้าของอาคาร และอีก 5 แห่ง ได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปจากเดิมทั้งหมด รวมไปถึงการปลูกสร้างอาคารใหม่ขึ้นมาในพื้นที่เดิมทั้งบริเวณอาคารแถว และบริเวณตลิ่งริมน้ำ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการใช้งานใหม่ของอาคารตามจุดประสงค์ของเจ้าของอาคาร

4.4.4 การปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งาน และรูปแบบการใช้สอย

ในกลุ่มของอาคารเรือนแถวที่ได้ทำการเปลี่ยนแปลงนั้น ผู้ประกอบการที่เข้ามาทำการปรับปรุง ได้มีแนวทางในการปรับปรุงอาคารที่แตกต่างกันตามจุดประสงค์ และความต้องการของแต่ละราย ซึ่งสามารถจำแนกประเภทของอาคารได้หลากหลายรูปแบบ ในบางหลังได้ปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งานให้สามารถใช้งานได้หลากหลายประเภท เพื่อรองรับการใช้งานตามนักท่องเที่ยวหรือผู้เข้ามาใช้งานที่หลากหลายมากขึ้น โดยในการศึกษานี้สามารถจำแนกประเภทของอาคารเรือนแถวที่ได้ทำการเปลี่ยนแปลงได้ ดังนี้

4.4.4.1 อาคารเรือนแถวที่ปรับเปลี่ยนเป็น ร้านค้า ร้านอาหาร-เครื่องดื่ม

เรือนแถวที่ได้ทำการปรับปรุงในรูปแบบลักษณะของร้านค้า ร้านอาหารนั้น จะมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ในส่วนพื้นที่ชั้นล่างเป็นหลัก เนื่องจากต้องมีการใช้พื้นที่ในส่วนที่นั่งรับประทาน อาหาร ส่วนเตรียมอาหาร ส่วนครัวประกอบอาหาร ห้องน้ำ รวมไปถึงห้องเก็บของ ส่วนใหญ่จะมีการปรับปรุงให้เป็นพื้นที่เปิดโล่ง (Open Plan) ตามที่แสดงในภาพที่ 129 ซึ่งผังพื้นที่ออกแบบจะเป็นผืนเดียวกัน แทบจะไม่มีการกั้นพื้นที่เป็นห้องย่อย ซึ่งทำให้การเชื่อมต่อของการใช้พื้นที่ต่อเนื่องเข้าถึงได้ง่าย ไม่ซับซ้อน และสามารถปรับเปลี่ยนการใช้งานได้ตามความต้องการ ในบางอาคารจะมีการกั้นเพียงพื้นที่สั่งอาหาร และส่วนที่นั่งออกจากกัน โดยอาจจะแบ่งพื้นที่โดยใช้ประตูบานเลื่อน แผงผนังเบา หรือทางเดินของชุมชนเองระหว่างตัวร้าน และบริเวณตลิ่งริมน้ำ โดยพื้นที่อาคารในรูปแบบเดิมจะเป็นเพียงพื้นที่ว่าง พื้นที่สำหรับวางขายของหรือห้องรับแขก ในส่วนหน้าของร้านเท่านั้น ส่วนด้านในจะเป็นพื้นที่ส่วนตัวของเจ้าของเรือน

ภาพที่ 129 ตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคารให้เป็นพื้นที่เปิดโล่ง

ที่มา : ผู้วิจัย

4.4.4.2 อาคารเรือนแถวที่ปรับเปลี่ยนเป็น ที่พักประเภท โฮสเทล หรือ เกสเฮ้าส์

เรือนแถวที่มีการปรับเปลี่ยนเป็นรูปแบบของที่พัก ไม่ว่าจะเป็น โฮสเทล หรือ เกสเฮ้าส์ นั้น ที่พบในชุมชนนั้น ทางผู้ประกอบการจะมีการปรับปรุงร่วมกับพื้นที่ร้านค้า ร้านอาหาร เข้าไปด้วย เพื่อเพิ่มลักษณะการใช้งานที่หลากหลายมากขึ้น ให้รองรับกับแขกนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักอาศัยอยู่ ภายในที่พัก รวมไปถึงเพิ่มผู้ใช้งานที่ไม่ได้มาพัก ให้มาใช้งานในส่วน of ร้านอาหาร และเครื่องดื่มได้ ผู้ประกอบการส่วนใหญ่จะทำการปรับปรุงส่วนของที่พักให้อยู่ในชั้นที่ 2 ของเรือนแถว โดยแบ่งพื้นที่ ระหว่างพื้นที่ร้านอาหารและเครื่องดื่ม ให้แยกกันระหว่างนักท่องเที่ยวที่พักผ่อนกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการร้านอาหารและเครื่องดื่ม เพื่อความเป็นส่วนตัวของแต่ละกิจกรรม โดยการใส่สอยของ พื้นที่ชั้นบนเป็นห้องนอนของเจ้าของอาคาร มีพื้นที่โถงหน้าห้อง ที่สามารถมองเห็นพื้นที่หน้าร้าน ด้านล่าง ซึ่งเป็นพื้นที่พักผ่อนของส่วนที่พัก

4.4.4.3 อาคารเรือนแถวที่ปรับเปลี่ยนเป็นอาคารอเนกประสงค์ พื้นที่แสดงงาน

ศิลปะ โรงปฏิบัติการ สตูดิโอ

เรือนแถวที่มีการปรับปรุงเพื่อใช้เป็นอาคารอเนกประสงค์ พื้นที่แสดงงานศิลปะ โรงปฏิบัติการ สตูดิโอ ผู้ประกอบการอาจมีความต้องการที่จะปรับปรุงเป็นพื้นที่บางส่วนสำหรับเพื่อรองรับการทำงานของแต่ละบุคคล เช่น งานศิลปะ งานไม้ ฯลฯ จึงมีการปรับเปลี่ยนผังของอาคารให้เป็นผังเปิดโล่ง 1 ชั้น ให้สามารถเก็บวัสดุจำนวนมากสำหรับการทำงาน มีพื้นที่วางอุปกรณ์ในการทำงานขนาดใหญ่ มีเพียงเฟอร์นิเจอร์ลอยตัวสำหรับใช้เล็กน้อยเท่านั้น และมีการปรับปรุงพื้นที่หน้าร้าน ให้เป็นพื้นที่ที่วางสินค้าสำหรับจัดจำหน่าย บางอาคารมีการปรับปรุงพื้นที่อาคารชั้นที่ 2 ให้เป็นโรงปฏิบัติการ สตูดิโอสำหรับทำงานศิลปะ หรือเปิดให้บุคคลทั่วไป ได้เข้ามาทำกิจกรรมเวิร์คช็อปได้ โดยการปรับปรุงพื้นที่ชั้นล่างของอาคารเป็นส่วนรับประทานอาหารและเครื่องดื่ม สำหรับนักท่องเที่ยว และในบางอาคารมีการปรับปรุงพื้นที่ชั้นล่างในบริเวณตรงกลางของอาคารให้เป็นพื้นที่โล่ง เพื่อวางโต๊ะยาวสำหรับการปฏิบัติงานศิลปะ ส่วนพื้นที่อื่น ๆ ในอาคารได้มีการปรับให้เป็นพื้นที่แสดงงานศิลปะที่เวียนมาในแต่ละวาระ ซึ่งจะปรับผังให้เป็นพื้นที่เปิดโล่งเช่นกัน เพื่อให้ผู้เข้ามาใช้งาน มีพื้นที่ทางเดิน และพื้นที่ชมงานศิลปะมากขึ้น บางส่วนของชั้นบนที่เป็นห้องที่มีผนังกันเดิมนั้น ก็มีการปรับปรุงให้เป็นห้องว่าง เพื่อติดตั้งงานศิลปะได้ โดยไม่ต้องรื้อผนังเก่าออก มีเพียงบางหลังเท่านั้น ที่ได้ทำการสร้างอาคารขึ้นมาใหม่ สำหรับทำกิจกรรมอเนกประสงค์ได้หลากหลายรูปแบบ เช่น นิทรรศการ งานแสดง แสง สี เสียง กิจกรรมเวิร์คช็อป รวมไปถึงการเป็นพื้นที่ส่วนกลาง หรือพื้นที่ที่ให้นักมาทำงานร่วมกัน แลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ซึ่งกันและกัน หรือ Co-Working Space ภายในชุมชนได้อีกด้วย ซึ่งแสดงไว้ในภาพที่ 130

รูปแบบการปรับเปลี่ยนผังอาคารให้เป็นพื้นที่เปิดโล่ง

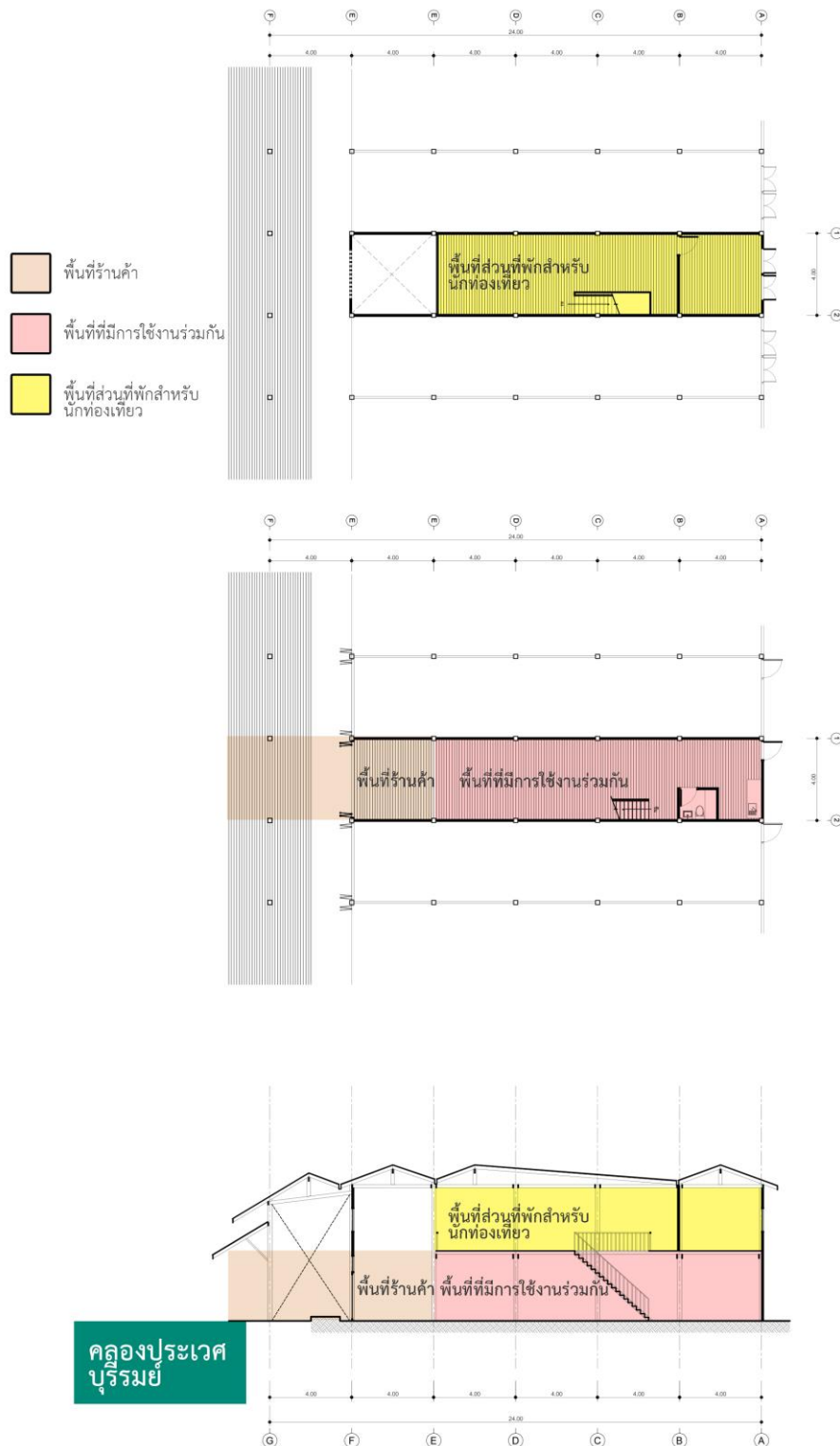
โรงระหัดเอเฟรม

บ้านสามครู

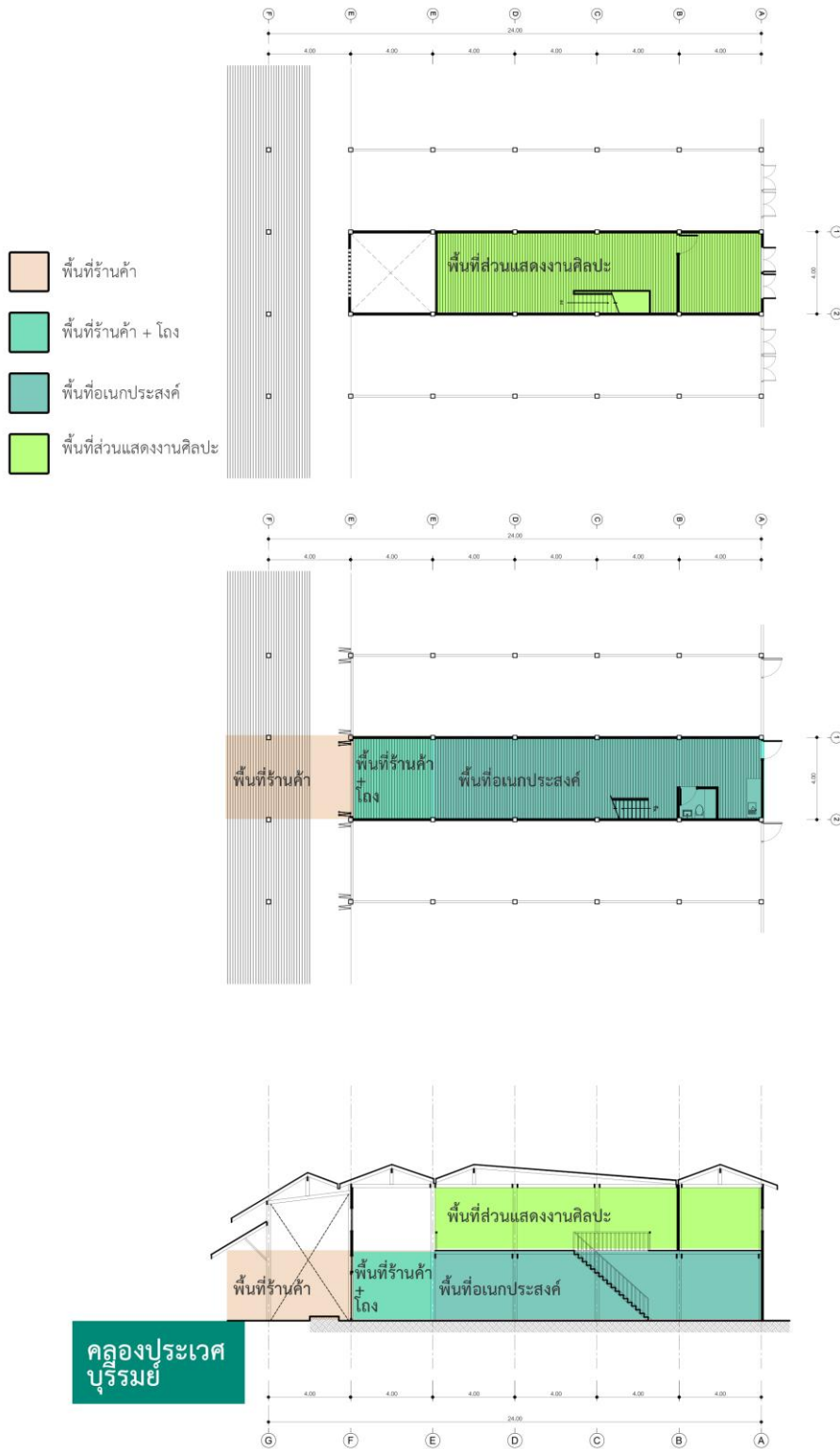
ภาพที่ 130 ตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคารให้เป็นพื้นที่เปิดโล่ง
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 131 ผังสีแสดงตัวอย่างพื้นที่ใช้งานของอาคารที่มีการปรับปรุงใหม่เป็นร้านค้าชั้นล่าง และที่พักชั้นบน

ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 132 ผังสีแสดงตัวอย่างพื้นที่ใช้งานของอาคารที่มีการปรับปรุงใหม่เป็นร้านค้า และอาคารอเนกประสงค์

ที่มา : ผู้วิจัย

ตารางที่ 6 แสดงการแบ่งประเภทการใช้งานของอาคารที่มีการปรับปรุงเพื่อการใช้งานใหม่

	ชื่ออาคารที่มีการปรับปรุงเพื่อการใช้งานใหม่	อาคารที่ปรับเปลี่ยนเป็น ร้านค้า ร้านอาหาร	อาคารที่ปรับเปลี่ยนเป็น ที่พัก โฮสเทล เกสต์เฮาส์	อาคารที่ปรับเปลี่ยนเป็น อาคาร อเนกประสงค์ พื้นที่แสดงงาน ศิลปะ โรง ปฏิบัติการ สตูดิโอ
อาคารที่ทำ การปรับปรุง ใหม่โดย เจ้าของ/ผู้เช่า อาคาร จาก ผู้ประกอบการ ภายนอก	ร้าน ณ ลาดกระบัง			
	ร้านกลิ่นฝัน			
	274 Bed & Brews			
	ร้านสติกเซ็ทแอนด์เซฟ			
	บ้านสามครู			
	ร้านขายต้นไม้			
	ATPress Art Studio			
อาคารที่ทำ การปรับปรุง ใหม่โดย คนในพื้นที่	สี่แยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse			
	เอเฟรม ลาดกระบัง			
	ร้านบ้านเพ็ญ			
	โรงระหัดเอเฟรม			

ที่มา : ผู้วิจัย

จากตารางที่ 6 พบว่า มีอาคารที่ปรับปรุงเพื่อการใช้งานใหม่ที่มีการปรับปรุงให้มีรูปแบบการใช้งานของอาคารเรือนแถว 1 รูปแบบ จำนวน 6 หลัง และมี 5 หลัง ที่มีการปรับปรุงการใช้งานให้มีรูปแบบการใช้งานมากกว่า 1 รูปแบบ ซึ่งจะพบว่าอาคารที่มีการปรับปรุงการใช้งานมากกว่า 1 รูปแบบ จะมีการปรับปรุงเป็นร้านค้าหรือร้านอาหารเป็นหลัก และเพิ่มเติมรูปแบบการใช้งานของที่พักหรืออาคารอเนกประสงค์เพิ่มเติมเข้าไป เพื่อเพิ่มศักยภาพของการรองรับฐานลูกค้าที่เข้ามาในชุมชน ส่วนในอาคารที่มีการปรับปรุงพื้นที่ 1 รูปแบบจะเป็นอาคารที่ต้องการรองรับการใช้งานที่เฉพาะเจาะจงกับผู้ใช้งาน อย่างเช่น อาคารอเนกประสงค์ พื้นที่แสดงงานศิลปะ ร้านค้าหรือร้านอาหาร แต่จะไม่พบอาคารที่ปรับเปลี่ยนการใช้งานเป็นที่พักเพียงอย่างเดียว อาจเป็นเพราะ

รูปแบบที่ปักเพียงอย่างเดียวไม่สามารถแบกรับต้นทุน ซึ่งมาจากจำนวนลูกค้าที่ไม่สม่ำเสมอเท่ากับรูปแบบร้านค้าหรือร้านอาหาร

จากการศึกษาทำให้พบว่าการเปลี่ยนแปลงพื้นที่การใช้งานเกิดขึ้นจากเหตุปัจจัยทางการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชนจากการเกิดปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชัน ซึ่งจากเดิมเป็นชุมชนเก่าที่ประกอบอาชีพค้าขายสินค้า โดยเป็นแหล่งรวมในการกระจายสินค้าที่มาจากพระนคร และจากหัวเมืองทางตะวันออก ซึ่งหลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงด้านการคมนาคม สภาพเศรษฐกิจ และสังคมไป ชุมชนก็เริ่มที่จะเสื่อมโทรมลง หลังจากนั้นจึงมีการเข้ามาเปลี่ยนแปลงการใช้งานของพื้นที่ดั้งเดิม ให้เป็นพื้นที่การใช้งานใหม่ที่เหมาะสมกับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป และสร้างอัตลักษณ์ใหม่ในด้านของชุมชน ศิลปะที่อิงไปกับกลุ่มประชากรในย่าน เช่น วิทยาลัยช่างศิลป์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ควบไปกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมเดิมของชุมชน และรูปแบบสถาปัตยกรรมเดิมเพื่อสนองความต้องการของผู้เข้ามาใช้งานช่วยให้ผู้ใช้สอยอาคารสามารถเข้าใจความหมาย และเอกลักษณ์ของชุมชนตลาดหัวตะเข้ แสดงถึงการใช้ต้นทุนทางมรดกวัฒนธรรมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ซึ่งเห็นได้จากกรณีศึกษาที่นำอาคารเรือนแถวดั้งเดิมมาใช้ในการสร้างรายได้ และอาชีพในพลวัตปัจจุบัน ซึ่งวิธีการใช้จะขึ้นอยู่กับความเข้าใจ และสำนึกในวิถีชีวิตดั้งเดิม ผ่านการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้งานใหม่ของผู้ประกอบการ โดยไม่จำเป็นต้องการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเป็นร้านค้าในรูปแบบเดิมเพียงเท่านั้น แต่ยังมีเปลี่ยนแปลงเพื่อรองรับการใช้งานใหม่ เช่น ร้านอาหาร ที่ปัก อาคารอเนกประสงค์ ห้องแสดงงานศิลปะ ซึ่งเป็นการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ ที่สามารถประยุกต์เข้ากับอัตลักษณ์เดิมได้ ผสานไปกับการอนุรักษ์ และฟื้นฟูชุมชน ภายใต้การเกิดปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชันในชุมชนตลาดหัวตะเข้ ซึ่งในบทต่อไปจะเป็นสรุปผลที่ได้จากการศึกษาปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชันที่ส่งผลต่อแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงไปของรูปแบบการใช้งานสถาปัตยกรรมภายในชุมชน

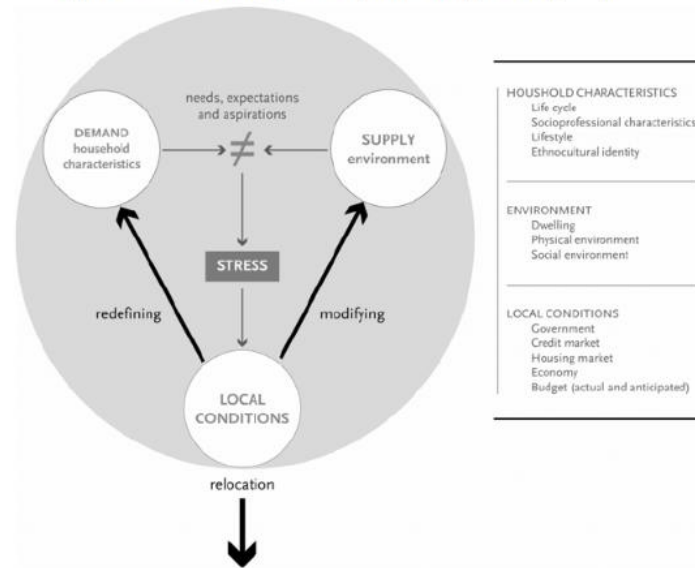
บทที่ 5

อภิปรายผล และสรุปผล

จากการศึกษาเรื่องแนวโน้มในการใช้งานใหม่ของกลุ่มอาคารเรือนแถวริมน้ำ ชุมชนตลาดหัวตะเข้ จังหวัดกรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะศึกษาบทบาทของกระบวนการเจนตรีฟิเคชัน ที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชุมชน ทั้งในแง่เศรษฐกิจ และสังคม โดยเฉพาะกับการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน ซึ่งได้ศึกษาในในเรื่องรูปแบบทางสถาปัตยกรรม ทัศนคติของผู้ประกอบการ การอนุรักษ์งานสถาปัตยกรรม รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยใหม่ของงานสถาปัตยกรรม เพื่อให้ทราบถึงแนวโน้มในการใช้งานของอาคาร ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจ และสังคมของชุมชน โดยในขั้นตอนของการศึกษาได้เริ่มจากทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ที่ทำการศึกษา ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของชุมชนในเบื้องต้น รวมไปถึงการศึกษากระบวนการเจนตรีฟิเคชัน ซึ่งสอดคล้องกับการท่องเที่ยว ธุรกิจ ภาครัฐ และเงินทุน ตามกรอบการศึกษา ซึ่งส่งผลดี และผลเสียต่อชุมชน และผู้ที่อยู่อาศัย ซึ่งจากการศึกษาชุมชนต่าง ๆ ที่เกิดกระบวนการเจนตรีฟิเคชัน กระบวนการนี้อาจจะนำสิ่งอำนวยความสะดวก เข้ามาในพื้นที่เนื่องจากจะต้องสนับสนุนกับรูปแบบธุรกิจใหม่ในปัจจุบันที่เข้ามาในชุมชน และมีการปรับปรุงพื้นที่สาธารณะและอาคารที่พักอาศัยให้เรียบร้อย และสะดวกสบายขึ้น แต่ในทางกลับกันกระบวนการเจนตรีฟิเคชันก็สามารถส่งผลเสียต่อผู้ที่อยู่อาศัยที่อยู่มานานที่ไม่สามารถปรับตัวกับวิถีชีวิตใหม่ที่เข้ามาได้ จนทำให้ต้องทยอยออกไปจากพื้นที่ และวิถีชีวิตเดิมของชุมชนเองก็เริ่มจางหายไป ดังนั้นชาวบ้านจึงสามารถถูกแทนที่ด้วยผู้มาใหม่ที่ร่ำรวยกว่าทั้งทรัพยากร และความรู้ความสามารถ จึงส่งผลให้ธุรกิจในพื้นที่เริ่มล้มหายตายจากไป เนื่องจากวิถีชีวิต และความต้องการของผู้ที่อยู่อาศัยก็จะเปลี่ยนไปตามกลุ่มของประชากรในพื้นที่ จนในที่สุดชุมชนก็จะกลับไปสู่การชบเซา และเสื่อมโทรมลง จากจุดมุ่งหมายเดิมที่กระบวนการเจนตรีฟิเคชันเกิดจากการเข้าไปพัฒนาพื้นที่เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ และฟื้นฟูชุมชนที่เสื่อมโทรม ซึ่งในชุมชนตลาดหัวตะเข้ที่ได้ทำการศึกษานั้น ก็เกิดปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชันด้วยเช่นกัน เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่การใช้งานของชุมชนที่แต่เดิมเป็นตลาดค้า ปลีก-ส่ง ริมน้ำ เปลี่ยนไปเป็นธุรกิจต่าง ๆ ที่มีการใช้งานแตกต่างกันไป เช่นเดียวกับชุมชนอื่น ๆ โดยมีอาคารบางหลังได้ทำการเปลี่ยนแปลงพื้นที่การใช้งานไปแล้วบางส่วน ไม่ว่าจะเป็น ร้านขายอาหาร-เครื่องดื่ม เกสต์เฮาส์ โฮสเทล โรงเรือนปลูกต้นไม้ รวมไปถึงพื้นที่แสดงงานศิลปะ ซึ่งในการศึกษานี้จะนำอาคารที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่การใช้งานไปจากเดิม มาใช้เป็นกรณีศึกษาในเรื่องของการปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งาน เพื่อทำความเข้าใจในปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชัน โดยมีข้อสังเกตว่าเราสามารถพิจารณาใหม่ได้หรือไม่ว่า เป็นไปได้หรือไม่ที่จะทำให้กระบวนการเจนตรีฟิเคชันเป็นประโยชน์ต่อทุกคนทั้งคนในชุมชน และผู้เข้ามาลงทุนใหม่ รวมไปถึงปัจจัยใดบ้างที่ทำให้ชุมชนตลาดหัวตะเข้

สามารถพัฒนาต่อ และสามารถอยู่ร่วมกันภายในชุมชน ระหว่างผู้ประกอบการ และคนที่อาศัยอยู่ในชุมชน จากการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจ และสังคม เพื่อทำความเข้าใจในปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชัน

Figure I: Residential mobility stimuli (source: Bélanger, 2005; p. 237)

ภาพที่ 133 แผนผังแสดงกรอบความคิดของการย้ายออกจากชุมชนของผู้อยู่อาศัยภายในชุมชน
ที่มา : Belanger, 2005; p.237

จากแผนผังของ Belanger ที่กล่าวถึงการย้ายออกของชุมชน โดยมีความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการของคนในชุมชน (Demand) สิ่งที่มีชุมชนมีอยู่ในปัจจุบัน (Supply) และความไม่สบายใจในการอยู่อาศัยต่อ (Stress) เป็นตัวแปรสำคัญของการตัดสินใจที่จะย้ายออกจากชุมชนของผู้อาศัยเดิม ได้นำมาพิจารณาเกี่ยวกับการเกิดกระบวนการเจนตรีฟิเคชันในชุมชนหัวตะเข้ พบว่าในช่วงที่ชุมชนได้เกิดปัญหาหารชบเซา และทิ้งร้าง ทำให้ชุมชนเกิดความเสื่อมโทรม มาจากการที่ความต้องการของคนชุมชน ที่ต้องการประกอบอาชีพค้าขาย และหารายได้จากการอาศัยอยู่ในชุมชน เริ่มที่จะไม่สัมพันธ์กับสิ่งที่ชุมชนมีนั่นคือ เส้นทางคมนาคมที่ในปัจจุบันได้ใช้ถนนเป็นเส้นทางคมนาคมหลัก ซึ่งในชุมชนนั้นมีเพียงคลองประเวศบุรีรมย์ซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำ และสิ่งอำนวยความสะดวกในปัจจุบัน เช่น พื้นที่จอดรถ พื้นที่ตลาดขนาดใหญ่ ทำเลในการประกอบอาชีพ รวมถึงลูกค้าน้อยลง ทำให้ความต้องการของคนในชุมชนไม่สัมพันธ์กับสิ่งที่ชุมชนมี ได้นำไปสู่ความเครียดของคนในชุมชน ซึ่งเป็นความไม่สบายใจในการอยู่อาศัยต่อ ทำให้ผู้คนในชุมชนต้องการหาช่องทางในการประกอบอาชีพใหม่ และผู้เช่าเดิมที่ประกอบกิจการร้านค้าปลีก-ส่ง เริ่มทยอยออกจากชุมชนเพื่อหาทำเลที่ดีกว่าในการ

ประกอบกิจการ จึงเป็นการนำชุมชนไปสู่จุดเสื่อมโทรม ซึ่งเป็นไปตามแผนภาพของ Belanger แต่หลังจากการลงพื้นที่ศึกษาในปัจจุบันหลังชุมชนห้วยตะเข้ที่ได้รับการอนุรักษ์ และฟื้นฟู ภายใต้การเกิดกระบวนการเจเนตรีฟิเคชันในชุมชน จากการที่มีผู้ประกอบการรายใหม่เข้ามาประกอบธุรกิจใหม่ จากกรอบแนวคิดของการศึกษาที่กระบวนการเจเนตรีฟิเคชันในชุมชนนั้นจะเกิดจากรูปแบบทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไปจากการเป็นร้านค้าขายของปลีก-ส่งในตลาด ไปเป็นการใช้งานรูปแบบใหม่ เช่น ร้านอาหาร ที่พัก ฯลฯ รวมถึงนโยบายของภาครัฐในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากขึ้น ทำให้ชุมชนเกิดความน่าสนใจในการท่องเที่ยว ทำให้เกิดช่องทางในการประกอบธุรกิจของผู้ประกอบการ และการสร้างงานสร้างอาชีพของธุรกิจใหม่ ซึ่งได้ทำให้คนในชุมชนได้เห็นโอกาสในการทำงาน รวมไปถึงการประกอบกิจการใหม่ โดยยังคงวิถีชีวิตดั้งเดิม จากการสนับสนุนชุมชนทั้งด้านการศึกษา ด้านอาชีพ ให้กับคนในชุมชน ของผู้ประกอบการใหม่ที่มีทัศนคติตรงกันในด้านการอนุรักษ์ และฟื้นฟูชุมชน และการร่วมกันนำวิถีชีวิต และวัฒนธรรมกลับมาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมในชุมชน จึงทำให้คนในชุมชนเห็นโอกาส และไม่มีเหตุให้ต้องออกจากชุมชนไป ซึ่งเมื่อความต้องการของคนในชุมชน ทั้งสามารถประกอบอาชีพ และการไม่ต้องเปลี่ยนวิถีชีวิตเดิมของตน สัมพันธ์ไปกับสิ่งที่ชุมชนมี นั่นก็คือ งาน อาชีพ นักท่องเที่ยว จึงทำให้ไม่เกิดความสบายใจในการอยู่อาศัยในชุมชน และทำให้ชุมชนคงอยู่ต่อไป ซึ่งตรงกับสันนิษฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ว่า ทัศนคติเชิงบวกของผู้ประกอบการ ได้แก่ ความรู้สึกที่ดี ความผูกพัน และความประทับใจในชุมชน จะส่งผลให้ปรากฏการณ์เจเนตรีฟิเคชันในชุมชนไปในทางบวก และส่งผลต่อการอนุรักษ์ทั้งทางกายภาพ และการปรับพื้นที่การใช้สอยที่ได้สะท้อนถึงการพัฒนาทางสังคมในชุมชนอย่างชัดเจน ซึ่งเห็นได้จากความร่วมมือของกลุ่มภาคประชาสังคมในชุมชน คนในชุมชน และผู้ประกอบการ ทำให้ชุมชนสามารถขับเคลื่อนไปได้ ซึ่งผลกระทบในทางลบที่เกิดขึ้นในอนาคตอาจจะเกิดปรากฏการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำทางรายได้ เพราะปรากฏการณ์เจเนตรีฟิเคชันไม่สามารถมอบประโยชน์ให้กับทุกคนในชุมชนได้ อาทิเช่น การเข้ามาของผู้ประกอบการที่มากขึ้นจากความนิยมของชุมชนอาจจะส่งผลต่อที่อยู่อาศัยหรือร้านค้าเดิมในชุมชนให้จำเป็นต้องย้ายออกไป หรือการเพิ่มขึ้นของผู้ประกอบการที่จะส่งผลต่อค่าครองชีพ ค่าเช่าของเรือนแถวที่ผู้เช่ารายเดิมในชุมชนไม่สามารถอยู่ได้ รวมไปถึงวิถีชีวิต และทัศนคติของผู้ประกอบการรายใหม่ในอนาคตที่อาจจะไม่เหมือนกับผู้ประกอบการในปัจจุบัน ซึ่งจะส่งผลต่อวิถีชีวิตเดิม และเอกลักษณ์ของชุมชน ซึ่งการให้ความรู้ความเข้าใจในด้านประโยชน์ที่ได้ และศึกษาผลกระทบจากปรากฏการณ์เจเนตรีฟิเคชันที่ส่งผลต่อผู้คนในชุมชน จะทำให้สามารถวางแผน และรับมือกับผลกระทบในอนาคตอย่างค่อยเป็นค่อยไปจากความร่วมมือของคนในชุมชน และผู้ประกอบการ

จากการศึกษาอาคารกลุ่มตัวอย่างที่ได้ทำการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานมาแล้วนั้น ทำให้พบว่าการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานของแต่ละร้านนั้นจะมีการเข้าไปปรับปรุงในบริเวณตลิ่งริมน้ำด้วย เนื่องจากการใช้งานของตลิ่งริมน้ำในรูปแบบเดิม ที่เป็นการเทียบท่าเรือ หรือการจอดเพื่อทำการค้า

ขายนั้นได้ลดความนิยมลง การเปลี่ยนแปลงในเบื้องต้นนั้นในแต่ละร้านจะมีการเพิ่มพื้นที่ใช้สอยของตัวเรือนแถวเดิม ให้ขยายออกมาจากตัวเรือน ไม่ว่าจะเป็นที่นั่งรับประทานอาหาร พื้นที่สำหรับชมวิวริมคลองประเวศบุรีรมย์ พื้นที่อเนกประสงค์ หรือแม้กระทั่งเป็นโรงเรือนปลูกไม้ดอก ไม้ประดับ ซึ่งการปรับปรุงพื้นที่ในลักษณะรูปแบบดังกล่าว คาดว่าจะเป็นแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ของอาคารเรือนแถวที่จะมีการปรับเปลี่ยนในอนาคต ซึ่งจากการเปลี่ยนแปลงการใช้งานใหม่ของอาคารที่เกิดจากปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชันนั้น ได้ทำให้เกิดอาชีพใหม่ให้กับคนในชุมชน พื้นที่ใหม่สำหรับการใช้ชีวิตประจำวันหรือประกอบกิจกรรมต่าง ๆ รวมไปถึงสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปในชุมชนที่มีความเป็นศิลปะมากขึ้น จากการที่ผู้ประกอบการที่เข้ามานั้นมีความรักความชอบ และความเข้าใจในด้านศิลปะ อีกทั้งบางคนก็เป็นอาจารย์ของวิทยาลัยช่างศิลป์ โดยภายในชุมชนก็ยังคงมีวิถีชีวิตแบบเดิมควบคู่ไปกับวิถีชีวิตแบบใหม่ได้ แต่ในอีกแง่มุมหนึ่งคือการพัฒนาของรูปแบบการใช้งานของอาคารในชุมชน จะส่งผลอย่างไรต่อผู้ประกอบการเดิมในชุมชนที่ไม่ได้ทำการปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้งานใหม่

จากการวิเคราะห์กลุ่มอาคารเรือนแถวในชุมชนตลาดหัวตะเข้ที่ใช้เป็นกรณีศึกษา ที่ได้ทำการวิเคราะห์ถึงปัจจัยของการแนวทางการปรับเปลี่ยนการใช้งานใหม่ของอาคารภายใต้ปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชัน สามารถสรุปผลการวิเคราะห์การปรับปรุงอาคาร การใช้สอยของอาคาร การอนุรักษ์ชุมชน และองค์ประกอบของแนวโน้มของการใช้งานใหม่ของอาคารเรือนแถว ได้สามารถตอบในคำถามวิจัยที่ว่า “ปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชันส่งผลต่อการอนุรักษ์อาคารแถวไม้ในชุมชนหัวตะเข้ให้เกิดทิศทางในการใช้สอยอย่างไร” ที่มองไปยังมุมมองของทางกายภาพ สังคม การเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอย และทัศนคติของผู้ประกอบการ ได้ดังนี้

1. การคงอยู่ และการเปลี่ยนรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

เนื่องจากโครงสร้างเดิมของอาคารเหล่านี้ได้ผ่านระยะเวลามาพอสมควร การรับน้ำหนักจากรจากจำนวนลูกค้า นักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นในชุมชน น้ำหนักของโครงสร้างที่ต้องคงทนมากกว่าเดิมเพื่อป้องกันการเกิดอุบัติเหตุ รวมไปถึงการปรับปรุงการใช้งานใหม่ของอาคาร ทำให้ทางเจ้าของอาคารต้องเพิ่มศักยภาพของโครงสร้างอาคารเพื่อพร้อมรองรับการใช้งานตามจุดประสงค์ของเจ้าของอาคารนั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเพิ่มห้องพัก เพิ่มขนาดครัว รวมไปถึงจำนวนเฟอร์นิเจอร์ที่เพิ่มมากขึ้น เช่นร้านสี่แยกหัวตะเข้ Café&Guesthouse โดยสอดคล้องกับกฎบัตรเวนิสปี 1964 ที่กล่าวว่าให้ใช้หลักการปรับปรุงอาคารให้เหมาะสมความต้องการของผู้ใช้งาน ไม่เปลี่ยนแปลงลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่า ซึ่งจากกรณีศึกษานั้น ทางเจ้าของอาคารได้มีการปรับปรุง และซ่อมแซมโครงสร้างที่มีอยู่เดิม โดยยังคงการเป็นโครงสร้างไม้เช่นเดิม ซึ่งในบางกรณีศึกษา เช่น ร้านร้าน

ณ ลาดกระบัง ก็มีการปรับปรุงซ่อมแซมอาคารเช่นเดียวกัน แต่มีการเพิ่มโครงสร้างบางส่วนเพื่อใช้งานเป็นชั้นลอยริมน้ำ ซึ่งอาคารเดิมนั้นไม่มี

จากคำถามของการวิจัยทำให้สรุปได้ว่าจากการเข้ามาของผู้ประกอบการใหม่ รวมไปถึงปรากฏการณ์เจเนตรีฟิเคชันที่เกิดขึ้น มีผลให้วิธีการปรับปรุงโครงสร้างของอาคารได้เปลี่ยนแปลงไปจากการปรับปรุงที่ชาวบ้านในชุมชนได้ทำมาในอดีต ซึ่งจากการศึกษามีวิธีการที่ทำให้เห็นถึงแนวทางของการซ่อมแซมอาคารเรือนแถวของตัวเองตามแนวความคิดในการอนุรักษ์เหมาะสมตามแนวทางการอนุรักษ์ดังที่ได้ทำการศึกษาจากแนวทางอนุรักษ์ตามกฎบัตรวอชิงตันปี 1987 ที่พูดถึงการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ทั้งจากรัฐ ภาคประชาสังคม รวมถึงผู้เชี่ยวชาญ แต่ก็อาจตามมาด้วยต้นทุนในการซ่อมแซมหรือบูรณะที่มากขึ้น และต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญมาให้คำปรึกษาในการซ่อมแซม และปรับปรุง โดยในบางชุมชนก็มีการปรับปรุง และซ่อมแซมในรูปแบบนี้เช่นเดียวกัน เหตุเพราะเป็นชุมชนที่มีความสำคัญในด้านประวัติศาสตร์ ซึ่งต้องมีการใช้ผู้เชี่ยวชาญมาให้คำปรึกษาในการซ่อมแซม และอนุรักษ์ รวมไปถึงการเก็บข้อมูลที่มากกว่าชุมชนตลาดหัวตะเข้ ซึ่งเป็นข้อสังเกตหนึ่งในต้นทุนของการอนุรักษ์ และปรับปรุงอาคารเก่า

2. การปรับเปลี่ยนพื้นที่เพื่อการใช้งานใหม่

ในอดีตบริเวณอาคารแถวของชุมชนตลาดหัวตะเข้ มีการใช้งานในการเป็นร้านค้าปลีก-ส่ง บริเวณริมน้ำเพื่อการจับจ่ายใช้สอยเป็นหลัก ซึ่งในปัจจุบันนั้น การใช้งานเป็นร้านค้าแบบในอดีตนั้นได้ถูกแทนที่โดยการใช้งานแบบใหม่ ให้เหมาะสมตามกระแสการท่องเที่ยวตามยุคสมัย ทำให้ต้องมีพื้นที่ใช้สอยเดิมต้องเปลี่ยนแปลงตามจุดประสงค์ของผู้ประกอบการไป เช่น การเพิ่มพื้นที่การใช้งานในอาคารมากขึ้น ปรับเปลี่ยนพื้นที่บางส่วนเป็นพื้นที่สาธารณะสำหรับชุมชน มีการปรับเปลี่ยน หรือขยายห้องพักเพิ่มเพื่อเป็นที่พักสำหรับการท่องเที่ยวแบบค้างคืน การเพิ่มห้องน้ำจากเดิมเนื่องจากการใช้งานพื้นที่ในอาคารมากขึ้นกว่าในอดีต รวมไปถึงการปรับเปลี่ยนกิจกรรมของแต่ละอาคาร รวมไปถึงการสร้างกิจกรรมใหม่ให้กับชุมชนเช่นกัน ซึ่งจากกรณีศึกษานั้น เรือนแถวทุกหลังได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้งานไปจากรูปแบบการค้าขายแบบเดิม โดยมีการเปลี่ยนแปลงไปต่างแนวกันตามจุดประสงค์ของเจ้าของอาคาร ซึ่งในแนวทางการออกแบบ (Infill Building และ Design guidelines) ที่พูดถึงการออกแบบหรือปรับปรุงอาคารให้กลมกลืนกับโครงสร้างของบริบทที่ล้อมรอบ โดยในอาคารที่ได้ทำการปรับปรุงใหม่มีร้านค้าขายอาหาร-เครื่องดื่ม-ของหวาน 7 หลัง ประเภท เกสต์เฮ้าส์ 3 หลัง ประเภทอาคารที่สามารถปรับเปลี่ยนการใช้งานตามงานต่าง ๆ ได้ 3 หลัง โดยในบางอาคารนั้นทางเจ้าของได้มีการปรับปรุงการใช้งานอาคารให้ใช้งานได้หลากหลายรูปแบบ เช่น สี่แยกหัวตะเข้ Café&Guesthouse ร้านกลิ้งฝัน และ 274 Bed&Brews เป็นอาคารร้านอาหาร

ที่มีเกสต์เฮาส์อยู่ภายในอาคาร ร้านสติกเซ็ทแอนด์เซฟ และ ATPress Art Studio เป็นอาคารที่มีทั้งร้านอาหาร เครื่องดื่ม และพื้นที่แสดงผลงานทางศิลปะ หรือพื้นที่ในการสร้างงานศิลปะภายในอาคาร เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเอาใจใส่ต่อบริบท วัสดุ รวมถึงลักษณะ และรูปแบบที่มีความกลมกลืนตามหลักการข้างต้น และทำให้การนำอาคารเรือนแถวไม้สำหรับค้าขาย มาปรับเปลี่ยนเพื่อประโยชน์ใช้สอยใหม่มีความหลากหลายมากขึ้น ที่ทำให้ชุมชนมีศักยภาพ และความน่าสนใจมากขึ้นจากภายนอก แต่ยังคงให้ความสำคัญกับความสอดคล้องกับเอกลักษณ์ของชุมชน ซึ่งตรงกับแนวความคิดของกฎบัตรเวนิสปี 1964 ที่พูดถึงการปรับปรุงอาคารให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และกฎบัตรวอชิงตันปี 1987 ที่กล่าวว่าการอนุรักษ์ควรให้ความสำคัญกับการสอดคล้องกับเอกลักษณ์ และรักษาความเป็นตัวตนของพื้นที่

จากคำถามของการวิจัยทำให้สรุปได้ว่าการเข้ามาของผู้ประกอบการใหม่ รวมไปถึงปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชันที่เกิดขึ้น มีผลต่อการใช้สอยใหม่ของอาคารเป็นอย่างมาก เนื่องจากการปรับเปลี่ยนพื้นที่ตามรูปแบบของธุรกิจใหม่ ใช้พื้นที่ไม่เท่ากัน ซึ่งแต่เดิมมีการใช้งาน 1 ธุรกิจต่ออาคารเรือนแถว 1 คูหา แต่จากการเข้ามาของปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชันนั้นสามารถปรับเปลี่ยนอาคารหลายคูหาให้เปลี่ยนการใช้งานไปได้หลากหลายรูปแบบ ซึ่งทำให้เป็นแนวทางที่คนในชุมชนสามารถต่อยอดรูปแบบธุรกิจของตัวเองได้เช่นกัน และยังส่งผลให้สภาพแวดล้อมของชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไป ทั้งการปรับปรุงสะพาน และทางเดินภายในชุมชน ทั้งการปรับเปลี่ยนพื้นที่ริมน้ำให้สามารถใช้งานได้หลากหลายรูปแบบนอกเหนือไปจากเป็นเพียงการจอดเรือ และตลิ่งริมน้ำ รวมไปถึงการทำให้ชุมชนรู้สึกปลอดภัยมากขึ้น เนื่องจากมีการปรับปรุงความต้องการพื้นฐานทั้งระบบไฟ ระบบดับเพลิงในชุมชน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงการใช้งานไปเป็นรูปแบบร้านค้า ร้านอาหาร และโฮสเทลนั้น สามารถพบเห็นได้กับชุมชนอื่น ๆ ที่ได้ทำการศึกษาจากการทบทวนวรรณกรรม แต่มีอยู่รูปแบบการใช้งานหนึ่ง ที่พบเห็นได้น้อยในชุมชนอื่น คือ รูปแบบอาคารอเนกประสงค์ที่สามารถแสดงผลงานศิลปะ และประกอบกิจกรรมในชุมชน ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้งานที่มีความน่าสนใจ เนื่องจากสามารถทำให้คนในชุมชนสามารถมีส่วนร่วมกับการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่ตืออย่างหนึ่งในการเป็นชุมชนต้นแบบทางศิลปะอย่างที่ชุมชนตลาดหัวตะเข้เป็นอยู่

3. แนวคิด และทัศนคติของผู้ประกอบการ

จากอาคารแถวริมน้ำที่ใช้เป็นกรณีศึกษาทั้ง 11 แห่งนั้น ทั้ง 11 หลัง บางหลังอาจจะปรับเปลี่ยนรูปแบบภายในอาคารไปอย่างสิ้นเชิง รวมไปถึงการปลูกสร้างอาคารใหม่ แต่ในอาคารทั้งหมดจำนวน 11 หลัง มีสิ่งที่ทางเจ้าของอาคารหรือผู้ประกอบการได้ทำเหมือนกันทั้งหมด คือ การเก็บรูปแบบแผงผนังส่วนหน้าของอาคารแถวทั้งหมด โดยมีทั้งการปรับปรุงจากแผงประตูเดิม

เปลี่ยนแปลงลักษณะองค์ประกอบของรูปแบบเดิมเล็กน้อย รวมไปถึงการนำรูปแบบแผนผังเดิมไปใช้กับแผนผังของอาคารที่สร้างขึ้นมาในพื้นที่ใหม่ โดยเหตุผลของทางผู้ประกอบการนั้นได้แสดงทัศนคติที่คล้ายคลึงกัน นั่นก็คือการต้องการเก็บลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนนี้ ซึ่งก็คือแผนผังที่เป็นรูปด้านของอาคารที่ทุกคนที่ผ่านมาในชุมชนแห่งนี้ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันต้องเห็น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการคำนึงถึงบริบท และความทรงจำของพื้นที่ โดยเป็นการสำนึกต่อถิ่นที่อยู่ที่เรียกว่า Sense of Place ซึ่งเกี่ยวข้องกับการใช้งาน ความผูกพัน รวมไปถึงความพึงพอใจ และอิทธิพลของความรู้สึกที่มีต่อพื้นที่ ตามแนวคิดของกฎบัตรเบอร์ธาที่กล่าวถึง การพิจารณาความสมดุลของพื้นที่โดยพิจารณาผลกระทบต่อชุมชน สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ เพื่อให้การจัดการเกิดความยั่งยืน และมีประสิทธิภาพจากทัศนคติที่ว่ามาของผู้ประกอบการ ทำให้ชุมชนตลาดหัวตะเข้มีศักยภาพที่จะพัฒนาไปเป็นชุมชนแบบอย่างที่สามารถพัฒนาในด้านการอนุรักษ์ชุมชนได้อย่างยั่งยืน และสามารถดำรงอยู่ต่อไปภายใต้การเกิดปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชัน

จากคำถามของการวิจัยทำให้สามารถสรุปได้ว่า ทัศนคติ และแนวคิดของผู้ประกอบการเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างมากในการกำหนดแนวทางของการเปลี่ยนแปลงของชุมชน เนื่องจากถ้าผู้ประกอบการมีทัศนคติที่ต้องการมาเพื่อทำธุรกิจเพียงอย่างเดียว โดยไม่ได้สนใจถึงความเป็นย่านชุมชน ความรู้สึกที่แปลกแยกกันระหว่างคนในชุมชน และผู้ประกอบการก็จะมีมากขึ้น รวมไปถึงการปรับตัวของวิถีชีวิตของชุมชนที่ยากขึ้น จนในที่สุดความเป็นชุมชนก็จะค่อย ๆ เลือนหายไป และเข้ามายังชุมชนแค่เพื่อหวังผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเหมือนที่เกิดขึ้นกับในบางชุมชนอย่างที่ได้มีการศึกษารณศึกษาต่าง ๆ ในส่วนของการทบทวนวรรณกรรม แต่จากการศึกษาในชุมชนตลาดหัวตะเข้ ทำให้พบว่าในการศึกษาในชุมชนตลาดหัวตะเข้ นั้น มีความแตกต่างจากกรณีศึกษาที่ได้ทำการศึกษามาในตอนต้น โดยผู้ประกอบการในชุมชนตลาดหัวตะเข้ นั้นส่วนใหญ่ มีทัศนคติที่พยายามสนับสนุนในการสร้างงานของคนในชุมชน และส่งเสริมผู้คนในชุมชนให้ได้มีความรู้ ความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชน โดยมีการใช้ศิลปะเข้ามาเป็นเครื่องมือในการเชื่อมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ประกอบการ และชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชน และในผู้ประกอบการบางคนยังมีการส่งเสริม และพยายามจะปลูกจิตสำนึกในการรักษาความสะอาด และดูแลสิ่งแวดล้อมโดยรอบชุมชน ที่จะทำสุขภาพของคนในชุมชนดีขึ้น และทำให้ชุมชนเป็นชุมชนที่น่าเข้ามาท่องเที่ยว และน่าอยู่มากขึ้น โดยการให้การสนับสนุน และช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างผู้ประกอบการ และชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชน ซึ่งในกฎบัตรต่าง ๆ ที่ได้ทำการศึกษามานั้นได้เน้นความสำคัญในเรื่องของการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการอนุรักษ์ทั้งสิ้น โดยต้องร่วมมือพัฒนาแผน และนโยบายที่เน้นไปที่การอนุรักษ์ เพื่อความยั่งยืนทางสังคม และวัฒนธรรมร่วมไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยอาศัยการทำงานร่วมกันของภาครัฐ เอกชน นักอนุรักษ์ และคนในชุมชน ซึ่งในชุมชนตลาดหัวตะเข้มีศักยภาพที่จะทำได้ ซึ่งจะนำไปสู่การทำให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้น

4. ความเข้มแข็งของชุมชน

จุดเริ่มต้นของการพัฒนาชุมชนมาจากการที่คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเอง และผู้ประกอบการที่เข้ามาลงทุนกับการพัฒนาพื้นที่นี้ มีทัศนคติที่คล้ายกันในการพยายามอนุรักษ์ และฟื้นฟูชุมชน ซึ่งต้องการจะรักษาชุมชนนี้ให้สามารถขับเคลื่อนได้ต่อไปได้ทั้งในด้านเศรษฐกิจ และสังคมในปัจจุบัน โดยผู้ประกอบการส่วนใหญ่ก็นั้นก็มีความคุ้นเคยกับชุมชนเป็นอย่างดี ซึ่งในอดีตก็มีความผูกพันกับชุมชนนี้อยู่เป็นทุนเดิม เช่น นักเรียน นักศึกษาในสถาบันใกล้เคียง หรือเคยเข้ามาใช้งานในช่วงที่ชุมชนตลาดหัวตะเข้ยังเป็นตลาดริมน้ำที่มีผู้คนเข้ามาจับจ่ายของกินของใช้ ผู้ประกอบการบางคนก็มีแนวคิดในการปรับเปลี่ยนการใช้งานของอาคารที่จากเดิมเป็นเพียงร้านค้าให้เป็นพื้นที่แสดงออก และสร้างกิจกรรมให้กับผู้คนในชุมชน และบุคคลภายนอก เพื่อพัฒนาศักยภาพให้กับคนในชุมชน ทั้งเด็ก และผู้ใหญ่ ให้มีพื้นที่ที่สามารถแสดงออก หรือผลงาน ทำให้เป็นการสร้างพื้นฐานในด้านการเรียน และคุณภาพชีวิตของชุมชนให้ดียิ่งขึ้น รวมไปถึงการร่วมมือกันสร้างบรรยากาศของชุมชนให้เป็นชุมชนที่ปลอดภัยทั้งในเรื่องยาเสพติด และปัญหาด้านอุบัติเหตุอีกด้วย ซึ่งการมีบทบาทของเครือข่ายชุมชนทำให้ชุมชนสามารถมีแรงในการขอความร่วมมือจากภาครัฐ และเอกชนได้ ซึ่งมีผลอย่างมากต่อการมีทุนในการบำรุง และฟื้นฟูชุมชน รวมไปถึงการที่จะสามารถร่วมมือกับภาครัฐในการทำนโยบาย และแผนการอนุรักษ์ที่เจาะจงเฉพาะชุมชน ซึ่งเป็นไปตามหลักการอนุรักษ์กับการวางแผนเมือง (Integrates conservation) ที่สนับสนุนการร่วมมือกับผู้อยู่อาศัย ในการบริการทางสังคมที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงพื้นที่ เพื่อลดความขัดแย้ง และเป็นการปรับปรุงพื้นที่อย่างค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งจะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

ชุมชนตลาดหัวตะเข้มีต้นทุนทางวัฒนธรรมที่ดี และสามารถต่อยอดได้ ทั้งในด้านสถาปัตยกรรม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่ยังคงอยู่ในชุมชน ผนควรรวมกับการเป็นชุมชนที่ขับเคลื่อนด้วยศิลปะ ซึ่งสามารถที่จะเป็นต้นแบบให้กับชุมชนที่กำลังถูกฟื้นฟูอยู่ได้ โดยต้องอาศัยเครือข่ายชุมชนที่แข็งแรง ร่วมไปกับการทำงานร่วมกันของผู้ประกอบการที่มีทัศนคติที่ดีต่อชุมชน ซึ่งจะสามารถขับเคลื่อนชุมชนไปพร้อมกับการเกิดเศรษฐกิจที่ดี และยั่งยืนในชุมชน ซึ่งจะสามารถทำให้เกิดสังคมในชุมชนที่มีความรู้ความเข้าใจในการรักษาชุมชนมากยิ่งขึ้น ซึ่งในภายภาคหน้าชุมชนเกิดความเข้มแข็งมากขึ้น บุคคลที่จะเข้ามาประกอบกิจการในชุมชนตลาดหัวตะเข้ จะมีแบบอย่างที่ดีในการดำเนินธุรกิจ และทัศนคติที่ดีของผู้ประกอบการที่เข้ามาก่อนจะถูกส่งต่อไปสู่ผู้ประกอบการรายต่อไป รวมไปถึงการได้รับการดูแลจากภาครัฐมากขึ้นจากการเป็นชุมชนตัวอย่างในการนำแบบแผนที่ใช้ฟื้นฟูชุมชน และควรมีการนำผลที่ได้จากการศึกษานี้ไปประยุกต์หรือทดลองใช้ในการศึกษาพื้นที่อื่น ๆ ที่อาจมี

บริบทพื้นที่ในลักษณะที่ใกล้เคียงหรือแตกต่าง เพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมในแต่ละบริบทพื้นที่ เพื่อหา
นโยบายในการฟื้นฟูในชุมชนเก่าในแต่ละชุมชนอย่างเฉพาะเจาะจงต่อไป

จากการศึกษานี้ได้ศึกษาถึงการเกิดปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชันในชุมชนตลาดหัวตะเข้ในช่วง
ปัจจุบันเท่านั้น ซึ่งปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชันนั้นเป็นปรากฏการณ์ที่ควบคุมได้ยาก จึงควรมี
นโยบาย และแผนฟื้นฟูเฉพาะชุมชนที่จะทำให้ได้ทราบถึงแนวทางในการอนุรักษ์ และพัฒนาแหล่ง
มรดกทางสถาปัตยกรรม และวัฒนธรรม รวมไปถึงการรักษาประวัติศาสตร์ของชุมชน ซึ่งจะทำให้
ชุมชนมีความเข้มแข็ง และมั่นคงมากขึ้น โดยต้องอาศัยความร่วมมือของภาครัฐ เอกชน เครือข่ายของ
ย่านชุมชน คนในชุมชน รวมไปถึงผู้ประกอบการ และนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง ในการมาร่วมมือกันหา
แนวทางของแผนงานอนุรักษ์ เช่น การทำบัญชี และแผนที่มรดกทางวัฒนธรรม การระบุคุณค่า
ความสำคัญของประวัติศาสตร์ รวมไปถึงการทำกฎหมายในการปรับปรุงอาคารเฉพาะพื้นที่ เพื่อ
ควบคุมการเปลี่ยนแปลงของสถาปัตยกรรม และสภาพแวดล้อม

จากการศึกษาได้นำไปสู่การตอบคำถามวิจัยเรื่องของปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชัน ที่เกี่ยวข้องกับ
การเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ และสังคมของย่านชุมชนนั้น เป็นการอนุรักษ์ชุมชนจริงตามการ
กล่าวไว้ในนิยามทั่วไปหรือไม่ ทั้งในเรื่องของการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการใช้งานของอาคารเดิม โดย
ทั้งเอกชน และชาวบ้านในชุมชนเอง ทั้งในเรื่องของจำนวนร้านค้ารูปแบบใหม่ สถาปัตยกรรมที่
เปลี่ยนไปอาจส่งผลกระทบต่อทางกายภาพ เช่น การสูญเสียความเป็นย่านชุมชน และการเปลี่ยนแปลง
ของวิถีชีวิตที่ต่างไปจากเดิม รวมไปถึงทัศนคติของผู้ประกอบการมีผลต่อการเกิดปรากฏการณ์เจนตรี
ฟิเคชันหรือไม่ โดยการเปลี่ยนแปลงการใช้งานของอาคารเรือนแถวแบบดั้งเดิม ส่งผลให้เกิดการ
เปลี่ยนแปลงทางกายภาพภายในชุมชน เพื่อรองรับการเข้ามาที่เพิ่มมากขึ้นของจำนวนนักท่องเที่ยว
 รวมไปถึงวิถีชีวิตเช่นเดียวกัน เนื่องจากการใช้งานของเรือนแถวในรูปแบบร้านค้าปลีก-ส่งแบบดั้งเดิม
ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้เต็มที่เหมือนเดิม ผู้คนในชุมชนเองจึงต้องปรับตัว
และหันไปให้ความสนใจกับกระแสการท่องเที่ยวใหม่ในปัจจุบัน จึงมีการเพิ่มศักยภาพของพื้นที่เพื่อ
เป็นการเพิ่มมูลค่า และดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวเพื่อใช้จ่ายในชุมชน และการสร้างรายได้ของ
คนในชุมชน อย่างในกรณีศึกษาเองนั้น ทางเจ้าของอาคารก็ได้มีการปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งานของ
อาคารรูปแบบเดิม เพื่อเพิ่มศักยภาพที่มีของชุมชน และตัวอาคารเอง ทั้งการเป็นร้านค้าในรูปแบบ
ร้านอาหาร เครื่องดื่ม เกสต์เฮาส์ รวมไปถึง อาคารที่สามารถปรับเปลี่ยนการใช้งานไปตามรูปแบบต่าง
ๆ ได้ เช่น แกลลอรี่ โรงปฏิบัติการ workshop เป็นต้น โดยชุมชนเองก็มีศักยภาพมากพอที่จะเป็น
แหล่งท่องเที่ยวได้ ทั้งรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จึงมีการหยิบต้นทุนทางวัฒนธรรมที่มี และ
ใช้ทรัพยากรที่ตนเองมีอยู่มาสร้างโอกาสเพื่อหารายได้เข้าสู่ชุมชน เช่นเดียวกันกับผู้ประกอบการภายนอก
ที่มีความคุ้นเคยกับชุมชนมาอย่างยาวนาน ทำให้เกิดแนวคิดที่จะพัฒนาพื้นที่ที่มีศักยภาพในการเป็น
แหล่งท่องเที่ยว และในทางเดียวกันนั้นก็มีความต้องการที่จะพัฒนาผู้คนในชุมชนให้มีศักยภาพมากขึ้น

เช่นกัน ซึ่งทำให้ผู้คนในชุมชนรู้สึกผูกพันกับชุมชนมากขึ้น ทักษะคติของผู้คนภายนอก และผู้คนที่อาศัยอยู่ภายในชุมชนที่ดีมากขึ้น และอยากที่จะกลับพัฒนาชุมชนของตนเอง เหมือนที่ผู้ประกอบการแบบพวกเขาเห็นเช่นกัน โดยผลตอบในเรื่องของรายได้ และประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่ง แต่ในอีกส่วนหนึ่งนั้นก็ได้เป็นการทำให้ชุมชนเองก็อยู่รอด และเข้มแข็งขึ้นเช่นกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าทัศนคติของผู้ประกอบการที่เข้ามาพัฒนาพื้นที่ภายในชุมชนนั้นมีความสำคัญต่อการพัฒนา และการอนุรักษ์ชุมชนให้ยั่งยืนขึ้น ผ่านการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของการใช้งานใหม่ของงานสถาปัตยกรรมเป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อผลประโยชน์ทั้งในด้านเศรษฐกิจ และสังคมของชุมชน ซึ่งเมื่อธุรกิจการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และผู้เช่าอาศัยใหม่ รวมไปถึงคนในชุมชนที่เห็นความสำคัญของชุมชน เศรษฐกิจ และนโยบายของรัฐ เห็นพ้องไปในทิศทางเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในแง่บวก กระบวนการอนุรักษ์ก็สามารถพัฒนาได้ควบคู่ไปกับเศรษฐกิจของชุมชนได้ รวมไปถึงการทำให้แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงของชุมชนไปในทิศทางที่ควรจะเป็นภายใต้กระบวนการเจเนตรีฟิเคชัน

ข้อจำกัดในการศึกษา

เนื่องจากการศึกษานี้เป็นงานวิจัยในระยะสั้น รวมไปถึงการเกิดวิกฤตไวรัสโคโรนา-2019 ซึ่งเป็นตัวแปรหนึ่งที่ทำให้ไม่สามารถเข้าไปในชุมชนได้อย่างสม่ำเสมอ ทำให้ไม่สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลของชุมชนได้ครบถ้วนทุกมิติของการเกิดขึ้นของปรากฏการณ์เจเนตรีฟิเคชันที่จะสามารถเป็นตัวแปรที่จะทำให้ผลของการศึกษาเปลี่ยนแปลงไป และถ้าได้ศึกษาในเวลาที่มากขึ้น อาจจะทำให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในมุมมองที่แตกต่างไปจากผลการศึกษา

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กฤตพร หัวใจเจริญ. "การเปลี่ยนแปลงเพื่อการคงอยู่ของตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณริมแม่น้ำท่าจีน กรณีศึกษา จังหวัดสุพรรณบุรี นครปฐม และสมุทรสาคร." **วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง** (2558).
- กัญญาพัชร วุฒิมยา, "แนวทางการพัฒนาการตลาดในแหล่งท่องเที่ยวตลาดเก่าโบราณหัวตะเข้ เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน." การศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเอง ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการโรงแรม และการท่องเที่ยว, มหาวิทยาลัยพะเยา, 2559.
- เกียรติ จิวกุล และคณะ, **ตลาดในกรุงเทพมหานคร : การขยายตัวและการพัฒนาการ** (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525).
- คุณากร พาณิชย์สุข และศรีสุข สิ้นธุ์ธำรง. "ตลาดหัวตะเข้: สถานที่ค้าขายและสร้างประวัติศาสตร์ของชาวไทย." **วารสารศิลปการคำ และการสื่อสาร** 11, 1 (มกราคม - มีนาคม 2555).
- จาตุรงค์ โภคะรัตน์ศิริ, "การศึกษาปรากฏการณ์ “เจนตรีฟิเคชั่น” ในการอนุรักษ์ชุมชนเมือง : กรณีผลกระทบทางสังคมในย่านชุมชนบางลำพู กรุงเทพมหานคร." วิทยานิพนธ์ปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมือง และสภาพแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย, สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, 2546.
- จิรเดช วงศ์วิสิฐศักดิ์, "พัฒนาการของพื้นที่ย่านตลาดน้ำบางพลี." วิทยานิพนธ์วางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนภาคและเมือง ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2559.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, **เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต** (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, 2561).
- ชัย เรื่องศิลป์, **ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ.2352-2453 ด้านเศรษฐกิจ** (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2522).
- ณัฐพล ศรีตระกูลกิจการ, "การศึกษากิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อการวางแผนการใช้งานพื้นที่ ศูนย์ส่งเสริมกิจกรรมชุมชน และการท่องเที่ยวตลาดริมน้ำหัวตะเข้." วิทยานิพนธ์ปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมภายใน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, 2555.

- ธนาภา อนุพัฒน์, "ปรากฏการณ์เจเนตรีฟิเคชั่น กรณีศึกษาผลกระทบของเจเนตรีฟิเคชั่นต่อเมืองเก่า สงขลา." การค้นคว้าอิสระ หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2565.
- ประสงค์ ปิยะศรีสกุล, "การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย อันเนื่องมาจากการฟื้นฟูชุมชนอัมพวา จ.สมุทรสงคราม." วิทยานิพนธ์ปริญญาเคหศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.
- พิมพ์อุมา โตสินธพ, "คลองเชื่อมกับพัฒนาการของชุมชนในลุ่มแม่น้ำบางปะกง ระหว่าง พ.ศ.2420-2500." วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2548.
- พริยา บุญประสงค์. "การปรับปรุงอาคารประวัติศาสตร์เพื่อการใช้สอยในบริบทใหม่อย่างสร้างสรรค์ กรณีศึกษา การปรับปรุงอาคารเคอเกอร์ไฟร์เออร์ส (Quaker Friar's) เมืองบริสโทล ประเทศอังกฤษ." วารสารหน้าจั่ว ว่าด้วยประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม และสถาปัตยกรรมไทย 7 (กันยายน 2553-สิงหาคม 2554).
- , การออกแบบโครงการเพื่อการปรับเปลี่ยนการใช้สอยในอาคารเก่า (นครปฐม: สาระพิมพ์การ, 2565).
- เพชรรุ่ง เทียนบัวโรจน์, "ตลาดกับวิถีชุมชนเมืองพระนครศรีอยุธยา." วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2552.
- ภูรี อัมพันสุข และ วิมลรัตน์ อิศระธรรมนุญ. "การปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์เพื่อเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ กรณีศึกษา อาคารในพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานคร." วารสารสารศาสตร์ 3 (2562).
- มณฑล ภูักฤษณา, "อิทธิพลทางสังคม และเศรษฐกิจในการอนุรักษ์ และปรับปรุงมรดกทางสถาปัตยกรรม ชุมชนปากน้ำประแส อำเภอกาญจนบุรี จังหวัดระยอง." วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2563.
- ยงธนิศร์ พิมพ์เสถียร, การปรับปรุงฟื้นฟูเมืองและการอนุรักษ์เมือง (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2557).
- รัฐวิษณุ ศุภจัตุรัส, "ตลาดสดพื้นถิ่น จังหวัดสุพรรณบุรี : รูปแบบ พัฒนาการ และการใช้งานปัจจุบัน." วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2556.

ลักษณะ สัมมานิติ, "กระบวนการเกิดและการเปลี่ยนแปลงตลาดน้ำในบริบทสวน พื้นที่ดินดอนปากแม่น้ำ
เจ้าพระยาฝั่งตะวันตก." วิทยานิพนธ์วางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผน
ภาคและเมือง ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2554.

วัชรวิ วัชรสินธุ์, **วัฒนธรรมพื้นถิ่นภาคกลาง ชุมชนตลาดริมน้ำย่านหัวตะเข้** (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย
ศิลปากร, 2530).

วีรดา สุขเจริญมิตร และกฤตพร หัวเจริญ. "ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคารและ
กิจกรรมของตลาดหัวตะเข้ กรุงเทพมหานคร." **วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง** (2558).

ศักดิ์โชค มโนภรณ์, "แนวทางการพัฒนาชุมชนหัวตะเข้ เมืองศูนย์กลางของเขตลาดกระบัง
กรุงเทพมหานคร." วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม บัณฑิต
วิทยาลัย, สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, 2537.

สมชาติ จิ่งสิริอารักษ์, **ประวัติ แนวคิด ทฤษฎี และการปฏิบัติการในการอนุรักษ์โบราณสถาน**
(กรุงเทพฯ: ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร,
2560).

สิริชญา วงษ์อาทิตย์, "ปัจจัยที่มีผลต่อการท่องเที่ยวเชิงโฮมสเตย์ของนักท่องเที่ยวชาวไทย."
วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2558.

อรรถพล ยวนขุนทด, "พัฒนาการของชุมชนตลาดคลองสวน 100 ปี." **หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์,
มหาวิทยาลัยบูรพา, 2555.**

อังคณา ชูเกียรติ. "วัฒนธรรม และการสืบสานในชุมชนตลาดน้ำหัวตะเข้." **วารสารวิจัย
มหาวิทยาลัยมหิดล** (2555).

ภาษาต่างประเทศ

Atkinson, R., and G. Bridge, **Gentrification in a Global Context: The New Urban
Colonialism** (London: Routledge, 2005).

Bélanger, H., **Will Professionals "Return" to the Centre of Latin American Cities?
The Residential Aspirations of Professional Households in Puebla, Mexico**
(Anuario de Espacios Urbanos: Historia – Cultura: Diseño, 2005).

English Heritage, **The Burra Charter: The Australia Icomos Charter for Places of**

- Cultural Significance**, Available from <https://australia.icomos.org/wp-content/uploads/The-Burra-Charter-2013-Adopted-19.10.2013.pdf>
- Esmailpoorabi, N., T. Yigitcanlar, and M. Guaralda, **Towards an Urban Quality Framework: Determining Critical Measures for Different Geographical Scales to Attract and Retain Talent in Cities**, Available from https://www.researchgate.net/publication/308200593_Towards_an_urban_quality_framework_Determining_critical_measures_for_different_geographical_scales_to_attract_and_retain_talent_in_cities
- Geddes, P., **Town Planning in Kapurthala. A Report to H.H. The Maharaja of Kapurthala, 1917** (London: Lund Humphries, 1947).
- Glass, R., **“Introduction: Aspects of Change” in Center for Urban Studies** (London: Mackibbon and Kee, 1964).
- International Council on Monuments and Sites, **The Nara Document on Authenticity**, Available from <https://www.icomos.org/charters/nara-e.pdf>
- Lees, L., T. Slater, and E. Wily, **Gentrification** (New York: Routledge, 2008).
- Palen and London, **Gentrification, Displacement, and Neighborhood Revitalization** (Albany: State University of New York Press, 1984).
- Smith, N., **The New Urban Frontier: Gentrification and the Revanchist City**: Routledge, (1996).
- United Nations, **Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development**, Available from <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld/publication>
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, **Historic Urban Landscape**, Available from <https://whc.unesco.org/en/historicurbanlandscape/>
- , **International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites (the Venice Charter)**, Available from <https://whc.unesco.org/en/venicecharter/>
- United Nations Human Settlements Programme, **Urbanization and Development: Emerging Futures**, Available from <https://unhabitat.org/urbanization-and-development-emerging-futures>

ภาคผนวก

1 ตลาดสมัยสุโขทัย (พุทธศตวรรษที่ 18-20)

เมืองสุโขทัยนั้นเป็นเมืองที่พัฒนาขึ้นมาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18-20 จากหลักฐานปรากฏว่า ตลาด ในสมัยสุโขทัยเป็นตลาดบก เนื่องจากสุโขทัยเป็นเมืองที่ไม่ได้อยู่ติดริมแม่น้ำ โดยตัวเมืองสุโขทัย เก่าที่ตั้งอยู่ ห่างจากลำน้ำยมประมาณ 10 ก.ม. ตลาดสำคัญในตัวเมืองคือตลาดปสานซึ่งเป็นทั้ง ตลาดประจำ และตลาดนัดที่อยู่ทางเหนือของตัวเมือง

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทำให้ทราบว่า ในสมัยสุโขทัยได้มีตลาดเกิดขึ้นแล้ว เรียกว่า “ตลาดปสาน” เป็นแหล่งซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า ทั้งของชาวเมืองสุโขทัย และชาวเมืองใกล้เคียง ใน ศิลาจารึกระบุไว้ว่า สินค้าที่ซื้อขายกันในตลาดปสาน มีหลายประเภท ตั้งแต่ผลไม้ เครื่องอุปโภค บริโภคต่างๆ และสัตว์ที่ใช้เป็นแรงงาน เป็นพาหนะ เช่น วัวและม้า ตลาดปสานนั้น ตั้งอยู่ทางตอน เหนือของเมืองสุโขทัย ลักษณะของตลาดเป็นลานกว้างๆ เหมาะสำหรับเป็นที่ชุมนุมกันของผู้ซื้อและ ผู้ขาย รูปแบบของตลาดเช่นนี้ อาจจะเรียกได้ว่า ตลาดบก เพราะมีทำเลที่ตั้งค้าขายอยู่บนบก ตัวอย่าง ตลาดในสมัยสุโขทัย ที่ปรากฏในหลักศิลาจารึก เช่น ตลาดป่าตองขายใบตอง ตลาดป่าพร้าวขาย มะพร้าว ตลาดป่าตะกั่วขายโลหะตะกั่ว จะเห็นได้ว่าตลาดมีลักษณะการขายสินค้าเป็นแหล่งๆ ไป

2 ตลาดสมัยอยุธยา (พ.ศ.1893-2310)

เมืองพระนครศรีอยุธยา เป็นเมืองที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจากปากแม่น้ำมาก อีกทั้งเป็นจุดที่ชุมนุมของ แม่น้ำ 3 สาย คือ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำป่าสัก และแม่น้ำลพบุรี ดังนั้นอยุธยาจึงเป็นศูนย์กลางของ การติดต่อระหว่างหัวเมือง ภาคเหนือกับปากอ่าว ซึ่งมีทั้งหัวเมืองภาคใต้ชายฝั่งทะเลตะวันออก และ ชนชาติอื่นๆที่เข้ามาค้าขายทางเรืออีกด้วย จึงต้องเป็นตลาดที่ค่อนข้างใหญ่ ตลาดในเมืองพระนครศรีอยุธยามีอยู่มากมายทั้ง ตลาดน้ำ แพค้าขาย ตลาดบก ทั้งในและนอกกำแพง พระนคร ทั้งยังมีตลาดของชาวต่างชาติด้วย ในพระนครมีลักษณะของการเป็นย่านการผลิตและย่าน การค้า ซึ่งสะท้อนให้เห็นความสำคัญและการขยายตัวของตลาดการค้าภายใน และภายในสังคมเมือง พระนครศรีอยุธยาก็มีผู้คนที่ไม่ได้ทำการผลิตเพื่อดำรงชีวิต เช่น คนในราชสำนัก ขุนนาง ข้าราชการ ชาวต่างชาติ พระสงฆ์ ไพร่ และทาส ผู้คนเหล่านี้สามารถซื้อหาสินค้าเพื่ออุปโภคและบริโภคได้จาก ตลาดทั้งเข้า-เย็น หรือตามฤดูกาลจากร้านรวงต่างๆ โดยมีการใช้เงินในการแลกเปลี่ยนและการใช้ สินค้าแลกเปลี่ยนสินค้า

ตลาดในชุมชนเมืองพระนครศรีอยุธยา สามารถจำแนกตลาดของเมืองพระนครศรีอยุธยา ออกเป็น 4 ประเภท

1. ตลาดน้ำ สามารถแบ่งเป็น 3 ประเภท ประเภทแรกจะเป็นตลาดน้ำขนาดใหญ่ มี 4 แห่ง คือ ตลาดบางกระบือ ตลาดปากคลองคูจาม ตลาดคูไม้ร่อง และตลาดปากคลองวัดเดิม (วัดโยธยา) ซึ่งจะเป็นย่านการค้าที่มีชุมชนอยู่ อย่างหนาแน่นบางแห่งเป็นจุดจอดเรือสำเภาและเรือกำปั่น ตลาด

น้ำในรูปแบบที่ 2 จะมีขนาดเล็กกว่าตลาดประเภทแรก โดยเป็นบริเวณที่มีแพค้าขายชุมนุมค้าขายเป็นจำนวนมาก ใช้เรือและใช้เรือแพเป็นสถานที่ค้าขาย และอยู่อาศัย ตลาดประเภทนี้จะมีอยู่มากมายกระจายอยู่โดยรอบพระนคร และตลาดน้ำแบบที่ 3 คือตลาดน้ำตามฤดูกาล ซึ่งจะมีการตั้งตลาดเฉพาะในฤดูน้ำหลาก พ่อค้าแม่ขาย จากต่างเมืองจะบรรทุกสินค้าพื้นเมือง ล่องมาขายที่ย่านการค้าในพระนครศรีอยุธยา ทั้งทางเหนือ ทางใต้ และชาวต่างชาติ

2. ตลาดบก แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ตลาดบกในกำแพงเมืองและนอกกำแพงเมือง ตลาดในกำแพงเมืองมีตลาดขายสินค้า ร้านชำ ตลาดขายของสดช่วงเช้าและตลาดขายของสดช่วงเย็น ร้านชำนั้นจะเป็นร้านค้าที่ขาย สินค้าและผลผลิตหลากหลายประเภทอยู่ในร้านเดียวกันเพื่อความสะดวกของผู้ซื้อ ตลาดเหล่านี้บางแห่งก็จะเป็น แหล่งผลิตและขาย บางแห่งก็จะรับสินค้ามาจากตลาดนอกกำแพงเมือง และย่านการผลิตอีกทอด

3. ย่านการผลิต และย่านการค้ารอบพระนคร คือ ย่านการผลิตเป็นบริเวณที่ผลิตและขายสินค้านั้นๆด้วย ส่วนย่านการค้า คือ บริเวณที่ทำการค้ากันหนาแน่นโดยไม่ได้ผลิตสินค้า ส่วนใหญ่จะเป็นชื่อย่าน ชื่อย่าน หรือชื่อ สถานที่ที่ทำการค้า อาทิเช่น ย่านสำเพ็ง บ้านหม้อ ประตูท่าทราย หรือปากคลองสุวรรณดารามถึงหน้าพระราชวัง แต่ละย่านก็มีสินค้าที่ตนเอง ผลิตหรือสินค้าที่ตนขายเฉพาะอย่าง

4. ตลาดและย่านการผลิตของกลุ่มชาติพันธุ์ ความหลากหลายของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในเมืองพระนครศรีอยุธยาได้ส่งผลให้กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านั้นเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการค้าในตลาด จึงเกิด ตลาดของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ทั้งลาว ญวน มอญ เขมร พม่า แขก แขกมลายู แขกจาม แขกตานี จีน ซึ่งมีอยู่ทั้ง ในและนอกกำแพงเมืองแตกต่างกันไป ชาวต่างชาติที่มีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจในสมัยอยุธยาปลาย น่าจะมีแต่ชาวจีนและแขกอินเดียเป็นส่วนใหญ่ เพราะเหตุที่จีนและแขกอิสลามทำการค้าขายกับไทยมากกว่า

ตลาดในเมืองเป็นสถานที่ที่ชาวต่างชาติและชาวพื้นเมืองมีโอกาสพบปะสังสรรค์และซื้อขายแลกเปลี่ยน สินค้าอีกทั้งยังแสดงให้เห็นรสนิยมในการบริโภคสินค้าที่มาจากต่างประเทศซึ่งถือเป็นเครื่องแสดงความมั่งคั่ง แม้ในระดับไพร่สามัญชนหรือกระทั่งทาสก็มีโอกาสค้าขาย ส่วนสินค้าหลายชนิดที่ขายในตลาด นอกจากของสด แล้วนั้นยังมี สินค้าประเภทที่ต้องใช้ทักษะความสามารถและความชำนาญโดยเฉพาะในการผลิต เป็นจุดเริ่มต้นของ การประกอบอาชีพ มีการใช้เงินตราเป็นสื่อแลกเปลี่ยน ทั้งหมดนี้เป็นรากฐานของสังคมเมืองที่มีพัฒนาการทางสังคมค่อนข้างสูง แต่ชุมชนที่ห่างจากเมืองออกไป น่าจะมีความเป็นอยู่แบบการทำการเกษตรเพื่อยังชีพอยู่ ถ้าผลผลิตเกินความต้องการจึงค่อยนำไปขาย

3. ตลาดสมัยธนบุรี (พ.ศ.2310-2325)

สมัยกรุงธนบุรีของพระเจ้าตากสินนั้นเป็นช่วงของการฟื้นฟูเศรษฐกิจและความมั่นคง จึงต้องให้ความสำคัญเรื่องปากท้องและการรวบรวมอาณาจักรให้เป็นปึกแผ่น เมืองกลาง(ภูเก็ต) เติบโตขึ้นในยุคสมัยนี้ โดยเป็นเมืองท่าการค้าแห่งใหม่แทนที่เมืองมะริดที่ตกเป็นของพม่า การค้าของรัฐกับต่างชาติส่วนมากจะนำของพื้นเมือง เช่น ไม้ฝาง งาช้างหรือหนังสัตว์ และดีบุก ซึ่งเป็นของที่ต่างชาติต้องการมากที่สุด แลกกับผ้าด้าย ผ้าแพรทอ ศัสตราวุธ (ปืน) และฝิ่น ส่งผลให้เมือง ไซยา เมืองสงขลา ก็เป็นอีกเมืองหนึ่งที่เติบโตขึ้นมาก เนื่องจาก เป็นเส้นทางลำเลียงสินค้าจากเมืองกลางมาสู่กรุงธนบุรี ราชการได้อพยพชาวจีนกรุงเก่าที่เคยตั้งร้านค้าอยู่ภายใน กำแพงพระนคร มาตั้งรวมกลุ่มกันที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาเยื้องกับพระราชวังขึ้นไปทางเหนือ และยังให้อยู่ในกำแพงพระนครเหมือนเดิม สันนิษฐานว่าให้ชาวจีนจากกรุงเก่า มาอยู่ร่วมกับชาวจีนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณ กรุงธนบุรีตั้งแต่เดิม ก่อนเสียกรุง ที่ตำบลกุฎีจีนและคลองบางกอกใหญ่

แม้จะไม่มีกล่าวถึงตลาดในสมัยธนบุรีอย่างชัดเจน แต่ก็มีการค้าติดต่อค้าขายกับต่างชาติ แต่เนื่องด้วยอยู่ในยุคสมัยแห่งการก่อสร้างเมือง ตลาดจึงไม่น่าจะมากมายและมีการค้าที่เจริญรุ่งเรืองเท่าสมัยกรุงศรีอยุธยา การใช้จ่ายเงินในการซื้อขายสินค้าอาจจะคงมีอยู่บ้างแต่ส่วนใหญ่น่าจะเป็นการใช้ระบบของการแลกเปลี่ยนกับสินค้าด้วยกัน

4. ตลาดสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-ปัจจุบัน)

การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของตลาดในสมัยรัตนโกสินทร์ ได้แยกเป็นแต่ละช่วงตามสภาพแวดล้อม ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยีแต่ละยุคสมัย คือแบ่งเป็น ตลาดช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1-3) ตลาดช่วงสมัยปรับตัวเข้าสู่ยุคใหม่ (รัชกาลที่ 4-6) และสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงปัจจุบัน จนในช่วงที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1ปราบดาภิเษกเป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี พ.ศ.2325 ราชธานีแห่งใหม่ มีแม่น้ำล้อมรอบ ทั้งทางเหนือ ทางตะวันตก และด้านใต้ การเงิน การคลัง การเศรษฐกิจของเมืองไทย อยู่ในสภาพอุดมสมบูรณ์ แต่เดิมนั้นพื้นที่บริเวณพระบรมมหาราชวังในปัจจุบัน เป็นที่ตั้งของชุมชนชาวจีน เนื่องจากพื้นที่ตรงนี้มีความเหมาะสม ในการตั้งพระบรมมหาราชวังเพราะเป็นที่ดอนและตั้งอยู่กึ่งกลางพระนคร จึงได้ย้ายชุมชนชาวจีนไปอยู่ในที่แห่งใหม่นอกเขตพระนครด้านใต้ ตั้งแต่คลองวัดสามปลื้ม (วัดจักรวรรดิราชา) ไปจนถึงคลองวัดสามเพ็ง (วัดปทุมคงคา) ซึ่งดีในการขยายชุมชนการค้าและวางรากฐานทางเศรษฐกิจเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำ มีท่าเรือสำเภาและ เป็นแหล่งที่มีพื้นที่กว้างขวางซึ่งยังไม่ได้ใช้ประโยชน์อีกด้วย มีการเกี่ยวนการค้าขึ้นหลายแห่งในชุมชนชาวจีน เช่นตลาดน้อย ตลาดวัดเกาะ ตลาดสามเพ็ง ตลาดเก่าและตลาดสะพานหัน เป็นย่านการค้าที่มีความคึกคัก ลักษณะของ อาคารสร้างด้วยไม้ปลูกติดๆกัน

ตลาดในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นไม่แตกต่างกับในสมัยอยุธยา เนื่องจากการก่อสร้างเมืองส่วนใหญ่จะเลียนแบบความเจริญรุ่งเรืองในสมัยอยุธยา เส้นทางสัญจรทางน้ำไม่ว่าแม่น้ำ หรือลำคลอง มีบทบาทสำคัญที่สุด ในการคมนาคมขนส่งและการค้า

ตลาดน้ำ ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ตลาดสดในรูปแบบตลาดน้ำปรากฏทั่วไปตามแม่น้ำลำคลอง เป็น ลักษณะตลาดสดที่สำคัญที่สุดในสมัยนี้ โดยใช้เรือแพเป็นพาหนะนำสินค้าต่างๆ ของสดทั้งเนื้อสด ปลา ผัก ผลไม้ อาหารแห้ง เช่น พริก หอม กะปิ กระเทียม เครื่องเทศ เครื่องแกง ฟืน ข้าวสาร นาปลา เกลือ น้ำตาล น้ำตาลปึก น้ำตาลปีบ ขนมห้าง ยาสูบ ถ่าน พริกไทย ตลอดจนเครื่องจักรสานต่างๆ ไปส่งยังแหล่งรับซื้อหรือจุดนัดพบ ตลาดน้ำจะติดในเวลาเช้ามืดและมักใช้ประโยชน์จากน้ำขึ้นน้ำลงในการล่องเรือไป ตามหลังน้ำเพื่อเป็นการทุ่นแรง ซึ่งผู้ชายส่วนใหญ่จะเป็นแม่ค้าเพราะผู้ชายส่วนใหญ่จะถูกเกณฑ์แรงงานในระบบไพร่ นอกจากเรือเร็วแล้ว ยังมีพวกเรือประเภททบรรทุกผลิตผลมาจากคลองซึ่งอยู่ลึก เข้าไปบริเวณลำคลองต่างๆ และนำผลผลิตมาขาย พ่อค้าแม่ค้าที่ตลาดเพื่อนำไปจำหน่ายต่อตามแหล่งต่างๆ อีกทอดหนึ่ง ตลาดซึ่งเป็นศูนย์กลางของการจำหน่ายสินค้าข้างต้นมักเกิดขึ้นตามบริเวณปากคลองหรือบริเวณจุดตัดของคลองซอยต่างๆ ซึ่งจะเป็นแหล่งชุมนุม ของเรือที่นำสินค้าและ ผลผลิตมาขาย นอกจากนั้นเรือนแพซึ่งอยู่บริเวณแหล่งชุมนุมของเรือก็จะเป็นตลาด แบบประจำเกิดขึ้น โดยที่มักเกิดจากการรับฝากขายสินค้าของเรือ และนานเข้าเรือนแพเหล่านี้ก็จัดหาสินค้า จำพวกเครื่องอุปโภค บริโภคต่างๆ มาวางขาย ที่สำคัญคือเครื่องมือเครื่องใช้ประเภทต่างๆ เช่น มีด พริก หม้อ ไห เต่า เทียนไข ชีโต้ ยาตั้ง ยาฝอย หมาก พลุ ปูน แป้งกระแจะ ดินสอพอง น้ำอบไทย เสื้อ และเสื้อผ้า ดังนั้น เรือนแพดังกล่าวจึงเป็นศูนย์กลางที่มีสินค้ามากขึ้นและเป็นลักษณะพ่อค้ารายย่อยที่สำคัญ

ตลาดบก สันนิษฐานว่าสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นตลาดบกคงจะมีความสำคัญด้อยกว่าตลาดน้ำ ตลาดบก คงจะเกิดจากการที่กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าในเขตกำแพงพระนครรับซื้อของจากตลาดน้ำหรือผู้ผลิตซึ่งขนส่งทางทำน้ำ ทั้งนี้การที่จะบรรทุกสินค้าเข้ามาในกำแพงพระนครอาจมีปัญหายุ่งยากจากกฎเกณฑ์ต่างๆ ตลาดบกที่เกิดขึ้น จึงเป็นตลาดขนาดเล็ก มีสินค้าจำนวนของสดของแห้งไม่กี่ชนิด มีตลาดบกอีกประเภทที่ปลูกเป็นเพิง หรือสร้างแพ จำหน่ายสินค้าของตัวเอง แต่เพิงค้าเหล่านี้พวกพ่อค้าแม่ค้าจะเช่าจากเจ้าของซึ่งส่วนใหญ่เป็นเจ้านาย ขุนนาง หรือ จากวัด ตลาดบกที่สำคัญได้แก่ ตลาดบ้านหม้อ ตลาดเสาชิงช้า ตลาดท้ายวัง ตลาดประตูผี ตลาดสะพานหัน ฯลฯ

ประวัติของเขตลาดกระบัง

เขตลาดกระบัง (หรืออำเภอลาดกระบังเดิม) ยังไม่มีหลักฐานแน่นอนที่ระบุถึงความเป็นมาของความหมาย คำว่า “ลาดกระบัง” อาศัยคำบอกเล่าต่อๆ กันมาของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งแยกออกเป็นที่มาได้ 2 ข้อด้วยกันก็คือ

1. สันนิษฐานตามความหมายของชื่อที่ตั้ง

คำว่า “ลาด” ตามพจนานุกรมได้อธิบายว่า หมายถึงการปูแผ่ออกไปอย่างหนึ่ง แผ่แบนออกไป อย่างหนึ่งและต่ำลงมาทีละน้อยอย่างหนึ่ง ซึ่งถ้าพิจารณาภูมิประเทศของเขตนี้แล้ว จะเห็นได้ว่าการนำ คำว่า “ลาด” มาเป็นชื่อ ซึ่งอธิบายให้เห็นถึงลักษณะพื้นที่ เพราะพื้นที่ของท้องถื่นเป็นที่ราบลุ่มกว้าง ส่วนใหญ่จะเป็นทุ่งนาและพื้นที่เกษตรกรรมติดต่อกับท้องที่มีนบุรี หนองจอก ฉะเชิงเทรา สมุทรปราการ บางกะปิ ประเวศ และ พระโขนง ซึ่งมีลักษณะของพื้นที่ลาดลง ทางด้านอ่าวไทยใกล้เคียงกัน เมื่อลักษณะ ของพื้นที่เป็นเช่นนี้ ชาวบ้านจึงได้พากันเรียก “ลาด” นำหน้าชื่อพื้นที่ที่มีลักษณะดังกล่าว ดังเช่นพื้นที่ บริเวณอื่นๆ ที่มีลักษณะเช่นนี้ ก็มักใช้คำว่า “ลาด” เรียก นำหน้าชื่อพื้นที่เช่นกัน เช่น ลาดหลุมแก้ว ลาดบัวขาว ลาดพร้าว ลาดยาว ฯลฯ ส่วนคำว่า “กระบัง” นั้น เป็นชื่อของเครื่องมือจับสัตว์น้ำชนิดหนึ่ง ประกอบด้วยเฟือกและร่างแหปรวยแหลม กันทางน้ำ ไหลบังคับให้ปลาต้องว่ายเข้าไปติดอยู่ในร่างแห พอจะสันนิษฐานได้ว่าในสมัยโบราณ ชาวบ้านแถบนี้ นิยมใช้กระบังในการจับปลา เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มี ล่าคลองเล็กใหญ่มากมาย หนาแน่นอุดมไปด้วย สัตว์น้ำชนิดต่างๆ ที่ชาวบ้านจับมาขายและบริโภค จากการที่ชาวบ้านแถบนี้ใช้กระบังเป็นเครื่องมือจับ ปลากันอย่างหนาแน่นนี้เอง จึงได้เรียกท้องที่ราบลุ่ม ซึ่งประชาชนนิยมใช้ “กระบัง” จับปลาว่า “ลาดกระบัง”

2. สันนิษฐานชื่อตามตำนานเก่า

จากคำบอกเล่าสืบต่อๆ กันมาของผู้อยู่อาศัยในท้องที่ กล่าวว่าบริเวณท้องที่นี้ในสมัยก่อน เป็นป่า รกร้าง พื้นที่เป็นพื้นที่เชิงลาด เป็นที่อาศัยของสัตว์ป่าต่างๆ โดยเฉพาะฝูงช้างซึ่งผ่านไปมา เสมอ แถวๆเขต ลาดกระบังในปัจจุบัน จนพื้นที่ริมตลิ่งริมคลองพังทลายลงมาหลายแห่ง ชาวบ้านจึง เรียก บริเวณนี้ว่า “ลาดพัง” เรียกต่อๆ กันมาก็เพี้ยนเป็น “ลาดกระบัง” เป็นชื่อตำบลหนึ่งอยู่ในท้องที่ของอำเภอแสนแสบ จนกระทั่งต่อมาเมื่อพลเอกสมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอกรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ได้เสด็จมาตรวจราชการ ในสมัยรัชกาลที่ 5 จึงได้ทรงเปลี่ยนชื่อเป็น “อำเภอลาดกระบัง” ตามชื่อตำบล ท้องที่

“อำเภอลาดกระบัง” เดิมในระยะเริ่มแรกชื่อว่าอำเภอแสนแสบ ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลลาดกระบัง ในปัจจุบัน โดยอยู่ในความปกครองจังหวัดมีนบุรี ในราว พ.ศ. 2468-2469 พลเอกสมเด็จ

พระเจ้าฟ้าง้าว กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ ดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ได้เสด็จมาตรวจราชการ ณ กิ่งอำเภอ แสนแสบ ซึ่งตั้งอยู่ริมคลองประเวศบุรีรมย์ดังกล่าว ทรงเห็นว่า ชื่ออำเภอแสนแสบจะไม่ตรงกับ ความเป็นจริง เพราะคลองแสนแสบเป็นคลองที่ผ่านไปทางมีนบุรีหรือจังหวัดมีนบุรี ในเวลานั้น จึงได้ทรง เปลี่ยนชื่ออำเภอแสนแสบเป็นอำเภอลาดกระบัง ตรงกับตำบลที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอและให้ขึ้นอยู่ใน ความปกครองของจังหวัดมีนบุรี ต่อมาได้มีการยุบจังหวัดมีนบุรีลงเป็นอำเภอ ให้ไปขึ้นอยู่กับจังหวัด พระนคร อำเภอลาดกระบังจึงขึ้นกับจังหวัดพระนครจนเป็นจังหวัด กรุงเทพมหานครในปัจจุบัน

ครั้นถึงวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2481 กระทรวงมหาดไทยได้ลดฐานะจากอำเภอลาดกระบัง เป็นกิ่งอำเภอลาดกระบัง ขึ้นอยู่ในความปกครองของอำเภอมินบุรี จังหวัดพระนคร มีที่ว่าการอำเภอ ตั้งอยู่ที่ปากคลองสอง ต่อมาที่ว่าการอำเภอมีสภาพชำรุดทรุดโทรม หากปล่อยให้อยู่ในสภาพดังกล่าว อาจเกิดอันตรายแก่ประชาชนที่มาติดต่อราชการ ตลอดจนเจ้าพนักงานที่ทำงานอยู่ภายใน ประกอบ กับ สถานที่ตั้งเดิมไม่เป็นย่านกลางของเขตอำเภอ ประชาชนไม่ได้รับความสะดวกในการเดินทาง เนื่องจากมี ที่อยู่อาศัยหนาแน่นที่สุดบริเวณชุมชนตลาดสี่แยกหัวตะเข้ ในปัจจุบันซึ่งตั้งอยู่ห่างไกลกัน นายศุภชัย กาญจนวรรณ ปลัดกิ่งอำเภอลาดกระบังในขณะนั้นจึงได้ขออนุญาตขายรื้อถอน ที่ว่าการอำเภอ อำเภอลาดกระบัง มาปลูกสร้างในที่ดินของ นายหยิน กิมสนจันทร์ ในชุมชนหัวตะเข้ หมู่ที่ 1 ตำบลลาดกระบัง ใกล้ริมคลองประเวศบุรีรมย์ และสถานีรถไฟหัวตะเข้ เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2487 โดยใช้ไม้และเครื่องอุปกรณ์ของเดิมที่รื้อมา สร้างที่ว่าการอำเภอขึ้นใหม่ในเนื้อที่ 1,088 ตารางวา ซึ่งสถานที่ตั้งใหม่นี้ตั้งอยู่ในที่ที่เป็นย่านกลางของชุมชน ในอำเภอลาดกระบัง

เมื่อวันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2500 จอมพล ป. พิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และนายกรัฐมนตรีในสมัยนั้น ได้เดินทางมาทำบุญเนื่องในวันพระ ณ วัดพลมานีย์ หมู่ที่ 2 ตำบลทับยาว ในขณะที่โดยสารรถยนต์เดินทางไปวัดพลมานีย์ ได้แวะสอบถามเยี่ยมเยียนประชาชนในท้องที่ อำเภอลาดกระบัง และราษฎรในท้องที่กิ่งอำเภอลาดกระบังต่างก็แจ้งว่ามีความ ต้องการให้ทางราชการ ยกฐานะกิ่งอำเภอลาดกระบังขึ้นเป็นอำเภอ เพราะต้องเดินทางไปติดต่อราชการถึงอำเภอมินบุรี ซึ่งเดินทางไปได้ไม่สะดวก

ดังนั้นต่อมา ได้มีประกาศพระราชกฤษฎีกาในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 71 ตอนที่ 23 ลงวันที่ 5 มีนาคม 2500 ให้ตั้งกิ่งอำเภอลาดกระบังในอำเภอมินบุรี จังหวัดพระนครขึ้นเป็นอำเภอ เรียกว่า “อำเภอ ลาดกระบัง” ขึ้นอยู่ในความปกครองของจังหวัดพระนคร โดยมีเหตุผลในการตั้งว่า กิ่งอำเภอลาดกระบังนั้น มีบริเวณท้องที่กว้างขวาง อยู่ห่างจากอำเภอที่ขึ้นอยู่คือมีนบุรี และขณะนี้ประชาชนหนาแน่นกว่าเดิม สภาพของท้องที่ก็เจริญขึ้น เพื่อประโยชน์ในการปกครอง และอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน และเพื่อเป็นการส่งเสริมท้องที่ให้เจริญยิ่งขึ้น จึงให้กิ่งอำเภอลาดกระบังมีฐานะเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัด พระนคร ตั้งแต่วันที่ 6 มีนาคม 2500 เป็นต้นมา

สภาพปัจจุบันของเขตลาดกระบัง

1. ที่ตั้ง

เขตลาดกระบังเป็น 1 ใน 36 เขตของกรุงเทพมหานคร โดยตั้งอยู่ด้านตะวันออก มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองอื่น ๆ ดังนี้คือ

ทิศเหนือ ติดต่อกับเขตมีนบุรี และเขตหนองจอก

ทิศใต้ ติดต่อกับเขตอำเภอบางพลีและอำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ

ทิศตะวันออก ติดต่อกับเขตอำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา

ทิศตะวันตก ติดต่อกับเขตบางกะปิ และเขตประเวศ

เขตลาดกระบัง แบ่งเขตการปกครองภายในเขตออกเป็น 6 แขวง คือ

- แขวงลาดกระบัง
- แขวงคลองสองต้นนุ่น
- แขวงคลองสามประเวศ
- แขวงลำปลาทิว
- แขวงทับยาว
- แขวงชุมทอง

2. ลักษณะทางกายภาพ

ลักษณะพื้นที่ของเขตลาดกระบัง เป็นที่ราบลุ่มมีระดับต่ำ อยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลไม่เกิน 1 เมตร ซึ่งประกอบด้วยคลองชลประทานและคลองตามธรรมชาติจำนวนมาก จึงเป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมและอุดมสมบูรณ์ทางด้านเกษตรกรรม มีพื้นที่ทั้งสิ้น 123.859 ตารางกิโลเมตร สภาพพื้นที่ทั่วไปจะมีลักษณะ แบบชนบทภาคกลาง (ยกเว้นบริเวณชุมชนหัวตะเข้) ประชาชนมีลักษณะอาชีพดั้งเดิมแบบเกษตรกรรม ทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ปัจจุบันได้มีการส่งเสริมทางภาคอุตสาหกรรม มีการตั้งนิคมอุตสาหกรรม ลาดกระบัง และโรงงานอื่นๆ เกิดขึ้นในเขตลาดกระบังจำนวนมาก การทำอาชีพเกษตรกรรมจึงลดลง ประชากรในเขตลาดกระบัง จึงมีอาชีพรับจ้างเป็นส่วนใหญ่ รองลงมาได้แก่เกษตรกร ค้าขาย รับราชการ ทำธุรกิจส่วนตัว และอาชีพบริการมีน้อยที่สุด

สภาพดินบริเวณเขตลาดกระบัง เป็นดินตะกอนที่อายุน้อย ชั้นหน้าดินเป็นดินเหนียวละเอียด และตะกอนละเอียด จึงเป็นดินที่อุ้มน้ำและเนื้อดินไม่อัดแน่น อันเป็นลักษณะของคนที่เกิดจากอิทธิพล ของน้ำทะเลพัดมาทับถม เรียกว่าดินตะกอนน้ำพา (Alluvial soils) เป็นดินที่เหมาะสมแก่การปลูกข้าว การใช้ที่ดินส่วนใหญ่ภายในเขตลาดกระบัง จึงเน้นหลักทางด้านการทำนาตามฤดูกาล ซึ่งได้ผลผลิตข้าว อยู่ในเกณฑ์ดี

บริเวณที่มีประชากรหนาแน่นเดิม เป็นชุมชนดั้งเดิมตั้งอยู่ริมน้ำ ได้แก่คลองต่างๆ คลองหลักๆ ได้แก่ คลองประเวศบุรีรมย์เริ่มจากพระโขนงถึงท่าถั่ว ฉะเชิงเทรา ผ่านหัวป่า ประเวศลาดกระบัง หัวตะเข้ ทัพยาว หลวงแพ่ง คลองเจ้า เปรี้ง คลองสวน ท่าถั่ว ส่วนในปัจจุบันเริ่มมีการกระจายตัวของชุมชนออกมาอยู่ในแนวถนนที่มีการขยายตัวมากขึ้น

โดยจุดเด่นของพื้นที่นั้น จากลักษณะพื้นที่ทำให้มีภูมิทัศน์ที่งดงามของริมฝั่งคลองธรรมชาติและวิถีชีวิต สภาพบ้านเรือนที่ยังคงมีความเป็นอยู่แบบถึงชนบทและมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีชุมชนของผู้นับถือศาสนาพุทธ อิสลาม และคริสต์ อยู่ร่วมกัน แต่จากลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นลุ่มต่ำ มีคูคลองหลายสาย จึงทำให้เกิด น้ำท่วมขังง่าย และจากการขยายตัวของพื้นที่ที่มีการก่อสร้างระบบทางด่วน ทางรถไฟ ถนน และอาคารโครงการต่างๆ ทำให้เกิดผลกระทบต่อการใช้ของน้ำโดยเฉพาะการก่อสร้างบึงสุวรรณภูมิอยู่ในแนวทางการไหลของน้ำ ซึ่งเขตลาดกระบังเป็นเขตรับน้ำฝั่งตะวันออกของ กรุงเทพมหานคร

3. การคมนาคม

ดังได้กล่าวแล้วว่าเขตลาดกระบัง เป็นพื้นที่ราบลุ่มประกอบด้วย ลำคลองธรรมชาติและลำคลอง ที่ขุดขึ้นเพื่อการชลประทานจำนวนมาก แม้แต่เริ่มแรกการก่อตั้งชุมชนต่างๆ ในเขตลาดกระบัง ครั้งสมัยโบราณ ก็เป็นชุมชนที่ก่อตั้งขึ้นริมลำคลอง โดยเฉพาะที่สำคัญที่สุด คือ คลองประเวศบุรีรมย์ เป็นคลองสายใหญ่และยาวพาดขนานเขตลาดกระบังจากตะวันตกไปตะวันออก ขุดขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เชื่อมระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำบางปะกง ในจังหวัด ฉะเชิงเทรา จัดได้ว่าเป็นคลองสายหลักและสำคัญที่สุดของเขตลาดกระบังในด้านคมนาคมสมัยนั้น จากนั้นไม่นานก็มีเส้นทางรถไฟสายตะวันออก สร้างพาดผ่านเขตลาดกระบังและมีถนนอ่อนนุช สร้างติดตามเข้ามาอีกในระยะต่อมา

กล่าวได้ว่าเขตลาดกระบัง มีระบบการคมนาคมผสมกันหลายรูปแบบดังจะแยกกล่าวได้คือ

1 การคมนาคมทางน้ำ

เป็นระบบคมนาคมดั้งเดิมของเขตลาดกระบัง เนื่องจากนิคมตั้งชุมชนและอยู่อาศัย บริเวณริมคลองมาตั้งแต่ครั้งโบราณ โดยเฉพาะที่สำคัญได้แก่คลองประเวศบุรีรมย์ มีชุมชนต่างๆ ตั้งอยู่ริมฝั่งตั้งแต่เขตพระโขนง ผ่านเข้าเขตลาดกระบัง จนเลยเข้าเขตจังหวัดฉะเชิงเทราก็มี ชุมชนตั้งอยู่เรียงรายอยู่ริมคลองเป็นระยะๆ จนถึงปัจจุบันการคมนาคมโดยใช้เรือ จึงมี ความสำคัญมากทั้งขนส่งสินค้าและผู้โดยสาร ปัจจุบันระบบถนนที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้ระบบ คมนาคมทางน้ำเริ่มลดบทบาทลง แต่ก็ยังมีอยู่บ้างตามสมควร เนื่องจากชุมชนดั้งเดิมต่างตั้งอยู่ ริมลำคลองดังได้กล่าวมาแล้ว ในเขตลาดกระบังมีเส้นทางหลักทางน้ำถึง 40 คลอง คือ

1.1 คลองที่อยู่ในความรับผิดชอบของกรมชลประทาน มี 13 คลองคือ คลองหัวตะเข้ คลองประเวศบุรีรมย์ คลองสี่ คลองลาดบัวขาว คลองลาดกระบัง คลองลำปลาทิว คลองหนึ่ง คลองท้ายยาว คลองมอญล่าง คลองหลวงแฉ่ง คลองสอง คลองสาม คลองพระยาเพ็ชร

1.2 คลองที่อยู่ในความรับผิดชอบของเขตลาดกระบัง มี 27 คลอง คือ คลองบัวเกราะ คลองหนองตะกร้า คลองแขก คลองหนองปรือ คลองหนองคา คลองกาหลง คลองตาสอน คลองลำชะล่า คลองลำอ้ายแบน คลองลำตาอิน คลองตาคุ คลองลำหลุมบัว คลองบางคูเวียง คลองลมะลอก คลองมอญ คลองลำพะอง คลองลำมะขาม คลองลำกอไผ่ คลองเจ๊ก คลองลำชวดเตย คลองลำพุดซา คลองลำแดงโม คลองแม่จันทร์ คลองลำบึงบัว คลองลำอ้อดิน คลองลำนายโส คลองบัวลอย นอกจากนี้ ยังมีคลองเล็กและลำรางเชื่อมต่อคลองต่างๆ อีกมากมาย

ในปัจจุบันนับตั้งแต่ปี 2526 ซึ่งเกิดน้ำท่วมกรุงเทพมหานครครั้งใหญ่เป็นต้นมา ระบบคลองของเขตลาดกระบังได้รับผลกระทบกระเทือนในการคมนาคมมากพอสมควร เช่น มีการทำเขื่อนและประตูน้ำกั้นคลองประเวศบุรีรมย์ บริเวณขนานกับถนนร่มเกล้า ทำให้การคมนาคมทางน้ำเกิดอุปสรรคเพิ่มมากขึ้น

2 การคมนาคมทางบก

2.1 การคมนาคมทางรถไฟ-รถไฟฟ้า นอกจากการคมนาคมทางน้ำที่จัดว่าเป็น ระบบคมนาคมที่เก่าแก่ดั้งเดิมของเขตลาดกระบังแล้ว เส้นทางรถไฟสายตะวันออกที่พาดผ่านกลาง เขตลาดกระบังจากตะวันตกไปตะวันออก ก็เป็นระบบคมนาคมที่เป็นที่นิยมของประชาชน ในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นการเดินทางติดต่อกันภายในเขตหรือติดต่อข้ามเขต เดินทางเข้าไปในใจกลาง กรุงเทพมหานคร หรือเดินทางไปจังหวัดฉะเชิงเทราหรือปราจีนบุรี ก็กระทำได้โดยสะดวก ซึ่งรถไฟฟ้าแอร์พอร์ตเรลลิงก์ก็ได้ช่วยแบ่งเบาภาระของรถไฟสายตะวันออกได้ โดยประชาชนได้ให้ความสนใจในการเดินทางด้วยรถไฟฟ้าแอร์พอร์ตเรลลิงก์มากขึ้นในปัจจุบัน

ทำให้กล่าวได้ว่ามีประชาชนจำนวนมากจากสถานีรถไฟต่างๆ ในเขตลาดกระบัง ใช้รถไฟและรถไฟฟ้าเป็นเส้นทางคมนาคมหลักในชีวิตประจำวัน เนื่องจากการเดินทางโดยรถไฟและรถไฟฟ้านั้นไม่มีปัญหาการจราจรติดขัดเหมือนการคมนาคมด้วยรถยนต์

2.2 การคมนาคมทางถนนถนนหลักดั้งเดิมของเขตลาดกระบังสายแรกคือ ถนน ลาดกระบัง หรือถนนอ่อนนุช สร้างขึ้นภายหลังการขุดคลองประเวศบุรีรมย์ และการสร้างทาง รถไฟสายตะวันออกหลายสิบปีซึ่งสร้างเป็นถนนลาดยาง สายแรกและสายเดียวของอำเภอ ลาดกระบังก่อนหน้านั้นเป็นถนนดิน ปัจจุบันนี้ถนนอ่อนนุชก็ยังเป็นถนนคอนกรีตสายหลักของ เขตลาดกระบัง และมีถนนที่สำคัญเป็นถนนหลักของเขตลาดกระบังรวม 6 สาย คือ

1. ถนนลาดกระบัง หรือถนนอ่อนนุช หรือถนนสุขุมวิท 77 ติดต่อระหว่างเขตลาดกระบังกับเขตพระโขนง เป็นถนนสายหลักอันดับ 1 ของเขตลาดกระบัง (ในช่วงเลย ชุมชนหัวตะเข้ ไปทางทิศตะวันออกเรียกถนนเดียวกันนี้ว่าถนนทับยาว-หลวงแพ่ง ปัจจุบันสามารถเชื่อมต่อกับเขตอำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทราได้แล้ว)

2. ถนนร่มเกล้า ติดต่อระหว่างเขตลาดกระบังกับเขตมีนบุรี

3. ถนนฉลองกรุง หรือถนนลำปลาทิว เชื่อมติดต่อระหว่างเขตลาดกระบังกับ เขตหนองจอกและตัดผ่านถนนสุวินทวงศ์

4. ถนนเจ้าคุณทหาร เป็นถนนเชื่อมต่อระหว่างถนนร่มเกล้ากับถนนฉลองกรุง

5. ถนนสายวัดกิ่งแก้ว ตั้งต้นจากเขตลาดกระบังไปบรรจบกับถนนสายบางนา-ตราด ที่อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

6. ถนนประชาพัฒนา แยกจากถนนทับยาว-หลวงแพ่ง และขนานไปทางทิศตะวันออกจรดคลองทับยาว

นอกจากนี้ยังมีถนนซอยสุวรรณ 5 (ลาดกระบัง-บึงปลาเนา-บางนา ตราด) เชื่อมเขตลาดกระบังกับอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการด้วย ซึ่งพื้นที่บริเวณนี้อยู่ในรัศมีการพัฒนาขยายตัวของชุมชนหัวตะเข้ และสามารถเดินทางออกเชื่อมกับถนนบางนา-ตราด ได้โดยสะดวก ที่สุดเมื่อเดินทางจากชุมชนหัวตะเข้

3. ประชากร

เขตลาดกระบังเป็นเขตการปกครองที่มีพื้นที่มากที่สุดในอันดับที่ 2 ของกรุงเทพมหานคร (รองจากเขตหนองจอก) แม้จะมีขนาดพื้นที่ค่อนข้างใหญ่ แต่เขตลาดกระบังเป็นเขตชั้นนอกสุดของกรุงเทพมหานคร มีพื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ทำประโยชน์ด้านเกษตรกรรม จึงมีประชากรหนาแน่นไม่มากนัก เมื่อเทียบกับเขตการปกครองชั้นใน แต่ก็มีความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่สูงสุดในบรรดาเขตชั้นนอกด้านตะวันออกทั้งหมด (มีนบุรี หนองจอก ลาดกระบัง) ปัจจุบันเขตลาดกระบัง มีประชากร 175,515 คน (ตุลาคม 2561)

4. เศรษฐกิจ และสังคม

จากลักษณะของเขตลาดกระบังดังได้กล่าวมาแล้ว ทำให้เห็นได้ว่าเศรษฐกิจดั้งเดิมของเขตลาดกระบัง ขึ้นอยู่กับผลิตผลทางด้านเกษตรกรรม ซึ่งเป็นอาชีพหลักแต่ในปัจจุบันเนื่องจากมีการส่งเสริม อุตสาหกรรมในทุกๆด้านและทุกระดับ เขตลาดกระบังก็ถูกกำหนดให้เป็นเขตส่งเสริมอุตสาหกรรม ส่วนหนึ่งเพราะนอกบริเวณเขตพื้นที่สีเขียว ยังเป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมาก และยังมี นิคมอุตสาหกรรม ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ แรงงานและ

อาชีพของประชากร ในเขตลาดกระบังจึงเปลี่ยนไป อาชีพส่วนใหญ่ของประชากร จึงเป็นรับจ้าง แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม เป็นอันดับหนึ่งรองลงมาจึงเป็นเกษตรกร ค้าขาย รับราชการ ทำ ธุรกิจส่วนตัว และอาชีพด้านบริการ ตามลำดับ

ลักษณะของเศรษฐกิจของเขตลาดกระบัง จึงมีลักษณะเฉพาะตัวไม่เหมือนกับเขตชั้นในของ กรุงเทพมหานคร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นธุรกิจการค้าและบริการ แต่เศรษฐกิจของเขตลาดกระบัง เป็นการผสม กันของ 2 กิจกรรมหลัก ได้แก่ อุตสาหกรรมและเกษตรกรรม โดยอุตสาหกรรมจะยึดตามแนวริม ถนน หลักของเขตจะเป็นที่ตั้งของโรงงาน ส่วนเกษตรกรรมจะครอบคลุมพื้นที่ขนาดใหญ่ที่ลึกเข้าไป จากถนน ทั้งการทำนา ทำสวน และบ่อเลี้ยงปลา

ผลิตผลหลักของเขตลาดกระบัง จึงมีสินค้าหลักที่ส่งออกขายอยู่ 2 กลุ่มคือ

1 กลุ่มเกษตรกรรม

ผลิตผลหลักได้แก่ ข้าวและปลาน้ำจืด ซึ่งมีพื้นที่ที่ใช้ประกอบกิจกรรมดังกล่าว จำนวนมาก และมีการส่งผลผลิตดังกล่าวออกสู่ภายนอกตลอดเวลา เกษตรกรรมอื่นๆ เช่น กล้าย มะม่วง ผลไม้ จากสวนผลไม้ ผักบุ้ง ผักกระเฉด สายบัว เป็นสินค้าที่มีการขนถ่ายเพื่อส่งออกขาย ภายนอกเขตทุกวัน

2 กลุ่มอุตสาหกรรม

มีผลิตผลจากโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ หลายประเภท ทั้งอุปโภคและบริโภคตลอดจน นำไปใช้ในอุตสาหกรรมต่อเนื่อง มีทั้งประเภทสินค้าที่ส่งออกขายตลาดภายในประเทศ และ สินค้าที่ ผลิตเพื่อส่งออกขายในตลาดต่างประเทศโดยเฉพาะ จะเห็นได้จากการแบ่งส่วนโรงงาน อุตสาหกรรม ในนิคมอุตสาหกรรมลาดกระบัง เป็นเขตอุตสาหกรรมทั่วไปและเขตอุตสาหกรรม ส่งออก โดยได้ จัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ไว้พร้อมเพรียง

ส่วนทางด้านลักษณะทางสังคมของเขตลาดกระบังนั้น เป็นไปตามลักษณะทางกายภาพของ ภูมิภาค ซึ่งเป็นที่ราบลุ่ม มีการทำนา มีคลองหลายสาย แม้จะมีอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น พื้นที่ ส่วนใหญ่ของเขตลาดกระบังก็ยังเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ลักษณะของสังคมโดยทั่วไปจึงมีลักษณะ คล้าย กับสังคมชนบทภาคกลางนั่นเอง แตกต่างกับเขตการปกครองของกรุงเทพมหานครในชั้นใน ซึ่งมี ประชากรหนาแน่นกว่า และมีลักษณะความเป็นเมืองตลอดพื้นที่ไม่มีการใช้ที่ดินในทางเกษตรกรรม แต่เขตลาดกระบังยังมีพื้นที่ส่วนใหญ่ในด้านเกษตรกรรม ลักษณะชุมชนในบางแขวง ยังเป็นลักษณะ หมู่บ้านชนบท หากการเข้าถึง (Accessibility) ยังไม่ดีหรือยังไม่มีถนนผ่านก็จะคงสภาพชนบทไว้ อย่าง ชัดเจน ยกเว้นแขวงลาดกระบังซึ่งคลุมเส้นทางทั้งคลองหลักคือ คลองประเวศบุรีรมย์ และถนนหลัก คือถนนอ่อนนุชและทางรถไฟด้วย มีลักษณะสังคมแบบสังคมเมือง เนื่องจากมีความหนาแน่นของ ประชากรหนาแน่นกว่าแขวงอื่นๆ และที่มีลักษณะชุมชนเมืองเห็นได้อย่างชัดเจนคือบริเวณชุมชนหัว ตะเข้

5. สถาบันทางสังคมที่สำคัญภายในเขตลาดกระบัง

1. สถานที่สำคัญทางศาสนา

มีวัดทางพุทธศาสนา จำนวน	14 วัด
มัสยิด	7 แห่ง
โบสถ์คริสต์ศาสนา	1 แห่ง
ศาลเจ้า	4 แห่ง
มูลนิธิ	36 แห่ง

2. สถานพยาบาล

มีโรงพยาบาล	1 แห่ง
ศูนย์บริการสาธารณสุข	8 แห่ง
โรงพยาบาลเอกชน	2 แห่ง

3. สถานีตำรวจ

สถานีตำรวจ จำนวน	4 แห่ง คือ
3.1 สถานีตำรวจนครบาลลาดกระบัง	
3.2 สถานีตำรวจนครบาลจรเข้บ่อย	
3.3 สถานีตำรวจนครบาลฉลองกรุง	
3.4 สถานีตำรวจนครบาลร่มเกล้า	

4. สถาบันทางการศึกษา เขตลาดกระบังมีสถาบันการศึกษาดังนี้

4.1 โรงเรียนประถมศึกษา	20 แห่ง
4.2 โรงเรียนมัธยมศึกษา	3 แห่ง
4.3 โรงเรียนเอกชน	8 แห่ง
4.4 โรงเรียนการศึกษาผู้ใหญ่	1 แห่ง
4.5 วิทยาลัย	4 แห่ง
4.6 มหาวิทยาลัย	1 แห่ง
4.7 โรงเรียนอนุบาล	2 แห่ง

5. สมาคม ในเขตลาดกระบัง มีสมาคมและชมรมทั้งสิ้น 32 แห่ง

6. ธนาคาร มีทั้งสิ้น 33 แห่ง

7. สวนสาธารณะ มี 1 แห่ง คือสวนลาดกระบัง หรือสวนพระนคร (เดิม)

8. ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน อยู่ในความดูแลรับผิดชอบของกรุงเทพมหานคร จำนวน 16

แห่ง

9. ชุมชน ซึ่งจัดตั้งตามระเบียบของกรุงเทพมหานคร จำนวน 63 ชุมชน

10. หน่วยงานราชการ จำนวน 5 แห่ง คือ

- 10.1 ศูนย์ดาวเทียม สังกัดกระทรวงคมนาคม
- 10.2 สำนักงานที่ดินกรุงเทพมหานคร สาขาลาดกระบัง
- 10.3 หมวดการทางมีนบุรี กรมทางหลวง
- 10.4 หอสมุดแห่งชาติ สังกัดกรมศิลปากร
- 10.5 สนามกีฬาพรตพิทยพยัต สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี

ประชากรส่วนใหญ่ในท้องที่เขตลาดกระบัง มีความศรัทธาในศาสนาพุทธถึง 70% ในวันพระ หรือวันเทศกาลสำคัญทางพุทธศาสนาต่างๆ จะมีประชาชนแยกย้ายไปทำบุญตามวัดต่างๆ ทุกวัด ประชาชนอีก 20% นับถือศาสนาอิสลาม อีก 10% นับถือศาสนาคริสต์ และอื่นๆ

เนื่องจากมีโรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมากในเขตลาดกระบัง และยังมีเพิ่มขึ้นอยู่ตลอดเวลา จึงมีแรงงานส่วนหนึ่งที่อพยพเข้ามาอยู่อาศัยในเขตลาดกระบัง เพื่อทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม โดยจะมีรถรับ-ส่งของแต่ละโรงงานมารับตามจุดกำหนดและตามเวลาที่นัดหมาย ซึ่งแรงงานส่วนใหญ่มาจาก ภาคอีสาน ภาคเหนือ และภาคกลางเรียงตามลำดับ กิจการบ้านเช่า ห้องเช่าและหอพัก สำหรับรองรับ แรงงานจำนวนนี้ จึงมีกระจุกกระจายทั่วไปในเขตลาดกระบัง และเกิดสภาพสังคมของคนกลุ่มย่อย ที่มาจากถิ่นอื่น แทรกอยู่เป็นจุดๆ ในสังคมของเขตลาดกระบัง แต่ไม่ได้ก่อให้เกิดปัญหาในการอยู่ร่วมกัน แต่อย่างใด

ลักษณะเด่นของเขตลาดกระบัง

จากข้อมูลข้างต้นนั้นพอสรุปลักษณะเด่นของเขตลาดกระบัง ที่เห็นได้ชัดกว่าเขตการปกครองอื่นๆ ของกรุงเทพมหานคร ได้ดังนี้

1. เป็นเขตพื้นที่เชื่อมการติดต่อระหว่างกรุงเทพมหานครกับภาคตะวันออก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับกลุ่มจังหวัดอุตสาหกรรม ได้แก่ ระยอง ชลบุรี และฉะเชิงเทรา ซึ่งเป็นเขตพัฒนาอุตสาหกรรมหลักตามโครงการ ระยะต่างๆ ตลอดจนเป็นท่าเรือน้ำลึก ฯลฯ ซึ่งกิจกรรมในกลุ่มจังหวัดดังกล่าวก็ยังคงติดต่อกับกรุงเทพมหานคร ในด้านต่างๆอย่างมาก เขตลาดกระบังเป็นเขตชั้นนอกสุดที่อยู่ติดกับจังหวัดฉะเชิงเทรา และใกล้กับจังหวัดชลบุรี ปัจจุบันจึงได้มีโครงการถนนกรุงเทพ-ชลบุรี สายใหม่โดยผ่านเขตลาดกระบังและขนานมากับทางรถไฟ สายตะวันออก นอกจากนี้คลองประเวศบุรีรมย์ และทางรถไฟสายตะวันออกก็เป็นเส้นทางคมนาคมสำคัญ ที่ผ่านเขตลาดกระบัง เชื่อมกรุงเทพมหานครกับจังหวัดฉะเชิงเทรา และจังหวัดในภาคตะวันออกอื่นๆ เขตลาดกระบังจึงมีบทบาทเป็นพื้นที่เชื่อมการติดต่อระหว่างกรุงเทพมหานครกับจังหวัดในภาคตะวันออก ซึ่งกำลังมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างสูง

2. เป็นเขตการปกครองที่มีระบบโครงข่ายคมนาคมหลายประเภทปะปนกัน จะเห็นได้ว่ามีทั้งทางรถไฟ สายตะวันออก คลองประเวศบุรีรมย์และถนนอ่อนนุชหรือถนนลาดกระบัง พาดผ่านกลางเขตจากตะวันตก ไปตะวันออกขนานกันลงมา การคมนาคมทางบกเป็นที่นิยมที่สุดเพราะสะดวกที่สุด ซึ่งมีทั้งรถไฟสายตะวันออกและรถไฟฟ้ามอเตอร์เรลลิงค์ รองลงไปคือ ทางน้ำ เนื่องจากมีคลองจำนวนมาก นอกจากนี้ยังมีสนามบินสุวรรณภูมิ อยู่ติดทางด้านใต้ ของเขตลาดกระบังอีกด้วย

3. เป็นเขตที่มีความเจริญทางอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมเกิดขึ้นควบคู่กัน โดยสภาพดั้งเดิมเป็น เขตสังคมเกษตรกรรม ต่อมาได้มีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ที่สำคัญได้แก่ บริเวณนิคมอุตสาหกรรม ลาดกระบัง ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มโรงงานต่างๆ กว่า 144 โรงงาน ทำให้ แรงงานส่วนใหญ่ของเขตลาดกระบัง ไปอยู่ในภาคของอุตสาหกรรมมากกว่าเกษตรกรรม แม้ว่าพื้นที่ส่วนใหญ่ของเขตจะนำไปใช้ทางเกษตรกรรม เช่น ทำนา-สวน และเลี้ยงปลาอย่างได้ผลดีก็ตาม ผลผลิตที่ส่งออกเป็นรายได้ของเขตลาดกระบัง จึงมีทั้งผลผลิตทาง เกษตรกรรม และอุตสาหกรรมควบคู่กันไป

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล

สุชาครีย์ ธีรเศรษฐ์

วุฒิการศึกษา

ปีการศึกษา 2559

สำเร็จการศึกษาสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต
สาขาสถาปัตยกรรม และการวางแผน
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า
เจ้าคุณทหารลาดกระบัง
กรุงเทพมหานคร

ปีการศึกษา 2561

ศึกษาต่อระดับปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพมหานคร

